

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД

**“Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського”**

кафедра філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності

МАТЕРІАЛИ

**VII Міжнародної наукової конференції студентів, молодих вчених та
науковців
«МЕТОДОЛОГІЯ ТА ТЕХНОЛОГІЯ СУЧАСНОГО ФІЛОСОФСЬКОГО
ПІЗНАННЯ»**

(Одеса, 23-24 травня 2024 року)

Одеса -2024

УДК: 1:403:316.6 (08)

Методологія та технологія сучасного філософського пізнання. Матеріали VII Міжнародної конференції студентів, молодих вчених та науковців (Одеса, 23-24 травня 2024 р.) 181 с.

Рецензенти:

Голубович Інна Володимирівна – доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії Одеського національного університету імені І. І. Мечнікова

Орленко Ірина Миколаївна - доктор філософії, завідувачка Одеського обласного ресурсного центру підтримки інклюзивної освіти КЗВО «Одеська академія безперервної освіти» Одеської обласної ради.

Збірник матеріалів VII Міжнародної конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених «Методологія та технологія сучасного філософського пізнання» вміщує матеріали, які досліджують методологію сучасного пізнання; аналізують Голодомор-Геноцид-Холокост: проблема пізнання моральних складових розвитку XXI століття; показують трансформаційні процеси в сучасному суспільстві; розкривають сучасні підходи до вивчення цінностей та ціннісних орієнтацій; розглядають філософсько-освітні парадигми сучасного суспільства та філософію синергетики. Рекомендовано для науковців, педагогів, докторантів, аспірантів, студентів.

Ухвалено до друку та розповсюдження мережею інтернет вченою радою Державного закладу «Південноукраїнський державний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (протокол № 17 від 27 червня 2024 р.)

«Методологія та технологія сучасного філософського пізнання»

23-24 травня 2024 року

ОРГКОМІТЕТ КОНФЕРЕНЦІЇ

Голова:

А. В. Красножон – ректор Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», доктор історичних наук, професор.

Заступники голови:

Копусь Ольга Антонівна – перший проректор з навчальної та науково-педагогічної роботи Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», доктор педагогічних наук, професор.

Музиченко Ганна В'ячеславівна – проректор з наукової роботи Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», доктор політичних наук, професор.

Борінштейн Євген Русланович – доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Члени оргкомітету:

Атаманюк Зоя Миколаївна – доктор філософських наук, доцент кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Петінова Оксана Борисівна – доктор філософських наук, професор кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Лісеєнко Олена Василівна – доктор соціологічних наук, професор кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності, завідувач історико-філософського відділення Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

ПРОГРАМА КОНФЕРЕНЦІЇ

Вітальні слова:

Андрій КРАСНОЖОН – ректор Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського», доктор історичних наук, професор.

Ганна МУЗИЧЕНКО – проректор з наукової роботи Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського», доктор політичних наук, професор.

Максим ГАЛЬЧЕНКО – директор Інституту обдарованої дитини НАПН України, доктор філософських наук, професор.

Anastasia Nicolai OCERETNII – Head of the Department of Sociology and Social Work Moldova State University, Associate Professor, PhD in Sociology.

ПЛЕНАРНЕ ЗАСІДАННЯ

THE ROLE OF FIELD NOTES IN QUALITATIVE RESEARCH

Anastasia Nicolai OCERETNII – Head of the Department of Sociology and Social Work Moldova State University, Associate Professor, PhD in Sociology.

ФЕНОМЕН «ПОСТ-ПРАВДИ», ЙОГО МЕТОДОЛОГІЧНИЙ ЗМІСТ І ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ НАУКОВОГО ПІЗНАННЯ

Ільїн Володимир Васильович – доктор філософських наук, професор кафедри економічної теорії Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Провідний науковий співробітник Інституту світової історії НАН України, завідувач відділом філософсько-методологічних проблем інноваційного розвитку людини НАПН України, член-кореспондент Національної Академії педагогічних наук України.

ПОНЯТТЯ ТА ПРИЧИНИ КОНФЛІКТІВ У СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Кіссе Антон Іванович – народний депутат України, доктор політичних наук, доцент кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Університету Ушинського

НЕДЕТЕРМІНОВАНІСТЬ ЛЮДСЬКОЇ ПОВЕДІНКИ: ВІД ДУМКИ ДО ВЧИНКУ

Кочубей Наталія Василівна – доктор філософських наук, професор, Українська асоціація дослідників європейських цінностей в освіті (AREVE), запрошений професор університету м. Удіне, Італія

ОСВІТА ЯК ФАКТОР ТРАНСФОРМАЦІЇ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА

Бойко Анжела Іванівна – доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософських і політичних наук, академік Академії наук вищої школи України за науковим відділенням історії, філософії та українознавства.

ТРАНСФОРМАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ ТА СОЦІАЛЬНІ ІННОВАЦІЇ

Нестерова Марія Олександрівна – доктор філософських наук, професор, Керівник Центру досконалості Жана Монне «Європейські Студії соціальних інновацій в освіті» (Український державний університет імені Михайла Драгоманова).

СУЧАСНИЙ СТАН ФІЛОСОФСЬКОЇ ОСВІТИ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Скалацька Олена Віталіївна – доктор філософських наук, доцент, декан факультету журналістики Національного університету «Одеська юридична академія».

ТРАНСФОРМАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ У СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ З ПОЗИЦІЇ МЕТАМОДЕРНІЗМУ

Висоцька Ольга Євгенівна – доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії Комунального закладу вищої освіти «Дніпровська академія неперервної освіти» Дніпровської обласної ради

ПРОБЛЕМИ ТРАНСФОРМАЦІЇ ГЛОБАЛЬНИХ ЦИВІЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ

Біличенко Ольга Леонідівна – доктор наук із соціальних комунікацій, професор, завідувач кафедри української мови та літератури Державний вищий навчальний заклад «Донбаський державний педагогічний університет», запрошений професор кафедри філології, літератури та лінгвістики Пізанського університету (м. Піза, Італія, UNIPI).

МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОМІРНОСТІ ЛЮДИНИ ТА ЇЇ ПОВЕДІНКИ

Єршова-Бабенко Ірина Вікторівна – доктор філософських наук, професор кафедри менеджменту та інноваційних технологій соціокультурної діяльності Український державний університет імені Михайла Драгоманова, академік Академії інформатизації ООН.

ПРЕЗЕНТАЦІЯ МОНОГРАФІЇ І.В. ЄРШОВА-БАБЕНКО, Т.А. ЖИЖКО «ПСИХОМІРНІСТЬ ЛЮДИНИ ТА ЇЇ ПОВЕДІНКИ»

Єршова-Бабенко Ірина Вікторівна – доктор філософських наук, професор кафедри менеджменту та інноваційних технологій соціокультурної діяльності Український державний університет імені Михайла Драгоманова, академік Академії інформатизації ООН.

Жижко Тетяна Анатоліївна – доктор філософських наук, професор, начальник відділу кадрів Український державний університет імені Михайла Драгоманова.

МІФОЛОГІЯ ТРАНСГУМАНІЗМУ

Халапсис Олексій Владиславович – доктор філософських наук, професор кафедри міжнародних відносин та соціально-гуманітарних дисциплін Дніпровського державного університету внутрішніх справ, академік Академії політичних наук України.

РОЛЬ ПРОПАГАНДИ У ФОРМУВАННІ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ

Стовпець Олександр Васильович – доктор філософських наук, професор кафедри соціальних і гуманітарних дисциплін Одеського національного морського університету.

Дрозд Руслан Євгенович – журналіст, телеведучий Першого міського каналу.

УЧАСТЬ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У ПІДГОТОВЦІ МЕНЕДЖЕРІВ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ (НА ПРИКЛАДІ НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ «ЧЕРНІГІВСЬКИЙ КОЛЕГІУМ» ІМЕНІ Т.Г. ШЕВЧЕНКА

Солдатенко Олександр Ігорович – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри мистецьких дисциплін Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка

РАФАЕЛЬ ЛЕМКІН ТА ЙОГО РОЛЬ У ФОРМУВАННІ КОНЦЕПЦІЇ ЗЛОЧИНУ ГЕНОЦИДУ

Борінштейн Євген Русланович – доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського».

СЕКЦІЯ 1. МЕТОДОЛОГІЯ СУЧАСНОГО ПІЗНАННЯ

ДО ПРОБЛЕМИ ПРОФАНАЦІЇ ФІЛОСОФСЬКОГО ПІЗНАННЯ

Бродецька Юлія Юріївна, доктор філософських наук, професор кафедри філософії Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара, м. Дніпро, Україна

ФІЛОСОФСЬКА ПАРАДИГМА ТЕОРІЇ КРЕАЦІОНІЗМУ

Васильєва Лариса Юріївна, здобувачка третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти ОНП Філософія, кафедра філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет ім. К.Д. Ушинського, м. Одеса, Україна.

СЕКЦІЯ 2. ГОЛОДОМОР-ГЕНОЦИД-ХОЛОКОСТ: ПРОБЛЕМА ПІЗНАННЯ МОРАЛЬНИХ СКЛАДОВИХ РОЗВИТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ

GENOCIDE: THE PROBLEMATIC FIELD OF TERMINOLOGY AS WE UNDERSTAND IT

Yevgen Borinshtein, Doctor of Philosophical Sciences, Professor, Head of the Department of Philosophy, Sociology and Management of Sociocultural Activities South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky, Odesa, Ukraine

Nitza Davidovitch, Professor, Department of Behavioral Sciences, Ariel University, Israel

ГОЛОДОМОР - ГЕНОЦИД - ХОЛОКОСТ : ПРОБЛЕМА ПІЗНАННЯ МОРАЛЬНИХ СКЛАДОВИХ РОЗВИТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ

Чекаліна Марія Михайлівна – студентка 3 курсу за першим (бакалаврським) рівнем денної форми навчання ОПП Менеджмент соціокультурної діяльності соціально-гуманітарного факультету ДЗ «Південноукраїнський національний університет імені К. Д. Ушинського»

Науковий керівник – **Врайт Галина Яківна**, кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності ДЗ «Південноукраїнський національний університет імені К. Д. Ушинського»

СЕКЦІЯ 3. ТРАНСФОРМАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

СОЦІАЛЬНО-ІНФОРМАЦІЙНИЙ ПРОСТІР «ДОГОВОРУ»: ОСОБИСТІСНА ТА ВІРТУАЛЬНА КОМУНІКАЦІЇ

Ворніков Віктор Іванович, доктор філософських наук, професор кафедри соціально-гуманітарних дисциплін Державного університету інтелектуальних технологій та зв'язку, м. Одеса, Україна.

ПОНЯТТЯ «СТАЛИЙ РОЗВИТОК» ТА ЙОГО СКЛАДОВІ

Гольденберг Олександр Якович, здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти ОНП Філософія, кафедра філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського, м. Одеса, Україна.

ЕВОЛЮЦІЙОВАНА ЛЮДИНА В ЕВОЛЮЦІЙОВАНІЙ РЕАЛЬНОСТІ: НОМО DIGITALIS У ЗОНІ ТУРБУЛЕНТНОСТІ, ХАОСІ І ФУТУРОШОЦІ СУЧАСНОСТІ

Городнюк Людмила Степанівна, здобувачка третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти ОНП Філософія, кафедра філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського, м. Одеса, Україна.

КОНЦЕПЦІЯ УЯВНОГО МУЗЕЮ В ЕПОХУ ПОСТМОДЕРНУ

Добролюбська Юлія Андріївна, доктор філософських наук, професор, професор кафедри історії України ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», м. Одеса, Україна

ПОНЯТТЯ «КРОС-КУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ» ТА ЇЇ СКЛАДОВІ

Коваленко Євген Миколайович, здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти ОНП Філософія, кафедра філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського, м. Одеса, Україна.

ФІЛОСОФІЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ: ЗАГРОЗИ VS МОЖЛИВОСТІ

Коваленко Каріна Сергіївна здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня, гр.ФА-221, Науковий керівник: **Шакун Наталія Валеріївна**, кандидат філософських наук, доцент, завідувач кафедри філософії і суспільних наук НУ «Чернігівська політехніка», м. Чернігів, Україна

СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ВИМІР МЕНТАЛЬНОСТІ: ФІЛОСОФСЬКИЙ АСПЕКТ

Крохмаль Олександр Миколайович, здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти ОНП Філософія, кафедра філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського, м. Одеса, Україна.

Науковий керівник: **Лісеєнко Олена Василівна**, доктор соціологічних наук, професор кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського»

ІДЕЯ УДОСКОНАЛЕННЯ ЛЮДИНИ В ЄВРОПЕЙСЬКІЙ КУЛЬТУРІ (СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКИЙ АНАЛІЗ)

Кубаш Олег Мирославович, здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти ОНП Філософія, кафедра філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського, м. Одеса, Україна.

ВПЛИВ ЕКОНОМІЧНОЇ СФЕРИ БУТТЯ НА РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ

Лазько Антон Вікторович, здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти ОНП Філософія, кафедра філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського, м. Одеса, Україна.

КОРЕКТНА МОВА В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ТРЕНДІВ

Нівня Ганна Олександрівна, кандидат філософських наук, доцент кафедри теорії та історії держави і права, Одеський державний університет внутрішніх справ, м. Одеса, Україна

СПАДКОЄМНІСТЬ ПОКОЛІНЬ І РОЗВИТОК СУСПІЛЬСТВА

Паршина Олександра Павлівна, здобувачка 4 року навчання спеціальності 024 Хореографія факультету музичної та хореографічної освіти
Науковий керівник – **Атаманюк Зоя Миколаївна**, доктор філософських наук, доцент кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

ЩОДО РІЗНИХ АСПЕКТІВ ДЕРЖАВНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПЕРШИХ ЧОТИРЬОХ ПРЕЗИДЕНТІВ УКРАЇНИ ТА ЇХ ВПЛИВ НА СТАНОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ

Реутський Василь Анатолійович, здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти ОНП Філософія, кафедра філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського, м. Одеса, Україна.

ФОРМУВАННЯ ГАРМОНІЙНОГО ЕКОНОМІЧНОГО МИСЛЕННЯ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ КРИЗИ

Самойлова Поліна Едуардівна, здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти ОПП Менеджмент соціокультурної діяльності, кафедра філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського, м. Одеса, Україна.

Науковий керівник, **Поплавська Тетяна Миколаївна**, кандидат філософських наук, доцент кафедра філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського, м. Одеса, Україна.

РОЛЬ ЖІНКИ В СУСПІЛЬСТВІ: ФІЛОСОФСЬКО-РЕТРОСПЕКТИВНИЙ АНАЛІЗ

Світлицька Віолета Романівна - здобувачка третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти, ДЗ "Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського", викладачка кафедри романо-германської філології та методики викладання іноземних мов Міжнародного гуманітарного університету, м. Одеса, Україна

Науковий керівник: **Петінова Оксана Борисівна**, доктор філософських наук, професор кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського»

ПРИРОДА МИСТЕЦТВА У КОМУНІКАТИВНОМУ ПРОСТОРИ

Семко Яна Сергіївна, кандидат філософських наук, доцент кафедри мистецтвознавства та загально-гуманітарних дисциплін, Міжнародний гуманітарний університет, м. Одеса, Україна

ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ІНТЕРНЕТУ РЕЧЕЙ

Стовпець Сергій Васильович, юрист-правознавець, магістр з управління проектами, вступник на навчання для здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 033 – філософія

ІДЕАЛ УСПІШНОЇ ЛЮДИНИ В СУЧАСНІЙ МАСОВІЙ СВІДОМОСТІ

Федорова Інна Валеріївна, здобувачка третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти ОНП Філософія, кафедра філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського, м. Одеса, Україна.

Науковий керівник, **Поплавська Тетяна Миколаївна**, кандидат філософських наук, доцент кафедра філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського, м. Одеса, Україна.

ЕКОНОМІЧНІ ПРАВА ТА СВОДОДИ ЛЮДИНИ

Усатюк Ігор Миколайович, здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти ОНП Філософія, кафедра філософії, соціології та менеджменту

соціокультурної діяльності ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського, м. Одеса, Україна.

КРИТИЧНИЙ АНАЛІЗ МАРКСИЗМУ ТА ДІАЛЕКТИЧНОГО МАТЕРІАЛІЗМУ

Чумак Єгор Олександрович - здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти ОПП Філософія, кафедра філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського, м. Одеса, Україна.

Науковий керівник: **Врайт Галина Яківна** – кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

ФЕНОМЕН БЕЗПЕКИ: СВІТОГЛЯДНО-ФІЛОСОФСЬКІ АСПЕКТИ

Шакун Є.Д., здобувач третього рівня вищої освіти, гр. АС3072-24 Національний університет «Чернігівська політехніка», м. Чернігів, Україна

СЕКЦІЯ 4. СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ ЦІННОСТЕЙ ТА ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ

IMPACT OF TOLERANCE ON CONFLICT RESOLUTION

Yevgen Borinshtein – Doctor of Philosophical Sciences, Professor, Head of the Department of Philosophy, Sociology and Management of Sociocultural Activities South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky, (ODESA, UKRAINE)

David Schwartz – Professor of political science (LOS ANGELES UNIVERSITY) (USA),

Daniel Hasidim Or Chalon – Doctor of Philosophy in Economics (LOS ANGELES UNIVERSITY) (USA).

СТАЛИЙ РОЗВИТОК СУСПІЛЬСТВА ТА РЕВОЛЮЦІЯ ЦІННОСТЕЙ

Барков Степан Федорович, здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти ОНП Філософія, кафедра філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського, м. Одеса, Україна.

Науковий керівник, **Поплавська Тетяна Миколаївна**, кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної

діяльності ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського, м. Одеса, Україна.

ПРОБЛЕМИ ТРАНСФОРМАЦІЇ ГЛОБАЛЬНИХ ЦИВІЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ

Біличенко Ольга Леонідівна, докторка наук із соціальних комунікацій, професорка, завідувачка кафедри української мови та літератури ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», м. Слов'янськ, Україна.

ФІЛОСОФСЬКЕ ОСМИСЛЕННЯ ЕМОЦІЙ ЛЮДИНИ

Білоусова Кіра Олексіївна, здобувачка третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти ОНП Філософія, кафедра філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського, м. Одеса, Україна.

ДУХОВНІ ТА МАТЕРІАЛЬНІ ЦІННОСТІ В РАКУРСІ ПЕРСПЕКТИВ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ПОЛІТИКИ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Йорж Руслан Анатолійович, здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти ОНП Філософія, кафедра філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського, м. Одеса, Україна.

ФОРМУВАННЯ ГАРМОНІЙНИХ ВЗАЄМОДІЙ ЛЮДИНИ І ПРИРОДИ ЯК ПРОЦЕС СТАНОВЛЕННЯ АНТРОПОГЕННОЇ ЦИВІЛІЗАЦІЇ

Дуков Олександр Володимирович, здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти ОПП Філософія спеціальності 033 Філософія, кафедра філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського, м. Одеса, Україна.

Науковий керівник, **Поплавська Тетяна Миколаївна**, кандидат філософських наук, доцент кафедра філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського, м. Одеса, Україна.

МОРАЛЬНІСТЬ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Козленко Павло Юхимович, кандидат філософських наук, заслужений працівник культури України, директор ГО «Одеський центр дослідження Голокосту», м.Одеса, Україна

ТРАНСФОРМАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ ТА СОЦІАЛЬНІ ІННОВАЦІЇ

Нестерова Марія Олександрівна, доктор філософських наук, професор, запрошений професор Університету Верони (Італія), керівник НД Центру Європейських Студій соціальних інновацій в освіті, Український державний університет імені Михайла Драгоманова, м. Київ, Україна.

ВПЛИВ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ НА УСПІХ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Остаточна Вікторія, здобувачка спеціальності Менеджмент соціокультурної діяльності Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка, м. Чернігів, Україна.

Ладонько Людмила, професорка кафедри мистецьких дисциплін Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка, м. Чернігів, Україна

TRANSFORMATION OF THE VALUE SYSTEM IN THE CONDITIONS OF VIRTUALIZATION OF SOCIETY

Окорокова Віра Вікторівна, доктор філософських наук, професор, професор кафедри історії України ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», м.Одеса, Україна

ФОРМУВАННЯ ДУХОВНО-ЦІННІСНОЇ СФЕРИ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ

Семенов Ігор Сергійович, здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти ОНП Філософія, кафедра філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського, м. Одеса, Україна.

РОЛЬ ПРОПАГАНДИ У ФОРМУВАННІ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ

Стовпець Олександр Васильович, доктор філософських наук, професор, професор кафедри соціальних і гуманітарних дисциплін, Одеський національний морський університет, м. Одеса, Україна.

Дрозд Руслан Євгенович, соціолог, журналіст, телеведучий, вступник на навчання для здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 033 – філософія, м. Одеса, Україна.

ФІЛОСОФСЬКО-ПОЛІТИЧНЕ ПІДГРУНТЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ФЕНОМЕНУ ПОПУЛІЗМУ

Стовпець Олександр Васильович, доктор філософських наук, професор, професор кафедри соціальних і гуманітарних дисциплін, Одеський національний морський університет, м. Одеса, Україна.

Додусенко Андрій Вікторович, юрист-правознавець, спеціаліст з організації перевезень та управління на транспорті, вступник на навчання для здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 033 – філософія, м. Одеса, Україна.

СЕКЦІЯ 5. ФІЛОСОФСЬКО-ОСВІТНІ ПАРАДИГМИ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА

ГНОСЕОЛОГІЯ ЯК ЧИННИК СТАНОВЛЕННЯ КУЛЬТУРИ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПРАЦІВНИКА НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Аксьонова Віра Ігорівна, доктор філософських наук, професор, професор кафедри соціально-гуманітарних дисциплін Донецького державного університету внутрішніх справ, м. Кропивницький, Україна

СУТЬ ТА ЗНАЧЕННЯ АБСУРДУ (НА ПРИКЛАДІ ТВОРІВ А.КАМЮ: «ЧУМА» ТА «МІФ ПРО СІЗІФА»)

Бушулян І. О., здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, 1-го року навчання, спеціальність 013 «Початкова освіта», факультету початкового навчання, ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», м. Одеса, Україна

Науковий керівник: **Петінова Оксана Борисівна**, доктор філософських наук, професор кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського», м. Одеса, Україна.

ПОЛІКУЛЬТУРНА ОСВІТА ЯК ІНСТРУМЕНТ ГЛОБАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

Дилян Анна Віталіївна – здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти ОПП Менеджмент соціокультурної діяльності, кафедра філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності ДЗ «Південноукраїнський

національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського, м. Одеса, Україна.

Науковий керівник – **Врайт Галина Яківна** – кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», м. Одеса, Україна.

ЗНАЧЕННЯ ТА РОЛЬ ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН У РОЗВИТКУ ВІТЧИЗНЯНОЇ ОСВІТИ

Кадієвська Ірина Аркадіївна, доктор філософських наук, професор кафедри Гуманітарних та соціально-економічних дисциплін Військова академія, м. Одеса, Україна.

ПАРАДОКС В ЛОГІЦІ ТА МАТЕМАТИЦІ

Консицька Анастасія, здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, спеціальність 081 «Право»,

Науковий керівник: **Нівня Ганна Олександрівна**, кандидат філософських наук, доцент кафедри теорії та історії держави і права Одеський державний університет внутрішніх справ, м. Одеса, Україна

«ГРАД БОЖИЙ» - ЯК МОДЕЛЬ ІДЕАЛЬНОГО СУСПІЛЬСТВА В ТВОРЧОСТІ АВГУСТИНА

Пустовойт Дар'я, здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, 1-го року навчання, спеціальність 013 «Початкова освіта. Логопедія»

Науковий керівник: **Петінова Оксана Борисівна**, доктор філософських наук, професор кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського», м. Одеса, Україна.

РОЗДУМИ Р.ДЕКАРТА ПРО СПЕЦИФІКУ ПІЗНАННЯ (НА ПРИКЛАДІ ФРАГМЕНТІВ З «РОЗДУМИ ПРО МЕТОД»)

Русалова Олександра, здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, 1-го року навчання, спеціальність 013 «Початкова освіта: Англійська мова», факультет початкового навчання

Петінова Оксана Борисівна, доктор філософських наук, професор кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності ДЗ

«Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», м. Одеса, Україна.

ЗЛО ЯК БРАК ДОБРА (НА ПРИКЛАДІ ФРАГМЕНТІВ З ТВОРУ “СПОВІДЬ” АВРЕЛІЯ АВГУСТИНА)

Топор Надія, здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, 1-го року навчання, спеціальність 013 “Початкова освіта(Логопедія)”, факультет початкового навчання, ДЗ “Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського”, м. Одеса, Україна

Науковий керівник: **Петінова Оксана Борисівна**, доктор філософських наук, професор кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського», м. Одеса, Україна

ЕКЗИСТЕНЦІАЛЬНА АСКЕЗА І ДОВІЛЬНА ДІЯ (САМОТВОРІННЯ)

Чумак Єгор Олександрович, здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти ОПП Філософія спеціальності 033 Філософія, кафедра філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», м. Одеса, Україна.

Науковий керівник, **Поплавська Тетяна Миколаївна**, кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського», м. Одеса, Україна.

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ОСВІТИ ТА КУЛЬТУРИ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

Шабатура Євгенія Андріївна – студентка 4-го курсу спеціальності 028 Менеджмент соціокультурної діяльності, соціально-гуманітарного факультету ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний заклад імені К. Д. Ушинського»

Науковий керівник: **Врайт Галина Яківна** - к.філос.н., доцент кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», м. Одеса, Україна.

ФІЛОСОФСЬКЕ КОНСУЛЬТУВАННЯ У СВІТЛІ ЗАПИТІВ ЧАСУ

Шуба Оксана Олексіївна, здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня спеціальності 033 Філософія (ОП «Аналітика суспільно-політичних процесів»), гр. ФА-231, НУ «Чернігівська політехніка», м. Чернігів, Україна

СЕКЦІЯ 6. ФІЛОСОФІЯ СИНЕРГЕТИКИ.

ІМАНЕНТНА РЕАЛЬНІСТЬ ЛЮДСЬКОЇ СУТНОСТІ У ФЕНОМЕНАЛЬНІЙ ДІЙСНОСТІ У ПОСТСИНГУЛЯРНИХ УМОВАХ

Єзерський Володимир Борисович, здобувач кафедри автомобільного транспорту та логістики Національного університету «Одеська політехніка»,
Гончарова Ольга Євгенівна, докторантка кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності ДЗ «Південноукраїнський національний університет імені К. Д. Ушинського, м. Одеса, Україна

МЕТОДИ ОЦІНКИ СИНЕРГІЗМУ В КРОС-КАНАЛЬНОМУ МАРКЕТИНГУ

Фільварська Валерія В'ячеславівна – студентка 3 курсу за першим (бакалаврським) рівнем денної форми навчання ОПП Менеджмент соціокультурної діяльності соціально-гуманітарного факультету ДЗ «Південноукраїнський національний університет імені К. Д. Ушинського»
Науковий керівник – **Врайт Галина Яківна** – кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності ДЗ «Південноукраїнський національний університет імені К. Д. Ушинського», м. Одеса, Україна.

ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ

ПЛЕНАРНЕ ЗАСІДАННЯ

Кіссе Антон Іванович – народний депутат України, доктор політичних наук, доцент кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Університету Ушинського

ПОНЯТТЯ ТА ПРИЧИНИ КОНФЛІКТІВ У СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Саме поняття «конфлікт» дуже широке, і багато вчених мають різні твердження з приводу розкриття проблеми конфліктів. Одна група вчених вважає, що конфлікт повинен включати особливу змінну – розбіжності. Відповідно до думки інших, конфлікт існує в тому випадку, коли в наявності переборні розбіжності або протиріччя інтересів. З нашої точки зору, **конфлікт** – це різке загострення протиріч і зіткнення двох або більше учасників в процесі вирішення проблеми, що має ділову або особистісну значимість для кожної зі сторін. **Структурою конфлікту** є сукупність стійких зв'язків конфлікту, що забезпечують його цілісність, тотожність самому собі, відміну від інших явищ, без яких він не може існувати як динамічно взаємопов'язана цілісна система та процес.

Один з основоположників соціології конфлікту Льюїс Козер у своїй роботі «Функції соціального конфлікту» (1956 р.) відстоював ідею про позитивну роль конфліктного стану у житті суспільства [1]. Взагалі, найбільш повний огляд різноманітного трактування терміну конфлікт здійснений Клінтоном Ф. Фінком [2].

Виникнення і розвиток конфліктів обумовлені дією декількох груп причин: об'єктивних, організаційно-управлінських, соціально-психологічних і особистісних. Перші дві групи факторів носять в основному об'єктивний характер, третя і четверта – головним чином суб'єктивний. До об'єктивних причин конфліктів відносять ті фактори соціальної взаємодії людей, які від них не залежать і привели до зіткнення інтересів, думок, установок і т.п. Об'єктивні причини призводять до створення передконфліктної обстановки – об'єктивного компонента передконфліктної ситуації. Суб'єктивні причини конфліктів пов'язані з тими особистісними особливостями опонентів, які призводять до вибору саме конфліктного, а не будь-якого іншого способу вирішення створилося об'єктивного протиріччя. У будь-якій ситуації є можливість вибору конфліктного або одного з неконфліктних способів її вирішення. Причини, в

силу дії яких людина вибирає конфлікт як спосіб реагування, мають суб'єктивний характер.

При розгляді особливості взаємозв'язків між об'єктивними і суб'єктивними причинами конфліктів слід сказати, що всі конфлікти в тій чи іншій мірі обумовлені як суб'єктивними, так об'єктивними причинами. Тому практично у будь-якого конфлікту існує комплекс об'єктивно-суб'єктивних причин.

Соціально-психологічні причини конфліктів викликані безпосередньою міжособистісною або внутрішньогруповою або міжгруповою взаємодією людей.

Розглянемо деякі з них.

1. Можливі значні втрати і спотворення інформації в процесі комунікації. Це викликано тим, що людина не може в спілкуванні передати без істотних спотворень всю інформацію, що стосується проблеми, обговорюваної з партнером. Партнер в свою чергу оцінює її і робить свої висновки.

2. Незбалансована рольова взаємодія людей. У ситуації міжособистісного спілкування партнери можуть грати не ті ролі, яких очікує від них протилежна сторона.

3. Нерозуміння людьми того, що при обговоренні проблеми розбіжність позицій може бути викликано не принциповою розбіжністю в поглядах, а підходом до проблеми з різних сторін.

4. Відмінності в способах оцінки результатів діяльності та особистості один одного. Ними можуть бути порівняння з можливим ідеальним станом справ, з вимогами до даної діяльності нормативних документів, зі ступенем досягнення мети діяльності; з результатами, досягнутими іншими людьми; зі станом справ на початку діяльності. Таким чином, діяльність може бути оцінена по-різному, і навіть протилежно.

5. Психологічна несумісність. Мається на увазі: невдале поєднання темпераментів і характерів взаємодіючих людей; протиріччя в життєвих цінностях і ідеалах, мотивах, цілях діяльності; розбіжність переконань, світоглядів, ідеологічних установок і т. п.; відмінності в освіті, соціальної приналежності і т. п.

6. Напружені міжособистісні стосунки. Конфлікти в організаціях частіше виникають між працівниками, відносини яких характеризуються напруженістю, негативними установками по відношенню один до одного і т.п. виникає порочне коло: чим гірше відносини, тим частіше конфлікти, а чим частіше конфлікти, тим гірше відносини.

7. Конкурентний характер взаємодії з іншими людьми та групами.

8. Обмежені здібності людини до децентрації, тобто до вміння поставити себе на місце іншої людини і зрозуміти її інтереси, цінності, до зміни власної позиції в результаті сопоставлення її з позиціями інших людей.

Особистісні причини конфліктів пов'язані з індивідуально-психологічними та соціокультурними особливостями його учасників. Вони

обумовлені алгоритмами подій, що відбуваються в душевному настрою людини в ході її взаємодії з оточуючими.

А саме:

1) оцінка поведінки іншого як неприпустимого. Очікувана поведінка, спілкування, діяльність з боку іншої людини, яка є партнером по взаємодії, представлені бажаними, допустимими, не бажаними і неприпустимими варіантами. Характер поведінки залежить від індивідуально-психологічних особливостей людини, її психічного стану, ставлення до конкретному партнеру по взаємодії, особливостей актуальної ситуації взаємодії. Якщо реальна поведінка партнера укладається в рамки бажаного або допустимого, то взаємодія триває безконфліктно;

2) низький рівень соціально-психологічної компетентності. Людина може не знати про варіації способів, прийомів, методів, різноманітних процедур безконфліктного виходу з передконфліктних ситуацій без шкоди для власних інтересів. До речі, особистість може мати уявлення про ці прийоми і засоби, але не мати соціокультурних стратегій застосовувати це на практиці;

3) недостатня стійкість у різноманітній площині відносин стосовно негативного впливу стресових факторів соціального взаємодії. Найважливішим напрямком профілактики дозволу міжособистісних конфліктів є змістовна і психологічна підготовка людей до оптимальних дій у передконфліктних і конфліктних ситуаціях;

4) погано розвинена у людини здатність до емпатії – розумінню емоційного стану іншої людини, співпереживання і співчуття. Недостатність емпатійних особистісних якостей приводить до того, що людина поводиться в ситуації соціального взаємодії не так, як очікують партнери по спілкуванню, або не розуміє почуттів партнерів по взаємодії;

5) завищений або занижений рівень домагань також сприяє виникненню міжособистісних і внутрішньо особистісних конфліктів. Завищена самооцінка зазвичай викликає негативну реакцію з боку оточуючих, занижена – має наслідком підвищену тривожність, невпевненість у своїх силах, тенденцію уникати відповідальності і так далі.

Головне у розумінні сутності конфлікту у сучасному суспільстві – це вміння їх запобігти чи своєчасно ліквідувати з максимально гарними підсумками для сторін конфлікту.

Список використаної літератури

1. Coser L.A. Conflict. Social Aspect // International Encyclopedia of Social Science. David Sills (ed.). New York, 1968. Vol. 3. P. 233.
2. Finc C.F. Some Conceptual Difficulties in the Theory of Social Conflict // Journal of Conflict Resolution. 1968. Vol. XII. N 4.

Нестерова Марія Олександрівна – доктор філософських наук, професор, Керівник Центру досконалості Жана Монне «Європейські Студії соціальних інновацій в освіті» (Український державний університет імені Михайла Драгоманова).

ТРАНСФОРМАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ ТА СОЦІАЛЬНІ ІННОВАЦІЇ

Вступ

Сучасне суспільство переживає значні трансформаційні процеси під впливом глобалізації, технологічних інновацій, соціально-економічних змін та культурних зрушень. У цьому контексті соціальні інновації відіграють ключову роль, сприяючи вирішенню суспільних проблем та підвищенню якості життя. Дослідження цих процесів є актуальним для розуміння викликів і можливостей, що постають перед сучасним суспільством.

Інтернаціоналізація економіки та культури сприяє швидкому обміну інформацією та технологіями між країнами, але також створює нові виклики, пов'язані з економічною нерівністю та культурною гомогенізацією [4]. Впровадження нових технологій, таких як штучний інтелект, роботизація та Інтернет речей, змінює структуру ринку праці та соціальні відносини, створюючи як можливості, так і загрози. Цифровізація суспільства веде до зміни способу життя та взаємодії між людьми [1]. Демографічні зміни, урбанізація та зростання соціальної мобільності сприяють формуванню нових соціальних груп та мереж. Це включає зміни в структурі сім'ї, ролі гендеру та міжгенераційні відносини [2].

Вплив трансформаційних процесів на суспільство

- *Політична сфера:* Зростання популізму та поляризації суспільства, викликане невдоволенням економічною нерівністю та соціальною несправедливістю. Це веде до появи нових політичних рухів та змін у політичних системах [8].
- *Економічна сфера:* Перехід до економіки знань, розвиток креативних індустрій та зростання важливості інноваційних технологій. Це змінює традиційні економічні моделі та впливає на структуру зайнятості [3].
- *Соціальна сфера:* Формування нових ціннісних орієнтацій та змінення традиційних соціальних ролей під впливом глобальних трендів та технологічних інновацій. Це включає зміни в освіті, охороні здоров'я та соціальній підтримці [6].

Соціальні інновації як відповідь на виклики трансформаційних процесів

Соціальні інновації сприяють зміцненню соціальної згуртованості, пропонуючи нові моделі співпраці та взаємодії. Це включає проекти громадської участі, соціальні підприємства та інші ініціативи, що зміцнюють довіру та

взаємодопомогу в суспільстві [9]. Як приклад може бути розглянуте створення соціальних підприємств, які займаються вирішенням соціальних проблем, таких як працевлаштування вразливих груп населення або розвиток громадських просторів для підвищення взаємодії між мешканцями [10]. Також важливим аспектом є зміна орієнтацій на сталий розвиток. Впровадження інноваційних рішень для екологічних та соціальних проблем формує нові цінності, орієнтовані на сталий розвиток та екологічну відповідальність. Це включає розвиток зеленої економіки, енергозбереження та соціально-відповідальні бізнес-моделі [11]. Впровадження екологічних ініціатив, таких як використання відновлюваних джерел енергії, роздільний збір сміття та програми зниження вуглецевого сліду [4].

Результатом та одним із основних фокусів соціальних інновацій, що впливають на трансформаційні процеси в суспільстві, є інклюзивність та соціальна справедливість: Соціальні інновації, спрямовані на підвищення інклюзивності та справедливості, змінюють ціннісні орієнтації щодо рівності та прав людини. Це включає ініціативи з підтримки вразливих груп населення, розвитку інклюзивної освіти та створення рівних можливостей для всіх. Розробка програм інклюзивної освіти, які забезпечують доступ до якісного навчання для дітей з особливими освітніми потребами, а також проекти з підтримки людей з обмеженими можливостями у працевлаштуванні [7].

Висновки

Трансформаційні процеси в сучасному суспільстві створюють як виклики, так і можливості для розвитку. Соціальні інновації відіграють ключову роль у відповіді на ці виклики, сприяючи вирішенню соціальних проблем та підвищенню якості життя. Важливо розробляти стратегії адаптації до нових умов, спрямовані на зменшення негативних наслідків та максимізацію потенційних вигод. Подальші дослідження необхідні для глибшого розуміння цих процесів та їх впливу на суспільство.

Список використаної літератури

1. Brynjolfsson, E., & McAfee, A. (2014). *The Second Machine Age: Work, Progress, and Prosperity in a Time of Brilliant Technologies*. W. W. Norton & Company.
2. Castells, M. (2011). *The Rise of the Network Society*. Wiley-Blackwell.
3. Florida, R. (2012). *The Rise of the Creative Class: Revisited*. Basic Books.
4. Geels, F. W. (2018). *Socio-Technical Transitions to Sustainability: A Review of Criticisms and Elaborations of the Multi-Level Perspective*. *Current Opinion in Environmental Sustainability*, 39-49.
5. Giddens, A. (2013). *The Consequences of Modernity*. Polity Press.
6. Inglehart, R. (2018). *Cultural Evolution: People's Motivations are Changing, and Reshaping the World*. Cambridge University Press.

7. *Montgomery, T. (2016). Values-Based Social Innovation: Theoretical and Empirical Considerations. Palgrave Macmillan.*
8. *Mounk, Y. (2018). The People vs. Democracy: Why Our Freedom Is in Danger and How to Save It. Harvard University Press.*
9. *Mulgan, G. (2019). Social Innovation: How Societies Find the Power to Change. Policy Press.*
10. *Nicholls, A., & Ziegler, R. (2019). Creating Economic Space for Social Innovation. Oxford University Press.*
11. *Sachs, J. D. (2015). The Age of Sustainable Development. Columbia University Press.*

Біличенко Ольга Леонідівна – доктор наук із соціальних комунікацій, професор, завідувач кафедри української мови та літератури Державний вищий навчальний заклад «Донбаський державний педагогічний університет», запрошений професор кафедри філології, літератури та лінгвістики Пізанського університету (м. Піза, Італія, UNIPi).

ПРОБЛЕМИ ТРАНСФОРМАЦІЇ ГЛОБАЛЬНИХ ЦИВІЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ

Сьогодні, коли світова спільнота перетнула межу третього тисячоліття, як ніколи актуально постало питання про подальшу долю світової цивілізації. Для переламних етапів людської історії характерне радикальне перетворення категоріальної моделі світу.

Дослідження процесів цивілізаційної глобалізації неможливе тільки за допомогою відомих методологій. Тому принципи історизму у підході до минулого, історичного підходу до сучасності, вивчення позитивних досягнень еволюціонізму, функціоналізму, психоаналізу, порівняльно-історичного методу, відомих принципів формального і типологічного висвітлення історії і культури потребують переосмислення і доповнення.

Дослідження філософсько-культурологічних парадигм глобальних проблем цивілізації вимагають пошуку і розробки нових методологічних концептуальних основ. Головними із них стали: цивілізаційний аналіз, циклічні та соціально-інноваційні методи. Вони доповнюються такими методичними принципами аналізу цивілізаційного процесу у глобальному масштабі, як синергетика, антропологія, історична типологія, метаісторія, стадіальність і гуманізм тощо. Саме вони дають змогу з'ясувати, що головуючими парадигмами висвітлення багатобарвного цивілізаційного процесу у планетарному масштабі стають культура та її творець і носій - людина, її взаємовідносини з соціумом, світом та природою.

Генотип глобальної цивілізації формувався в європейському регіоні як мутація (перетворення) традиційних культур. Основною ознакою сучасної цивілізації є її техногенний характер, тобто певний тип мислення (раціоналізм), діяльності, розвиток науки і техніки, технологій.

Кожна епоха еволюції історико-філософської думки залишала свій відбиток на формуванні цієї цивілізації. Найважливіші цінності техногенної культури склалися історично. Однією з них є віра в силу розуму, яка поступово перейшла в раціоналізм. Виникає поняття про діяльність особистості, яка цілеспрямовано впливає на природу і світ соціальних відносин. Для техногенної цивілізації характерне особливе розуміння природи як невичерпної скарбниці ресурсів, що складає закономірно впорядкований простір, який представляє необмежене поле діяльності людей. Причому формується уявлення про автономію особистості, її самоцінність. Найвищим ступенем раціоналізму все більшою мірою стає науково-технічне, науково-теоретичне, культурологічне мислення.

Характерною ознакою новітнього часу стало, на жаль, те, що культурна криза охопила практично всі вищезазначені рівні буття людини у світі, аж до глобального включно. Це означає насамперед загрозу існуванню земної цивілізації як такої, за умови неспроможності людства до здійснення кардинальних змін в орієнтації та механізмах культурного розвитку. Такий стан нинішньої цивілізації пояснюється, з одного боку, вичерпанням соціально-прогресивного потенціалу основних ціннісних регулятивів людської діяльності в суспільному та природному бутті.

З іншого боку, цей стан істотно підсилюється перманентною дивергенцією технологічної та гуманістичної орієнтацій у культурі, поглибленням розриву між матеріальними та духовними цінностями. Дегуманізація суспільного буття призводить до того, що саме економічний статус та матеріальний успіх стають домінуючими критеріями самоцінності людського існування в культурі; а отже, не духовне, а матеріальне багатство відіграє вирішальну роль у формуванні ціннісних установок людини.

Криза культурної цивілізації як такої супроводжується закономірною “внутрішньою кризою самої людини”. Духовне життя останньої набуває катастрофічно затухаючого характеру, що за теперішніх масштабів її матеріальних можливостей здатне призвести не тільки до “поховання людського Я”, а й до фізичного самознищення.

Нову цивілізацію часто пов’язують з такими ознаками: обмеження суспільних потреб і відмова від так званих псевдо потреб; культивування помірному способу життя, відмова від хімізації сільського господарства, одноразових предметів споживання, шкідливих технологій тощо; поступове розселення великих мегаполісів компактними поселеннями, які створюють найсприятливіші умови для життєдіяльності людини; зменшення транспортних засобів, особливо автомобілів; створення безвідходного виробництва;

досягнення гармонії між суспільством та природою як головної умови подальшого розвитку людської історії та виживання людства.

Досвід історичного прогнозування свідчить про те, що майбутнє важко передбачити в усіх деталях та проявах. Можливо лише говорити про більш чи менш імовірний сценарій розвитку історії. Нині можна зафіксувати як історичний факт початок глибинних перетворень сучасної цивілізації. Систематичні дослідження цих змін виявляють не тільки зв'язок з минулим, а й беруть участь у пошуку світоглядних орієнтацій майбутнього.

Таким чином, ми можемо зробити наступні **висновки**. Ми вважаємо, що в XXI ст. результатом співіснування суперкультур буде нова конфігурація світового порядку, нове співвідношення сил, нова геополітична, економічна, цивілізаційна картина світу. З позицій осмислення нелінійності розвитку історичного процесу XXI ст. - це точка біфуркації світового порядку, який настає. Йдеться про вплив на світ п'яти чинників: зверхність сили, глобалізація світової економіки, хаос, пошук самоідентифікації, нерівність. Неконтрольоване зростання економіки та споживання природних ресурсів не розв'язали соціальних проблем людства. Сучасна цивілізація зіткнулася не просто з екологічною, а еколого-соціальною кризою. Це вимагає перегляду норм в економічній, соціальній, етичній сферах. Людству сьогодні, напередодні катастрофи, яка йому загрожує, слід складатися із більш сталих та надійних держав і жити за принципом допустимої в конкретних умовах толерантності. Вихід ми бачимо також у посиленні для всього людства згуртованості та централізації (але додержуючись принципів гуманності, рівності, справедливості), спираючись на ООН та інші міжнародні організації. Подальший розвиток людства по мірі "відсування" від краю прірви може бути забезпечений також через посилення гуманізації стосунків між людьми на всіх рівнях. Ці висновки витікають безпосередньо із самої суті фундаментальних суспільних законів.

Список використаної літератури

1. Павленко Ю. В. Історія світової цивілізації. Соціокультурний розвиток людства. Київ: Либідь, 2000. 360 с.
2. Шейко В. М. Культура. Цивілізація. Глобалізація (кінець XIX - початок XXI ст.). В 2 т. Т. 1: Монографія. Харків: Основа, 2001. 520 с

Стовпець Олександр Васильович – доктор філософських наук, професор кафедри соціальних і гуманітарних дисциплін Одеського національного морського університету.

Дрозд Руслан Євгенович – журналіст, телеведучий Першого міського каналу.

РОЛЬ ПРОПАГАНДИ У ФОРМУВАННІ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ

Пропаганда є формою комунікації, яка в першу чергу використовується для того, щоб впливати на аудиторію, переконувати її, або просувати певний порядок денний, який може бути необ'єктивним, вибірково представляти факти для заохочення певного висновку чи бажаного сприйняття цих фактів, або використовувати "навантажену" мову (словесне маніпулювання). Останнє застосовується, щоб викликати емоційну, а не раціональну реакцію на інформацію, яка подається здебільшого засобами мас-медіа [1].

Латинське слово "propaganda" у дослівному перекладі звучить як «дещо, що підлягає поширенню», від лат. дієслова *propāgo* - «поширюю». І в цьому розумінні її семантика наближується до «агітації». Як відомо, католицька церква в 1622 році, в рамках Контрреформації, створила орган "Конгрегація розповсюдження віри" (лат. *Sacra Congregatio de Propaganda Fide*), яка мала очевидні агітаційні функції. Такого роду пояснення можна знайти в ряді словників [2; 3]. Проте, в сучасному розумінні, під пропагандою здебільшого мають на увазі пейоратив, яким маркується практика розповсюдження поглядів, фактів, аргументів, чуток, інформації (в тому числі спотвореної) або свідомо неправдивих відомостей із метою формування *потрібної* громадської думки та маніпулювання суспільною свідомістю, або задля поширення й популяризації певної ідеології чи окремих наративів [4, с. 217]. Водночас, деякі подібні неанглійські терміни зберігають в цілому нейтральну конотацію. Наприклад, в офіційному партійному дискурсі КНР існує термін "xuanchuan", який передбачає практику КПК впливати на внутрішню та міжнародну громадську думку на користь своєї політики. Сам термін утворюється поєднанням двох слів: "xuan", що може бути перекладене як "*декларувати, проголошувати*", і "chuan" з цілою палітрою значень - від "*передавати; навчати; поширювати*" до навіть "*заражати, інфікувати*" (наприклад, інфільтрувати певні ідеї у свідомість людей). Хуанчуан як специфічна інформаційно-адміністративна й освітня практика вперше фігурує в історичному тексті III століття "Саньгочжи, або Записи трьох держав", де його використання стосувалося поширення військових навичок [5, с. 6]. У премодерні часи цей термін використовувався у Китаї для позначення дисемінації ідей та інформації правлячими елітами [6, с. 103]. Таке специфічне вживання поняття Хуанчуан можна пояснювати особливостями конфуціанської культурної традиції, яка століттями визначала динаміку розвитку синітської цивілізації [7, с. 63]. Отже, пропаганду можна зустріти в найрізноманітніших контекстах.

У ХХ столітті англійський термін "пропаганда" часто асоціювався із маніпулятивним підходом, але історично пропаганда була нейтральним описовим терміном будь-якого матеріалу, який просуває певні думки чи ідеології [8, с. 184]. Для передачі повідомлень пропагандистського характеру використовується широкий спектр матеріалів і засобів масової інформації, які змінювалися із винаходом нових технологій, включаючи картини, карикатури, плакати, брошури, комікси, фільми, радіо- і телепередачі, веб-сайти, подкасти, відеохостинги, месенджери, соціальні мережі. Зовсім недавно цифрова епоха породила нові способи поширення пропаганди; наприклад, боти і алгоритми зараз використовуються для створення комп'ютерної пропаганди, фейкових або упереджених новин, і поширення їх у соціальних мережах, в т.ч. із застосуванням переднавченого штучного інтелекту [9, с. 150].

Пропаганда була концептуалізована також як форма впливу, спрямована на побудову *суспільного консенсусу*. Коли у ХХ ст. дослідники почали вивчати вплив ЗМІ (особливо газет і радіо), вони використовували "теорію сугестії", щоб пояснити, як на людей можна впливати за допомогою емоційно-резонансних переконливих повідомлень. Гарольд Лассвелл дав широке визначення терміну "пропаганда", описавши його як "вираження думок або дії, що здійснюються свідомо окремими особами або групами з метою вплинути на думки або дії інших осіб або груп, для досягнення заздалегідь визначених цілей і за допомогою психологічних маніпуляцій" [10, с. 372]. Гарт Джоветт і Вікторія О'Доннелл вважають, що пропаганда, ціннісні орієнтації і переконання пов'язані між собою, оскільки люди використовують комунікацію як форму *м'якої сили* через розробку і культивування пропагандистських матеріалів [11].

У відомій дискусії 1929 року з Едвардом Бернейсом, дослідник психології натовпу, прибічник освіти дорослих, письменник Еверетт Дін Мартін стверджував, що пропаганда робить з нас маріонеток. Натомість, Бернейс у своїй однойменній книзі пише: "Свідома і розумна маніпуляція організованими звичками і думками мас є важливим елементом демократичного суспільства. Ті, хто маніпулює цим невидимим механізмом суспільства, складають непомітний уряд, який є справжньою правлячою силою нашої країни. Нами керують, формують нашу свідомість, наші смаки, наші ідеї здебільшого люди, про яких ми ніколи не чули" [12, с. 9].

Жак Еллюль у своїх дослідженнях [13] прагне продемонструвати, що хоча пропаганда є *психологічною* діяльністю за своєю природою, вона водночас є і *соціологічною* за своєю сутністю. Пропаганда вбудовується не лише у психіку індивідів, але й у колективну культурну свідомість. Пропаганда відпрацьовує внутрішні характеристики як окремої людини, так і суспільства, до якого ця людина належить. Цей ретельний аналіз, зроблений Еллюлем, ілюструє, що применшувати важливість соціологічних впливів пропаганди порівняно із психологічними є загрозливою помилкою. Пропаганда має одночасно і психологічні, і соціологічні цілі. Тому влучний вислів "самотній натовп",

використовуваний Еллюлем, зосереджує увагу на необхідності розрізнення двох нероздільних елементів пропаганди - індивіда і маси, до яких пропагандист повинен звертатися одночасно. Як ізольована особистість, індивід не представляє інтересу для пропагандиста, якщо тільки його не звести до рівня середньостатистичної одиниці. Для ефективної пропаганди, зазначає Жак Еллюль, дуже важливо, щоб людина не розглядалася як індивідуальність, а завжди лише з точки зору того, що вона має *спільного з іншими* адресатами пропаганди. Індивід навмисно включається та інтегрується в соціальну масу, тому що пропагандист отримує максимальну ефективність від процесу поширення емоцій саме через масу, і в той же час - від тиску, який відчуває індивід, перебуваючи в групі, у спільноті [13, с. 7].

У цій ситуації, коли "індивід потрапляє в масу", його реакції легше спровокувати, а психологічний самозахист послаблюється разом із критичним мисленням. Індивід завжди (у процесі пропаганди) повинен розглядатися саме як *учасник маси*, і так само маса повинна розглядатися лише як натовп, що складається з індивідів. Пропаганда, будучи звернена до натовпу, повинна торкатися кожного індивіда в цьому натовпі, котрий насправді є нічим іншим, як "згуртованими самотніми індивідами". І навпаки, індивід не повинен розглядатися як слухач, глядач або читач, оскільки він представляється частиною невидимого натовпу, хоча насправді він самотній. Найсприятливіший момент для впливу на індивіда - коли він перебуває "на самоті в масі", бо сама структура *маси* надзвичайно вигідна для пропагандиста. До того ж, щоб впливати на масову свідомість і моделювати суспільну поведінку, необхідно розуміти актуальні тенденції й впливові стереотипи, які панують серед цільової аудиторії пропагандиста.

Отже, зазначені вище інтерпретації терміну "пропаганда" дозволяють говорити про складну природу, поліморфність, амбівалентність, глибокий зміст цього соціально-психологічного феномену, рівно як і про широкі можливості для її використання в благих та хибних цілях.

Список використаної літератури:

1. Smith B.L. Article "Propaganda" // *Encyclopædia Britannica*, retrieved on 20 May 2024. – URL: <http://www.britannica.com/topic/propaganda>
2. "Propaganda" // *Oxford English Dictionary*. – Oxford University Press, September 2023, retrieved on 20 May 2024. – URL: <https://www.oed.com/view/Entry/152605>
3. "Propaganda" // *Online Etymology Dictionary*, retrieved on 20 May 2024. – URL: <http://www.etymonline.com/index.php?term=propaganda>
4. Hobbs R. *Mind Over Media: Propaganda Education for a Digital Age*. – New York: W.W.Norton, 2020. – 342 pages.
5. Li Jie. *Cinematic Guerillas: Propaganda, Projectionists, and Audiences in Socialist China*. – New York: Columbia University Press, 2023. – 341 pages.

6. Qian Ying. *Revolutionary Becomings: Documentary Media in Twentieth-Century China*. – New York: Columbia University Press, 2024. – 305 pages.

7. Стовпець О. Філософсько-світоглядні особливості синітської цивілізації та їхня системоутворююча роль у комплексі суспільних відносин сучасного Китаю // *Міждисциплінарні дослідження складних систем*, № 17, 2020. – С. 59-72. – DOI: <https://doi.org/10.31392/iscs.2020.17.059>

8. Diggs-Brown B. *Strategic Public Relations: An Audience-Focused Approach*. – Boston, MA: Wadsworth; Cengage Learning, 2012. – 498 pages.

9. Stovpets O. The end of Humanism? Reflections on AI development. *Матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції «Історико-філософські, політико-правові та соціальні засади трансформації України та держав європейської спільноти»* [ISBN 978-617-8327-71-2], Одеський національний морський університет, м. Одеса, 19 квітня 2024 р. – С. 148-155.

10. Lasswell H.D., Lerner D., Speier H. *Propaganda and communication in world history*. Vol. 3. – Honolulu: University Press of Hawaii, 1980. – 562 pages.

11. Jowett G., O'Donnell V. *Propaganda and Persuasion* (5th edition). – SAGE, Thousand Oaks, 2012. – 432 pages.

12. Bernays E.L. *Propaganda*. – New York: Ig Pub. Brooklyn, 2005. – 168 pages.

13. Ellul J. *Propaganda: The Formation of Men's Attitudes*. – New York: Knopf Doubleday Publishing Group, 2021. – 310 pages.

Солдатенко Олександр Ігорович – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри мистецьких дисциплін Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка

УЧАСТЬ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У ПІДГОТОВЦІ МЕНЕДЖЕРІВ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ (НА ПРИКЛАДІ НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ «ЧЕРНІГІВСЬКИЙ КОЛЕГІУМ» ІМЕНІ Т.Г.ШЕВЧЕНКА)»

У сучасному світі розвиток культурної сфери вимагає від фахівців високого рівня компетентності та глибокого розуміння потреб та тенденцій суспільства. У цьому контексті участь громадських організацій у підготовці менеджерів соціокультурної діяльності стає надзвичайно важливою і є актуальним та ефективним підходом, що сприяє практичному навчанню, розвитку професійних навичок та збагаченню освітнього досвіду студентів.

Давайте розглянемо ключові аспекти цієї проблеми.

1. Практичний досвід:

Громадські організації, що працюють у сфері культури та мистецтва, надають студентам можливість отримати практичний досвід у реалізації

різноманітних проєктів. Це може включати організацію культурних заходів, фестивалів, виставок, концертів та інших подій. Студенти отримують можливість виробити навички управління проєктами, роботи з волонтерами, бюджетування та просування культурних заходів.

2. Навчання через дію:

Участь у реальних проєктах громадських організацій дозволяє студентам навчатися через дію. Вони мають можливість застосовувати теоретичні знання у практичних ситуаціях, вирішувати реальні проблеми та ставити перед собою нові завдання. Це сприяє їхньому професійному та особистісному зростанню.

3. Розвиток комунікативних навичок:

Працюючи з громадськими організаціями, студенти отримують можливість покращити свої комунікативні навички. Вони навчаються ефективно спілкуватися з різними групами людей, включаючи волонтерів, спонсорів, партнерів та інші структури. Це допомагає створити сприятливий клімат співпраці та забезпечити успішну реалізацію проєктів.

4. Збільшення мережі контактів:

Співпраця з громадськими організаціями дозволяє студентам розширити свою мережу професійних контактів. Вони мають можливість зустрітися з відомими представниками культурної сфери, ділитися досвідом та знаннями з іншими професіоналами. Це може відкрити нові можливості для подальшого розвитку кар'єри.

5. Відкриття нових можливостей:

Громадські організації пропонують студентам унікальні можливості для втілення в життя своїх ідей та проєктів, сприяючи їхньому особистому та професійному розвитку.

6. Адаптація до змін в суспільстві:

Громадські організації часто опираються на інновації та гнучкість у вирішенні суспільних проблем. Співпраця з такими організаціями дозволяє майбутнім менеджерам соціокультурної діяльності розвивати навички адаптації до змін у суспільстві та швидко реагувати на виклики та можливості, що виникають.

7. Розвиток креативності та інноваційності:

Робота з громадськими організаціями може сприяти розвитку креативних та інноваційних підходів до розв'язання соціокультурних завдань. Співпраця з різноманітними проєктами та ініціативами надає студентам можливість виявити свою творчість, працездатність та здатність до інноваційного мислення.

Участь громадських організацій у підготовці менеджерів соціокультурної діяльності у Національному університеті «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка відбувається в рамках угод про співпрацю між ними та кафедрою мистецьких дисциплін.

Наприклад, співпраця з Всеукраїнською громадською організацією «Лицарський Хрест», стейкхолдером спеціальності 028 Менеджмент

соціокультурної діяльності, яка була створена у 2016 році з метою підтримки та вшанування учасників українського Добровольчого Руху, сімей загиблих та воїнів ЗСУ. До складу організації входять громадські активісти, волонтери, ветерани АТО, юристи, медики та представники мистецьких кіл. Волонтерами ГО «ВГО «Лицарський Хрест» надається юридична допомога учасникам добровольчого руху, членам сімей загиблих воїнів, ініціюється розгляд та ухвалення законопроектів, направлених на захист українських військових та добровольців.

Головою і засновником організації є Оксана Тунік-Фриз, яка є режисером та ведучою Церемонії “Лицарський Хрест Добровольця” де були вшановані та нагороджені відзнакою “Лицарський Хрест Добровольця” сотні українських Героїв у Чернігові, Сєвєродонецьку, Львові, Полтаві, Тернополі та інших містах України.

З початком широкомасштабної російської агресії у лютому 2022 р., організація сконцентрувала свою роботу на допомозі Збройним Силам України та Територіальній обороні. Волонтери ГО “ВГО “Лицарський Хрест” продовжують юридичну підтримку наших військових і членів їх сімей та організують надання гуманітарної допомоги військовим і цивільним, які перебувають у зоні військових дій [1].

У 2022 р. створена Громадська рада «Єдиний мистецький простір» при Чернігівській обласній військовій адміністрації, що входить до ГО “ВГО “Лицарський Хрест”. Це, орган, який займається стратегічними питаннями в галузі культури, планує заходи, ставить мету, завдання, організує та контролює реалізацію мистецьких проєктів на Чернігівщині [2].

У 2023-2024 рр. на платформі Zoom відбулись 3 відкриті гостьові лекції Оксани Тунік-Фриз – фахівця-практика з галузі культури і мистецтва, керівника проєктів Громадської ради «Єдиний мистецький простір» при Чернігівській обласній військовій адміністрації на тему:

- «Єдиний мистецький простір Чернігівщині», де студенти дізнались багато нового про мистецькі проєкти, які проводились в Чернігівському регіоні.
- «Реалізація проєкту «Мій Чернігів. Танго нескореності!», де студентам презентували відеоролик «Мій Чернігів. Танго нескореності!» та розповіли про всі етапи створення і реалізації цього мистецького проєкту, труднощі, виклики, перешкоди, що були під час роботи.
- «Командна робота митців Єдиного мистецького простору», де Оксана Тунік-Фриз розповіла про створені мистецькі проєкти, познайомила зі своїми однодумцями, разом з якими були реалізовані творчі задуми і поділилася планами роботи на 2024 рік.

Наприклад, за рік цією командою ентузіастів, були реалізовані такі всеукраїнські мистецькі проєкти: «Душа народу»; «Щедрий Че»; Дума-опера "Сліпий"; «Мій Чернігів. Танго нескореності»; «OZERNA»; «Рік ua»; колядка "Радіє земля"; музична новорічна казка "Смарагдик, або Кіготь зеленого

дракона"; новорічний проєкт "Нове Різдво" та регіональні проєкти: «Арт Маніфест (прикордонні громади, Чернігів)»; «Участь у головному різдвяному концерті країни». Понад мільйон гривень зібрано для ЗСУ у спільному проєкті із фондом "Це моє місто" [3].

Студенти та магістранти отримали теоретичні знання, які стануть їм в нагоді при вивченні навчальних дисциплін: «Продюсерська діяльність в культурно-мистецькому просторі», «Менеджмент СКД», «Маркетинг СКС», «Управління проєктами культурно-просвітницької діяльності», «Проєктний менеджмент у регіональній соціокультурній сфері», «Методика організації культурно-дозвілєвої діяльності», «Культурно-просвітницька та музично-проєктна діяльність», «Основи менеджменту в галузі культури і мистецтва», «Інформаційні технології в управлінні культурою та туризмом» [3].

Крім цього, студенти спеціальності 028 Менеджмент соціокультурної діяльності у вільний час: допомагають ГО «ВГО «Лицарський Хрест» у наданні гуманітарної допомоги мешканцям прикордонних територій; перераховують кошти на ЗСУ та беруть участь у підготовці і поширенні проєктів Громадської ради «Єдиний мистецький простір» при Чернігівській обласній військовій адміністрації; спілкуються із Наталією Жижченко — українською музиканткою, мультиінструменталісткою, фронтвуменкою гурту «ОНУКА» і Євгеном Філатовим – музикантом, композитором, аранжувальником, солістом гурту «The Maneken», саундпродюсером гуртів «ОНУКА» та «The Elephants».

ГО «Асоціація гайдів України» є всеукраїнською дитячою скаутською громадською організацією, метою якої становить сприяння розвитку та формуванню соціально-зрілої жіночої особистості в її власних та державних інтересах, захист законних соціальних, вікових, економічних та інших спільних інтересів своїх членів. У 2020 році АГУ стала повноправним членом Всесвітньої асоціації дівчат-гайдів та дівчат-скаутів (WAGGGS) [4].

У 2023 році відбулась на платформі Zoom гостьова лекція Марії Олександрівни Макодзеби – фахівця соціокультурної сфери, президентки ГО "Асоціація гайдів України", стейкхолдера спеціальності 028 Менеджмент соціокультурної діяльності, на тему: «Організація інклюзивних соціокультурних дитячих проєктів в Україні» [5].

Студенти та магістранти дізнались багато нового про велику волонтерську діяльність "Асоціація гайдів України", специфіку організації інклюзивних соціокультурних дитячих проєктів, труднощі що виникають при їх підготовці та проведенні, активну співпрацю з іншими громадськими організаціями, волонтерами та батьками [5].

Ця інформація стане їм у нагоді при вивченні навчальних дисциплін: «Інклюзія у соціокультурній сфері», «Менеджмент СКД», «Управління проєктами культурно-просвітницької діяльності», «Проєктний менеджмент у регіональній соціокультурній сфері» та ін. [5].

Студенти спеціальності 028 Менеджмент соціокультурної діяльності у вільний час також беруть практичну участь у роботі Асоціації гайдів України у декількох напрямках. А саме:

- проведення тренінгів та семінарів для лідерів організації;
- організація гайдівських таборів, подорожей, походів;
- участь у різноманітних гайдівських заходах на міжнародному рівні;
- участь у молодіжних семінарах, форумах, фестивалях, що сприяють формуванню міжнародної та національної молодіжної політики;
- участь у програмах та проєктах, пов'язаних з поліпшенням становища жінок в Україні;
- співпраця з місцевими громадськими організаціями, органами влади та іншими зацікавленими сторонами, що сприяє популяризації національної культури;
- підвищення кваліфікації гайдів через проведення семінарів, тренінгів, майстер-класів та інших навчальних заходів, що допомагає студентам вдосконалити свої знання про історію, культуру, традиції та природню красу України [6].

Узагальнюючи, можна зробити висновок, що участь громадських організацій у підготовці менеджерів соціокультурної діяльності відіграє ключову роль у формуванні майбутніх лідерів, здатних ефективно керувати в галузі культури та мистецтва і є важливим елементом формування їхніх професійних компетенцій та розвитку особистості. Це явище відкриває широкі можливості для навчання, розвитку та професійного зростання студентів, а також сприяє зближенню академічного та практичного досвіду в сфері соціокультурного менеджменту.

Співпраця з громадськими організаціями надає студентам можливість набути не лише теоретичних знань і практичний досвід, який буде корисним у їхній майбутній кар'єрі у сфері соціокультурного менеджменту, але й стимулює розвиток креативності та здатності до інноваційного мислення, що є ключовими факторами в успішній кар'єрі в цій галузі.

Це сприяє підготовці висококваліфікованих фахівців, які здатні ефективно працювати в галузі культури та мистецтва і вносити вагомий внесок у розвиток суспільства.

Список використаної літератури

1. Чернігівський літературно-меморіальний музей-заповідник М.М.Коцюбинського. Донат на ЗСУ – крок до Перемоги. URL: https://kotsubinsky.org/news/donat_na_zsu_krok_do_peremogi/2023-12-20-2370 (дата звернення: 02.04.2024).
2. 0462.ua - Сайт міста Чернігова. Оксана Тунік-Фриз: «Культура – це складова України. І саме з цим ворог бореться». URL:

<https://www.0462.ua/news/3557999/oksana-tunik-friz-kultura-ce-skladova-ukraini-i-same-z-cim-vorog-boretsja> (дата звернення: 02.04.2024).

3. Національний університет "Чернігівський колегіум" імені Т.Г.Шевченка. Зустріч зі стейкхолдером «Єдиний мистецький простір». URL: <http://chnpu.edu.ua/component/k2/item/4368-zustrich-zi-steikkholderom-yedyni-mystetskiyi-prostir> (дата звернення: 02.04.2024).

4. Вікіпедія – вільна бібліотека. Асоціація гайдів України. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Асоціація_гайдів_України (дата звернення: 02.04.2024).

5. Національний університет "Чернігівський колегіум" імені Т.Г.Шевченка. Зустріч з президенткою ГО "Асоціація Гайдів України". URL: <http://chnpu.edu.ua/component/k2/item/4119-zustrich-z-prezydentkoiu-ho-asotsiatsiia-haidiv-ukrainy> (дата звернення: 02.04.2024).

6. Асоціація Гайдів України. Тема 1. АГУ сьогодні. URL: http://www.girlguiding.org.ua/DyWP/bindata/i2574/tema_1_-_agu_sogodn-.doc (дата звернення: 02.04.2024).

Борінштейн Євген Русланович – доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського».

РАФАЕЛЬ ЛЕМКІН ТА ЙОГО РОЛЬ У ФОРМУВАННІ КОНЦЕПЦІЇ ЗЛОЧИНУ ГЕНОЦИДУ

Рафаель Лемкін (24.06.1900 – 28.08.1959) - польський юрист єврейського походження народився у Волковиському повіті Гродненської губернії і був одним з трьох дітей, народжених Йосипом Лемкіним і Беллою, уродженою Померанц. Його батько був фермером, а мати – інтелектуалкою, художником, лінгвістом і студенткою філософії з великою колекцією книг з літератури та історії. Лемкін і два його брати (Еліас і Самуїл) багато дізналися від своєї матері, яка навчала їх на дому, приділяючи увагу гуманітарним предметам. В результаті він вільно володів дев'ятьма і читав чотирнадцятьма мовами. Сім'я зберігала традиційний єврейський уклад, дитиною Рафаель ходив у Хедер, в шкільні роки брав приватні уроки «живого івриту» (і дуже любив цю мову, в результаті в 1926 р. видавши у Львові поему відомого єврейського письменника Х. Н.Бялика «Ноа і Маринка» в своєму перекладі з івриту на польську мову).

Ще в юності Рафаель Лемкін приділяв увагу проблемі значення моралі для людства і темі звірств. Він цікавився загибеллю Карфагена, монгольськими навалами і переслідуваннями гугенотів. Лемкін, мабуть, натрапив на концепцію масових звірств, коли у віці 12 років прочитав «Quo Vadis» Генріка Сенкевича,

зокрема уривок, де Нерон кинув християн левам. Про ці історії, писав Лемкін, «кривава лінія вела від Римської арени через шибеницю Франції до погрому Білостока». У своїх працях Лемкін демонструє переконання, яке було центральним у його мисленні протягом усього життя: страждання євреїв у Східній Польщі були частиною більшої картини несправедливості та насильства, що тягнеться протягом історії та світу.

У 1910-ті роки Лемкіни переїхали в повітове місто Волковиськ. Протягом Першої світової війни невелике господарство Лемніних знаходилося в зоні бойових дій. Сім'я закопала свої книги та цінні речі, перш ніж сховатися в сусідньому лісі. Під час боїв артилерійський вогонь зруйнував їхні будинки, все майно пропало. Брат Лемкіна Самуїл врешті помер від пневмонії та недоїдання, а сім'я залишилася в лісі.

Після закінчення місцевого ремісничого училища в Білостоці в 1928 Р.Лемкін почав вивчення лінгвістики в університеті у Львові (нині Україна), вивчав арабську і санскрит, але через рік перейшов на юридичний факультет.

З початку 1930-х років політичний клімат у багатьох європейських країнах почав відчутно змінюватися. У Польщі уряд відмовився дотримуватися договору про права національних меншин, прийнятого на Паризькій мирній конференції 1919 року та гарантованого Лігою Націй. У Німеччині почалося переслідування євреїв.

Ймовірно, в цій атмосфері у Лемкіна й виникла думка про необхідність законодавчим шляхом запобігти гоніння, засновані на расових і релігійних принципах. До конференції з уніфікації кримінального законодавства, запланованої на 14-20 жовтня 1933 р. в Мадриді, Р. Лемкін приготував доповідь, в якій пропонував розглядати в рамках міжнародного законодавства два види злочинних акцій, що практикуються в багатьох країнах, а саме варварство, формами прояву якого є різанина, погроми та/або економічна дискримінація етнічних, соціальних або релігійних груп; і вандалізм, що виражається у знищенні або розоренні культурних і художніх цінностей [1].

У традиціях часу текст доповіді опублікували задовго до початку конференції французькою, німецькою та англійською мовами, і майже негайно ж Лемкіну передали по телефону, що міністр юстиції Польщі радить йому не бути присутнім на Мадридській конференції. Слідом з'явилася стаття в «Газеті Варшавській», яка звинувачує Лемкіна в навмисній образі німецького народу, в той час як польські дипломати працюють над підписанням з Німеччиною пакту про ненапад. У відповідь Лемкін опублікував у жовтневому номері Львівського журналу «Голос права» – єдиному правознавчому органі країни – текст своєї польською мовою. На жаль, обговорення доповіді на конференції не відбулося.

Будучи звільненим з державної служби, Лемкін відкриває юридичну практику, але проіснувала вона не довго. Як тисячі біженців з окупованої нацистами і більшовиками Польщі, Рафаель Лемкін знайшов тимчасове укриття в Каунасі, в той час столиці ще ніким не захопленої Литви. В кінці 1939 р. він

отримав запрошення читати курс з міжнародного фінансового права в Стокгольмському університеті, а разом з ним і робочу візу до Швеції.

На початку 1941 р. Р. Лемкіну запропонували місце професора в юридичній школі університету імені Дюка (штат Північна Кароліна, США). Отримавши радянську і японську транзитні візи (вся Європа вже була під Гітлером), він проїхав весь Союз від Ленінграда до Владивостока, перебрався до Японії, на японському пароплаві перетнув Тихий океан і прибув до Нового Світу в квітні 1941 року. У цей рік Лемкін встиг завершити розпочату ще в 1932 році у Варшаві спільну роботу з професором Макдермоттом по виданню англійською мовою польського Кримінального кодексу [2] і опублікував кілька статей з криміналістики. Але найбільше часу він приділяв своїй «колекції» - нацистським декретам і постановам, введеним на окупованих і анексованих землях. Він почав їх збирати ще в Польщі, Литві та Швеції і продовжував поповнювати в 1941-1942 рр. в Америці. Впевнений у їх постійній цінності, Лемкін подав ідею створити документаційний центр окупаційних декретів у Бібліотеці Конгресу.

Його книга «Правління держав осі в окупованій Європі. Закони окупації. Аналіз правління. Пропозиції щодо відшкодування завданих збитків» (англійською – «Axis Rule in Occupied Europe: Laws of Occupation, Analysis of Government, Proposals for Redress») з'явилася в книжкових магазинах у листопаді 1944 р [3].

Влітку 1946 р. Рафаель Лемкін опинився в Німеччині, у складі групи, що інспектує військові суди, побував у таборах для переміщених осіб, зібрав нові докази геноциду (такі як викрадення дітей, насильницьке запобігання дітонародження). У серпні 1946 р. він виступив на конференції Міжнародної асоціації юристів у Кембриджі з доповіддю про необхідність вписати злочин геноциду в міжнародне право. Зустріли його пропозицію так само байдуже, як і на Мадридській конференції в 1933 р. У вересні 1946 р. Лемкін був присутній в Парижі на підписанні мирного договору між державами-переможницями і країнами-сателітами гітлерівської коаліції, де знову пропонував ввести в договір Положення про те, що організатори геноциду в кожній окремо взятій країні повинні нести відповідальність в рамках кримінального законодавства цієї країни. Але, на жаль, його не підтримали.

У Лемкіна залишалася ще надія на Нюрнберзький процес, де у виступах американських і британських державних обвинувачів не раз говорилося про «геноцид». Але Нюрнберзький трибунал діяв на підставі лондонського постанови, підписаної СРСР, Британією і США в День Перемоги над Німеччиною, яка обумовлювала, як вести післявоєнний суд над військовими злочинцями і які міжнародні закони до них застосовувати. Відповідно, Нюрнберзький трибунал виніс вирок за: 1) військові злочини, 2) злочини проти миру і 3) злочини проти людства. Про геноцид у вироків не згадувалося – цієї концепції ще не було в міжнародному законодавстві.

У травні 1947 р. генеральний секретар ООН Тригве Хальвдан Лі (норвежець) запросив Лемкіна і двох інших юристів-міжнародників, професора Доннедьє де Вабра з Франції і професора Веспасіана Пелла з Румунії, підготувати текст Конвенції про геноцид. Всі троє були знайомі з 1930-х р, більш того, Рафаель Лемкін вважав їх своїми наставниками, але спільна робота в Нью-Йорку давалася всім з великими труднощами. Обопільним було тільки рішення переписати основний матеріал про геноцид з книги і статей Лемкіна на цю тему. В іншому згоди не було. Наприклад, Рафаель Лемкін хотів включити в проєкт, крім фізичного геноциду, ще й культурний геноцид (тобто знищення або викрадення книг, культурних і релігійних цінностей, знищення національної інтелігенції, заборона на вживання рідної мови, вилучення дітей з переслідуваної групи і передача їх в інші групи населення), де Вабр і Пелла не приймали цієї концепції і залишали рішення за Генеральною Асамблеєю.

9 грудня 1948 р., на пленарному засіданні в Парижі Генеральна Асамблея ООН затвердила «Конвенцію про попередження злочину геноциду і покарання за нього» і запропонувала її всім країнам-учасникам ООН для підписання і ратифікації або приєднання. До жовтня 1950 року двадцять країн, які підписали Конвенцію, її ратифікували, і вона набула чинності 12 січня 1951 року.

Всі делегати ООН пам'ятали, що Рафаель Лемкін був ініціатором і головним пропагандистом цієї Конвенції. Але Лемкін не дуже радів, бо вважав своєю поразкою те, що в Конвенції не згадувався «культурний геноцид». Він вважав, що в багатьох випадках «культурний геноцид» передуює варварському винищенню етнічних, національних чи релігійних груп. «Культурний геноцид» повинен був отримати багатоаспектне висвітлення в книзі «Історія геноциду», над якою він почав працювати в 1950-е. У 1958 р. Рафаель Лемкін уклав договір з видавництвом і почав писати «автобіографію». Спогади його захоплювали, заряджали новою енергією, робота йшла швидко...і обірвалася миттєво – він помер від серцевого нападу 28 серпня 1959 ховала його єврейська громада Нью-Йорка: у Лемкіна ніколи не було своєї сім'ї. На його надгробній плиті вибиті слова:

«Доктор Рафаель Лемкін (1900-1959), батько Конвенції про запобігання злочину геноциду».

ПОГЛЯДИ РАФАЕЛЯ ЛЕМКІНА СТОСОВНО ГОЛОДОМОРУ («ВЕЛИКИЙ УКРАЇНСЬКИЙ ГОЛОД»)

У 1953 році у своїй промові в Нью-Йорку Рафаель Лемкін описав Голодомор як частину «можливо, класичного прикладу радянського геноциду, його найтривалішого і найширшого експерименту з русифікації – знищення української нації» [4]. Далі він зазначає, що «українець не є і ніколи не був руським. Його культура, темперамент, мова, релігія – всі різні... Радянському Союзу був необхідний голод... якщо радянська програма повністю увінчається успіхом, якщо інтелігенція, священик і селянин будуть знищені [тоді] Україна буде мертва, якби кожен українець був убитий, тому що вона втратить свою

культуру, свої вірування, свої загальні ідеї, які керували українцем взагалі та давали йому душу, коротше кажучи, зробили його нацією... Це не просто випадок масового вбивства. Це випадок геноциду, знищення не тільки окремих людей, а й культури і нації» [4].

20 вересня 1953 року, в рамках акції протесту в Нью-Йорку, the Ukrainian Weekly повідомила, що «надихаюча промова на мітингу була виголошена професором Рафаелем Лемкіним, автором Конвенції ООН проти геноциду, тобто умисного масового вбивства народів їх гнобителями. Проф. Лемкін зворушливо відгукувався про долю мільйонів українців до і після 1932-1933 років, які загинули жертвами плану Радянської Росії зі знищення якомога більшої кількості з них, щоб зломити героїчний український національний опір радянській російській владі і окупації і комунізму» [5].

20 листопада 2015 року стаття Лемкіна «Геноцид СРСР на Україні» була додана в російський індекс «екстремістських публікацій», поширення яких в Росії заборонено [6].

15 Вересня 2018 року українсько-канадський фонд громадянських свобод (www.ucclf.ca) [7] та його прихильники в США відкрили першу в світі меморіальну дошку українською / англійською / івритом / ідиш на честь Лемкіна за визнання геноцидом Великого голоду 1932-1932 років.

Список використаної літератури

1. Raphael Lemkin. “Acts Constituting a General (Transnational) Danger Considered as Offences Against the Law of Nations,” (Madrid, Spain: 5th Conference for the Unification of Penal Law in Madrid, Spain, October 1933). URL: <http://www.preventgenocide.org> > ... (дата звернення: 28.04.2024).

2. The Polish Penal Code of 1932, and the Law of Minor Offenses. Translated by Raphael Lemkin ... and Malcolm McDermott. Duke University Press. 1939. 95 p.

3. Raphael Lemkin. Axis Rule in Occupied Europe: Laws of Occupation, Analysis of Government, Proposals for Redress. The Lawbook Exchange, Ltd., 2008. 674 p.

4. Рафаель Лемкін: радянський геноцид в Україні. URL: <https://www.academia.edu> > ... (дата звернення: 28.04.2024).

5. The Ukrainian Weekly: Home Page. URL: <https://www.subscription.ukrweekly.com>... (дата звернення: 28.04.2024).

6. Голодомор в Україні є класичним прикладом радянського ... Газета «День». URL: <https://www.day.kyiv.ua> > article > top-net > holodomor-v-uk... (дата звернення: 28.04.2024).

7. Ukrainian Canadian Civil Liberties Foundation: UCCLF. URL: <https://www.ucclf.ca>... (дата звернення: 28.04.2024).

СЕКЦІЯ 1. МЕТОДОЛОГІЯ СУЧАСНОГО ПІЗНАННЯ

Бродецька Юлія Юріївна, доктор філософських наук, професор кафедри філософії Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара, м. Дніпро, Україна

ДО ПРОБЛЕМИ ПРОФАНАЦІЇ ФІЛОСОФСЬКОГО ПІЗНАННЯ

Сучасна філософія з огляду на її специфіку, внутрішні протиріччя, траєкторії, схожа на лоскутну ковдру, в якій еkleктично поєднуються, переплітаються досить різноманітні фрагменти-методології. Умовою такої мозаїчності виступає сам простір її формування, що закладається навколо аналізу бінарної опозиції *«сакральне / секулярне»*. Проте чим більш наполегливою стає така аналітика, тим більш гостро постає питання: чи це дійсно опозиція? А можливо це протиставлення зберігається лише в свідомості людини, і бінарність є тільки ознакою сучасного фрагментарного мислення? Тож в просторі гносеологічної проблематики сучасної філософії невизначеним лишається питання відносно унікальності, та специфіки її методологічної платформи.

Формування пізнання філософського, що синтетично влітає в себе аспекти міфологічного, теоцентричного та антропологічного ракурсів аналізу, закладається на умовах *цілісності, системності, комплексності*. Це власне визначається самим об'єктом її дослідження – гнозисом (грец. γνῶσις – «сокрите знання», «Боже знання», «мудрість»), знанням особливого порядку, знанням, вимагає від людини звернення до своєї сакральної суті. Тому зв'язок з сакральним, метафізичним планом тут є безумовним.

«Гнозис» – це **«глибинне, істинне знання»**, знання, що має надприродне походження. Природа гнозису проявляє людині свою присутність як процес і результат пізнання особливого роду – відкриття істини. Роль гнозиса, як зазначає грецький філософ Феодот, полягає у здатності дати відповідь на довічні людські питання: «Хто ми? Ким стали? Де ми? Куди занедбані? Куди прагнемо? Як звільняємось? Що таке народження і що відродження?». Тож у полі філософської рефлексії проблематика гнозиса тотожна питанню пошуку істини, відкриття світу вищих ідей, знання сакрального.

«Сакральне» (від лат. sacer, sacra, sum – «священний, присвячений богам») відображає найважливіші характеристики «істинного». Онтологічно воно є об'єктом вищого рівня реальності, тому відрізняється від буденного, світського, матеріального, фізичного. Гносеологічно – відображає істинне знання, за своєю суттю незбагненне; феноменологічно – сакральне дивовижне, разуче; аксіологічно – абсолютне, імперативне, глибоко фундаментальне [1]. Іншими словами, значення категорій «сакральне, сакральність» впливає з трансцендентної природи буття.

Сакральне непідвладне людині: ні в її діяльності, ні в її мисленні. Це знання постає об'єктом трепетного споглядання ще у форматі міфологічної свідомості, де спроби помислити сакральне розгортаються навколо монотеїстичного світу сотвореного Богом. Такі роздуми зустрічаємо, наприклад, у Ксенофонта [4]. У зв'язку з цим, М. Еліаде досліджуючи специфіку міфологічної свідомості, зазначає, що сакральним тут стає те, що виділяється свідомістю як принципово відмінне від людського [5].

В середньовічній християнській традиції поняття сакрального нерозривно пов'язане з Богом. Проявленість сакрального, сакралізація безпосередньо стає результатом Волі й Промислу Творця. Таким чином, феномени (явища, місця, дії), люди, пов'язані із Богом набувають сакрального значення саме у співвідношенні з Його природою. У філософсько-релігійній сфері сакральне розкриває себе, як те, що може бути осягнене засобами пізнання особливого роду, того, що в рамках сучасної філософії зветься кордоцентризмом. Таке пізнання залишає прерогативу за вірою, а не науковим фактом.

Таким чином, наголошується, що торкнутися сакрального, побачити його реальність, проявленість у світі речовинному людина здатна лише певним способом, певними засобами пізнання, що ґрунтуються на вірі. Такий концептуалізований гносеологічний посил рельєфно представлений у філософській теорії анамнезису Платона, що, по суті стала своєрідним містком між античною філософією, християнством і подальшою філософською традицією.

Сенс та гносеологічний потенціал сакрального розкривається у просторі його співвідношення з *профаним*. На думку Р. Отто, сакральне є самодостатнім, вічним та раціонально непізнаваним [6]. В рамках сучасної філософської традиції ця непізнаність, непідвладність нашому раціо, протиставляється предметності та темпоральності секулярного, профанного, матеріального.

Мова йде про проблему раціоналізації знання, як власне і самого пізнання. Процес раціоналізації, що активно експансує кризою філософського знання, розгалуженням метафізики з натурфілософією (починаючи з епохи Відродження), руйнує сакральний простір гнозису. Раціоналізація як спосіб пізнання-відношення до навколишнього світу, що лежить в основі натурфілософського аналізу (а, отже, в основі розвитку природничих наук), – це по суті десакралізація, тобто перетворення трансцендентного, ціннісного, в профанне, секулярне – оцінене (тобто те, що має певну матеріальну ціну, вартість, еквівалент). І якщо, наприклад, природа, і навіть частково людина та космос стають більш-менш відкритими для інтелектуального осягнення, піддаються раціоналізації, то світ сакральний, символічний залишається непідвладним будь-яким спробам профанізації.

Гнозис – це той простір знання, до якого ми долучаємося лише у статусі того, хто споглядає, переживає, обережно торкається, а не використовує, експлуатує, раціоналізує. Тому наполегливі процедури раціоналізації у вигляді

верифікації, операціоналізації, аналітики тощо по відношенню до сакрального, перетворюють все, до чого торкаються, в мертвий об'єкт дослідження, експерименту. Ні, вони не здатні його знищити, але здатні спотворити, перетворити ідею на річ в нашій свідомості, а, отже, не дати можливість останній трансцендувати.

Саме такою траєкторією рухається філософське пізнання епохи Модерну, де *séculier* спочатку означало «світське, мирське» (стосовно духовної особи, яка здійснює своє покликання єпархіяльно, а не в монастирях чи орденах), а пізніше починає позначати людину, яка не визнає трансцендентності – секуляриста. Як зазначає Р.Браг, секулярист – це особа, яку внутрішня логіка змушує поводитися так, ніби людство не триватиме більше одного століття. Ба більше: секулярист – це особа, чії дії та поведінка, якщо узагальнити, звернені на те, щоб людство, по суті, тривало не більше одного століття. Це багато говорить про Гольйока, який першим запровадив це слово в англійській мові і був скандально відомий серед своїх сучасників як людина, що пропагувала засоби контрацепції [2].

Секуляризована свідомість – це по суті світогляд, в якому ідея Бога як керівної сили «була замінена ідеєю, в якій сама людина є джерелом, основою і стандартом знання і дії» [3].

Про що свідчить дана ситуація? Чи дійсно мова йде про «звільнення» людини від «тягаря» релігійних цінностей та норм? Чи дійсно людина відірвана від Бога, здатна претендувати на власну «першоджерельність» та автономію? Чи можливо питання стоїть площині її ненажерливого бажання влади, влади над знанням, за яке так неїстово бореться людство? І не важливо, в якому вигляді, статусі, на якому рівні виникає ця проблема: чи то мова йде про протистояння церкви та держави, релігії та науки, чи про віру та рацію. Усі ці варіації по суті є трансляцією претензії людського розуму на володіння, владу знанням сакральним, трансцендентним. Знанням, чие розкриття вимагає від людини не «захоплення, експлуатації, експансії», а трепетного дотику, відкритості, щирої потреби пізнати...

Список використаної літератури

1. Галамага О. (2017). Сакральний латинськомовний текст доби античності: генологічні, вербально-сугестивні та прагмакомунікативні виміри. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук, К. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Halamaha_Olena/Sakralnyi_latynskomovnyi_tekst_doby_antychnosti_henolohichni_verbalno-suhestyvni_ta_prahmakomunikaty.pdf?PHPSESSID=qnsgi9ht0mlrdg9iqe2herdh81
2. Браг Р. Неможливість секулярного суспільства URL: <https://zbruc.eu/node/90063/>
3. Раес Ж. (1986). Секуляризація. *Секуляризація та поворот назад. Аналізи та роздуми про соціальну ситуацію в Європі*. Мюнхен: Peter Kindt, 11-34.

Публікації науково-дослідницького проекту Фонду Роттендорфа при філософському факультеті, том 2.

4. Фрагменты ранних греческих философов. (1989) Часть I. От эпических теокосмогоний до возникновения атомистики URL: <https://dokumen.pub/i-l-4479453.html>

5. Элиаде, М. (1994). Священное и мирское / М. Элиаде; пер. с фр., предисл. и коммент. Н.К. Гарбовского. URL <http://lukashevichus.info/knigi/%D0%AD%D0%BB%D0%B8%D0%B0%D0%B4%D0%B5%20%D0%A1%D0%B2%D1%8F%D1%89%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D0%BE%D0%B5%20%D0%B8%20%D0%BC%D0%B8%D1%80%D1%81%D0%BA%D0%BE%D0%B5.pdf>

6. Otto, R. (1927). DAS Heilige. Über das Irrationale in der Idee des Gottlichen und sein. Gotha: Verhältnnis zum Rationalen.

Васильєва Лариса Юрїївна, здобувачка третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти ОНП Філософія, кафедра філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет ім. К.Д. Ушинського, м. Одеса, Україна.

ФІЛОСОФСЬКА ПАРАДИГМА ТЕОРІЇ КРЕАЦІОНІЗМУ

Креационізм - це релігійно зумовлена теорія, філософська концепція, яка передбачає, що всесвіт, життя і люди були створені Богом. Ця концепція суперечить еволюційній теорії, яка базується на природних процесах та випадковості, що вважаються каталізаторами розвитку і різноманітності живих організмів. Автор ставить за мету розглянути аргументи як на користь, так і проти креационізму, а також дослідити його вплив на науку, освіту та суспільство в цілому.

Креационізм, як теорія, не має широкого визнання серед вчених, оскільки більшість наукових спільнот вважає його не науково обґрунтованим. Проте великий пласт видатних науковців в сфері молекулярної біології, фізики, математики та генетики підтримують креационізм, мають наукові ступені і публікують наукові праці, які спрямовані на підтримку їхніх поглядів. Ось деякі з них:

Майкл Бігель - американський молекулярний біолог, відомий за своїми дослідженнями в області біохімії та генетики. Він є відданим прихильником креационізму і автором книг, в яких висвітлює свої наукові аргументи на підтримку Божественного створення світу. Джон Сенфорд - американський генетик, який працював в галузі генетичної інженерії та еволюційної біології. Він відомий своїми роботами в підтримку ідей креационізму, зокрема теорії "генетичного занепаду". Дуглас Акселрод - американський біолог, який вивчав

молекулярну біологію та еволюцію. Він є відомим креаціоністом і автором книг, в яких висвітлює свої наукові аргументи проти еволюційної теорії.

Відомим українським представником креаціонізму є Олександр Шумілов, філософ і теолог, який виступає з критикою еволюційної теорії та пропагує ідеї креаціонізму. Він активно виступає з лекціями, публікаціями і інтерв'ю, у яких висвітлює свої погляди щодо створення світу та біологічного розвитку. Однією з відомих українських фігур, яка висловлювала підтримку креаціонізму, був Борис Євтушенко, колишній голова Луганської обласної державної адміністрації. Він заявляв про важливість вивчення альтернативних теорій походження людини та всесвіту, включаючи креаціонізм. Ще однією відомою фігурою серед українських креаціоністів є Олександр В'ячеславович Пасічник, який є пастором і пропагандистом креаціонізму в Україні. Він активно насаджує ідеї про Божественне створення і підтримує вивчення альтернативних підходів до походження життя.

Філософія креаціонізму охоплює ряд переконань і поглядів, які виникають із віросповідань і традиційних релігійних уявлень.

Морально-етична складова креаціонізму визначається переконаннями і цінностями, які випливають із віросповідань і традиційних релігійних переконань, що лежать в основі цієї теорії. Основні аспекти морально-етичної складової креаціонізму включають:

1. **Визначення цілей і сенсу життя:** Креаціонізм надає важливість людському існуванню і вбачає його як частину більш великого плану створення Богом. Вірячи у Боже створення, креаціоністи вбачають в кожній людині особливу цінність і мають особливість.

2. **Відповідальність перед Богом:** Креаціоністи вважають, що люди мають бути відповідальні за свої вчинки перед Богом. Вони вірять у існування морального порядку, який визначений Богом, і прагнуть жити відповідно до цих принципів.

3. **Вплив на соціальні і культурні норми:** Креаціонізм може мати вплив на соціальні та культурні норми, оскільки він визначає певні моральні стандарти і вимоги, які мають відповідати релігійному вченню. Це може включати відношення до сім'ї, етику бізнесу, ставлення до природи тощо.

В останні роки робляться спроби наукового доведення того, що описано в Біблії. Тому, визнаючи все ж обмежені можливості науки взагалі в з'ясуванні проблем людського життя, треба з належним розумінням ставитися до того, що цілий ряд видатних вчених визнають існування Творця, як усього навколишнього світу, так і різноманітних форм життя на нашій планеті. Гіпотеза творіння не може бути ані доведена, ні спростована і буде існувати завжди разом з науковими гіпотезами про походження життя. [1]

Загалом, морально-етична складова креаціонізму заснована на релігійних переконаннях і спрямована на визначення моральних принципів, цінностей і мети життя через призму віри в створення світу надприродною силою.

Однією з основних переваг креаціонізму є те, що він надає людям релігійний контекст для пояснення походження життя і всесвіту. Для багатьох людей віра в створення Богом є важливою частиною їхнього світогляду і моральних переконань. Окрім того ця філософська концепція часто підкріплює і підтримує традиційні моральні і етичні цінності, що відображаються в релігійних текстах і культурних нормах. Теорія Розумного Задуму висуває критику щодо деяких аспектів еволюційної теорії, зокрема щодо походження життя і механізмів її розвитку. Це сприяє науковим дискусіям і пошуку альтернативних теорій.

Креаціонізм - це вчення або погляд, який вважає, що всесвіт, життя, і особливо люди, були створені надприродною силою чи істотою, замість того щоб виникнути через природні процеси, як описано в еволюційній теорії. Креаціоністи вірять у те, що цей створювальний процес може бути описаний та пояснений релігійними текстами, такими як Святе Письмо або інші святі книги, замість наукових теорій.

Теорія Розумного задуму, хоча і має своїх прихильників і обґрунтування, викликає бурхливі реакції серед наукової спільноти через відсутність наукових доказів і його відхід від встановленого наукового консенсусу. Розуміння переваг і недоліків креаціонізму є важливим для обговорення його місця у сучасному суспільстві і впливу на науку та освіту.

Список використаної літератури

1. Германюк О. В. Теорія креаціонізму: основні ідеї та проблеми впровадження в Україні
2. Ільїн С. Датуючи створення світу // Знання - сила, 2008. - № 5. - С. 83-84.

СЕКЦІЯ 2. ГОЛОДОМОР-ГЕНОЦИД-ХОЛОКОСТ: ПРОБЛЕМА ПІЗНАННЯ МОРАЛЬНИХ СКЛАДОВИХ РОЗВИТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ

Yevgen Borinshtein, Doctor of Philosophical Sciences, Professor, Head of the Department of Philosophy, Sociology and Management of Sociocultural Activities South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky, Odesa, Ukraine

Nitza Davidovitch, Professor, Department of Behavioral Sciences, Ariel University, Israel

GENOCIDE: THE PROBLEMATIC FIELD OF TERMINOLOGY AS WE UNDERSTAND IT

The concept of "genocide" has been established relatively recently both in international regulatory documents, as well as in socio-political and legal discourses. The study of genocides of the XX-XXI centuries is a task that requires an interdisciplinary approach, including the versatile specifics of the problem, its moral impact on humanity. It not only represents scientific relevance, but also has a significant public response associated with the awareness of the possibility of an omnicid of humanity as a species. It is also important that the need to consolidate human rights in international regulatory documents was influenced by the most famous genocide of the XX century – the Holocaust.

At the same time, without studying the conceptual framework associated with the tragedies of genocides, it is more difficult to bring to justice both individuals and terrorist entities responsible for committing genocide.

Genocide. In 1944, Polish lawyer Raphael Lemkin, in his book “The Rule of the Axis powers in occupied Europe” published in the United States, first introduced the term “genocide” into law. This is a combination of the Greek word "jeno", which means "nation or tribe", with the term "side", derived from the Latin word "kill". The term “genocide” received international legal status after the adoption of the Convention on the prevention and punishment of the crime of genocide on December 9, 1948.

Ethnocide. This concept was also proposed by R. Lemkin as a linguistic alternative to the term "genocide", but it was the second option that became most popular. Article 7 of the 1994 draft United Nations Declaration on the rights of Indigenous Peoples uses both the term "ethnocide" and a combination of "cultural genocide", but does not specify their meaning. In the scientific literature, the term "ethnocide" is interpreted as a policy of discrimination and destruction of cultural heritage and national identification of an ethnic group (ethnic group) [1].

Politicide. Politicide is the deliberate physical destruction or elimination of a group whose main characteristic is belonging to a particular political movement and/or ideology. The means can range from forced migration to political assassination. There

is a debate among researchers about whether the concepts of "politicide" and "genocide" should be separated.

Proponents of separating these concepts argue that: "in genocides, persecuted groups are defined primarily in terms of their common characteristics, such as ethnicity, religion or nationality. In politicides, the persecuted groups are defined primarily in terms of their hierarchical positions or political opposition to the current regime, or to the dominant political group" [2]. A number of researchers consider it excessive to use various concepts, considering that the term "genocide" includes all the signs of possible discrimination [3]. We also share this point of view, because when everything relates to genocide, it is better to "put" criminals in the dock and get higher sentences.

Fascism and Nazism. The concepts of fascism and nazism are often used synonymously in public and political discourse, which is incorrect.

The general basis for understanding fascism is a dictatorship, total and rigid, extending to all spheres of human life, society and the state. The main thing in fascism is ideology, since a fascist dictatorship is different from any other authoritarian one. Fascism is always strictly anti-liberal. It necessarily relies on one, and without alternative, attractive idea. The person who agrees with her has no choice but to accept everything else. Hence the demand to unconditionally rally around their leader, who most fully embodies the understanding of this idea, as well as the fate and future of the entire people. And only this is followed by total terror, the exclusion of foreigners and dissidents as enemies of the created and mobilized "people's community". And war to victory.

Nazism is an ideology based on the idea of the superiority of one nation over another. In the theory of nazism, race is fundamental. The enemy is determined according to his nationality. The impossibility of his persuasion and upbringing is confirmed, only complete physical elimination is required. There was nothing like this in fascism. During the third reich, the nazis were in serious conflict with the church, while in Italy, under the nazis, the church even strengthened its position. The nazis were essentially pagans and mystics.

Fascism is an ideology, political, socio-cultural system, the basis of which is the total subordination of the individual of a citizen to society. The power of the fascist state on its territory is truly limitless.

Fascism originated in Italy during the reign of Benito Mussolini. The symbol of fascist ideology is the ancient Roman fascia, an attribute of the power of the highest magistrates of the time of this Republic. It decorated the flag of Italy during the Mussolini era. This ideology has also taken place in the history of Brazil, Romania, Portugal and other countries.

At the same time, nazism took place in only one country – Germany during the third reich. The symbol of Nazism was the swastika, which the ancients associated with life and the sun. She was present on the flag and coat of arms of Germany. In addition, the nazi authorities exploited the symbol of the cross with Might and main. It was

depicted on military equipment, was a sign of the wehrmacht. Today, the ideology under consideration is recognized as illegal by the world community.

Both ideologies are famous for their disregard for people.

The nazi doctrine clearly states the undeniable superiority of one nation over others. All peoples, except the bearer of this ideology, are considered second-rate, underdeveloped, "dirty". The fascist picture of the world, on the contrary, does not deny the possibility of interstate cooperation. With all countries, with all peoples.

The Holocaust. The Holocaust is a term used to refer to the systematic destruction of European Jewry by the nazis during World War II. Adopted in English and a number of other languages, the term "Holocaust" comes from the Greek word "Holocaust" – this is how the Hebrew word "Ola" ("burnt offering") is translated. In the Bible, this word means a sacrifice to the Almighty, completely burned on the altar. Over time, it began to mean large-scale carnage or destruction.

The classical understanding of the term "Holocaust" refers to the policy of nazi Germany, its allies and accomplices in the persecution and extermination of Jews in 1933-1945. Unfortunately, today we can expand this interpretation, taking into account the terrorist movement of Hamas and its atrocities in attacking Israeli civilians.

Our task today is not only to explain the difference between the concepts that terrify all civilized people, but also to develop a global security system so that these phenomena do not repeat themselves or responsibility for the manifestations of genocide is borne not only by people, but also by societies /

REFERENCES

1. Shaw M. What is genocide? Cambridge: Polity, 2020 P. 65–67.
2. Curr T. R., Harff B. Toward Empirical Theory of Genocides and Politicides: Identification and Measurement of Cases Since 1945. *International Studies Quarterly* 32. № 3, 1998. P. 360.
3. Bauer Y. Naming Genocide // In *Confronting Genocide* / Ed. R. Provost, P. Akhavan. Springer, 2011. P. 107.

Чекаліна Марія Михайлівна – студентка 3 курсу за першим (бакалаврським) рівнем денної форми навчання ОПП Менеджмент соціокультурної діяльності соціально-гуманітарного факультету ДЗ «Південноукраїнський національний університет імені К. Д. Ушинського»

Науковий керівник – **Врайт Галина Яківна** – кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності ДЗ «Південноукраїнський національний університет імені К. Д. Ушинського»

ГОЛОДОМОР - ГЕНОЦИД - ХОЛОКОСТ : ПРОБЛЕМА ПІЗНАННЯ МОРАЛЬНИХ СКЛАДОВИХ РОЗВИТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ

Голодомор, Геноцид та Голокост - це три страшні трагедії, які назавжди змінили хід історії людства. Ці події не лише забрали мільйони невинних життів, але й залишили глибокий слід у свідомості наступних поколінь. Вони стали символами жорстокості, ненависті та байдужості, які, на жаль, продовжують існувати і в XXI столітті.

Осмислення моральних складових цих трагедій є надзвичайно важливим для розвитку сучасного суспільства. Розуміння причин, наслідків та уроків Голодомору, Геноциду та Холокосту може допомогти нам побудувати світ, в якому такі жахливі події ніколи більше не повторяться. Саме тому ця тема є актуальною та значущою для кожного з нас.

Голодомор 1932-1933 років в Україні став однією з найстрашніших трагедій в історії людства. Це був штучно створений радянською владою голод, який забрав життя мільйонів українців. За визначенням дослідника Станіслава Кульчицького, "Голодомор - це навмисно організований радянською владою голод, який призвів до загибелі мільйонів людей". Ця трагедія була спланованою акцією геноциду проти українського народу, яка мала на меті знищити його національну ідентичність та підірвати опір радянській владі.

Геноцид є одним із найтяжчих злочинів проти людства. Відповідно до Конвенції ООН про запобігання злочину геноциду та покарання за нього, "геноцид означає будь-які з наступних дій, вчинених з наміром знищити, повністю або частково, яку-небудь національну, етнічну, расову чи релігійну групу як таку". На жаль, XX століття стало свідком численних актів геноциду, серед яких Голодомор в Україні, Голокост євреїв під час Другої світової війни, геноцид у Руанді та інші.

Голокост став символом найжорстокіших злочинів нацистського режиму проти людства. Під час Другої світової війни було знищено близько 6 мільйонів євреїв, а також представників інших національних та соціальних груп. Як зазначає історик Тімоті Снайдер, "Голокост був унікальним злочином, бо ніколи раніше режим не вирішував, що цілий народ має бути знищений, і не намагався здійснити це рішення" [3, с. 15]. Голокост став трагічним уроком того, до чого можуть призвести ідеологія ненависті та расової зверхності.

Моральні складові Голодомору, Геноциду та Голокосту є надзвичайно важливими для розуміння цих трагедій та запобігання їх повторенню в майбутньому. Одним із ключових аспектів є визнання цінності кожного людського життя та неприпустимості масових вбивств за будь-яких обставин. Як зазначає філософ Ганна Арендт, "злочин геноциду не може бути виправданий жодними політичними, ідеологічними чи економічними мотивами". Ми повинні усвідомити, що кожна людина має право на життя, свободу та гідність, незалежно від її національності, раси чи релігії.

Іншим важливим моральним аспектом є необхідність збереження історичної пам'яті про ці трагедії. Як зазначає історик Ярослав Грицак, "пам'ять про Голодомор, Голокост та інші геноциди є не лише даниною пам'яті жертв, але

й застереженням для майбутніх поколінь" [2, с. 43]. Ми повинні забезпечити, щоб ці трагедії ніколи не були забуті, а їхні уроки були засвоєні людством.

Ще одним важливим моральним аспектом є необхідність протидії ненависті, дискримінації та ксенофобії в суспільстві. Голодомор, Геноцид та Голокост стали можливими значною мірою через поширення ідеологій расової та національної зверхності, а також дегуманізацію певних груп населення. Як зазначає соціолог Зігмунт Бауман, "Голокост став можливим через те, що євреї були позбавлені людської подобі в очах нацистів" [6, с. 63]. Ми повинні протидіяти будь-яким формам дискримінації та ненависті в сучасному суспільстві, а також виховувати в молодого покоління цінності толерантності та поваги до різноманіття.

Продовжуючи тему моральних складових Голодомору, Геноциду та Голокосту, варто звернути увагу на роль освіти у формуванні історичної пам'яті та запобіганні повторенню подібних трагедій. Як зазначає історик Ярослав Грицак, "освіта є ключовим інструментом для розвитку критичного мислення та формування демократичних цінностей" [5, с. 112]. Ми повинні забезпечити, щоб вивчення цих трагічних подій було невід'ємною частиною шкільної та університетської освіти, а також сприяти розвитку неформальної освіти та просвітницьких ініціатив у суспільстві.

Іншим важливим аспектом є необхідність міжнародного співробітництва у сфері запобігання геноциду та захисту прав людини. Як зазначає політолог Тімоті Снайдер, "жодна країна не може самостійно запобігти геноциду - це вимагає колективних зусиль світової спільноти". Ми повинні підтримувати діяльність міжнародних організацій, таких як ООН та Рада Європи, а також розвивати двостороннє та багатостороннє співробітництво між державами у цій сфері.

Моральні уроки Голодомору, Геноциду та Голокосту також вимагають від нас переосмислення ролі медіа та інформаційних технологій у сучасному світі. Як зазначає соціолог Зігмунт Бауман, "в епоху цифрових технологій інформація може поширюватися з небаченою швидкістю, але вона також може бути використана для маніпуляцій та пропаганди". Ми повинні розвивати медіаграмотність та критичне ставлення до інформації, а також протидіяти поширенню фейкових новин та мови ворожнечі в медіапросторі.

Осмилення моральних уроків Голодомору, Геноциду та Голокосту також вимагає від нас розвитку культури емпатії та співчуття. Як зазначає філософ Юрген Габермас, "здатність поставити себе на місце іншого та відчувати його біль є основою моральної свідомості" [1, с. 187]. Ми повинні виховувати в собі та майбутніх поколіннях емпатію та співчуття до всіх жертв насильства та дискримінації, а також прагнути до створення суспільства, в якому кожна людина відчуває себе цінною та захищеною.

Ще одним важливим моральним аспектом є необхідність збереження автентичних свідчень та документів про Голодомор, Геноцид та Холокост. Як

зазначає історик Ярослав Грицак, "кожен документ, кожне свідчення жертв та очевидців є безцінним джерелом для розуміння цих трагедій". Ми повинні підтримувати зусилля архівів, музеїв та наукових інституцій щодо збереження та вивчення цих матеріалів, а також забезпечувати доступ до них для широкої громадськості.

Моральні уроки Голодомору, Геноциду та Голокосту також вимагають від нас переосмислення концепції "колективної вини" та "колективної відповідальності". Як зазначає філософ Ганна Арентт, "не існує такого поняття, як колективна вина або колективна невинність - вина та відповідальність завжди індивідуальні" [4, с. 297]. Ми повинні уникати стигматизації та дискримінації цілих народів чи груп на основі дій окремих злочинців, а також підтримувати принцип індивідуальної відповідальності за скоєні злочини.

Осмислення моральних складових Голодомору, Геноциду та Голокосту також вимагає від нас розвитку культури прав людини та верховенства права. Як зазначає політолог Тімоті Снайдер, "захист прав людини та верховенство права є найкращими запобіжниками проти тоталітаризму та масових злочинів". Ми повинні зміцнювати демократичні інституції, незалежну судову систему та громадянське суспільство, а також виховувати повагу до прав людини та принципів правової держави.

Ще одним важливим моральним аспектом є необхідність протидії заперечення та ревізійності щодо Голодомору, Геноциду та Голокосту. Як зазначає соціолог Зігмунт Бауман, "заперечення геноциду є не лише образою пам'яті жертв, але й створює небезпечний прецедент для майбутніх злочинів" [7, с. 193]. Ми повинні рішуче засуджувати будь-які спроби заперечення чи виправдання цих трагедій, а також підтримувати зусилля істориків та правозахисників щодо встановлення та поширення історичної правди.

Моральні уроки Голодомору, Геноциду та Холокосту також вимагають від нас переосмислення ролі міжнародного правосуддя у запобіганні та покаранні злочинів проти людства. Як зазначає філософ Юрген Габермас, "міжнародне правосуддя є важливим інструментом для утвердження принципів гуманізму та справедливості у глобальному масштабі". Ми повинні підтримувати діяльність міжнародних судових інстанцій, таких як Міжнародний кримінальний суд, а також сприяти розвитку національних систем правосуддя відповідно до міжнародних стандартів.

Моральні уроки Голодомору, Геноциду та Голокосту також вимагають від нас переосмислення ролі мистецтва та культури у збереженні пам'яті про ці трагедії. Як зазначає філософ Ганна Арентт, "мистецтво має унікальну здатність передавати людський досвід та емоції, викликаючи емпатію та розуміння". Ми повинні підтримувати митців та культурні проекти, які осмислюють ці трагічні події та сприяють збереженню пам'яті про них, а також залучати мистецтво та культуру до освітніх та просвітницьких ініціатив.

Ще одним важливим моральним аспектом є необхідність розвитку культури солідарності та взаємодопомоги перед лицем трагедій та викликів сучасності. Як зазначає соціолог Зігмунт Бауман, "в епоху глобалізації ми всі взаємопов'язані, тому ми повинні навчитися діяти солідарно та підтримувати одне одного" [7, с. 281]. Ми повинні розвивати почуття глобальної відповідальності та солідарності, а також підтримувати ініціативи, спрямовані на допомогу постраждалим від конфліктів, дискримінації та порушень прав людини.

Таким чином, Голодомор, Геноцид та Голокост залишаються одними з найтрагічніших сторінок в історії людства. Осмислення моральних складових цих подій є надзвичайно важливим для розвитку сучасного суспільства та запобігання повторенню подібних трагедій у майбутньому.

Список використаних джерел

1. Кульчицький С. Голодомор 1932-1933 рр. як геноцид: труднощі усвідомлення. Київ: Наш час, 2021. 456 с.
2. Конвенція про запобігання злочину геноциду та покарання за нього. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_155#Text (дата звернення: 15.05.2024).
3. Снайдер Т. Крижаві землі: Європа між Гітлером і Сталіним. Київ: Грані-Т, 2022. 816 с.
4. Арендт Г. Банальність зла. Київ: Дух і Літера, 2021. 424 с.
5. Грицак Я. Українська історія і пам'ять. Харків: Фоліо, 2023. 352 с.
6. Снайдер Т. Про тиранію: двадцять уроків двадцятого століття. Київ: Наш Формат, 2021. 128 с.
7. Бауман З. Актуальність холокоста. Київ: Дух і Літера, 2020. 316 с.

СЕКЦІЯ 3. ТРАНСФОРМАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Ворніков Віктор Іванович, доктор філософських наук, професор кафедри соціально-гумантарних дисциплін Державного університету інтелектуальних технологій та зв'язку, м. Одеса, Україна.

СОЦІАЛЬНО-ІНФОРМАЦІЙНИЙ ПРОСТІР «ДОГОВОРУ»: ОСОБИСТІСНА ТА ВІРТУАЛЬНА КОМУНІКАЦІЇ

Актуальність постановки проблеми. Соціально-інформаційний простір взаємовідношень в сучасності ґрунтується вже, в більшій мірі, на засадах установлення принципів «нео-комунікації», а задіяні «різновекторні» процеси традиційної та віртуальної комунікації повинні в сукупності, як певному синтезі, стати підґрунтям до утворення певного Договору як результату-досягнення певного рівня конвенціонального по суті взаємопорозуміння. Достатньо очевидно, що залишається актуальним саме розуміння принципів «нео-комунікації» на рівні Договору як образу-конструкту та інформаційного результату, що і можливо на основі уявлення про «синтетичну модель соціокультурного взаємовідношення» на основі сучасних принципів соціальної конвенціональності.

На сьогодні, існуючі положення включають сучасний соціокультурний рівень уявлень та положень про нову діяльнісну форму протікання особистісно-віртуальної комунікації: в основному із поглядів слідує, що сучасний соціально-інформаційний простір XXI століття діяльнісно обумовлюється певними Правилами комунікативної поведінки, а Віртуальна комунікація є Договорами на усіх рівнях; наявні способи соціокультурно-віртуальних взаємовідношень, особистісно-віртуальної комунікації мають Знакову природу із задіянням принципів семіотичних аспектів постмодернізму та постпостмодернізму, положеннями про символізацію і тотальну семіотизацію сучасного соціального простору як «інформаційно-штучного» утворення субкультурного простору – інформаційної системи.

Метою даного дослідження є розкриття нових засобів комунікативності та виокремлення принципів дії особистісної та віртуальної комунікації в сучасному суспільстві. На основі поєднання уявлення про Знакову природу та певні проявлення комунікації в сучасному соціально-інформаційному просторі, обґрунтувати ствердження та проявлення нових взаємовідношень на засадах створення «Договору».

Основний зміст (Методологія дослідження). В контексті перманентного проявлення міжособистісних та віртуальних взаємовідношень як ствердження простору соціально-віртуальної «нео-комунікації», а не тільки соціальних форм та структур традиційної комунікації, фактично проявляється методологічна необхідність поєднання семіотичного рівня уявлень про Знакову природу та певні проявлення комунікації на основі синтетичної моделі, нових конвенціональних діяльнісних принципів як нових Правил-Договору, де задіяна Інформація-код (Знак-символ), яка знаходиться одночасно в двох рівнях як «синтетичне» поєднання субкультур: конвенціональних (по сутності умов комунікативних дій в цілому) традиційних та віртуальних засад та принципів взаємовідношень, необхідна особлива методологія (концептуальна матриця-модель), що є об'єднуючою - для «ідеального» простору свідомості особистості та суспільної свідомості та «практичного» - комунікативної поведінки та правил та принципів комунікації - як результату.

Основний зміст (Обговорення). Новий ще по суті соціальний простір-Інформаційне суспільство, ґрунтується на засадах ствердження простору соціально-віртуальної «нео-комунікації» із основною структурною одиницею «Інформації-Знаку», а комунікативність такої дії відтворюється у комунікативній же поведінці, яка впливає і на уявлення про самі принципи взаємовідношень, і на формування суспільної думки про якість виконання правил та принципів комунікації по результатам. Для сучасного простору «Договору», к аспекті міжособистісної комунікації, можливо виокремити, що с вже сама ситуація спілкування є багатокомпонентний процес, який формується і регулюється як лінгвістичними засобами, а й різними контекстуальними засобами і конвенційними - конвенціональними установками, що склалися у певному суспільстві і доступними всім його членів, а потому з точки зору Семіотики, комунікація є «тематично сфокусованою системою знакових форм, рецепція якої здатна вплинути на моделі суб'єктивного досвіду людини, його внутрішню репрезентацію світу, переконання й поведінку», а також «базисом для розуміння основних форм людської діяльності та їх взаємовідносин, оскільки вся ця діяльність та відносини відображаються у знаках, що слугують посередниками між цими діями» (Ч. Морріс, Р.Барт, Ж.Бодрійяр, Ю.Лотман, У.Еко, М.Фуко).

На основі наших концептуальних засад, в аспекті віртуальної комунікації, можливо виокремити наступні уявлення: Інтернет, як нова форма комунікації впливає на всю систему міжособистісного спілкування; «віртуальне спілкування є процесом, що імітує структуру, функції і результати реальних відносин і взаємних дій людини, через його віртуальні образи, воно має свої переваги над реальним спілкуванням, втрачає своє значення цілий ряд бар'єрів спілкування, в інтернет-співтоваристві людина – образ дорівнює тексту; специфічні норми спілкування; «так як існує певна соціальна ієрархія, в основі якої лежить можливість впливу на хід комунікації, то у віртуальному спілкуванні важливим

є управління комунікацією, як форми впливу на маси» (Г.І. Остапенко) [4, с. 113-117]; комунікації - Віртуального спілкування «Правила поведінки в Мережі при цьому є доволі гнучкими, оскільки Інтернет наповнює безліч співтовариств, що існують за власними мережними законами», і «саме стиль спілкування диктує набір певних правил мережного спілкування. Деякі правила чітко прописуються та найчастіше вони позаголосно встановлюються, приймаються та дотримуються певною мережною спільнотою». Усе це приводить до вироблення нових форм і стилів взаємодії та виникнення своєрідного Інтернет-етикету (І.І.Козинець)[2, с. 71-75]; «для створення комунікативного Образу в мережі Інтернет використовуються соціальні технології, що пов'язані з іміджем людини та її ролями в реальному житті» (В. М. Корабльова) [3, с. 114-120].

В цілому, із положень, конвенціональних по сутності, слідує, що «деякі перформативи є договірними або оперативними, тобто такі які «забезпечують здійснення угоди», а не просто описують «обставини за яких ця угода здійснюється» (Дж. Л. Остін) [5, с. 22-54]; «соціальна конвенція є способом взаємодії соціальних суб'єктів з метою досягнення згоди. Соціальна конвенція – це також й особлива технологія взаємодії, яка має зміст, сценарій, час використання, а головне - «передбачає перехід від інтуїтивного рівня бажань до їх практичної реалізації, що проявляється в «створенні» договорів по кожному (для кожного із привидів та для кожної конкретної ситуації)» (І. П. Зарицька) [1, с. 235].

Висновки. На основі концепції дослідження, концептуального сходження виокремлюється головне: в міжособистісній та віртуальній комунікації саме промовлення слів ще не значить реальне здійснення акту, але вже є команда до комунікативної дії-діалогу або можливої дії, до вироблення нових форм і стилів взаємодії та виникнення своєрідного Інтернет-етикету. В міжособистісній та віртуальній комунікації, в Інтернет-співтоваристві, «Людина-образ» дорівнює Тексту, а Текст як повідомлення в Інтернеті є результатом творчого та ігрового процесу, а основне завдання такої комунікації – створити та передати, як усне промовлення, певне повідомлення. На сьогодні соціально-комунікаційне спілкування може слугувати моделлю для реального спілкування і навпаки; на основі синтетичної моделі як концептуальної моделі-методу, виявляється соціальний простір: Соціальний простір, у якому задіяний та досягається Договір; Соціально-інформаційний простір віртуально обумовлений (В Інтернет-співтоваристві людина-образ дорівнює Тексту, конвенціональному по сутності); Соціальний простір, де виявляється «Термінологічна конвенція» (для кожного є певне уявлення про згоду, так як є те загальне, що утворює її основу - Конвенціональність).

Список використаної літератури

1. Зарицька І. П. Теоретична модель конвенціональної комунікативної стратегії реалізації функцій державного управління. Наукові розвідки з державного та муніципального управління. 2014. Вип. 2. С. 231–241.

2. Козинець І.І. Особливості віртуального спілкування. Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія». Педагогічні науки. 2016. № 2 (12). С..

3. Корабльова В. М. Віртуальна реальність як простір симулякрів у поліонтологічному світі постсучасності. Практична філософія. 2008. №1. С. 114-120.

4. Остапенко Г.І. Особливості віртуального спілкування молоді в комунікаційному середовищі мережі Інтернет // СВІТ соціальних комунікацій : наук. журн. [гол. ред. О. М. Холод]. Т. 10. Київ: КиМУ, ДонНУ, КПУ, 2013. 174 с.

5. Austin J.L. Performative-Constative: Philosophy and ordinary language, ed. by Ch.E.Caton, Univ. of Illinois Press, 1963. Pp. 22 –54.

Городнюк Людмила Степанівна, здобувачка третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти ОНП Філософія, кафедра філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського, м. Одеса, Україна.

ЕВОЛЮЦІЙОВАНА ЛЮДИНА В ЕВОЛЮЦІЙОВАНІЙ РЕАЛЬНОСТІ: НОМО DIGITALIS У ЗОНІ ТУРБУЛЕНТНОСТІ, ХАОСІ І ФУТУРОШОЦІ СУЧАСНОСТІ

Світ став вразливіше і складніше, ніж були найпесимістичніші прогнози до пандемії ковіду і повномасштабного вторгнення росії в Україну. Той світ, в якому людство існувало до 2020 року, називали VUCA-світом (від акроніма англійських слів volatility – нестабільність, uncertainty – невизначеність, complexity – складність та ambiguity – неоднозначність [12]. VUCA царював, сформувавшись на тлі глобальних трансформацій 1980-1990 років і супроводжуючи цивілізаційно складний перехід людства від індустріального через постіндустріальне суспільство в цифрову еру. Численні мігранти з попередньої епохи SPOD (steady – стійкість, predictable – передбачуваність, ordinary – простота, definite – визначеність), яких в теорії поколінь називають «бумерами» (покоління 1943-1963 років народження) та генерацією X (1963-1982 р.н.) відчули дискомфорт і проблеми соціальної адаптації у VUCA.

Людина, чия природа тяжіє до зрозумілості, передбачуваності і визначеності, і, тим більше, яка ще й сформувалася за цих умов і прогнозувала,

планувала та будувала своє життя відповідно до них, опинилася на гойдалках міжпохального зламу. Під час повномасштабної війни і переосмислення цінностей минулого, коли ми часто говоримо про представників попередніх поколінь, що сумують за радянським минулим, автор цього матеріалу має особисті спостереження, про те, що ці, начебто ностальгуючі за тими часами люди, насправді сумують не за соціально-політичним чи ідеологічним устроєм, а за стабільним передбачуваним світом, який пропонував людині певні умови існування і зрозумілий сценарій розгортання життя, і який оманливо зафіксувався в їхній пам'яті і системі асоціацій як ознака радянського минулого, який просто збігається в часі з м'якою, зрозумілою і відносно спокійною SPOD-епохою.

Світ VUCA, що царював декілька десятиріч, – це світ високої турбулентності, зумовленої численними невпорядкованими чинниками впливу. Ситуації в світі змінювалися так швидко і непередбачувано, що унеможлилювали прогнозування навіть найближчого майбутнього. На мій погляд, суттєво далася взнаки поява альтернативного виміру існування людини – цифрового. Саме віртуальна комунікація, темпоралізація життя і скорочення дистанції в керуванні процесами, цифрові можливості, секундні транзакції розширили звичайну повсякденність до незбагненої мультиоб'єктності і мультиподійності. Людина почала існувати в світі подій, новин і обставин, що змінюються щомиті, впливаючи на її, людини, життя. Через цифрові пристрої, що своїм змістом і наповненням, царюють в житті 24/7, еволюційована людина сформувала новий стиль буття – цифрову онтологію, і зокрема еволюційну онтологічну систему – «людина-гаджет», адже тепер зв'язок людини з її особистим цифровим пристроєм – смартфоном – став нерозривним[4]. Сучасна людина існує, задовільняє потреби, пізнає сьогодення, спілкується, самореалізується, заробляє, радіє і засинає за активної участі у цих процесах інтернет-комунікації. Насичене, начебто повноцінне віртуальне життя розгортається в людині великим імагінативним процесом. Навіть тактильно homo digitalis неспроможний жити без гаджету, бо це його вмикач в справжнє життя, в те, що його цікавить насправді, і ця система потреб і інтересів заходиться в маленькій коробочці. А оскільки гаджет постійно працює у відкритому режимі зі світом, то людина не відмикається від вира подій. Така інтенсивна комунікація цифрової епохи народила ще одну важливу ознаку VUCA-світу – шум. Термін було запропоновано нобелівським лауреатом, філософом і стратегом Деніелом Канеманом в однойменній книзі «Шум. Хибність людських суджень» («Noise. A Flaw in Human Judgment»), де під шумом розуміється комплексна інформаційна система хибних уявлень, суджень і розумінь, що з феноменальною легкістю інформаційного часу «вірусяться» від людини до людини, це атмосфера хибного впливу на свідомість, в тому числі і масову. Людство занурилося в незупинну метушню, яка призводить до маси безглуздих дій і результатів. Еволюційована людина мислить здебільше швидко,

приймає рішення оперативно, під впливом високого темпу життя, інформаційного тиска і нескінченного «шуму», спираючись на власний світогляд, на власну картину світу, які, в свою чергу, теж сформувалися на запропонованих медіа і суспільством інформаційних і маркетингових трендах в умовах інтенсивного впливу [7,8,9].

Еволюційно-перетворюючий феномен Інтернету, на мій погляд, призвів до появи екзистенційно фундаментальної і антропологічно-революційної дихотомії – амбівалентного, але нерозривного співіснування людини у фізичному і цифровому світах. Homo Digitalis занурюється у віртуальний простір для того, щоб задовільнити всі свої сучасні потреби, він стає дигітально суцям і вже не здатен існувати повністю поза межами інтернету. Цей процес дослідники назвали «ною позиційною перевагою штучності над природою»[9]. Але спантеличено цифровий мандрівник прокидається від гіперреальності, оскільки його живе тіло вказує йому на належність до фізичного світу, який рефлексує в особистості численними екзистенційними запитаннями і особистісними невизначеностями.

Цифрова, еволюційована людина не знає щасливого душевного спокою, шукає, але не знайде насолоду буття, оскільки має нервову систему свого попередника - homo sapiens, і фактично, принаймні фізично не перестала бути ним. «Цифрові мігранти» (саме так - Digital Immigrants - один із перших дослідників цифрової людини Марк Пренскі ще на початку 2000-их років назвав тих, хто пам'ятає життя без комп'ютерів і гаджетів) за цифрове буття з його комфортом швидких транзакцій розраховувалося постійного втому. Онтологічна проблема Digital Immigrants в тому, що пристосувавшись до гіпердинамічного і хаотичного світу, вони все одно міряють життєустрій порядками доцифрової ери і в своїй неспинній внутрішній рефлексії інтуїтивно тяжіють до атракторів минулого життя, до зрозумілих умов єдиного, фізичного, доцифрового виміру з нормованими робочими графіками, вихідними днями і відпустками, активним дозвіллям і очікуванням медійних програм, пісень і кіновідеострічок, які ставали справжніми незабутніми подіями, а зараз стали нескінченним масовим контентом, який обвалюється спамом, варто тільки увійти в будь-який додаток. Молоде покоління, яке не бачило світу без гаджетів, не існувало без них і не уявляє такого життя, Пренскі назвав Digital Natives – вихідцями цифрового світу. Для них шокуючою виглядає ситуація, що будь-яку інформацію не можливо знайти і скопіювати з девайсу, а треба прямувати в бібліотеку і шукати її в старих архівних газетах, а послуги зв'язку можна оплатити у відділенні банку після тривалого часу у черзі. Їх не втомлюють гаджети з гігабайтами різних сюжетів. Digital Natives переклали на свої гаджети абсолютну частину своїх епістемологічних і комунікаційних потреб, соціальних і фінансових справ. Але за своє, начебто легке буття, коли справи вирішуються одним дотиком до сенсора, вони розраховувалися підірваною увагою, не здатністю до зосередження. Дослідники покоління Z вважають, що воно відрізняється «абсолютною

відсутністю чітко визначеної життєвої позиції», не здатне робити те, що треба, а тільки те, що хочеться і дезадаптоване в офлайн-середовищі, тобто не пристосоване до реального життя і його викликів поза інтернетом [12].

Турбулентність не зупиняється, а підвищується. Футуролог Алекс Стеффен із соавторами у книзі «Worldchanging: a User's Guide to the 21st Century» запропонували концепцію VANI-світу[2]. На погляд дослідників, в середині першого десятиріччя XXI сторіччя правила гри людства змінилися, і світ більше не VUCA (нестабільний, невизначений, складний, неоднозначний). VANI – це Brittle (крихкий), Anxious (тривожний), Nonlinear (нелінійний), Incomprehensible (незбагненний, такий, що не піддається розумінню). Футурологи підкреслили, що більше немає жодних гарантій, світ тримається як тримається, але будь що може його зруйнувати. Людство більше не відрізняє причини від наслідків. Будь-який поворот в русі людства, неправильне рішення чи хибний вибір можуть стати не тільки неправильними, а фатальними. Ще тоді, в перше десятиріччя сторіччя, головною ознакою нового часу стала зміна нестабільності на хаотичність, в описах соціальних трансформаційних процесів поширилося і затвердилося таке поняття як «хаосогенність». Тобто світ не тільки хаотичний і детермінований хаосом, а хаосогенний – такий, що продовжує породжувати і примножувати хаос. А короткий в історичному масштабі період довжиною в декілька років – з 2020 до 2023 – продемонстрував всю крихкість, непередбачуваність, непрогнозованість і незбагненність цього світу в жорсткій анатомічній наочності. Пандемія ковіду, яка паралізувала людство в його звичайному бутті, повномасштабна війна росії проти України, ескалація подій на Близькому і Далекому Сході та інші подій декількох років зірвали «прогуманістичну» маску з людства і оголили готовність до війни і руйнації.

Разом з цими подіями було запропоновано дві нових концепції – TACI та SHIVA. TACI – це turbulent (турбулентний, бурхливий), ccidental (випадковий), haotic (хаотичний), inimical (ворожий). Головні ознаки часу – збільшення швидкості трансформацій, руйнація логіки і здорового глузду, «розмежування між тим, що передбачуване і кероване, і тим, що непередбачуване і некероване, можливо, задовольнило б ейнштейнівський пошук пізнаваності». Концепція SHIVA дещо обнадійливіша. Акронім складається зі Split (розщеплений), Horrible (жахливий), Inconceivable (Неймовірний), Vicious (Нещадний), Arising (такий, що Відроджується). Будь-які закони, звичні патерни поведінки, домовленості більше не працюють, будь-які плани і прогнози безглузді, обрії планування – надзвичайно невеличкі, люди постійно знаходяться в стані тривоги і страху, що впливає не тільки на психологічний стан людства, а і на якість нашої життєвої творчості і продукції. Це відбувається водночас і на всіх рівнях – ми на війні, ми в цифровому хаосі і ми самі породжуємо хаос.

Американський філософ Елвін Тофлер попереджав людство, що воно хворіє «невідомим раніше психологічним станом», і це – футурошок, так званий шок майбутнього, який може призвести до загибелі людства, що не витримало

психологічного тиску. Провідні науковці світу це усвідомлюють, тому замість вгамування і спасіння людини в звичному сенсі, шукають способи створення неорганічних або змішаних форм людського існування, так званої постлюдини. Перед цивілізацією, а разом з неоантропом перед усією планетою, що опинилася в заручниках, постали нові питання, відкрились нові обрії, за якими ризик і небезпека. І тільки властивість фізичного світу до відновлення – літера А в понятті Shiva - Arising - дає надію на відродження, на те, що людство, як птах Фенікс, знайде вірні атрактори і ресурси для розвитку і самозбереження в майбутті тієї Людини, яку ми знаємо і любимо, замість її цифрових, генетичних або фармакологічних копій.

Список використаної літератури

1. Prigogine I. *The end of certainty : time, chaos, and the new laws of nature.* - New York, 1997. 228 p.
2. Steffen A. *Worldchanging: a User's Guide to the 21st Century.* – Abrams Harry Inc., 2006. 596 c.
3. Vermeulen. T. van den Akker. R (2010). [Notes on metamodernism.](#) - *Journal of Aesthetics and Culture*, 2010.
4. Борінштейн Є.Р., Городнюк Л.С. [Філософсько-антропологічний феномен Homo Digitalis як онтологічної системи «людина – гаджет».](#) - *Дослідження з науки і техніки*, № 1 (33), 2024.15-21 с.
5. Бугайова Н. М (2010). Віртуалізація особистості: етичні та юридичні аспекти цифровізації свідомості. - *Розвиток медичного права України в контексті євроінтеграційних та глобалізаційних процесів: матер. IV Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. уч. (10 грудня 2020 р.)*. Київ, 61-66 с.
6. Данильян О.Г, Дзьобань О.П., Жданенко С. Б. *Сучасне суспільство, людина, право в умовах глобальних трансформацій: монографія.* Харків, 2020, 344 с.
7. Дзьобань О.П. (2021). *Цифрова людина як філософська проблема.* - *Інформація і право*, № 2 (37), 9-19 с.
8. Краус К. М. (2023). *Освіта та суспільство: цифрова ідентифікація людини :* монографія – Київ, 2023. - 209 с.
9. Култаєва М.Д. *Homo digitalis, дигітальна культура і дигітальна освіта: філософсько-антропологічні і філософсько-освітні розвідки.* - *Філософія освіти. Philosophy of Education.* 2020. №1 (26)
10. Орешич В. *Феномен віртуальної (цифрової) особистості у розумінні цивільного права.* *Law and International Law* № 144. Токуо, Japan. 293-296 p.
11. Струтинська О.В. *Особливості сучасного покоління учнів і студентів в умовах розвитку цифрового суспільства.* – *Open educational e-environment of modern University*, № 9, 2020.
12. Чалюк Ю.О. *Глобальний соціально-економічний розвиток в умовах VUCA, SPOD, DEST та BANI світу.* – *Економіка і суспільство*, №36, 2022

Добролюбська Юлія Андріївна, доктор філософських наук, професор, професор кафедри історії України ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», м. Одеса, Україна

КОНЦЕПЦІЯ УЯВНОГО МУЗЕЮ В ЕПОХУ ПОСТМОДЕРНУ

Концепція уявного музею (або музею без стін), викладена французьким письменником, громадським та політичним діячем Андре Мальро у ряді праць у 1950-1960-ті рр., міцно увійшла в антологію найбільш значних текстів ХХ століття, що осмислюють історію мистецтва і генезис музею як особливої культурної інституції. До поглядів Мальро, що дуже важливо, звертаються не тільки франкомовні мислителі і вчені, але й дослідники в інших країнах та регіонах світу. Звернемо увагу на трактування ідей Мальро в трудах представниці американського постмодернізму, арт-критика Розалінди Краусс [1].

Андре Мальро стверджував, що життя твору мистецтва в останні сторіччя супроводжується серією метаморфоз. Їх початком він вважав епоху Відродження, коли трансформується відношення до творів мистецтва: «Ренесанс знищив сакральність богів, яких він воскресив, щоб перетворити їх на витвори мистецтва – те, чим ми займаємося» [3, р. 207]. Далі, під впливом ідей Просвітництва, змінюється контекст їх буття: вони витягуються з середовища, для якого були створені (палац монарха або сакральний простір) та переносяться до музею: «Музей відмежовує витвір від «профанного» світу і зближує його з іншими, протилежними йому по духу або конкуруючими. Музей – це сусідство метаморфоз» [3, р. 208]. Наступний етап метаморфоз пов'язаний з моментом, коли шедевр перетворюється на ілюстрацію в альбомі, розлучаючись і зі своїм нещодавно знайденим музейним оточенням.

Мальро розмірковує про зміни у відношенні до шедевру на протязі століть та, відповідно, про трансформацію уявлень про те, що може йменуватись шедевром. Спочатку, зазначає французький письменник, «у XVI-XIX ст. шедевр існував сам по собі» [3, р. 12], витвір мистецтва, «вільний від історії та коріння ... характеризувався своїм успіхом і тільки ним [3, р. 13]. Причому «італійський живопис, грецька скульптура були не просто живописом і скульптурою, але вершинами цивілізації, яка поки ще підкоряла уяву порядку» [3, р. 14]. Характеризуючи одну з найбільших монархічних колекцій початку XVIII ст. – живописне зібрання французьких монархів, Мальро пише: «Людовик XIV у 1710 році володів 1 299 французькими та італійськими картинами і 171 картинною “інших шкіл”. За винятком Рембрандта, який хвилював Дідро ... і, звичайно, тісно зв'язаного з Італією Рубенса, XVIII століття не бачило значних живописців за межами Італії» [3, р. 13]. Нічого не змінилося, на думку Мальро, і в той момент, коли в другій половині XVIII ст. в Європі з'явилися публічні музеї, які, слідуючи

просвітницькій ідеології, вперше розмістили твори мистецтва за епохами, школами та творцями: «Коли у Луврі революційної, а потім наполеонівської епохи школи нарешті схрестили шпаги своїх шедеврів, влада традиційної естетики зберігалася. Все неіталійське інстинктивно оцінювалося з точки зору Італії» [3, р. 14]. І лише винайдення фотографії, вважає Мальро, кардинальним чином змінює відношення до мистецтва і поступово вводить в ко уваги аматорів та професіоналів все більшу кількість творів різних епох та цивілізацій. Ось його думки про «зрівнюванні в правах» шедеврів різних європейських шкіл живопису: «Репродукція вносить в нього (діалог) зміни, нав'язуючи, а потім наказуючи також нову ієрархію. Питання про те, чи захоплюватись нам Рубенсом за те, що у своїх найменш фламандських картинах він наближається до Тиціана, втрачає сенс перед альбомом, в який включені всі його твори» [3, р. 15].

Р. Краусс апелює до ідей А. Мальро. Вона вступає у полеміку з тими багаточисельними дослідниками, які традиційно розглядають фотографію середини ХІХ ст. з естетичної точки зору. Свою позицію вона обґрунтовує наступним чином: нагадує опонентам, що «естетичний дискурс ХІХ ст. чим далі, тим більше зосереджувався навколо того, що можна назвати експозиційним простором. Будь то музей, офіційний солон, всесвітня або приватна виставка, це місце в значній мірі створювалося стінами» [1, р. 152]. Що стосується пошуків в області фотографії, то, наполягає Краусс, частіше всього знімки того часу іменувалися видами, не створювались для естетичного дискурсу та не призначались для будь-якого експозиційного простору. Адресатом перших фотографів, вважає Р. Краусс, був дискурс науково-топографічний, єдиним засобом широкого розповсюдження фотографій служили стереоскопічні види. Вивчаючи практику створення видів, дослідниця звертає увагу на те, що місцем їх зберігання були шафи з ящиками – картотеки. «Картотека – це щось абсолютно інше, ніж стіна чи мольберт [1, р. 154]. Краусс стверджує, що неможливо порівнювати зібрання сукупності видів та презентацію витворів мистецтва у експозиційному просторі. Останнє обумовлене для дослідниці естетичним дискурсом та подає мистецтво в його історії.

«Історія мистецтва останніх двох століть є продуктом якомога старанно структурованого експозиційного простору ХІХ століття, а саме музею» [1, р. 155]. Звертаючись до ідей Мальро, Краусс нагадує, що він пояснив нам музей на множинному рівні, через принесену ним послідовність стилів та їх репрезентацій, через організовану домінуючу репрезентацію Мистецтва» [1, р. 156], тобто класичний художній музей ХІХ ст., який пропонує відвідувачу хронологічний принцип знайомства з творами, однозначно заданий музейними анфіладами, який є наочною ілюстрацією до історії мистецтв. Характеризуючи другий вид метаморфоз, породжений винайденням фотографії, вона пише: «Коли затвердився у нинішньому вигляді мистецький альбом, музеї також модернізувалися і стали «уявними музеями», «музеями без стін» завдяки тому,

що фоторепродукція розмножила вміщення галерей у вигляді об'єднаного та загальнодоступного ансамблю – альбому. Однак все це лише скріпило музейну систему [1, р. 155-156].

Концепція А. Мальро настільки багатогранна, що інколи ініціює обговорення питань, які, здається, протирічать самій її суті. На початку своєї статті «Музей без стін епохи постмодернізму» [1]. Р. Краусс зазначає, що народження нових контекстів в осмисленні ідей французького письменника стало можливим завдяки не зовсім коректному перекладу назви його книги на англійську мову, пов'язаного з тяжінням англосаксонського мислення до конкретики. «Уявний музей» став знайомий англійському читачеві під назвою «музею без стін». Американська дослідниця звертає увагу на суттєві відмінності можливого трактування концепту Мальро у зв'язку з особливостями перекладу: «Французькою мовою головна ідея Мальро стосується чисто концептуального простору людських здібностей: уява, знання, судження; при перекладі на англійську вона, навпаки, означає місце, яке стало фізичним, простір, який можна оглядати, навіть якщо музей без стін – своєрідний парадокс – важко перейти» [1, р. 155-156].

Власне, як вже зазначалось, питання розширення уявлень про те, які витвори гідні того, щоб бути виставленими у художньому музеї – одне з найважливіших для концепції самого Мальро. У своїх текстах від відзначав, що Лувр на межі XVIII-XIX століть обмежувався горизонтами античності та європейського мистецтва починаючи з часів Відродження: «Що нагадує музей того часу? Античність, переважно римська, ніж грецька; італійський живопис починаючи з Рафаеля, Великі Фламандці, Великі Голландці, Великі Іспанці починаючи з Рібери; Французи з XVII ст.; Англійці з XVIII ст.; Дюрер та Гольбейн, трішки у тіні, та ще більш затінені декілька примітивів» [3, р. 47]. У XIX ст. до музеїв як інституцій поступово починають входити пам'ятки давніх цивілізацій: «Романтичний Лувр здавався більш привітним, але, як і інші колекції, приймав лише своїх власних попередників; найвидатніші художники говорили про єгипетську наївність ... він прийняв Єгипет та Халдейське царство тільки як похідних від Біблії та античності» [3, р. 161]. При цьому процес цей був складним, що підтверджують, наприклад, свідчення Ж. Ф. Шампольону. Після того, як він у 1826 році розшифрував ієрогліфи, його призначили хранителем єгипетських колекцій Лувра. За його ініціативою були зроблені перші крупні придбання єгипетських пам'яток, однак, коли він почав працювати над першою експозицією, він зіткнувся зі значним внутрішнім супротивом зберігачів, які вважали неможливим представляти єгипетські монументи поряд з визнаними шедеврами [2, р. 383].

І лише у XX століття художній музей стає насправді універсальним. Р. Краусс пише: «... всі форми мистецтва – від найдосконаліших до найпростіших, від сходу до заходу, від княжого двору до народних традицій – знаходять своє місце у музеї [1, р. 153]. Розширення географічних та

хронологічних кордонів мистецтва, яке може бути представлене у художньому музеї до витворів всіх часів та народів, стверджує Краусс, перетворює інституцію на широке поле порівнянь, які вже не передбачають домінуючого значення одних пам'яток та підкореного стану інших. Це процес бере свої витoki в епоху модернізму, щоб досягти апогею (і це знайде своє втілення в архітектурних формах музеїв) в епоху постмодерна. Для Р. Краусс показовим з точки зору еволюції музею в епоху модернізму стає трансформація музейних будівель та їх інтер'єрів.

У своїй статті Краусс звертається до спадщини таких архітекторів як Міс ван дер Рое та Ле Корбюзьє. На заміну анфілади, яка була просторовим відображенням історії мистецтва та подавалась глядачу класичного музею, приходиться інший, відкритий простір, який надає зібранню сенс єдиного цілого, об'єднує різні та різноманітні твори в єдиний зміст [1, р. 154]. Дослідниця розглядає будівлю музею витончених мистецтв у Хьюстоні та Нової національної галереї у Берліні, автором яких був Міс ван дер Рое. Такі універсальні простори дозволяють трансформувати внутрішні обшари об'єми у зали будь-яких розмірів у залежності від характеру представленого в конкретний момент матеріалу. Безумовно, ця тенденція привела світ музейної архітектури до появи у Парижі Центру Ж. Помпіду, що був побудований за проектом Р. Пьяно та Р. Роджерса. Архітектурний конкурс, оголошений за декілька років до того, вимагав від учасників передбачити саме таку потребу – постійної зміни внутрішнього простору майбутнього центру.

Також дослідниця звертається до ідеї спірального пандусу, який, як вона вважає, Ле Корбюзьє розглядав як матеріальне втілення інтенції, бажання, що відчуває відвідувач – освоїти простір навколо себе за допомогою когнітивного зусилля, що передує руху [1, р. 155-156]. Спіраль як ідеальна природна форма притягала увагу Ле Корбюзьє ще з 1920-1930-х рр., коли він вперше починає розробляти ідею музею необмеженого розширення, який приростає новими залами саме по спіралі. Очевидно, пише Краусс, що у музейній архітектурі ці ідеї знайшли втілення у будівлі музею Соломона Гутгенхайма, який був побудований у Нью-Йорку за проектом Френка Ллойда Райта.

Нарешті, в епоху постмодернізму на зміну універсальному простору, що ховається за скляним фасадом, приходять інші архітектурні рішення. У статті Краусс згадуються дві музейні будівлі – це музей Абтайберг у Менхенгладбасі архітектора Ханса Холляйна та музей прикладного мистецтва у Франкфурті за проектом Річарда Мейера. Зовні ці два музеї мають мало схожого, однак, як вважає Р. Краусс, тут важливою є єдина ідея обох музеїв – відкриття перспективного поля у декількох планах: несподіваний отвір у стіні, на повороті галереї, який дозволяє помітити віддалений предмет і таким чином ввести в дану колекцію посилення на розташування іншого експонату [1, р. 157-158]. Такою стає еволюція музейного простору: від анфілади, яка суворо регулює рух експозицією та задає точне уявлення про основні етапи історії мистецтва, до

музею модернізму, який поступово об'єднує всі стилі мистецтва у єдине ціле, і, нарешті, до спонтанної гри сенсу та аналогій, неможливості дотримуватись будь-якої хронологічної чи стилістичної послідовності. В епоху зняття будь-якої ієрархії наприкінці ХХ – на початку ХХІ століття, як у «уявному музеї» А. Мальро, відвідувач музеїв нової генерації вільний сам обирати маршрут свого руху по експозиційному простору, створювати свій власний, індивідуальний образ художнього цілого.

Підводячи підсумки необхідно зазначити, що концепція уявного музею (музею без стін) французького письменника А. Мальро, яка народилась у середині ХХ століття, продовжує бути предметом рефлексії мистецтвознавців та дослідників феномену музею до сьогодні. Новий оплеск інтересу до ідей Мальро пов'язаний з осмисленням постмодернізму як періоду, який не просто наслідував модернізму, але й у багатьох проявах перехрестив його устої та цінності. Музей, який був однією з основних культурних інституцій епохи модерну не міг не змінитись протягом останніх десятиліть. Ці зміни змушують фахівців в різних регіонах світу знов та знов звертатись до класичних ідей Мальро, модерністським за своєю суттю, щоб запропонувати їх нову прочитання, яке б відповідало музеям сьогодення.

Список використаної літератури

1. Krauss R. Le musée sans murs du postmodernisme. *Cahiers du Musée national d'art moderne*. 1986. № 17-18. P. 152-158.
2. Lacouture J. Champollion. Une vie de lumières. Paris : Grasset, 1989. 534 p.
3. Malraux A. Le musée imaginaire. Paris : Gallimard, 1965. 256 p.

Коваленко Євген Миколайович, здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти ОНП Філософія, кафедра філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського, м. Одеса, Україна.

Науковий керівник: **Врайт Галина Яківна** – кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

ПОНЯТТЯ «КРОС-КУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ» ТА ЇЇ СКЛАДОВІ

Сучасні крос-культурні комунікації є наслідком процесу інтеграції культур, що пов'язано з розвитком інформаційної цивілізації.

Тенденції розвитку людства сприяють посиленню контактів між представниками різних націй, культур. Це позитивно впливає на становлення бізнесу, активізацію міжкультурного діалогу, загальнолюдський прогрес. І саме

крос-культурні комунікації відіграють в цьому процесі важливу роль. Вони допомагають сформувати спільні цінності у багатонаціональному колективі, активізувати контакти, усунути мовні, культурні, релігійні бар'єри.

Крос-культурна комунікація як обмін між людьми ціннісними надбаннями існувала завжди, адже з давніх часів виникали зв'язки, що сприяли взаємодії та взаєморозумінню різних культур.

Проте особлива цікавість до феномену крос-культурної комунікації виникла після Другої світової війни, коли з'явилась необхідність дослідження різних культур з метою їх успішної взаємодії.

В сучасних умовах спілкування між представниками різних культур набуло не тільки глобального характеру, але й вимагає такої гуманістичної спрямованості, яка, завдяки крос-культурній комунікації, дає можливість людині успішно розвиватися на засадах єдності загальнолюдських і національних цінностей. Захист культурної самобутності народів, відстоювання їх духовного суверенітету, власних культурних цінностей органічно пов'язується як із загальнолюдськими, так і окремо взятої людини потребами та інтересами. У такому контексті дослідження крос-культурної комунікації як спрямованого процесу, що реалізується відповідно до конкретно визначених соціальних цілей, набуває особливої актуальності [2, с. 3].

Для крос-культурної комунікації необхідним є усвідомлення учасниками комунікації культурних відмінностей один одного. За своєю сутністю крос-культурна комунікація - це завжди міжособистісна комунікація, коли один учасник усвідомлює культурну відмінність іншого.

Отже, крос-культурна комунікація – це процес взаємного зв'язку та взаємодії представників різних культур. Це специфічна суб'єкт-суб'єктна взаємодія, у якій відбувається обмін інформацією, досвідом, уміннями й навичками носіїв різних типів культур [3, с. 273].

За визначенням І. Ю. М'язової, крос-культурна комунікація (міжкультурна) – це водночас і наука і набір навичок, якими потрібно оволодіти під час спілкування, оскільки взаємодія з іншою культурою вимагає певних знань та умінь, зосередженості на успадкованих та усталених нормах соціальної практики людей, які належать до різних національних та етнічних спільнот [2, с. 4].

За умов тривалої комунікації з іншою культурою, з одного боку, посилюється національна самосвідомість, а з іншого – існує загроза втрати основної, сутнісної частини рідної культури, що може призвести до певних соціокультурних проблем міжкультурної комунікації.

Для успішного здійснення комунікації між представниками різних культур важливо бути викритим, толерантним до різноманіття думок і поглядів, володіти міжкультурною компетентністю.

Філософське дослідження проблематики крос-культурної комунікації на сьогодні є одним із актуальних завдань, оскільки взаємодія між різними культурами належить до глобальних проблем сучасності.

Список використаної літератури:

1. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики. К.: Академія, 2004. 343 с.
2. М'язова І. Ю. Міжкультурна комунікація: зміст, сутність та особливості прояву (соціально-філософський аналіз): автореф. дис. на здобуття наук, ступеня канд. філос. наук: спец. 09.00.03 «Соціальна філософія та філософія історії». К., 2008. 18 с.
3. Подольська Є. А., Лихвар В. Д., Погорілий Д. Є. Кредитно-модульний курс культурології: навч. посіб. К.: Центр навчальної літератури, 2006. 368 с.

Коваленко Каріна Сергіївна, здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня, гр.ФА-221,
Науковий керівник: **Шакун Наталія Валеріївна**, кандидат філософських наук, доцент, завідувач кафедри філософії і суспільних наук НУ «Чернігівська політехніка», м. Чернігів, Україна

ФІЛОСОФІЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ: ЗАГРОЗИ VS МОЖЛИВОСТІ

Поява терміну «штучний інтелект» є подією ХХ ст., яка характерна виникненням нового і раніше небаченого. Наявність різноманітних трактувань дає підстави вважати, що поява машинного мислення може суперечити людському.

Це все свідчить про формування нового напрямку філософії штучного інтелекту. Штучний інтелект це — метод змусити комп'ютер чи програмне забезпечення «мислити» як людський мозок [1]. До визначення терміну ШІ долучається Джон Маккарті в 1955-му він визначив «як науку про створення розумних машин та розумних комп'ютерних програм». Розробка теорії штучного інтелекту розпочалась із Джозефа Вейценбаума, який був скептично налаштований стосовно наслідків впровадження ШІ. Він аргументував це низкою загроз для суспільства, а саме з розширеними можливостями його використання. Звичайно ми маємо враховувати, що ШІ не перевершить пізнавальні здібності людини, але все ж загроза залишається. Окреслюючи, що це новий напрямок філософії варто зауважити, які можуть виникнути загрози і можливості [2].

Як зазначає науковець Н. Бостром ШІ можна визначити як «інтелект, котрий перевершує кращих представників людського розуму практично в будь-

якій сфері, із науковою творчістю, здоровим глуздом і соціальними навичками включно»[3]. Це може характеризуватися наявністю пам'яті у людини, де зберігається великий обсяг інформації. І тому трактуючи термінологію ШІ таким чином можна проаналізувати весь спектр проблем пов'язаних із взаємодією реальності. Відкритою залишається проблема методів, які можна розгледіти ще у І.Канта, як співвідношення способу дій. Впливовий підхід у сучасній філософії стверджує, що «людина є складною матеріальною системою, але системою скінченної складності та обмеженої досконалості, тому доступною імітації». І тому, щоб ШІ був довершеним використовують досягнення нано- біо-технологій.

ШІ активно розвивається і відповідно процеси автоматизації стають зручними у використанні різних сфер. Поява ШІ значно полегшує нам життя, адже він має безліч переваг використання у роботі і повсякденному житті. Традиційний виклад думок на папері тепер переріс у генерацію тексту за допомогою ChatGPT. Як правило, технічним спеціалістам непросто формувати свої думки, а штучний інтелект ефективно допомагає їм у цьому. Але в таких ситуаціях важливо зберігати баланс між застосуванням технологій ШІ та аналізом інформації, яку ви отримуєте, оскільки вона може не відповідати дійсності повною мірою. За весь час існування ШІ зміг перевести значну кількість наших повсякденних завдань у цифрову сферу, тим самим підвищивши нашу професійну ефективність. [4]

Окресливши ряд переваг ШІ можна визначити, що основна проблема полягає якою займається філософія техніки є проблема і концепція людина, котрі взаємодіють між собою і несуть наслідки комп'ютеризації і появу ШІ. І з одного боку це може пояснюватися як певне нове життя у комп'ютері, яке може мати свідомість. А з іншого що програмне забезпечення створюється людиною і тому їх можливості поведінки обмежуються і визначається при розробці. [5].

Новий напрямок у філософії вимагає нових рішень, а це означає, що наявність нових проблем у людства стає все більше. У зв'язку з подіями сьогодення застосування ШІ у військових цілях залишається серйозною загрозою. Рівень технологій репрезентує високий рівень застосування безпілотних апаратів. Не менш важливим аспектом є захист власних даних, адже з різким переходом на комп'ютеризацію отримати доступ до даних стає все легше. Такий перехід до віртуалізації може забезпечити тотальну втечу з реальності і спричинити вплив на мозок, як результат це приведе до втрати особистості. Це все може спричинити зміну людської ідентичності та її світогляду.

Поява нового напрямку «філософія штучного інтелекту» ставить перед собою ряд питань на які варто шукати відповіді. «Чи може машина діяти розумно?», «Чи може машина мати розум?», «Чи є людський мозок комп'ютером?», «Чи однакова природа людського і штучного інтелекту?» Ми звикли до того, що мислення є невід'ємною та природньою частиною життя. Це

перетворення та зберігання інформації, виявлення емоцій, але чи зможе на це машинний інтелект.

Проблема етики з використання ШІ залишається невичерпаною і тому на сьогоднішній день різні мислителі розглядають це питання і зважують можливості та загрози людству. У цьому році офіційні особи Ватикану та разом з Microsoft та IBM представили своє бачення етичних принципів для роботи штучного інтелекту. В результаті було зазначено, що для повного функціонування ШІ має дотримуватися правил конфіденційності, працювати без упереджень та найголовніше мати прозорість [6].

Філософія штучного інтелекту продовжує розвиватися, враховуючи можливості і ризики у використанні. Для того щоб максимізувати користь і мінімізувати потенційні загрози варто застосувати ретельний підхід.

Список використаної літератури:

1. Що таке штучний інтелект: історія, види та складові. *Gigacloud*. 2023. URL: <https://gigacloud.ua/blog/navchannja/scho-take-shtuchnij-intelekt-istorija-vidi-ta-skladovi>
 2. Проблема штучного інтелекту в сучасній філософії. І. О. Головащенко Ю. П. Носковенко. URL: <file:///C:/Users/Admin/Downloads/7596-27083-1-PB.pdf>
 3. Проблема штучного інтелекту в сучасній філософії. В.Є. Карпенко. URL: <https://library.sspu.edu.ua/wp-content/uploads/2018/04/13-4.pdf#page=159>
 4. Штучний інтелект: загрози і можливості. *Епам*. 2023. URL: <https://careers.epam.ua/blog/artificial-intelligence-threats-and-opportunities>
 5. Філософія штучного інтелекту. І. Купратий, В. Ніконенко. URL: https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/29802/5/Zbirnyk_2019.pdf#page=23
- Філософія штучного інтелекту — філософія майбутнього. Слободяник К.В., 2020. URL: <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/logos/article/view/7664/7645>

Крохмаль Олександр Миколайович, здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти ОНП Філософія, кафедра філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського, м. Одеса, Україна.

Науковий керівник: **Лісеєнко Олена Василівна**, доктор соціологічних наук, професор кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Дерожавного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського»

СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ВИМІР МЕНТАЛЬНОСТІ: ФІЛОСОФСЬКИЙ АСПЕКТ

Ментальність – це одне із багатозначних понять у філософській науці. Досі визначення поняття «ментальність» залишається дискусійним, що може пояснюватись складністю, багаторівневим характером цього соціокультурного феномена. Ментальність може бути визначена, як соціально-психологічний та духовний стан народу, сукупність установок і рис характеру народу, цінностей, стереотипів і архетипів, який складається в результаті історично тривалого та досить стійкого впливу різних факторів: історичних, географічних, етнічних, релігійних та соціокультурних [1]. Ментальність не є статичним духовним феноменом, і постійно змінюється під впливом різноманітних факторів, як зовнішніх, так і внутрішніх.

Значний вплив на трансформацію ментальності мають соціокультурні фактори: соціальні норми та цінності, історичні події, релігійні вірування, мова, традиції та звичаї. Зміни в цих факторах можуть призвести до значних зрушень в світогляді та поведінці народу. Наприклад, зміни у соціальних нормах та цінностях, моральних принципах, етичних стандартах, уявленнях про добро і зло впливають на формування ментальних уявлень. Так, в суспільствах, де цінується колективізм, люди можуть бути більш схильні до співпраці та взаємодопомоги, тоді як у суспільствах, де цінується індивідуалізм, люди можуть бути більш схильні до конкуренції та самозацікавленості.

Значний вплив на формування української ментальності відіграв релігійний фактор. Ще до прийняття християнства за часів Київської Русі релігійні вірування стали потужним чинником розвитку етнокультурної самоідентифікації та національної ментальності українського народу. Як зазначають різні дослідники, християнська релігія на різних історичних етапах сприяла формуванню національної самосвідомості українців, консолідації народу для розгортання національно-визвольної боротьби, стимулювала процеси національного відродження, підтримувала обстоювання суверенітету та незалежності української державності [2].

Але релігійний фактор іноді відігравав і негативну роль у процесі формування української ментальності, періодично перетворювався на привід для протистоянь у міжетнічних відносинах. Також релігійний чинник у житті українського народу мав і має геополітичний вимір, адже на території України є різні релігійні і конфесійні групи, основні християнські конфесії (католицизм і православ'я), що спричинило як поліваріантність релігійного менталітету в українській ментальності, так і різний вектор світоглядних орієнтацій населення України.

Історичні події, війни також мають глибокий вплив на ментальність людей. Наприклад, люди, які пережили війну, можуть бути більш схильні до тривоги та посттравматичного стресового розладу, тоді як люди, які пережили економічну кризу, можуть бути більш схильні до економії та бережливості.

Соціокультурні фактори впливають на формування ментальності не прямо, а опосередковано, через систему цінностей, норм та поведінкових стереотипів. Ці стереотипи передаються з покоління в покоління через сім'ю, школу, релігійні організації та інші соціальні інститути. В свою чергу, ментальність впливає на соціокультурні фактори, сприяючи збереженню або зміні існуючих норм, цінностей та інституцій. Раптова зміна ментальності може відбуватися в результаті таких факторів, як війни або природні катаклізми. Ці події можуть призвести до різких змін в цінностях, нормах та поведінці людей, які можуть призвести до значних змін в суспільстві, його цінностях, нормах та інституціях. Наприклад, зміна ментальності в бік більшого індивідуалізму може призвести до зростання конкуренції та підприємництва, зміна ментальності в бік більшого колективізму - до зростання солідарності та взаємодопомоги. Дослідження соціокультурного виміру ментальності у сучасному науковому дискурсі досі залишається актуальним і потребує подальшого філософського аналізу.

Список використаної літератури

1. Лісеєнко О. В. Українська національна ментальність: ціннісні зрушення в умовах сучасності. *Перспективи. Соціально-політичний журнал*. 2022. № 2. С. 140-145.
2. Лісеєнко О. В., Соколова О. В. Міфогенні чинники формування смислового простору культури та суспільства. *Перспективи. Соціально-політичний журнал*. 2021. № 3. С. 26-33.

Лазько Антон Вікторович, здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти ОНП Філософія, кафедра філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського, м. Одеса, Україна.

ВПЛИВ ЕКОНОМІЧНОЇ СФЕРИ БУТТЯ НА РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ

Людина, її сутність та існування – предмет дослідження багатьох областей знання: філософії, політології, соціології, педагогіки, психології та інших наук. Кожна з них в рамках свого предмета намагається відповісти на питання, що таке людина, які її відмінні властивості, яким чином вони проявляються. Багатомірність такої реальності як людина знайшла своє відображення в значній кількості наукових понять, з допомогою яких фіксуються різні аспекти прояву сутності людини.

З біологічної точки зору людина представляється як вищий етап еволюції живих істот. Однак однолінійна та прогресуюча біологічна еволюція людської істоти, сьогодні розцінюється як примітивна і безповоротно застаріла еволюційна модель. Нинішня людина, стверджують інші філософи, є істота, позбавлена органів захисту і нападу, зі слабкими органами чуттів, це – «неспеціалізована тварина», що живе в штучному середовищі проживання і погано почуває себе за її межами, тоді як всі тварини добре пристосовані до навколишнього природного середовища. Тому в якості компенсації своїх природних недоліків, людина розвинула здібності свого інтелекту, ставши працюючою людиною, здатною до вільної, творчої особистості.

Завдяки застосуванню штучних знарядь праці людина здатна поєднати в собі різноманітні способи дій, вона стає фокусом будь-якої діяльності і всіх функцій, якими природа обдарувала інші істоти. Вона може виконувати дії, які біологічно суперечать її суті. Різнобічністю своєї діяльності людина остаточно долає біологічну обмеженість як своєї фізичної природи, так і духовної. Дана різнобічність не є чимось раз і назавжди даним: вона розвивається, а разом з нею розвивається і вся структура людської психіки, включаючи емоції, які часом мають неабиякий вплив на поведінку людини, на вибір способів і засобів досягнення цілей.

Разом з тим дана різнобічність має і свої негативні сторони, бо в процесі росту і розвитку особистісних начал в людині, як соціально-історичній істоті, в процесі її виділення з спільноти і автономізації її особистої життєдіяльності, з'являються можливості діяти всупереч громадським інтересам для своєї особистої вигоди. Уже в самому факті різнобічності людської діяльності закладений досить широкий спектр різноманітних по відношенню до суспільства дій. Але оскільки різнобічність цієї діяльності не тотожна відцентровому розкиду власне людських функцій, а має інтегративний характер, то головним

показником цієї інтегративності є раціональність виконуваних функцій і їх органічний взаємозв'язок.

Як стверджували багато філософів, проблема особистості в філософії – це перш за все питання про те, яке місце займає людина в світі, ніж вона фактично є і ким вона може стати, які межі її вільного вибору і соціальної відповідальності.

У дискусіях з питань співвідношення економіки і політики, захисту навколишнього середовища, розширення середовища проживання людини і т.д. висловлюються побоювання щодо того, що розвиток науки і техніки може призвести до зниження порогу гуманності і людяності. У зв'язку з цим виникає ряд питань: чи не занадто дорогою ціною дістається людству прогрес? Чи не слід перед обличчям атомної небезпеки піти в сферу особистого життя? і т. п. Дані питання свідчать про важливий переломний момент в формуванні уявлень про людські цінності, про зміну ціннісних орієнтацій, про пошук дієвих світоглядних і духовних ідеалів на шляхах подолання суспільних і індивідуальних протиріч, конфліктів.

Економічна свобода на практиці означає право розпочинати або припиняти власну справу, купувати будь-які ресурси, використовувати будь-яку технологію, виробляти будь-яку продукцію і пропонувати її для продажу за будь-якою ціною, вкладати свої кошти на власний розсуд. Слід розуміти, що ці права не забезпечують гарантованого успіху для кожного підприємця. Він може виробляти будь-яку продукцію, встановлювати на неї будь-яку ціну. Проте немає гарантії, що хтось її купить, оскільки споживачі також користуються економічною свободою, тобто свободою особистого вибору, яка не менш важлива, ніж свобода підприємництва. Кожний споживач має право вільно купувати будь-який товар або послугу, пропонувати свої послуги для виконання будь-якої роботи; відмовлятися від будь-якої роботи; використовувати власні ресурси за умови, що не порушує прав інших людей. Ці права свободи також не дають ніяких гарантій, тобто підприємець має право запропонувати свої послуги, але нікого не можна змусити прийняти їх.

Список використаної літератури

1. Петінова О.Б. Економічна людина: досвід соціально-філософської експлікації: Монографія. Одеса: Друкарський дім, 2016. 336 с.

Нівня Ганна Олександрівна, кандидат філософських наук, доцент кафедри теорії та історії держави і права, Одеський державний університет внутрішніх справ, м. Одеса, Україна

КОРЕКТНА МОВА В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ТРЕНДІВ

Орієнтація на інклюзивність, толерантність та недискримінацію є однією з провідних тенденцій сучасності. Метою даного спрямування є побудова соціуму,

в якому взаємодія між індивідами та соціальними групами здійснюється на засадах прийняття та взаємоповаги. Таке соціальне середовище є діалогічним і комфортним для усіх.

Питання толерантної взаємодії є актуальним для людей з інвалідністю, оскільки інвалідність – це одна з ознак, за якою може здійснюватися дискримінація. Важливим аспектом толерантного спілкування є коректна мова, адже дискримінація нерідко здійснюється саме через образливі висловлювання щодо людей з інвалідністю.

В сучасному українському суспільстві спостерігаються позитивні зсуви щодо розповсюдження коректної мови. Коректні формулювання закріплено на законодавчому рівні. Так, згідно з законом 2249–VIII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо соціального захисту осіб з інвалідністю», у більш ніж 30-ти законах України слова і словосполучення «інвалід», «дитина-інвалід» та «інвалід війни» замінено на «особа з інвалідністю», «дитина з інвалідністю» та «особа з інвалідністю внаслідок війни» [5]. Таким чином акцент переміщено з інвалідності на людину. В останні роки в медіа-просторі та в буденному міжособистісному спілкуванні образливі висловлювання поволі поступаються коректним формулюванням.

Підкреслимо, що процес утвердження в комунікативному просторі принципів коректної мови є далеким від завершення. Ми можемо говорити лише про позитивні тенденції, адже і сьогодні ще можна почути висловлювання типу «глухий» або «контужений» замість «нечуючий» або «особа з контузією». Але в даній доповіді ми окреслимо протилежну проблему, а саме, надмірну коректність у мові. Ще в ХХ столітті прийнятними вважалися поняття «каліка», «дефективна людина», «знедолений інвалід», «дитина з вадами» та інші висловлення, неприпустимі з позицій сучасних цінностей. По мірі зростання тенденції до толерантності та взаємоповаги мова трансформувалася і основними правилами коректної мови стали: ідентифікація людини, а не її інвалідності, уникання негативних виразів або жертвених слів, використання лексики, що виражає повагу до людей з інвалідністю [3, с. 25]. Такі трансформації, безумовно, є позитивними. Але на них процес реформування мови не зупинився. Так ще нещодавно цілком прийнятне поняття «людина з особливими потребами» наразі вже відносять до образливих, аргументуючи це тим, що особливі потреби є у всіх: «Ви любите приймати гарячий душ, наприклад, я холодний» [1]. Але ми вбачаємо гостре протиріччя в одночасному запереченні у осіб з інвалідністю особливих потреб та орієнтації на побудову доступного міського та цифрового середовища. Люди з інвалідністю об'єктивно мають потреби, яких позбавлені умовно здорові особи: люди з порушеннями мобільності потребують пандусів і ліфтів, незрячим необхідні програми екранного доступу, біла тростина і т.д. [3, с. 26]. Отже, образливим пропонується вважати висловлення, яке відображає об'єктивну дійсність. Порівняння ж потреби особи з інвалідністю у засобах реабілітації з вподобаннями щодо температури води в душі вважаємо не

співмірним, оскільки останні належить, скоріше, до особистих переваг людини, а не її потреб

Некоректним сьогодні вважається і формулювання «люди з обмеженими можливостями». Це пояснюється тим, що ті чи інші обмеження мають усі люди: «людина не може однією рукою підняти 500 кілограмів» [2] с. 13]). Проте, здоровий глузд підказує, що йдеться про можливості, обмежені порівняно з можливостями умовно здорової людини. Отже дане формулювання подається як образливе, хоча очевидно, що фізичні можливості людини з інвалідністю в цілому поступаються таким в умовно здорової людини.

Дискримінаційне забарвлення сьогодні знаходять і у таких метафоричних формулювань як «сонячні діти», «люди дощу», тощо. Н. Островська зазначає, що такі маскувальні слова викривлюють життєву ситуацію людини [4]. Словом, висловлювання, які, свого часу, було введено для політкоректності згодом набувають негативного забарвлення. Можна припустити, що таким чином будь-яке висловлювання, що ідентифікує людину з інвалідністю приречене згодом розкриватися у негативному сенсі.

Безперечно, важливо здійснювати аналіз мови, що сприяє побудові комфортного для усіх комунікативного простору. Але, у світлі окресленої проблеми, важливо поглянути на питання коннотацій в трохи іншому ракурсі. Замість пошуку образливого значення тих чи інших висловлювань, люди з інвалідністю можуть через свою діяльність сповнювати такі висловлювання позитивними коннотаціями. Таким чином люди з інвалідністю замість позиції жертви займатимуть активну соціальну позицію. Крім того, зникне потреба постійно змінювати набір коректних висловлювань, безперервно шукаючи все більш нейтральні, політкоректні варіанти, іноді перетворюючи пошук на самоціль.

Зазначимо, що тут йдеться про висловлювання, які вище було окреслено як дискусійні, наприклад, «людина з особливими потребами», а не такі, що мають явно негативне, принизливе забарвлення, наприклад, «каліка». Отже, важливо зберігати баланс між толерантністю висловлювань та їх об'єктивністю.

Список використаної літератури

1. Андрейців І. Словничок освіченого українця. Як можна і не можна говорити про людей. *Українська правда*: веб-сайт. URL:
2. Бутиліна О. В. Про політкоректність суспільства до осіб з інвалідністю. *Мова і право*: 2018 рік: матеріали всеукр. Наук-практ. Семінару, 26 жовт. 2018 р. Дніпро: ДДУВС, 2018. С. 10-15.
3. Нівня Г. О. Інклюзивна комунікація як фундамент інклюзивного суспільства. *Гілея*. Сер. «Філософські науки». 2023. Вип. 1-2 (180-181). С. 23-27.
4. Островська Н. Як коректно писати та говорити про людей з інвалідністю. *Media-коло*: веб-сайт. URL: <https://mediakolo.sumy.ua/the->

media/education/1514-nina-ostrovska-iak-korektno-pysaty-ta-hovoryty-pro-liudei-iz-invalidnistiu.html (дата доступу: 14.05.2024).

5. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України: закон від 19 груд 2017 р. № 2249-VIII. URL:

6. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2249-19#Text> (Дата звернення: 10.05.2024).

Паршина Олександра Павлівна, здобувачка 4 року навчання спеціальності 024 Хореографія факультету музичної та хореографічної освіти
Науковий керівник – **Атаманюк Зоя Миколаївна**, доктор філософських наук, доцент кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

СПАДКОЄМНІСТЬ ПОКОЛІНЬ І РОЗВИТОК СУСПІЛЬСТВА

Спадкоємність поколінь і розвиток суспільства відіграють ключову роль у філософії. Проблема розглядається через призму передачі знань, цінностей та культурних норм від одного покоління до іншого. Філософи розглядають спадкоємність як основу для збереження та розвитку суспільства, а також як засіб формування ідентичності та стійкості культурних систем. Арістотель вважав, що спадкоємність поколінь є важливою складовою соціальної структури. Він підкреслював значення передачі знань і мудрості від попередніх поколінь до наступних. Також погоджуюсь з цією думкою, а також хочу додати, що крім передачі знань та мудрості треба виховати морально і фізично здорову дитину.

Чому саме морально і фізично? Малорухливий спосіб життя призводить до зниження IQ на національному рівні та негативно впливає на розумові здібності людства загалом. Зважаючи на те, що ми любимо посидіти й полежати, цей факт викликає не лише подив, а й занепокоєння. До недавнього часу показники IQ підвищувалися в середньому на три пункти щодесятиліття в усьому світі відтоді, як цей тест почали використовувати. Цей феномен називається «ефект Флінна» на честь психолога, який уперше описав його. А морально тому що, не зважаючи на те, що 20% молоді страждає на психічні розлади, а дослідження вказують на те, що для гармонійного розвитку пріоритет має бути наданий вихованню дитини з самого його народження.

У сучасному світі питання передачі знань та мудрості від одного покоління до іншого втрачає не лише актуальність, а й розширює свої межі, охоплюючи аспекти морального і фізичного розвитку. Моральність та фізичне здоров'я стають не менш важливими елементами успадкування, оскільки вони не лише впливають на індивідуальний розвиток, але й мають вагомий вплив на соціальний прогрес та загальне благополуччя суспільства.

Філософія виховання відображає тісний зв'язок між фізичним і моральним станом особистості та його вплив на загальний розвиток суспільства. Фізичне здоров'я виступає основою для забезпечення продуктивної життєдіяльності та активної участі в суспільному житті. Без належного фізичного стану людей стає складніше досягати високих результатів у навчанні та професійній діяльності, що може призвести до загального зниження інтелектуального потенціалу суспільства.

Арістотель вважав, що цей процес є ключовим для забезпечення стабільності та прогресу суспільства. Він також вважав, що справедливість між поколіннями полягає в тому, щоб кожне покоління передавало майбутнім нащадкам не лише матеріальні блага, а й моральні цінності та мудрість. Моя думка така, що крім цього треба виховувати належний фізичний і моральний стан. Арістотель вважав, що цей процес допомагає забезпечити гармонію та стабільність у суспільстві, що сприяє загальному благополуччю людей.

Отже, моральне і фізичне виховання виявляються критичними факторами для успішного розвитку суспільства та передачі спадкоємності поколінь. Враховуючи ці аспекти, суспільство повинно приділяти належну увагу інтегрованому підходу до виховання молодого покоління, спрямованого на забезпечення їхнього здоров'я, інтелектуального та морального розвитку, що стане основою для стійкого соціального прогресу та добробуту майбутніх поколінь.

Список використаної літератури:

1. Керолайн Вільямс. Рухайся! Київ, 2021. 205 с.

Реутський Василь Анатолійович, здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти ОНП Філософія, кафедра філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського, м. Одеса, Україна.

ЩОДО РІЗНИХ АСПЕКТІВ ДЕРЖАВНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПЕРШИХ ЧОТИРЬОХ ПРЕЗИДЕНТІВ УКРАЇНИ ТА ЇХ ВПЛИВ НА СТАНОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ

Це перший по справжньому Український президент, саме так колись висловився Іван Федорович Драч стосовно діяльності Віктора Андрійовича Ющенко. Звісно всі президенти в тій чи іншій мірі відстоювали інтереси українського народу, культури чи історії. Леонід Кравчук свого часу отримав від народу титул батька незалежності. Бо саме він наполіг на необхідності виступу проти системи, він підтримав Народний Рух України і навіть бажав співпрацювати з ним задля розбудови сильної та незалежної України. Що правда

Кравчук опинився в дуже складному становищі, коли країна яка на протязі десятиліть успішно розвивалась, будучи економічно зав'язана з іншими країнами Радянського Союзу, після його розпаду почала сипатись на шматки. Цілі сфери життєдіяльності країни опинились під загрозою, а як показує практика в тяжких економічних ситуаціях народ мало переймається патріотичністю, віддаючи перевагу загально прийнятим соціальним благам. Саме тому Л. Кравчук не увійшов в історію як президент - патріот, зате як президент, що здобув незалежність і своїми силами зберіг Україну в її повному територіальному складі.

Наступним був Леонід Кучма, не дивлячись на прикре завершення його президентської каденції, при ньому Україна окріпла як ніколи. Конституція, державна валюта, боєздатна армія, розвинена соціальна політика, це лише вершина айсбергу його діяльності. Саме при Л. Кучмі було впроваджено принцип Україна - не Росія, який другий президент незалежної України детально розписав в однойменній книзі, що побачила світ в 2001 році. Кучма тісно співпрацював з представниками української інтелігенції, підтримував різні громадсько-патріотичні організації серед яких й Конгрес Української інтелігенції, головна ціль якого полягала в об'єднанні українців навколо ідеї розбудови сильної та процвітаючої країни. Саме Кучма не побоявся видвинути проти Росії війська, коли ті намагались розпочати будівництво незаконного кримського мосту біля керченської переправи [1]. Та як зазначалось раніше кінець президентської каденції був зовсім безславним, Кучма всіма силами адміністративного ресурсу допомагав опоненту В. Ющенко, В. Януковичу і той дякуючи фальсифікаціям переміг на виборах, що у свою чергу й призвело до помаранчевої революції

Здобувши крісло президента В. Андрійович став символом українськості, прикладом для наслідування. Охайний, виважений, розумний, працьовитий, за здоровий образ життя, так ще й патріот. Дякуючи Віктору Андрійовичу бути патріотом стало модним, і тут мова не про націоналістів чи ура-патріотичних радикалів, ні, тут мова саме про культурну складову українськості. Люди масово почали любити свою країну, свою землю, віру, почали цікавитися власною історією пишатися своїми віковими традиціями, а головне почали частіше використовувати рідну мову, як показує статистика рівень україномовного населення впродовж каденції В. Ющенко значно виріс, а кількість російськомовного населення, навпаки, скоротилась [2]. Мова поступово розпочала витіснявати російський «язик» з теле та радіоефіру.

На законодавчому рівні при Ющенко Українська мова зберігала статус єдиної державної, чого не можна сказати про політичну діяльність його наступника, коли було прийнято закон про мови Колісниченка-Ківалова який надавав права національними меншинам використовувати свої мови на рівні з державною Українською, що призвело до тотальної дискримінацій україномовного населення в значній частині регіонів України[3].

Віктор Андрійович Ющенко, як ні хто інший розумів необхідність розвитку та вдосконалення своєї власної державної історії. Саме завдячуючи третьому президенту незалежної України виник напрямок патріотичного застосування історичних моментів задля виховання молоді в ідеологічно правильному руслі. Першочергового робився акцент на славетних традиціях козацької доби. А особливо періоду Гетьманщини. Та на превеликий жаль далеко не вся інформація про знамените українське козацтво, що розповсюджувала команда В.А. Ющенко є достовірною. В переважній своїй більшості це пропаганда власної історії з суб'єктивним розглядом об'єктивних речей. Крім періоду гетьманщини В.А. Ющенко домігся створення Українського інституту національної пам'яті. А той в свою чергу вніс значні корективи в державну політику розбудови Української історії.

Висновки:

Отож розглянута в статті діяльність перших чотирьох президентів незалежної України говорить про те, що лише В.А. Ющенко був першим президентом, який увійшов в історію як президент-патріот, що всіма можливими силами намагався популяризувати українську мовну культуру та доклав максимум зусиль для розвитку вітчизняної української історії в націонал-патріотичному контексті.

Список використаної літератури

1. Ільченко, А. П. "Україна–не Росія: роль ЛД Кучми у вирішенні російсько-українського конфлікту навколо острову Тузли." *Інтелігенція і влада. Серія: Історія* 29 (2013): 203-209.
2. Мови в Україні. Електроний ресурс. Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Мови_в_Україні#Мовна_динаміка_в_2001—2011_рр.
3. LYZANCHUK, Vasyl. ГРОМАДЯНСЬКА ПОЗИЦІЯ ЧИ ПРОВІНЦІЙНО-ПЛЕБЕЙСЬКИЙ ПОСТМОДЕРНІЗМ?!. *Вісник Львівського університету. Серія журналістика*, 37.

Самойлова Поліна Едуардівна, здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти ОПІ Менеджмент соціокультурної діяльності, кафедра філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського, м. Одеса, Україна.

Науковий керівник, **Поплавська Тетяна Миколаївна**, кандидат філософських наук, доцент кафедра філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського, м. Одеса, Україна.

ФОРМУВАННЯ ГАРМОНІЙНОГО ЕКОНОМІЧНОГО МИСЛЕННЯ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ КРИЗИ

В кінці минулого століття професор С. Хантінгтон (1996) висловив гіпотезу про неминучість зіткнення цивілізацій і неминучість цивілізаційних конфліктів в XXI столітті. Він оцінив їх як найвищу, завершальну фазу глобальних конфліктів. Зіткнення цивілізацій - це конфлікт культур, релігій, мов і відповідних спільнот[1].

Але є й інший шлях, на який давно вказала низка вчених і філософів, шлях діалогу культур, і дуже хочеться вірити, що із закінченням війни в нашій країні ми всі матимемо можливість стати на цей шлях, і саме на цьому шляху ми почнемо відродження країни.

Діалог культур, за своєю суттю, багатофункціональний. У психологічному плані він сприяє більш уважному ставленню до інших культур і більш глибокому чуттєвому їх сприйняттю. В інтелектуальному плані він сприяє взаєморозумінню, усвідомленню загальних і специфічних проблем народів, з порівнянню достоїнств різних культур. У політичному плані цей діалог виступає фактором рівності. У моральному плані він утверджує найвищі моральні цінності миру, ненасильства, справедливості, гуманізму, гармонії, свободи і розвиток культур.

Діалог культур – це шлях виживання, шлях до миру та злагоди людства. Цей шлях, однак, дуже важкий: вбивати і битися легше, ніж зберігати мир і творити гармонію. У конфліктах чаша терезів, як і раніше, схиляється до військового розв'язання, а не до мирного діалогу. Яструби перемагають голубів. Для того, щоб «голуби діалогу» здолали «яструбів війни», діалогу потрібні нові потужні соціальні дії та практичні проекти.

Однак для реалізації будь-яких практичних проектів необхідно не тільки об'єднувати компетентних фахівців, новаторів і ентузіастів. Для успішної реалізації проекту гармонізації суспільства необхідно звернути увагу на існуючу систему освіти, щоб мати можливість сформуванню на її платформі нове, планетарне, ноосферне покоління, носія гармонійної свідомості.

Іншими словами, вирішення проблем діалогу культур і гармонійного суспільного відтворення повинно виходити з розуміння того, що людина включена не тільки в соціально-економічний, соціокультурний, науково-технічний, соціально-історичний, а й в еволюційно-генетичний планетарний (глобальний) ноосферний процес. Чим повніше розвинені раціональні здібності, інтелект, культура, духовні якості індивіда, чим відповідальніше і креативніше він ставиться до праці і до іншої людини, тим глибше і планомірніше він передбачає віддалені наслідки своїх дій для природи і суспільства, тим складніші завдання він може ставити і вирішувати.

Для нашої країни в післявоєнний період на перший план вийдуть економічні проблеми, але вирішувати їх потрібно виходячи з реалій сьогодення,

на основі накопичених людством знань і навичок, що володіють потужним інтелектуальним потенціалом.

Обґрунтуванню місця і ролі ноосфери в системі цивілізаційного розвитку і гармонізації планетарного суспільства було присвячене досить велика кількість теоретичних робіт. Серед них особливе значення мають праці Т. Шардена («Феномен людини»), В. І. Вернадського («Хімічний склад живої матерії», «Хімічна будова біосфери Землі та її оточення», «Роздуми натураліста»), Д. Дрейпера («Історія інтелектуального розвитку Європи»), Е. Реклюса («Людина і Земля»), А. І. Субетто («Ноосферизм» Соч. в 13 томах) і багато інших.

Однак, незважаючи на очевидність і розуміння місця і ролі ноосфери в цивілізаційному соціально-економічному розвитку, це, по суті, головний економічний фактор - імператив - залишається за межами свідомого включення у виробничі відносини, особливо на основі використання товарно-грошових відносин та їх вартісної оцінки.

Необхідність виходу економічного мислення за межі існуючого, в якому пріоритетним виробництвом, метою і самометою життєдіяльності є матеріальне виробництво, де поділ праці значною мірою продиктований природою засобів виробництва і техніки, а не інтересами, здібностями і потребами людей, розвитком особистості людини, стає ноосферною парадигмою економіки. Однак наша світова спільнота перебуває на роздоріжжі. Вона і далі намагається розв'язувати проблеми цивілізаційного процесу на основі локальних державних інтересів.

Людство наближається до необхідності вибору нової парадигми – розумного планетарного соціально-економічного устрою. Йти нинішнім шляхом – значить загинути.

Більше того, в контексті існуючих проблем у забезпеченні сталого соціально-економічного інноваційного розвитку України лише ноосферна економіка та соціальна політика можуть виконувати функції системного інтелектуального імперативу цивілізаційного прогресу.

На нашу думку, лише шлях розвитку ноосферної, інтелектуальної економіки та соціальної політики забезпечить поступ України на основі формування гармонійного, ноосферного мислення та світогляду – імперативу наукової системи XXI століття.

Ноосферна концепція гармонізації планетарного суспільства повинна пронизувати свідомість, мислення і конкретну практику всього нашого народу і, в першу чергу, вчених, вчителів, управлінців, політиків і законодавців нашої країни. Гармонійне мислення і світогляд передбачають переорієнтацію системи науки, освіти, культури і виробництва на інтелектуальні, духовні, моральні та інноваційні планетарні цінності з метою зміни пріоритетів по відношенню до матеріальних цінностей.

У цьому контексті висловлювання великого мислителя XX століття Питирима Сорокіна: «Більше знань! Більше науки! Більше концепцій! «Інше все

- додасться», — хочу додати такі слова: «Більше розуму! Більше інноваційної роботи! – і буде відбуватися гармонійна, ноосферна економіка та соціальна політика в Україні та інших країнах світу!»

Список використаної літератури:

Samuel P. Huntington. [The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order](https://archive.org/details/clashofciviliza00hunt/page/n3/). 1996. 372p. URL: <https://archive.org/details/clashofciviliza00hunt/page/n3/>

Світлицька Віолета Романівна - здобувачка третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти, ДЗ "Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського", викладачка кафедри романо-германської філології та методики викладання іноземних мов Міжнародного гуманітарного університету, м. Одеса, Україна

Науковий керівник: **Петінова Оксана Борисівна**, доктор філософських наук, професор кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського»

РОЛЬ ЖІНКИ В СУСПІЛЬСТВІ: ФІЛОСОФСЬКО-РЕТРОСПЕКТИВНИЙ АНАЛІЗ

Осмислення ролі жінки і ставлення до неї в соціокультурному середовищі формувалося протягом всієї історії людства, займало значне місце у філософських і релігійних дискурсах та було предметом вивчення багатьох наук: історії, філософії, соціології, політології, психології, правознавства.

Проблема жінок та жіночої реалізації вивчалась феміністично орієнтованими вченими, філософами та діячами культури, такими, як С. де Бовуар, Р.Брайдотті, К.Гілліган, С.Ларсен, Е.Фергюсон, Х.Хейн. За останні десятиліття це питання розглядається в роботах таких вчених, як К. Карпенко, І. Андрусяк, М. Баймуратов, В. Брайтон, О. Вовченко, В. Денисов, Г. Дмитрієва, Т. Заворотченко, В. Іваненко, Д. Кроуфорд, Л. Кобелянська, Н. Лавриненко, І. Лукашук, Т. Мельник, А. Мовчан, Н. Оніщенко, О. Руднева, А. Федорова, Н. Шведова, І. Жеребкіна та інших.

Починаючи з часів античності, питання про роль жінки в суспільстві було неоднозначним та, як правило, осмислювалось як маргінальна проблема.

Жінка у Платона в «Законах» займає середнє місце між чоловіком і твариною в ієрархії моралі та раціональності. Платон яскраво демонструє нам приклад мезогінії в своїй праці «Держава», де представлена його знаменита ідея про необхідність введення в «справедливій державі» інституту спільності дружин, за допомогою якого Платон вважає за можливе нейтралізувати жіноче як сферу частки приватного, якій він приписує найбільш руйнівний вплив на

державу [6, с. 254]. Але разом з тим Платона називають першим античним “феміністом”. Причиною цього є те, що в свої працях він ввів поняття андрогенів і висловив думку про доповненість статей, аналізував сімейно-шлюбні відносини та підійшов до ідеї рівноправності статей [2, с. 11].

Арістотель же у своїх роботах з біології говорить про те, що жінка з’являється на світ тоді, коли процес зростання ще не повністю укомплектований згідно з його природною моделлю. Отож, особливість жіночого взагалі полягає в тому, що воно означене як дефективне, недорозвинене чоловіче.

Арістотель порівнює відносини чоловіка й жінки з відносинами раба й пана, в яких сутність раба повністю вичерпується його обов’язком служити своєму панові. Найого думку, одні істоти створені для того, щоб володарювати, а інші, щоб підкорятися. І цей принцип є не тільки необхідним, а й корисним [1, с. 182].

На думку Арістотеля, в жінок не може бути ніяких цілей та можливостей реалізувати себе ні в чому, крім служіння чоловіку. Все що необхідно робити жінці, це вести домашнє господарство. Він вважав, що чоловік та жінка – не рівні створіння. Жінка дає дитині тіло, чоловік – душу, душа краще та більш божественна за тіло. Чоловік – норма, жінка – відхилення від неї. Чоловік вище, жінка нижче по своїй природі. Чоловік володарює, жінка підкоряється.

Ж.-Ж. Руссо окреслює суттєву відмінність між моральними можливостями жінок та чоловіків у процесі історичного розвитку. Чоловік контролює свою поведінку, використовуючи розум, а жінка просто обмежує себе (наділена скромністю). суттєву різницю між чоловіком і жінкою він вбачав, в тому, що жіноча суттєвість більше, ніж чоловіча, визначається сексуальністю. “У житті чоловіка й жінки стать як така грає далеко неоднакову роль, – писав Руссо. – Самець є самцем лише в якісь хвилини, самка залишається самкою все життя, у всякому разі всі роки своєї молодості...” [7, с. 550].

Але разом з цим Руссо вважав жінок та чоловіків біологічними створіннями схожими між собою, але відмінними соціальними створіннями. Він вбачав у жінках неабияку силу, але, на його думку, користуватися своєю силою жінка повинна суто по жіночому: “Якщо жінка створена для того, щоб подобатись і перебувати в підпорядкуванні, вона повинна намагатися бути приємною чоловіку, а не кидати виклик. Її могутність – в її чарівності; своїми чарами вона примушує чоловіка відчутти притаманну йому силу і вдатися до неї” [7, с. 547]. Незважаючи на патріархальну ідею “природного виховання”, Руссо вважав, що жінка наділена проникливим розумом, та має неабиякі здібності для того, щоб отримати освіту.

І. Кант в підкреслював ідею служіння жінки чоловікові для здійснення природної зумовленості – народження та вирощування потомства. Кант вважав, що жінки через природний страх непридатні до наукової роботи. Він із сарказмом описував ерудованих жінок, які використовують книги, як годинник,

тобто носять годинник так, щоб його було видно, хоча він поламаний або показує час неправильно. За Кантом, жіноча філософія – не для розуму, а для почуття, і лише чоловік здатен бути суб'єктом філософського знання. Основним парадоксом доби Просвітництва для Кантає те, що люди, маючи свій власний розум, не зважуються покластися на його чинність і тому постійно прагнуть скористатися чужим розумом, обпертися на авторитети, що, на його думку, особливо характерно для жінок [3, с. 27].

Англійська письменниця Мері Уоллстоункрафт авторка праці “У захист прав жінок” однією з перших в історії філософії сформулювала ідеї, щодо захисту жіночих прав та жіночої емансипації. В своїй праці вона описала стан рабської покірності, на який через соціальні забобони і систему виховання були приречені жінки, та проаналізувала “гідності жіночого характеру”, підкресливши, що вони є результатом чоловічого погляду на жінок. Мері Уоллстоункрафт вважала, що природні нахили та особливості жінок і чоловіків є результатом виховання. Також письменниця досить негативно ставилася до інституту шлюбу із його підходом, що принижує місце та позицію жінки, а також критикувала законодавство, яке закріплює підкорене становище жінок [2, с. 13].

Аналізуючи праці видатного філософа Фрідріха Ніцше ми доходимо висновку, що він був прибічником патріархальної традиції в філософії. Ніцше зауважував, що жінка характеризує собою маскування, удавання та подвійність: “Нарешті, жінки: нехай поміркують про всю історію жінок – чи не повинні вони, перш за все і поверх всього, бути актрисами? <...> вони “віддаються ролі” навіть тоді, коли вони віддаються...” [4, с. 162].

В своїй праці “Так казав Заратустра” Ніцше зазначає, що щастя чоловіка полягає в його особистих бажаннях, а щастя жінки в бажаннях чоловіка. Тому лише тоді жінці здається, що світ є досконалим, коли вона кохає і підкоряється своєму коханню [5, с. 64].

Сімона де Бовуар в своїй праці “Друга стать” продемонструвала тотальну відчуженість жіночого існування як повсякчасного існування в ролі “іншої”, не самодостатньої, підлеглої, вона підсумувала цілий етап у розвитку феміністичної ідеології [8, с. 5]. Також вона зауважує, що стереотипи жіночого виховання суперечать вимогам сучасного суспільства, а орієнтація на досягнення успіхів, на кар'єру вимагає від жінки самостійності, компетентності, наполегливості, вміння ризикувати, натомість традиційне виховання, яке ще на сьогоднішній день має ряд прихильників, нав'язує жінці зовсім протилежні якості [8, с. 14].

Аналізуючи вищенаведене, ми можемо підсумувати, що існують досить різні погляди вчених на місце жінки в житті людства. У поглядах видатних філософів положення жінки варіювало від нижчого та недостойного, до вищого та унікального. Проміжною позицією серед цих двох крайностей були погляди вчених, які підкреслювали присутність в жінок великої кількості

надзвичайно привабливих якостей та наявність в деяких із них таланту і навіть геніальності, але реалізація всього цього можлива лише «жіночим» шляхом і ні в якому разі не через боротьбу з чоловіком.

Список використаної літератури

1. Арістотель. Політика / Пер. з давньогр. та передм. О. Кислюка. — К.: Основи, 2000. 239 с.
2. Гендерна психологія: навч. посіб. / О.В. Щотка. – Ніжин: Видавець ПП Лисенко М.М., 2019. 358 с.
3. Кант Іммануїл. Відповідь на питання: що таке Просвітництво? // Зібрання творів у 6 томах під спільною редакцією: В.Ф.Асмуса, А.В.Г.Гулиги, Т.І.Ойзермана, переклад Б.А.Фохта / "Філософська спадщина". 1964 -1966. – Т. 6. 744 с.
4. Ніцше, Фрідріх. Весела наука / пер. з нім. В.Б. Чайковського; худож.-оформлювач О.А. Гугалова-Мешкова. Харків: Фоліо, 2020. 284 с. ISBN 978-966-03-9212-0
5. Фрідріх Ніцше. Так мовив Заратустра. Книжка для всіх і ні для кого. Переклад з німецької: Ганна Савченко. Харків: Фоліо. 2019. 256 стор. ISBN 978-966-03-8712-6
6. Платон. Держава / Пер. з давньогр. Д. Коваль. — К.: Основи, 2000. 355 с.
7. Руссо Жан Жак. Еміль, або про виховання // Фоліо, 218. – 603 с. ISBN: 978-966-03-8491-0.
8. Сімона де Бовуар. Друга стаття: В 2 т. – Том 1. – К.: Основи, 1994. – 390с.

Семко Яна Сергіївна, кандидат філософських наук, доцент кафедри мистецтвознавства та загально-гуманітарних дисциплін, Міжнародний гуманітарний університет, м. Одеса, Україна

ПРИРОДА МИСТЕЦТВА У КОМУНІКАТИВНОМУ ПРОСТОРИ

Взагалі визначення мистецтва – це питання дискусійне. У період Античності воно сприймалося як наслідування природі (мімесис), під час Ренесансу мислилося як пізнання. Обидві позиції можуть бути оскаржені. Наприклад, анатомічний атлас теж є наслідуванням природи, але не відноситься до мистецтва. Що ж до пізнання, то справжнє знання несе наука, мистецтво ж може бути як провідником знання, що пов'язано з дійсністю, так і плодом фантазії. Ряд дослідників наполягають на естетичній концепції мистецтва. Так, згідно з Я. Мукаржовським, «гегемонію естетичної функції» слід завжди розглядати «як випадок основний, “немаркований”, тоді як гегемонія іншої

функції завжди “маркована”, тобто постає як порушення нормального стану» [3, с. 44]. Течії мистецтва, які визнають домінування естетичного начала, дослідник вважає тимчасовими відхиленнями. Тут Я. Мукаржовський, на нашу думку, переводить розуміння мистецтва у площину суспільного сприйняття, беручи за основу стереотипне сприйняття мистецтва у нерозривному зв'язку з естетичними критеріями. Тим самим напрями, що не приділяють уваги естетичній складовій мистецтва (безпредметне мистецтво, дадаїзм), маргіналізуються, перетворюючись на випадкові прикордонні явища. Солідну історію має виховна концепція мистецтва, яка проявляється, наприклад, у ренесансному гуманізмі, в епоху Просвітництва і надалі. Г. В. Ф. Гегель називає мистецтво «першим учителем народів» [1, с. 57]. Цю ідею підхоплює і радянська наука, стверджуючи небезпеку поділу етики та естетики [2, с. 627].

Ігрову концепцію мистецтва висуває Й. Хейзінга, спираючись на «майже інстинктивну для людини спонтанну потребу прикрашати» [4, с. 163], що розглядається як ігрова форма. Художній твір виникає у межах таких ігрових, на думку автора, явищ архаїчної культури, як культ чи змагання. У той же час М. Бахтін, зближуючи поняття гри та мистецтва в плані створення ілюзії, іншої реальності, бачить відмінність першої від другої у «принциповій відсутності глядача та автора» [3, с. 46].

Мистецтво також можна розглядати як символічне втілення конкретної культурно-історичної епохи. Тут слід погодитися, що «для мистецтва родова ознака – це його нерозривний діалектичний зв'язок із соціумом» [2, с. 629]. Так, на думку І. Тена, для розуміння художнього твору, художника та школи художників необхідно точно уявити собі загальний стан розумового та морального розвитку того часу, до якого вони належать. Е. Кассіерер вважає мистецтво символічно втіленою реальністю, що є посередником між людиною та фізичною дійсністю. Відмінною рисою людського світу, що підпорядковується біологічним законам, є те, що між системою рецепторів та ефекторів є ще третя ланка, яку можна назвати символічною системою.

Завдяки певній спільності символів для різних культур мистецькі твори можуть бути багато в чому універсальними, а мистецтво як символічне втілення реальності несе і актуальні, і вічні, звернені до потоків смисли.

Художник вільний вибирати різні символічні форми. Демонстрація витвору мистецтва аудиторії є актом інформаційної передачі. Твір закодовано як змістовно, так і формально (за допомогою образотворчих засобів). Розуміння чи нерозуміння твору супроводжують процес декодування. Мистецтво впливає як на сучасників, та і на нащадків, тобто його ефект може бути відстроченим. Автор твору входить у діалог із глядачем, соціумом та навколишнім світом. У цьому багатозначність твору залишає місце для інтерпретацій. Якщо врахувати, що все, що протягом своєї історії людство створило і створює, відповідає його потребам не тільки у практичному, але й у духовному плані, створюючи цим певне

комунікативно-освітнє середовище, то можна зробити висновок, що просторові категорії відносяться до найважливіших культурних кодів.

З цього погляду розглянемо просторовий код у живописі. Спочатку вона (у формах наскального живопису, розпису храмів, гробниць) був невіддільним від архітектурного комунікативного простору і водночас тісно пов'язаний з міфологічною та ритуальною сферою. Навіть зразки станкового живопису – фаюмські портрети – співвідносилися з похоронним ритуалом. Середньовічний живопис також не був самотійним феноменом, перебуваючи в нерозривному зв'язку з релігією, Він маркував сакральний простір, що становив центр уваги і осередок смислів. Мозаїки, фрески, вітражі, а також ікони складали єдність із храмовими спорудами. Мініатюра доповнювала вербальний текст, і «живопис для неписьменних» порівнювалося з «письмом для тих, хто вміє читати». В епоху Ренесансу живопис набув самотійності і вже не тільки служив релігійним цілям, а й прагнув зобразити світ і людину в ньому в рамках антропоцентризму та гуманістичного світогляду.

У комунікативний простір увійшла постать художника, досі анонімного, що знаходився поза рамками комунікації мистецтва та глядача. У ренесансному мистецтві також особлива роль приділяється прямій перспективі, яка, на думку Дж. Лалла, втілювала у собі однаковість погляду світ, і навіть центральну позицію людини у світі та її фіксовану думку [3, с. 189]. На хвилі антропоцентризму самотійним жанром стає портрет. Художники прагнуть передати індивідуальність рис людини. Відповідно, до комунікативного простору мистецтва проникає індивідуалізована людина, образ якої раніше був узагальнений. Цю, начебто, струнку картину світу руйнує Новий час. Географічні відкриття роблять світ величезним, соціальний простір ускладнюється. Фізика Ньютона передбачає людську активність у пізнанні, ставить людину у залежність від фізичних законів, які вона не в змозі змінити. Людина з центру світобудови стає невеликою її частиною.

Гуманістичний ідеал ставиться під сумнів в епоху бароко. Художники тяжіють до драматичних сюжетів, конфліктності, психологізму. Мистецтво прагне активної взаємодії із середовищем, тяжіє до ілюзіонізму. Світ, представлений енциклопедично, своєю горизонтальною розгорнутістю в нескінченність нагадує епос Відродження, проте стверджувана Ренесансом його самодостатність виявляється ілюзією перед його таємницею. В епоху бароко складаються абсолютні монархії і з'являється парадний портрет, що відображає не особистість, а концепцію держави. Ілюстрацією до такого призначення барокового живопису можуть бути роботи П. П. Рубенса (цикл про Марію Медичі). У цей час продовжує античну і ренесансну традиції мистецтво класицизму. Геометричність, стриманість у колористичних рішеннях, невелика кількість декору та, звичайно, дидактика, прагматика характеризують його. Класицизм ніби намагається знайти втрачену рівновагу в світі, що стрімко змінився.

Подальший розвиток природничих наук, раціоналізація погляду на світ, зростання ролі буржуазії, стрімка урбанізація як прикмети антропоного простору XIX століття ведуть до того що, що соціальна реальність не може залишатися поза увагою художника. Пріоритет реального над приємним проголошує Г. Курбе, який вводить дійсність у комунікативний простір живопису. З появою фотографії реалістичне зображення втрачає актуальність. Імпресіоністи відмовилися від скульптурної побудови форми та звернули увагу на світло. Символісти вважали, що навколишня реальність є відблиском реальності вищого порядку; завдання мистецтва не копіювати повсякденність, а висловлювати Ідеї. Фовісти, футуристи, кубісти, абстракціоністи, сюрреалісти ставлять за мету перетворити видимий всесвіт у пошуках нової образної мови і більше того – нового образу світу.

Криза епохи модерну, що вибухнула у XX столітті, призводить до переосмислення раціоналізму, ризомізації ідей та своєрідної іронії, що черпає свої сили з заперечення та деконструкції. У живопису К. Малевич закономірно підходить до подолання простору з «Чорним квадратом», де звичний комунікативний простір цього виду мистецтва повністю анулюється. Дорогою іронічної гри з артефактами суспільства масового споживання йде поп-арт. Нарешті, мистецтво переміщається у простір інсталяцій, відеоарту, концептів, акціонізму. У комунікативний простір входять очевидні об'єкти – консервна банка, пісуар. Реальність остаточно стає арт-об'єктом, стерши грань між мистецтвом і реальністю. Отже, живопис активно вдається до кодів просторовості як у технічному плані, тобто використовуючи пряму чи зворотню перспективу, пропорції, площинні і об'ємні плани тощо. Живопис стає мовою певної культурно-історичної епохи і фіксує важливий для даної епохи тип простору: чи то сакральний світ у Середньовіччі, чи «реальний» соціальний світ реалістичного мистецтва, чи стираючий межі між реальністю і мистецтвом світ постмодерного дискурсу

Список використаної літератури

1. Берегова О. Комунікація в соціокультурному просторі України: технологія чи творчість? Київ : НМАУ ім. П. Чайковського, 2006. 388 с.
2. Курбан О. В. Правові основи функціонування соціальних комунікацій в Україні. Держава і право: Збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки. Вип. 46. Київ : Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2009. С. 627-631.
3. Лалл Дж. Мас-медіа, комунікація, культура. Глобальний підхід. Київ : К.І.С., 2002. 264 с.
4. Матвієнко В. Я. Соціальні технології. Київ : Українські пропілеї, 2001. 446 с.

Стовпець Сергій Васильович, юрист-правознавець, магістр з управління проектами, вступник на навчання для здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 033 – філософія

ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ІНТЕРНЕТУ РЕЧЕЙ

Останніми роками надії людства на реалізацію позитивних змін у світі все більше покладаються на чіпи, датчики, мікропроцесори, камери, сенсори та інші пристрої, які допомагають реалізувати технологію "інтернету речей" (англ. Internet of things, далі – IoT). Інтернет речей являє собою мережу підключених пристроїв, якими можна керувати на відстані, наприклад, через додаток у смартфоні. Сьогодні у світі налічується вже понад 14 мільярдів підключених пристроїв IoT [3], тобто кількість пристроїв, інтегрованих до інтернет-мереж, вже перевищила кількість людей на Землі. Очевидно, що ця кількість пристроїв IoT й надалі збільшуватиметься, що неминуче викликає потребу у постійному вдосконаленні нормативно-правової бази, яка регулює нові правовідносини в інформаційно-залежному суспільстві.

Говорячи узагальнено, Інтернет речей – це багато пристроїв із вбудованими датчиками та виконавчими механізмами, які об'єднані між собою через дротові та бездротові мережі [2]. Завдання IoT полягає в тому, щоб збирати, обробляти і доставляти дані про процеси кінцевому користувачеві. Поки дані не надійшли до людей, здійснюється M2M-взаємодія (пристрої взаємодіють між собою). Датчики збирають інформацію про умови навколишнього середовища, про стани всередині системи, щоб надалі можна було виявити певні закономірності, створити рекомендації та запобігти можливим проблемам ще до їх виникнення.

Концепція IoT вже зараз дуже поширена на побутовому рівні. Частина людей у повсякденному житті використовує "розумні" прилади (холодильники, кондиціонери, пральні та інші машини, якими можна керувати на значній відстані); впроваджується концепт "розумних" будинків (енергоавтономних, із клімат-контролем всередині); більш масовий приклад – фітнес-браслети, які в режимі реального часу вимірюють частоту серцевих скорочень та кількість пройдених кроків. Наразі більшість таких предметів можна підключити до інтернету. Так відбувається "зустріч" реального світу із віртуальним, цифровим. Інтернет речей в цьому сенсі утворює екосистему технічних пристроїв та програмних ресурсів, інтегрованих у інтернет-мережу, які можуть збирати, передавати та обробляти дані (з використанням камер, датчиків, мікропроцесорів, сенсорів, накопичувачів даних, тощо). Концепція "інтернету речей" щороку все глибше проникає в різні сфери: використання дронів та безпілотних транспортних засобів, віртуальних маркетплейсів, впровадження електронного урядування й адміністративних онлайн-послуг, банкінгу,

поштоматів й інших сервісів доставки, індустрія пасажирських перевезень, розвиток технологій блокчейну, навіть керування роботою об'єктів енергетики (таких як атомні реактори) – всі ці області вже, в тому чи іншому ступені, запровадили принципи IoT.

Природно, що т.зв. *екосистема IoT* не може існувати без таких компонентів, як "розумні" пристрої, спільна мережа, засоби оброблення даних і додатки. *Пристрої* – власне те, із чого все починається, тому що це і є "речі" в розумінні Інтернету речей. До цього рівня входять практично будь-які об'єкти, до яких можливо інтегрувати необхідні датчики, щоб потім зчитувати їхні показники. *Мережа* – це обов'язкова умова для взаємодії об'єктів один із одним (M2M). Після того, як пристрої отримали дані, їх необхідно спрямувати на "хмару" засобами зв'язку (сотовий і супутниковий зв'язок для далеких відстаней, Bluetooth / Wi-Fi для підключення на коротших дистанціях). *Засоби обробки даних* – рівень, на якому здійснюється аналіз інформації та виведення результатів, що надалі можна вже використовувати під різні цілі. *Додатки* – це відповідний користувацький інтерфейс, на якому замикається коло, оскільки на цьому етапі інформація потрапляє в руки до людей і відображається на їхніх персональних пристроях.

Таким чином, віртуальний світ поступово інтегрується із фізичним. З одного боку, цей технологічний феномен сприяє підвищенню ефективності та комфорту для користувачів (в усіх наведених вище прикладах), та з іншого – по мірі свого розвитку, дає все більше підстав для занепокоєння. Адже люди вже не можуть відмовитися від використання IoT у повсякденному житті, але поки що не створено належних юридичних законів й безпекових регламентів щодо використання IoT, тож усі користувачі перебувають у зоні підвищеного ризику з погляду кібербезпеки.

Так, інтегровані у IoT пристрої нерідко стають мішенями для кібер-атак. Серед найчастіших цілей злочинних діянь – крадіжка особистих даних, несанкціонований доступ до захищених ресурсів із використанням чужих персональних даних, дезінформація, маніпуляція інформацією, "шпіонаж" за користувачами, зміна режиму віддаленого управління пристроями із метою нанесення шкоди користувачам або цілим системам життєзабезпечення, тощо. Іншими словами, IoT все частіше зазнає всіляких небезпечних зловживань.

Правники з усього світу беруть до уваги таку ситуацію. Розробляються нормативно-правові акти, що зобов'язують виробників та продавців IoT-пристроїв певним чином гарантувати безпеку користувачів [1]. Очевидно, що першим завданням є необхідність сформулювати правові та етичні норми щодо функціонування простору IoT. Та неможна перекидати всю відповідальність за безпеку на користувача. Людина схильна до помилок, зокрема, неправильного користування паролями, й до інших хибних дій. Вирішенню проблем із безпекою мають сприяти самі виробники пристроїв, а їх до цього має спонукати актуальна нормативно-правова база у сфері інформаційних відносин.

Певні кроки з боку законотворців щодо вдосконалення правового регулювання кібербезпеки інтернету речей поступово робляться. Зокрема, у 2019 році у США, у Каліфорнії, був прийнятий закон про кібербезпеку щодо IoT-пристроїв (Закон Штату № SB-327). В цьому законі викладені вимоги до виробників пристроїв, здатних підключатися до інтернету. Такі пристрої повинні передбачати «розумні» безпекові функції з метою запобігання несанкціонованого доступу, знищення, зміни чи крадіжки інформації. Положення закону спрямовані на захист звичайних користувачів.

Значну увагу питанню кібербезпеки IoT-пристроїв приділяє уряд Японії. Дослідники з Національного інституту інформаційних та комунікаційних технологій Японії оголосили про перевірку ефективності безпеки 200 мільйонів IP-адрес у країні. Метою цього масштабного дослідження було виявлення пристроїв із низьким рівнем безпеки. Японським інтернет-провайдерам і телекомунікаційним компаніям ця програма допомогла краще зрозуміти вразливості в мережах та пристроях.

У Євросоюзі закон про кібербезпеку набрав чинності влітку 2019 р. Його положення закріплюють індивідуальні схеми сертифікації для певних категорій продуктів, процесів та послуг у IoT-сфері. У сертифікатах має позначатися рівень гарантії безпеки та довіри до продукту, процесу чи послуги. Передбачається три рівні довіри, найвищий з яких відзначає успішне проходження всіх тестувань щодо кібербезпеки та повну гарантію для користувачів від виробника [1].

Очевидно, зазначені ініціативи є лише першими кроками на шляху нормативного впорядкування функціонування Інтернету речей, які намічають подальший напрямок законотворчості в даній сфері. Створення більш дієвих механізмів правового регулювання IoT ще попереду. Для України ці технології матимуть істотне значення у справі підвищення нашої енергоефективності (зокрема, розвиток сегменту "розумних домівок", які здатні заощаджувати електроенергію), що стає особливо актуальним на тлі терористичних атак країни-агресора проти цивільної та енергетичної інфраструктури України. Розвиток IoT вимагатиме все більшої уваги з огляду на етичні та юридичні стандарти, й пошуку балансу між принципами приватності та безпеки.

Список використаної літератури:

1. Аронович Ф. Інтернет речей: нове поле для правового регулювання. Юридична газета, 5 листопада 2019 р., № 45-46, с. 699–700.
2. Gershenfeld N. When things start to think. New York: Henry Holt and Company, 2020. 228 p.
3. Vailshery L.S. Number of IoT connected devices worldwide. Retrieved on May 16, 2024. URL: <https://www.statista.com/statistics/1183457/iot-connected-devices-worldwide/>

Федорова Інна Валеріївна, здобувачка третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти ОНП Філософія, кафедра філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського, м. Одеса, Україна.

Науковий керівник, **Поплавська Тетяна Миколаївна**, кандидат філософських наук, доцент кафедра філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського, м. Одеса, Україна.

ІДЕАЛ УСПІШНОЇ ЛЮДИНИ В СУЧАСНІЙ МАСОВІЙ СВІДОМОСТІ

Для кожної культури була характерна своя ідеальна модель людини. Основною функцією такої моделі є центрування людини. Вона задає вектор її розвитку, ідеальну мету культури і межу, переступаючи яку людина позбавляється цінностей і сенсів існування. В архаїчних культурах ця межа проходила між посвяченими і непосвяченими. Культ був смислоутворюючим центром, а в якості ідеала людини виступав провідник між небесним і земним світами. Він брав на себе сполучну функцію і був моделлю синхронізації з навколишнім середовищем і природними циклами. Такий ідеал втілювався в міфах про андрогіні і ритуалах андрогінізації людини.

Драматизм поділу людини починає переважати в масовій свідомості в результаті поширення християнства і біблійної легенди про гріхопадіння. У ній людина стає не тільки винною в тому, що відпала від райського ідеалу цілісності, а й усвідомлюючою свою провину.

Характерний для Стародавньої Греції ідеал остаточної завершеності перетворився в епоху Середньовіччя в ідеал аскетизму, що передбачає рішучу відмову людини від своєї тілесності, яка пов'язує її з матерією. Розщеплення свідомості на тілесне і духовне посилюється розщепленням на небесне і земне, на Божественне і людське, природне і надприродне.

В епоху Відродження з'явилася нова ідеальна модель - антропологічний тип всебічно розвиненої людини-титана. Її втілює гармонійна особистість, для якої характерні симетрія, пропорційність і стійкість, зіставлення чоловічого і жіночого начал і дотримання тонкої міри їх співвіднесення.

Ідеал епохи Просвітництва - це розумна, раціональна, освічена, інтелігентна людина. Акцент робився в основному на освіту, тому цей ідеал поширювався, як правило, серед освіченої публіки, в той час як для основної маси населення соціальний ідеал залишався, як і в епоху Відродження, середньовічним.

Ідеал німецького романтизму був повністю протилежний раціоналізму епохи Просвітництва. Романтики бачили сутність людини не в розумі, а в почутті, орієнтуючись на багатство її переживань і внутрішнього світу. Точніше, вони виступали за гармонійне співвідношення розуму і почуттів, привносячи в

цей ідеал естетичні символи і смисли. Однак для масової свідомості всі ці філософські тонкощі були закритими і незрозумілими.

Розвиток капіталізму став диктувати свої умови науці, мистецтву і навіть релігії. Суспільство поступово стратифікувалося, диференціювалося на окремі соціальні групи зі своїми інтересами та ідеалами, що сприяло зростанню антагонізму між ними. Потрібен був ідеал, який би об'єднав різноспрямовані вектори масової свідомості в одне русло, і бажано, щоб цей канал працював в інтересах провладних структур.

Механізм, який використовували ідеологи капіталізму, був досить простим і надійним – дезорієнтація людини у світі цінностей.

Світ, в який приходить людина, - це самоорганізована система зі своєю історією, законами, правилами і традиціями. Вступаючи з нею в різні відносини, вона встановлює певні зв'язки, підкоряючись цій системі, відкидаючи її, пристосовуючись до неї, вбираючи в себе те, що стає частиною її внутрішнього світу, частиною її «Я».

У процесі цього вбирання, як правило, неусвідомлено, формується ціннісно-смилова сфера, яка є стрижнем особистості, вектором її спрямованості, що визначає її почуття та дії. Регулятором такої взаємодії є соціальні ідеали, які спрямовані на самовизначення і самореалізацію.

Соціальний ідеал - це зразок, еталон або модель, яку людина або суспільство визнає важливою і прагне впровадити в своє життя. Вона визначає, якими якостями і цінностями повинна володіти людина, як вона повинна вести себе і яку роль вона повинна займати в суспільстві. Соціальний ідеал може бути пов'язаний з різними сферами життя, такими як особиста мораль, кар'єра, сім'я, освіта тощо.

Найбільш поширеним соціальним ідеалом в даний час є ідеал успіху. Однак цікаво те, що в нашому біполярному світі цей ідеал на Заході і на Сході розуміється і трактується з двох протилежних точок зору. Якщо в західній культурі основний акцент робиться на зовнішні прояви успіху – формальну, зовнішню продуктивність, яка отримує своє зовнішнє вираження у володінні грошима, статусом, матеріальними цінностями, владою, популярністю.

У східній культурі акцент робиться на стан здоров'я, яке розуміється дуже широко як ментальне, психічне і фізичне, а вже потім на реалізацію себе не тільки в матеріальній, але і в духовній сфері.

Однак слід зазначити, що існують тенденції як на Заході, так і на Сході, що свідчать про популяризацію східних ідеалів у західному культурному середовищі та вплив західних ідеалів на східну культуру.

У зв'язку з цим певна відповідальність лягає на сферу освіти, яка повинна грати роль не тільки транслятора знань, а й допомагати підростаючому поколінню в соціально прийнятної ціннісно-смилової орієнтації. Адже такий соціальний ідеал, як успіх, може мати як позитивний, так і негативний вплив на молодь. У деяких випадках прагнення відповідати загальноприйнятним ідеалам

може стимулювати особистісне зростання і пошук власної ідентичності. Однак в інших випадках це може викликати тиск і негативне самовідчуття, особливо якщо вони не досягають високих стандартів, встановлених суспільством.

Слід також зазначити, що ідеали не завжди повністю реалізуються в суспільстві і можуть бути джерелом конфліктів і протиріч. У деяких випадках ідеали можуть бути ідеалізовані до такої міри, що викликають розчарування і невдоволення у членів суспільства. Тому важливо досягти балансу між ідеалами та реальністю, щоб суспільство могло ефективно розвиватися та трансформуватися.

Виходячи з усього вищесказаного, стає зрозумілим, наскільки важливо саме освіті формувати в особистості, що розвивається, культурні ідеали, орієнтувати її на національні цінності, як духовні, так і матеріальні, які сприяють розвитку найбагатшого ресурсо-потенціалу кожної освіченої людини. Все це в комплексі з часом дасть позитивні моральні сходи в соціокультурному просторі життя.

Усатюк Ігор Миколайович, здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти ОНП Філософія, кафедра філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського, м. Одеса, Україна.

ЕКОНОМІЧНІ ПРАВА ТА СВОДОДИ ЛЮДИНИ

- в сучасному суспільстві та соціально-політичних формаціях неможливо без економічних прав людини;
- забезпечення можливості людиною заробляти собі на життя працею, на яку вона вільно погоджується і котру обирає;
- гарантування рівних можливостей у виборі професії та роду трудової діяльності;
- заборона на використання примусової праці;
- можливість людиною безкоштовного отримання певного рівня освіти;
- наявність приватної власності та можливість вільного розпоряджання нею, примусове відчуження об'єктів права приватної власності можливе лише як виняток з мотивів суспільної необхідності, та має передбачати відповідну грошову компенсацію власнику;
- право на результатами свої інтелектуальної, творчої діяльності;
- можливість користування об'єктами комунальної та державної власності (як природними так і штучними);
- право на ведення підприємницької діяльності з метою отримання доходу;

- можливість виробництва широкого спектру товарів та вільного надання більшості послуг (виробництво окремих товарів та надання послуг регулюється державою);
- право на належні безпечні і здорові умови праці;
- право на своєчасне одержання винагороди за працю;
- оплата праці найманого працівника, яка має забезпечити йому нормальні матеріально-побутові умови та особистий розвиток;
- можливість задовольняти людиною свої інтереси у сфері інтелектуальної, науково-дослідної і творчої діяльності;
- захист державою конкуренції, протидія зловживанню монопольним становищем на ринку, та недобросовісній конкуренції, що має забезпечити усім суб'єктам господарювання рівні умови ведення бізнесу упереджує;
- право на добросовісне та безупереджене судочинство, у тому числі при суперечках з органами державної влади;
- захист суб'єктами господарювання та найманими працівниками власних економічних та соціальних інтересів шляхом створення профспілок та страйку;
- право найманих робітників на відпочинок (щотижневий у вигляді вихідних, оплачувана щорічна відпустка, та святкові дні);
- встановлення скороченого робочого дня щодо окремих професій і виробництв, скороченої тривалості роботи у нічний час;
- гарантування допомоги державою внаслідок втрати чи обмеження працездатності у випадках, умовах та у порядку, передбачених чинним законодавством;
- право на безкоштовне отримання первинної медичної допомоги;
- забезпечення державою захисту прав споживачів, шляхом контролю за якістю та безпечністю товарів, продукції, усіх видів робіт та послуг, що має сприяти кращому здоров'ю та психологічній стійкості людини, як суб'єкта економічних відносин.

Чумак Єгор Олександрович - здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти ОПП Філософія, кафедра філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського, м. Одеса, Україна.

Науковий керівник: **Врайт Галина Яківна** – кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

КРИТИЧНИЙ АНАЛІЗ МАРКСИЗМУ ТА ДІАЛЕКТИЧНОГО МАТЕРІАЛІЗМУ

Сформований в умовах бурхливого економічного зростання, динамічних геополітичних подій і наукових інновацій марксизм позиціонувався його фундаторами як вчення, що обіймає собою всі прояви як людської практики, так природних процесів і описує їх закономірності в загальній, діалектичній взаємодії протилежностей, частин і цілого, минулого і сьогодення. Формуючи певний універсум, де все суще матеріально обумовлене і пов'язане, марксизм пропонує радикальну перспективу нового наукового світогляду, що викликає інтерес і сьогодні. Маркс також, як і О. Конт, вважав, що в XIX ст. наука сама спроможна давати відповіді на всі найважливіші питання людського буття [1, с. 204].

Досвід Французької революції продемонстрував, що все іменоване абсолютним, насправді не має під собою нічого абсолютного, що будь-які феномени, факти і процеси, які раніше визначалися як вічні та сакральні, можна і потрібно тлумачити як підпорядковані здібностям людини до практичного перетворення реальності. Держава, релігія, право, мистецтво, мораль в період занепаду авторитетів і вигорання загальнолюдських цінностей починають переосмислюватися і трансформуватися в форми більш відповідні духу епохи.

Ключовою подією для виникнення такої парадигми була розробка Гегелем своєї філософської системи, яка повинна була об'єднати і викласти всі загальнонаукові категорії людського мислення і показати в становленні і взаємозумовленості їх одне одним, тим самим розкриваючи багатство і невичерпність розумного і духовного потенціалу людини. Гегель мав на меті описати *граматику розуму*, охоплюючи агрегат його визначень в повному обсязі, зі своїми правилами і канонами, де загальні форми думки виникають одна з одної в безперервному процесі споглядання і рефлексії, завдяки чому свідомість збагачує сама себе з власних пізнавальних форм.

Матриця філософії Гегеля в руках Маркса і Енгельса піддалась радикальним змінам: надихнувшись думками Людвіга Фейєрбаха, пізнавальна активність духу, якою дорожив Гегель, молодими комуністами була перетворена в матеріалістичний сурогат, наслідком чого стало приниження людського духу до рівня тіні її тілесних потреб; єдиною здатністю людини є лише адаптація до матеріальних обставин, а дії свідомості строго детерміновані зовнішніми процесами, над якими суб'єкт не має влади. Маркс і Енгельс наполягали на необхідності перевернути його діалектику «з голови на ноги», про що Маркс пише в передмові до «Капіталу»: «Містифікація, що її зазнає діалектика в руках Гегеля, ні в якому разі не пошкодила йому першому вичерпно й свідомо викласти її загальні форми руху. Діалектика в нього стоїть на голові. Треба її повернути й поставити на ноги, щоб вилуцтити раціональне ядро з містичної шкарлупи» [2, с. 88].

Необхідно зауважити, що ніхто так напористо не займався «містифікацією» філософії Гегеля як младагегельянці і Маркс з Енгельсом зокрема, які бачили в гегелівському понятті Абсолютного духу релігійний

пережиток і ототожнювали його з якоюсь божественною сутністю; саме з цього упередження виникає помилкова думка про панлогізм і історизм гегелівської системи духу, крізь які вона по сьогоднішній день оцінюється і вивчається.

Перевернути діалектику Гегеля з голови на ноги, в розумінні Маркса і Енгельса, означає типове матеріалістичне кліше: поставити свідомість, що розвивається, в один ряд з рештою матерії лише як специфічну форму її прояву; тобто, буття визначає свідомість, але не навпаки.. У розумінні матеріалістів, буття - це якась зовнішня субстанція, що не потребує свідомства суб'єкта для того, щоб просто мати місце в світі, навіть якщо в цьому світі свідомість у вигляді суб'єкта, що пізнає, ніяк не представлена. Помилка такої точки зору полягає в тому, що буття не може являтися об'єктом можливого пізнання або самістю як такою; буття є визначенням розсуду, що забезпечує можливість досвідного пізнання і є надбанням людської свідомості. Маркс і Енгельс вважали, що їм вдасться проникнути по той бік свідомості з метою засвідчити там об'єктивну реальність, що забезпечує свідомість матеріалом осмислення, але не звернули уваги, що ця дія сама є актом свідомості. Таким чином, матеріалістична підстава марксистської діалектики про первинність буття по відношенню до свідомості є типовим паралогізмом - логічною помилкою, коли внутрішньо властивим розсуду визначенням або ідеям розуму (в кантіанському сенсі) приписується характер зовнішньої субстанції - того, що знаходиться поза суб'єктом пізнання.

Маркс і Енгельс в стараннях знайти тверде обґрунтування власних соціально-політичних переконань, посилили матеріальний фактор, повністю відчужуючи суб'єкт і ставлячи свідомість на рівень більш розвиненої матерії з усієї існуючої матерії. Перед марксистами постає важлива проблема: як пояснити цей рух на самому фундаментальному рівні? Як довести необхідність багатовікового класового протистояння, підсумком якого має бути неминуче настання епохи загальної рівності? Звертаючись до численних свідчень природи і наукових відкриттів того часу, Фрідріх Енгельс засновує науковий напрям в контексті марксизму і називає його діалектичним матеріалізмом; це нове знання було покликане відшукати внутрішні закономірності всіх явищ природи, людини і суспільства.

Енгельс зазначав, що діалектика «є наука про загальні закони руху і розвитку природи, людського суспільства і мислення» [4, с. 131]. Слід зазначити, що категорії «рух» і «розвиток» не були чітко визначені ні Енгельсом ні Марксом, що явно віддаляє вчення обох від наукової строгості. Загальноприйнятим розумінням категорії *розвитку*, з яким погоджувався, зокрема, Ленін вважається наступне: «*Розвиток* - незворотна, закономірна і спрямована *зміна*» [3]. Категорію *руху* Енгельс формулює наступним чином: «*Рух*, що розглядається в найзагальнішому сенсі слова, тобто, розуміється як спосіб існування матерії, як внутрішньо властивий матерії атрибут, обіймає собою всі *зміни* і процеси, що відбуваються у Всесвіті» [4, с. 362]. Таким чином, центральні поняття діалектичного матеріалізму - поняття розвитку і руху -

насправді не мають істотної відмінності і обидва позбавлені яких би то не було специфічних властивостей.

Оскільки Енгельс позиціонував закони діалектики як сформульовані Гегелем, але застосовані на матеріальній основі, виходячи з процесів природи та історії, буде доречно розглянути, що під цими трьома законами розумів сам Енгельс і те, яке насправді «застосування» вони мали в системі Гегеля, звідки Енгельс ці закони запозичив. На думку Енгельса, закони діалектики - це виведені з природних процесів принципи, що визначають розвиток матерії в усіх її проявах.

Першим законом діалектики Енгельс проголошує закон переходу кількості в якість і навпаки: «У природі якісні зміни - точно визначеним для кожного окремого випадку способом - можуть відбуватися лише шляхом кількісного додавання або кількісного зменшення матерії або руху» [4, с. 357]. За словами Енгельса, виклад цього закону він зустрів у першій частині «Науки логіки» Гегеля, присвяченій вченню про категорію міри. У своєму розгляді категорії міри Гегель виходив з визначення специфічної (довільної) кількості, зміна якої призводить до визначення специфічної міри. Ні про який перехід кількості в якість і навпаки мови не йде.

Наступний закон діалектики Енгельс вважає найважливішим і основним в плані розвитку матерії. Енгельс пропонує досить дивне формулювання цього закону - закон взаємного проникнення протилежностей одне в інше. Розуміння Енгельсом природи протиріч є помилковим з точки зору загальної логіки формулюванням: протилежності за самою своєю суттю не можуть проникати одне в друге (плюс не може проникнути в мінус, холод - в спеку, а буржуа - в пролетаря), а їх присутність, взаємозв'язок і взаємообумовленість можуть бути встановлені лише свідомістю за допомогою відповідної категорії розсуду. Останній закон діалектики Енгельс називає законом заперечення заперечення, духом якого, за словами самого Енгельса, просякнута вся філософська система Гегеля. На ділі ж, цей закон, крім простоти свого формулювання не має під собою ніякого іншого сенсу - тільки пусте заперечення.

В основі діалектичного матеріалізму покладена фундаментальна помилка: Гегель розробляв свою діалектику як метод для його специфічного застосування в контексті інтелектуалізації свідомістю навколишнього світу; у свою чергу Енгельс, замість того, щоб розробити власну матеріалістичну діалектику, грубо видирає деякі тези, поняття і категорії гегелівської філософії із супроводжуючого їх контексту і застосовує до матеріального світу, називаючи це законами діалектики, що є грубим порушенням канонів логіки і філософії.

Отже, марксизм як світоглядний, квазінауковий агрегат являє собою яскравий приклад системного виродження філософського мислення. Це не дивно, враховуючи той факт, що діалектичний матеріалізм було розроблено саме для того, аби відшукати наукове підґрунтя для деякого, заздалегідь сформованого концепту, тим самим породжуючи ідеологію.

Список використаної літератури

1. Petrushenko V. *Filosofia (vstup do kursu, istoria svitovoi ta ukrainiskoi filosofii, fundamentalni problemy suchasnoi filosofii)*. [Philosophy (introduction to the course, history of world and Ukrainian philosophy, fundamental problems of modern philosophy)]. Lviv: Vydavnytstvo Lvivskoi politekhniki [in Ukrainian].
2. Marks K. (1933) *Kapital [Capital]*. Kharkiv: «Proletar» [in Ukrainian].
3. Seheda S.A. (2018) *Metodolohichni osnovy katehorii «rozvytok»: filosofskiy aspekt*. [Methodological foundations of the «development» category: a philosophical aspect]. *Ekonomichna nauka*. 2018. № 10. [in Ukrainian].
4. Marx K., Engels F (2010). *Marx & Engels Collected Works. Vol 25*. London: Lawrence & Wishart. 774 p.

Шакун Євген Дмитрович, здобувач третього рівня вищої освіти, гр. АС3072-24 Національний університет «Чернігівська політехніка», м. Чернігів, Україна

ФЕНОМЕН БЕЗПЕКИ: СВИТОГЛЯДНО-ФІЛОСОФСЬКІ АСПЕКТИ

В умовах наростання тенденцій глобалізації зростає ризикогенність на всіх рівнях соціального буття – у індивідуальному життєпросторі громадянина, в громаді, суспільстві, державі, адже «глобалізація є також і мультиплікатором ризиків, породжуваних трансформаційними процесами усередині країни [2, с.65].

З кризою раціональності, породженою сучасною філософією, поширюється уявлення про світ як нелінійну, самоорганізовану, дисипативну систему, ознаками якої є неврівноваженість та крихкість. Як підкреслюють сучасні науковці, «сьогодні ми знаємо, що нестаціонарність, яка, найчастіше, не загрожує цілісності системи, є невід’ємною характеристикою будь-яких складних утворень – фізичних, біологічних, економічних, соціальних. Вони перебувають у постійному процесі перетворень, що зламає попередні порядки й утворює нестійкі нові» [4, с. 19]. Непевним стає буття людини у світі, посилюється соціальна конфліктність, під загрозою опиняється забезпечення захищеності життєво важливих інтересів громадянина, соціальної групи, спільноти, держави. Нові параметри світоіснування актуалізують постановку питання про світоглядно-філософські засади феномену безпеки.

Концептуальні засади осмислення безпеки закладені в роботах Платона, Аристотеля, Аврелія Августина, Томаса Аквінського, Л. Валла, Ж. Бодена, Ф. Бекона, Г. Гроція, Н. Макіавеллі, Т. Гоббса, І. Канта, Г. Гегеля. Серед сучасних філософів, які різнопланово досліджували феномен безпеки – У. Бек, Е. Гідденс, М. Кастельс, Н. Луман, Е. Тоффлер. Теоретико-методологічним орієнтиром автору слугують також напрацювання таких сучасних вітчизняних

дослідників, які вивчають питання безпеки, як О. Гомілко, Л. Калашнікова, С. Кримський, В. Лук'янець, В. Мандрагеля та ін. Спираючись на доробок вищезгаданих вчених, прагнемо досягти поставленої мети – проаналізувати світоглядно-філософські аспекти феномену безпеки.

Першочергово зауважимо, що дослідження філософського виміру безпеки започатковують античні мислителі. Зокрема, Платон, міркує над підвалинами усталеності держави, визначаючи державу втіленням найвищої ідеї – ідеї всезагального блага. Аристотель вважав законність і політичну справедливість основою впорядкування суспільного хаосу та гарантією процвітання держави. В «Коментарях до Аристотелевої політики» Тома Аквінський зауважує, що безпеку античний філософ розглядає багатопланово: від побудови надійних мурів для захисту від ворога до правильного розподілу в державі загальних благ. «Ось чому необхідно заснувати певну інституцію, що приймала б звіт про надходження й видатки та контролювала б залишкові кошти, а то державне майно розтягуюватимуть і в державі запанує несправедливість» [3, с. 597].

Ідеї внутрішньої гармонії людини та пошуки стратегій протидії негативним впливам зовнішнього світу акцентували філософи доби еллінізму. Зокрема, у Епікура зустрічаємо думку про насолоду як уникнення людиною стану страждання. Стоїки пропонували поміркованість і незбентеженість стану душі, як запоруку захищеності людини від впливу негативних явищ.

Інші акценти у трактуванні безпеки зустрічаємо в середньовічну добу. Питання безпеки мислителі осмислювали в контексті теоцентризму: як потребу морального протистояння всесвітньому злу та необхідність слідувати закону Божому для захищеності людства.

В добу Ренесансу на перший план виходить безпека індивіда, яка досягається уникненням тривог та духовним і тілесним самовдосконаленням людини. Філософія класичної доби Модерну (Ф. Бекон, Р. Декарт, Т. Гоббс, Г. Гроцій, та ін.), більшу увагу звертає на безпеку суспільства, розглядаючи її як найбільшу суспільну цінність та підставу суспільного миру і соціальної безпеки.

Суттєва переорієнтація в осягненні феномену безпеки пов'язана зі становленням некласичної філософії. Оригінальне тлумачення підстав соціального порядку представлено у філософії позитивізму. Зокрема, О. Конт розглядає суспільство як соціальний організм і параметрами, що забезпечують його соціальний порядок вважає духовне вдосконалення.

Екзистенціалізм, як філософська рефлексія на безпекові виклики, перед якими постала західна цивілізація ХХ ст., зосереджує увагу на екзистенціальних загрозах буття людини. Стаючи на позицію ірраціоналізму, філософи-екзистенціалісти (Ж.-П. Сартр, А. Камю) джерелом небезпеки вважали загрозу свободі людини та засадничим цінностям її існування.

У площину аналізу психіки зміщує проблематику соціальної нестабільності та суспільного хаосу психоаналіз. На думку В. Горлинського, «Зигмунд Фрейд джерелом загрози руйнування психіки, соціальних конфліктів і

дестабілізації суспільних відношень вважав дисбаланс між трьома складовими психіки людини – між «Воно» – генетично первинним, ірраціональним і біологічно вродженим; «Я» (Его) – посередником між вродженим та вимогами середовища, продуктом життєдіяльності людини та «Над – Я» (супер-Его) – джерелом релігійних і моральних почуттів що контролює і керує свідомістю людини, результатом зовнішнього впливу [1, с. 43].

Ґрунтовні підвалини осмислення феномену безпеки закладені сучасними філософами-теоретиками постіндустріального (Д. Бел), інформаційного (Й. Масуда), «електронного» (М. Маклюен) суспільства. Як слушно зауважує К. Гончаренко, у «постіндустріальному / постінформаційному суспільстві в умовах глобалізації кожна чергова спроба формування «безпеки», а відповідно й екологічного, комфортного існування людини в антропологічно-когнітивному аспекті її присутності та ужитковості, яку наразі прийнято зводити лише до корисності, є умовою та породженням ризику чергової небезпеки» [5, с. 30]. Тому, розкриваючи значний потенціал застосування інформаційно-комунікаційних технологій, вчені висвітлюють ризики та загрози, які породжує віртуальна реальність та мережева природа соціальної реальності. Небезпечний вплив штучного інтелекту на людство розкривають Дж.Лукас, Д.Деннет, Г.Кіссінджер та ін.

Висновки. Вищевикладене дозволяє зауважити наступне: 1. Філософська думка має давню традицію та значні світоглядно-теоретичні надбання в аспекті осягнення феномену безпеки. 2. Концептуальні напрямки тлумачення безпеки охоплюють широке поле питань: від осягнення безпеки як внутрішнього стану захищеності, незбентеженості людини до ідеї всезагального суспільного блага та безпеки як найвищої цінності держави. 3. Природа безпеки багаторівнева: як феномен, її доцільно аналізувати на кількох рівнях – мікрорівні (індивідуальна безпека громадянина), макрорівні (соціальна безпека спільноти, суспільства), мегарівні (національна безпека країни та глобальна безпека світового співтовариства).

Подальше дослідження світоглядно-філософських засад безпеки, на нашу думку, сприятиме вирішенню низки питань, в тому числі й практичного характеру, серед яких – протидія ризикам глобалізованого суспільства.

Список використаної літератури

1. Горлинський В.В. Філософія безпеки і сталого людського розвитку: ціннісний вимір : монографія. – Київ : Вид. ПАРАПАН, 2011. – 390 с.
2. Майструк Н. О. Ризики як чинники зростання недовіри у глобальну добу // Політичні інститути та процеси 2018. – № 1. – с.61-66.
3. Тома Аквінський. Коментарі до Арістотелевої «Політики» / Тома. Аквінський ; пер. О. Кислюк. – Київ : Основи, 2000. – 796 с.
4. Українське суспільство в умовах війни. 2022: Колективна монографія / С. Дембіцький, О. Злобіна, Н. Костенко та ін.; за ред. член.-кор.

НАН України, д. філос. н. Є. Головахи, д. соц. н. С. Макеєва. Київ: Інститут соціології НАН України, 2022. 410 с.

5. Феномен безпеки: соціально-гуманітарні виміри : колект. монографія / за заг. наук. ред. Віталія Мудракова. Хмельницький : ФОП Мельник А.А., 2022. 332.

СЕКЦІЯ 4. СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ ЦІННОСТЕЙ ТА ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ

Yevgen Borinshtein – Doctor of Philosophical Sciences, Professor, Head of the Department of Philosophy, Sociology and Management of Sociocultural Activities South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky, (ODESA, UKRAINE)

David Schwartz – Professor of political science (LOS ANGELES UNIVERSITY) (USA),

Daniel Hasidim Or Chalon – Doctor of Philosophy in Economics (LOS ANGELES UNIVERSITY) (USA).

IMPACT OF TOLERANCE ON CONFLICT RESOLUTION

The concept of "*tolerance*" came to the English language at the beginning of the XV century from Latin (via French) in the sense of "the action or practice of enduring or sustaining pain or hardship" [1, p. 112] and was similar in it to the term "*patience*" – "the suffering or enduring (of pain, trouble, or evil) with calmness and composure" [2, p. 555]. The difference in the meanings of the words tolerance and patience lies, firstly, in the fact that tolerance is defined through the words "action or practice", that is, it is characterized as a certain action that has a time frame that is absent in the meaning of the word patience, and secondly, in the fact that the meaning of the word patience indicates the way of transferring difficulties: "with calmness and composition", which is not mentioned in the definition of tolerance.

The difference in the use of these two words is fixed in the second half of the XVIII century, when the word tolerance takes on a different meaning – "the disposition to be patient with or indulgent to the opinions or practices of others" [1, p. 112]. Today, this value is the main one. Its key parameters – state-readiness to be tolerant; object of tolerant attitude – thoughts, beliefs, behavior of other people "the one dislikes or disagrees with" [3, p. 1855].

The last comment indicates the conflicting nature of the situation in which the individual should behave tolerantly. It follows from what has been said that tolerance is designed to counteract conflict.

Tolerance as a tolerant attitude to the individual and its characteristics does not mean only avoiding conflicts or only resolving them. Based on the fact of the existence of constructive and destructive conflicts, we can distinguish two types of tolerant behavior: active and passive.

Active tolerance, of which we are also supporters, corresponds to the practice of conflict resolution when it seems appropriate, that is, when the conflict is caused by objective reasons and its ignoring can contribute to the emergence of a conflict of even greater strength, with even greater destructive consequences. In order to resolve the conflict, the conflicting parties need to start negotiations.

Researchers identify several main ways of conducting negotiations: compliance, rigidity, and the method of principled negotiation. The one who chooses the path of concessions seeks to avoid the personal table and is ready to make his own benefits for the sake of consent. A negotiator who chooses a hard path sees in any situation only a confrontation between his own and someone else's will and is sure that the one who takes a firmer position and holds it longer always wins. The method of principled negotiation involves rigidity when it comes to the substance of the issue, and complacency when it comes to people. This method is designed to seek mutual benefits, and where the interests of the parties come into conflict, insist on a decision based on unbiased criteria that do not depend on the will of the parties.

Passive tolerance corresponds to the practice of avoiding conflict. Avoidance, conflict avoidance corresponds to such methods of conflict management as avoiding conflict and the method of inaction. The method of avoiding conflict is used in a situation of unprincipled and insignificant conflict. The method of inaction as a kind of method of avoiding conflict is justified in conditions of complete uncertainty, when it is impossible to calculate the scenarios for the development of events.

One of the problems of tolerance is to define a situation as one where it is necessary to use active or passive tolerant behavior. Incorrect assessment of a conflict situation as insignificant or, conversely, giving it excessive attention can lead, respectively, to permissiveness and excessive expenditure of emotional and physical strength.

It is important to emphasize that the understanding of tolerance as connivance, that is, the possibility of prosperity of any thoughts, ideas, behavior in society, is incorrect. This approach is characterized by one-sidedness: everything is possible (or nothing is possible). The basis for evaluating any phenomenon as good / bad should be a moral feeling, which is based on moral values created and consolidated by a particular society. It is the moral sense that should be the measure of what can be put up with and what needs to be resisted when resolving a conflict.

REFERENCES

1. Oxford English Dictionary [Text]. Vol. 1–12, reprinted. Oxford University Press, Oxford, 1961. Vol. 11. 1462 p.
2. Oxford English Dictionary [Text]. Vol. 1–12, reprinted. Oxford University Press, Oxford, 1961. Vol. 7. 1216 p.
3. Oxford Dictionary of English [Text]. 2nd ed. Ed. by Catherine Soares, Angus Stevenson. Oxford University Press, Oxford, 2003. 2088 p.

Барков Степан Федорович, здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти ОНП Філософія, кафедра філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського, м. Одеса, Україна.

Науковий керівник, **Поплавська Тетяна Миколаївна**, кандидат філософських наук, доцент кафедра філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського, м. Одеса, Україна.

СТАЛИЙ РОЗВИТОК СУСПІЛЬСТВА ТА РЕВОЛЮЦІЯ ЦІННОСТЕЙ

З моменту свого заснування концепція сталого розвитку постійно перебувала «між молотом і ковадлом». З одного боку, вона піддається критиці економістами за використання поняття «межі зростання», з іншого - екологами за визнання необхідності економічного зростання. Дійсно, існує певна невизначеність у концептуальному змісті сталого розвитку, що пов'язана з недостатнім з'ясуванням аксіологічних передумов, які визначають саму постановку проблеми сталого розвитку. На нашу думку, недоліком концепції сталого розвитку (в тому вигляді, в якому вона представлена в офіційних політичних документах ООН) є те, що вона розуміє проблему сталого розвитку як технічну проблему, тобто як проблему вибору відповідних засобів реалізації цих цілей. І в Доповіді Брундтланда, і в Порядку денному на XXI століття пропонується розглядати сталий розвиток як спосіб поєднання економічного зростання і здоров'я навколишнього середовища, який, з одного боку, зберігає довгостроковий потенціал для задоволення потреб людей (нинішніх і майбутніх поколінь), з іншого боку, визнає екологічні обмеження. На наш погляд, запит на сталий розвиток – це набагато більше, ніж просто спроба знайти компроміс між стійкістю екосистеми та економічним зростанням: це революція в людських цінностях та суспільних цілях.

Пануюча система цінностей, заснована на філософії економічного матеріалізму, виправдовує розвиток безперервної спіралі зростання споживання: вважається, що обмеження споживання може негативно позначитися на економічному зростанні. У зв'язку з цим слід зазначити, що економічний матеріалізм (як філософія капіталістичного ринку) керується спрощеним

уявленням про людину як про «гомо-економіку», яка завжди і в усьому переслідує матеріальні інтереси і власну вигоду, прагне до максимізації прибутку. Дефект цієї ринкової ідеології полягає в тому, що вона легітимізує жадібність - найнижчий тваринний інстинкт людини. Саме людська жадібність лежить в основі ринкового капіталізму.

На противагу цій утилітаристській та монетаристській ідеології ринкового капіталізму філософія сталого розвитку наголошує на соціальній справедливості та гуманістичній солідарності. По суті, ми маємо справу з двома суперечливими ціннісними парадигмами - домінуючою в даний час і новою, яка фактично тільки зароджується.

Серед політиків та економістів поширена думка, що головною ідеєю сталого розвитку є вимога охорони природи. З цим не можна погодитися. Досвід західних країн показує, що боротьба із забрудненням навколишнього середовища абсолютно недостатня для виживання людства. Вона лише відсуває в часі і просторі наслідки «брудного» виробництва. Забруднення природи є наслідком природоспоживаючої стратегії людства.

Суть сучасної «проблеми сталого розвитку» полягає в тому, що спосіб життя, породжений промисловою революцією, зручний з точки зору матеріального комфорту, але не відповідає світовій шкалі цінностей.

Система цінностей сталого розвитку заохочує обмеження свободи споживання з урахуванням екологічних вимог. При цьому стверджується ідея про необхідність задоволення базових потреб більшості населення планети (шляхом обмеження задоволення примхливих бажань багатой меншості).

Це нові вимоги до промислової продукції: менша витрата матеріалів та енергії, більша екологічна безпека, надійність в експлуатації, можливість більш тривалого використання, відновлення, безпечної утилізації. Це економіка, орієнтована не на кількісні показники, а на якість життя.

Сталий розвиток людства можливий лише за умови формування розумних потреб людини. Розумна система потреб - це та, в якій матеріальні і духовні потреби врівноважуються відповідно до екологічного імперативу. Оптимізація потреб людини передбачає «перенаправлення» вектора суспільного розвитку на розгортання сутнісних сил людини, її творчого потенціалу. Саме розвиток здібностей людини пов'язано з духовним піднесенням її потреб. Тільки нерозвинена людина одержима пристрастю до матеріального збагачення («комплекс неповноцінності»).

Концепція сталого розвитку ґрунтується на визнанні необхідності повного задоволення природних потреб усіх людей та обмеження статусу та престижу споживання. Односторонній гіпертрофований інтерес до матеріальних цінностей робить їх «одновимірними істотами», нездатними адекватно реагувати на «виклик» навколишнього середовища, осягати різноманіття життєвих можливостей. Головне питання сталого розвитку полягає в тому, як відродити

духовну цінність природи, як налагодити розумний спосіб життя для людей. Реалізація цього завдання неможлива без духовного піднесення потреб людини.

Філософський спосіб мислення не може зупинитися на констатації такого стану речей, а повинен проникнути в глибину пізнання того, що спричинило виникнення такого стану речей, які цінності та орієнтації лежать в основі. З точки зору філософії соціальне розшарування стало можливим, зокрема, тому, що всі суспільні відносини будуються на особистих інтересах людей. У людині є всі начала і всі кінці, говорили стародавні мудреці. Буддизм вчить, що всі соціальні лиха є виключно результатом людського егоїзму.

Тепер ми пожинаємо плоди матеріалізму, насінням якого наші предки засіяли світ. Технократична освіта насильно вирвала з людського серця будь-яке прагнення до вищого, духовного життя. Тим часом, згідно з позачасовою мудрістю, в людині є божественне начало, тотожне за своєю природою з «Я» Всесвіту. У кожній людині є дримаюче «вище Я», яке можна пробудити. Але звільнити її від сну можна лише завдяки духовному знанню.

Білоусова Кіра Олексіївна, здобувачка третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти ОНП Філософія, кафедра філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського, м. Одеса, Україна.

ФІЛОСОФСЬКЕ ОСМИСЛЕННЯ ЕМОЦІЙ ЛЮДИНИ

Тема почуттів та емоцій люди є невід'ємними елементами буття кожної людини, саме тому, що жоден аспект психічного життя не є більш важливим для якості та сенсу людського існування, ніж емоції. Почуття та емоції мають різну природу та генезу виникнення. Почуття мають форму вираженої об'єктивної прив'язки, адже природа їх виникнення безпосередньо пов'язана з участю іншої людини. Емоції, власне не прив'язані до суб'єкта, а безпосередньо виникають по відношенні до певної ситуації.

У психології термін «емоції» означає переживання людиною її ставлення до навколишнього світу і самої себе, тобто емоції – особлива форма відображення дійсності¹. Американський психолог К.Е. Ізард пропонує таке визначення поняття «емоція»: це щось, що відчувається як почуття, яке мотивує, організовує і направляє сприйняття, мислення та дії.

Емоції завжди відігравали певну роль у філософії, навіть якщо філософи у своїх працях не приділяли уваги теоретичному осмисленню емоцій та емоційної навантаженості кожної людини. Так, оскільки філософію так часто описували як перш за все дисципліну розуму, емоціями часто нехтували або акцентували увагу на їх примітивності, та ірраціональності. Сократ дорікав своєму учневі Критону,

¹ Izard E.C. The Psychology of Emotions, Springer Science & Business Media, 1991. 452 p.

радячи не піддаватися емоціям, а деякі стародавні філософи-стоїки закликали до життя розуму, вільного від поневолення емоцій, до життя *apatheia* (апатії). У буддизмі також велика увага приділяється емоціям, які трактуються як «хвилювання». Однак філософи не завжди применшували роль емоцій у житті людей. Арістотель захищав думку про те, що люди за своєю суттю є розумними тваринами, але він також наголошував на важливості наявності саме правильних емоцій. Девід Юм, емпірик вісімнадцятого століття, наполягав на тому, що «розум є і повинен бути рабом пристрастей». У дев'ятнадцятому столітті, хоча Гегель описував історію філософії як розвиток розуму, він також стверджував, що «ніщо велике ніколи не робиться без пристрасті».

Значну частину історії філософії можна розповісти з точки зору мінливих відносин між емоціями (або «пристрастями») і розумом, які часто суперечать, часом здається, що вони ворогують, але в ідеалі повинні бути в гармонії. Таким чином Платон зобразив душу як колісницю з трьома кіньми, де розум керує апетитами, а «духовна частина» працює разом. Ніцше наприкінці дев'ятнадцятого століття припустив, що «кожна пристрасть містить свою власну кількість розуму».

Так, за визначенням К. Отлі: «Основні емоції – це такі, що явно виражені фізіологічно та мімічно і мають біологічну основу. Учений виокремлює п'ять основних емоцій, а саме: anger (гнів), disgust (відраза), anxiety (збудження), happiness (щастя), sadness (сум).² К.Е. Ізгарт зараховує до фундаментальних десять емоцій: anger (гнів), contempt (презирство), disgust (відраза), distress (страждання), fear (страх), guilt (провина), interest (інтерес), joy (задоволення), shame (сором), surprise (здивування) та поділяє їх на позитивні (interest, happiness, surprise) та негативні (anger, sadness, disgust, fear, shame, guilt). Усі інші емоційні процеси вчений розглядає як комбінації та модифікації вищезазначених базових емоцій¹.

На перший погляд, речі, які ми зазвичай називаємо емоціями, відрізняються один від одного кількома вимірами. Наприклад, деякі емоції є явищами (наприклад, паніка), а інші є схильностями (наприклад, ворожість); одні короткочасні (наприклад, гнів), а інші довготривалі (наприклад, горе); деякі включають примітивну когнітивну обробку (наприклад, страх перед об'єктом, що раптово нависає), а інші включають складну когнітивну обробку (наприклад, страх програти шаховий матч); одні свідомі (наприклад, відраза до комахи), а інші несвідомі (наприклад, неусвідомлений страх зазнати життєвої невдачі); деякі мають прототипні вирази обличчя (наприклад, здивування), а інші їх не мають (наприклад, жаль). Деякі включають сильні спонукання до дії (наприклад, лють), а інші ні (наприклад, смуток). Деякі з них присутні в різних видах (наприклад, страх), а інші є виключно людськими (наприклад, злорадство) тощо.

² Oatley K. *Best Laid Schemes: The psychology of emotions*. Cambridge: Cambridge University Press, 1992. 544 p.

Як об'єкт філософського дослідження емоції цікаві не лише тому, що вони стосуються багатьох філософських питань — у метафізиці, філософії науки, епістемології та теорії цінностей — а й тому, що люди з ними дуже близько знайомі: власне через те, що люди бачать ці емоції в самих собі і можуть їх аналізувати та досліджувати через призму власного почуття та бачення.

Вивчення емоцій у сучасній філософії та психології характеризують дві основні теми. Один — ототожнення емоцій із почуттями. Інший — трактування емоцій як навмисних станів розуму, тобто станів розуму, які спрямовані на якийсь об'єкт або на нього. Кожна тема відповідає різному поняттю емоцій. Відповідно, дослідження здебільшого розділилося на два основних напрямки. З одного боку, емоції розглядаються як переважно афективні стани. Концепція, на якій базується ця лінія, — це почуття. З іншого боку, емоції розглядаються як переважно когнітивні стани. Обидві концепції відображають революційні зміни в теоретичному вивченні емоцій, які почалися в кінці дев'ятнадцятого століття і тривали протягом кількох десятиліть у двадцятому.

На сьогоднішній день, філософи уже не нехтують вивченню емоцій та емоційного стану людини, адже неможливо повністю поринути у всесвіт буття людини без її багатогранного аспектного вивчення почуттів та емоцій.

Отже, почуття емоції є невід'ємною частиною людського існування, адже кожна людина відчуває, проживає та аналізує власні емоції, хтось більше, а хтось у меншій мірі. Емоції об'єктивно розглядаються багатьма дисциплінами та науками як складова психології почуттів людини. Філософія, як наука про буття людини вивчає не тільки емоції як певний закінчений результат почуття людини, а також розглядає першопричину (джерело) виникнення емоцій та відчуттів у людини. Оскільки філософія вивчає різноманітні почуття (кохання, повага, провина, тощо) вона не може не вивчати та не аналізувати безпосередній зв'язок емоцій та почуттів людини.

Йорж Руслан Анатолійович, здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти ОНП Філософія, кафедра філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського, м. Одеса, Україна.

ДУХОВНІ ТА МАТЕРІАЛЬНІ ЦІННОСТІ В РАКУРСІ ПЕРСПЕКТИВ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ПОЛІТИКИ СВРОІНТЕГРАЦІЇ

В процесі становлення аксіологічної теорії проблема загальнолюдських цінностей розглядалася у взаємозв'язку з проблемами буття людини, сферами її життєдіяльності, матеріальною та духовною культурою. Цим пояснюється зацікавленість різних галузей наукового пізнання даною проблемою. Однією з вічних проблем філософії є людина, її сутність, місце і роль в суспільних процесах. Впродовж віків сформувалося багато філософських течій та напрямків, в центрі наукових пошуків яких є людина, її буття, зв'язок з природою та космосом. Ця проблема є актуальною і дотепер, оскільки постійно змінюється людське суспільство, умови в яких вона функціонує, а тому змінюється і сама людина, її ціннісні орієнтації, ідеали, її світосприймання та цінності.

Філософське обґрунтування теорії цінностей дали представники неокантіанства В. Віндельбанд та Г. Ріккерт, в роботах яких цінності носять надісторичний характер, утворюючи, в сукупності, своєрідний, вічний в своїй трансцендентності світ, незалежний від свідомості людей. Це такі цінності як "істина", "добро", "краса", які є цілями самі по собі і не можуть слугувати засобом для якихось інших цілей. М. Вебер, розглядаючи „ціннісно-раціональну орієнтацію” як один із видів соціальної дії, підкреслював соціально-історичну природу цінностей. Для М. Шелера цінності виступають в якості джерела розвитку людського розуму. Значний внесок у розробку проблеми цінностей та ціннісної свідомості зробили Ф. Brentano, М. Вебер, Л. Вітгенштейн, Н. Гартман, Е. Гуссерль, Дж. Дьюї, Е. Дюркгейм, Ф. Енгельс, А. Камю, К. Льюїс, К. Маркс, Г. Марсель, Ж. Мартен, А. Мейнонг, Дж. Мур, Т. Парсонс, Р.Б. Перрі, Б. Рассел, Н. Реншер, Ж.-П. Сартр, П. Сорокін, Ч.Л. Стівенсон, П. Толкотт, М. Хайдегер, М. Шелер та інші.

Духовні цінності мають морально-етичне походження. Це — любов, доброта, справедливість, честь і чесність, гідність і шляхетність, краса та щастя. Матеріальні цінності покликані покращувати наше повсякденне життя. До них належать: корисна та смачна їжа, зручні одяг, житло, засоби пересування, побутова техніка тощо. Звичайно, матеріальні та духовні блага створюються в сфері безпосереднього виробництва. Щоб було що споживати (обмінювати, розподіляти), треба щось виробляти. Внаслідок цього робиться висновок про пріоритетність безпосереднього виробництва в системі способу життя людей. Все це не викликає сумнівів. Вони з'являються згодом, після аналізу реального

життєвого процесу на основі абсолютизації визначальної ролі виробництва в суспільному житті й фактичному нехтуванні такими елементами, як розподіл, обмін, споживання, соціальна сфера, культура тощо.

У центрі суспільства — людина. Без неї воно не існує. Якби матеріальні цінності не нагромадили люди — будівлі, знаряддя праці тощо — все це вмирає після того, як його залишили люди. Людина — суб'єкт і головна дійова особа суспільства. Цей висновок лишається незаперечним незалежно від теоретичних побудов та ідеологічних домінант суспільного розвитку.

Головне завдання, яке стоїть перед суспільством у сфері духовного життя, полягає в тому, щоб створити умови для найповнішого освоєння людиною багатогранного потенціалу як української, так і світової духовності й культури.

Головними аксіологічними принципами організації української національної культури (які позначилися і на специфіці становлення національної самосвідомості) були християнство, гуманізм і демократизм. Глибокий смисл гуманізму як аксіологічного принципу організації української культури полягає в тому, щоб показати і довести, що українська національна культура та її фундаментальні цінності безпосередньо пов'язані з визнанням людського життя як найвищої цінності буття. Адже гуманізм – це цілісна система поглядів на людину, в якій утверджується високе суспільне покликання людини, цінність і унікальність її як особистості, обстоюються права людини: на свободу, щастя, власність, відсутність експлуатації, розвиток усіх здібностей).

Дуков Олександр Володимирович, здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти ОПП Філософія спеціальності 033 Філософія, кафедра філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського, м. Одеса, Україна.

Науковий керівник, **Поплавська Тетяна Миколаївна**, кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського, м. Одеса, Україна.

ФОРМУВАННЯ ГАРМОНІЙНИХ ВЗАЄМОДІЙ ЛЮДИНИ І ПРИРОДИ ЯК ПРОЦЕС СТАНОВЛЕННЯ АНТРОПОГЕННОЇ ЦИВІЛІЗАЦІЇ

У 20 столітті вся біосфера була задіяна в житті людства, і крім вже існуючих геологічних і біологічних циклів, на Землі виник антропогенний кругообіг речовини і енергії, що руйнує природні механізми саморегуляції біосфери. До недавнього часу ці порушення носили локальний характер і більш-менш компенсувалися природою, залишаючи на ній лише шрами, але не

руйнуючи її цілісність. В даний час руйнується саме ця цілісність, що згубно для всього живого на Землі.

Глобалізація сил людської діяльності породила проблему виживання самої людини. Це зіткнення є головним протиріччям цивілізації, осмислення якого веде до усвідомлення глухого кута і вичерпання традиційних принципів техногенної цивілізації.

З одного боку, домінують інтеграційні процеси, що відбуваються насамперед у сферах техніки, економіки, політики і сприймаються як неминучий імператив часу. З іншого боку, інтеграції в цих сферах стикаються з не менш масштабними тенденціями, що розділяють країни і народи, особливо в сфері охорони навколишнього середовища. Домінування цих тенденцій спонукає держави знаходити ефективні та конкурентоспроможні засоби стимулювання економічного зростання.

Така стратегія лише посилює тотальне панування соціотехнічної системи з її ворожими до людської духовності намірами. Виникає маса людей, яких нестримно приваблюють штучні механічні споруди, адже надприродний відтворений світ здається їм більш комфортним і керованим. Їх вроджене прагнення до життя, до збереження буття пригнічується некрофільними пристрастями: ними «рухає прагнення перетворити органічне в неорганічне, підійти до життя механічно, як якби живі люди були речами»[1,с.16].

Така тенденція, власне, і визначає сутність культурно-антропологічної кризи, а необхідність її подолання визначає сутність культурно-антропологічного імперативу.

Пошук природоподібних технологій ґрунтується на виявленні реальних тенденцій, що визначають екологічні форми діяльності. Перш за все, в основі такого пошуку лежить ідея про те, що комплекс деструктивності не іманентний людській природі, що деструктивність, що властива людям, є благом історії. Як зазначає Е. Фромм, «найпрекрасніші, як і найпотворніші, схильності людини не випливають з фіксованої, біологічно обумовленої природи людини, а виникають в результаті соціального процесу формування особистості»[1,с.21].

Стає все більш очевидним, що в суспільній свідомості поступово починають формуватися уявлення про принципово різні способи взаємодії людини і природи. Насамперед це пов'язано зі схваленням ідеології «зелених». Якщо в 70-х роках минулого століття така ідеологія була переважно контрідологією, оскільки стан навколишнього середовища було на периферії суспільних інтересів, то сьогодні екологічні проблеми перемістилися в центр уваги політиків і бізнесменів.

Стає все більш очевидним, що необхідна радикальна зміна відносин суспільства і природи, зміна самої парадигми суспільного розвитку, відмова від позиції людської винятковості і прийняття концепції органічного «вбудовування» людини в біосферу. Така концепція передбачає не тільки інший образ природи, інше уявлення про її роль у розвитку цивілізації, а й можливість

і необхідність природної еволюції кожного суспільства і цивілізації в цілому в новий, гармонійно пов'язаний з природою стан. Вона виникає відповідно до холистичної парадигми розвитку природи і суспільства і змістовно пов'язана з подоланням дуалізму природного і соціального. У прямому вираженні цей процес постає як розвиток здатності кожного конкретного суспільства і цивілізації в цілому змінюватися і створювати логіку практичної і теоретичної взаємодії з різними природними комплексами і всією біосферою.

По суті, мова йде про глобальну соціальну революцію, яка змінить етичні установки, систему цінностей і норми людської діяльності, і яка охопить всі конкретні суспільства, що складають сучасну цивілізацію. Причому сутність цієї революції пов'язана саме з тим, що вона не просто захоплює всі країни (конкретні суспільства), а розгортається по відношенню до цивілізації як до певної системи, стаючи найважливішим етапом формування її цілісності.

Ця проблематика, що зумовлена екологічним імперативом, пошуком механізмів гармонійного розвитку, переходу в русло природосумісного суспільного розвитку, передбачає вихід на нові дослідницькі горизонти.

Сутність цих досліджень полягає у філософському осмисленні людського життя в умовах культурно-антропологічної кризи. Загальний пафос цих пошуків обумовлений переглядом образу людини і успадкованих від Просвітництва уявлень про знання і умови його використання. Саме зрушення, що відбуваються в уявленні людини про себе, і тлумачення її відносин з природою, що виникають на цій основі, в кінцевому рахунку визначають уявлення про природу, характер взаємодії з нею як на полюсі індивіда, так і на полюсі суспільства.

Новий образ людини пов'язаний з виявленням антропологічних основ, що забезпечують зміну «програми» людського буття як передумови нових, гармонійних форм життя, адекватних людині і природі, нових планів буття.

Список використаної літератури:

- 1.Фром Е. Душа людини. Вид-во: «Республіка», 2012р.430с.

Козленко Павло Юхимович, кандидат філософських наук, заслужений працівник культури України, директор ГО «Одеський центр дослідження Голокосту», м.Одеса, Україна

МОРАЛЬНІСТЬ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Сучасне суспільство характеризується прискоренням темпів розвитку техніки, створенням нових інтелектуальних продуктів, трансформацією інформації в найважливіший глобальний ресурс людства. Дослідники пов'язують зміни, що відбуваються з інформатизацією, все більш відчутно заявляє про себе

у всіх сферах. Вони констатують процес переходу глобальної цивілізації в новий якісний стан-інформаційне суспільство.

Незважаючи на різноманітність підходів, оцінок і прогнозів становлення інформаційного суспільства, вони виявилися вибудуваними в основному за однією схемою: сучасні засоби зв'язку та інформаційні технології створили нову ситуацію, в якій, з одного боку, є додаткові можливості для прогресу і, в тому числі вирішення світоглядних протиріч, а з іншого боку, виникає все більша кількість різноманітних проблем, які автори відносять як до перешкод на шляху до нового суспільства, так і до його неминучих наслідків. Проявами інформаційного суспільства не без підстав прийнято вважати утвердження інформаційної картини світу, зміну життєдіяльності і соціального світоустрою на основі активного і повного використання знання у всіх суспільно значущих видах людської діяльності, усвідомлення єдності законів функціонування інформації в природі і суспільстві, практичне їх застосування, створення індустрії виробництва і переробки інформації.

Перехід суспільства до нової епохи сприяє введенню в соціально-філософський дискурс категорій «інформація», «інформаційне суспільство», «віртуальне суспільство», «віртуалізація», «суспільство знань». Поряд з синергетичною площиною сучасного суспільства, інформація, перетворюючись в найважливіший глобальний ресурс людства, стала розглядатися як одна з найважливіших складових навколишнього світу. Нове інформаційне середовище націлює на формування певних світоглядних і аксіологічних пріоритетів, відповідно до яких змінюються і відтворюються моральні характеристики інформаційного суспільства. З іманентного йому оперування ідеями, образами, інтелектом, знаннями виникає дослідницький інтерес до вивчення символічних реальностей і їх етичних копій. Актуалізується також питання про вплив подібних реальностей на свідомість як індивідуальне, так і суспільне, а крім того, формування персональної картини світу людини, його світогляду. У зв'язку, з чим з'являється можливість інтерпретації динаміки розвитку моральних цінностей, що супроводжує світоглядні трансформації.

Фундаментальні ідеї, що характеризують якісно нову цивілізацію інформаційного типу, були висунуті в працях відомих західних філософів, в числі яких Т. Адорно, М. Вебер, Х. Ортега-і-Гассет, А. Тойнбі, М. Хайдеггер, М.Хоркхаймер, К. Ясперс та інші.

Сама ідея інформаційного суспільства була сформульована в кінці 60-х-початку 70-х років ХХ століття. Термін «інформаційне суспільство» ввів професор Токійського технологічного інституту Ю. Хаяші. Дослідниками і розробниками теорії інформаційного суспільства стали М. Кастельс, Ф. Вебстер, Е. Гідденс, Ю. Хабермас, Д. Мартін, Г. Молітор, Е. Тоффлер, Д. Белл, З.Бжезінський, А. Кінг, Д. Несбіт, А. Турен, П. Дракер, М. Маклюен та інші.

Одним з перших дослідників, які спробували обґрунтувати концепцію інформаційного суспільства, був японський професор І. Масуда, який приділив

особливу увагу трансформації людських цінностей в інформаційному суспільстві і висунув утопічну концепцію про безконфліктність даного виду суспільного ладу [1].

Вивчення соціально-філософських аспектів становлення інформаційного суспільства продовжилося дослідженнями Дж. Барлоу, Д. Белла, Д. Келлнера, М.Маклюена, Л. Мановича, Б. Петерса, Т. О'рейлі, Г. Рейнгольда, Е. Тоффлера, Ф. Вебстера, Ф. Фукуями, Т. Харіссона. Серед українських дослідників слід зазначити В. Бебика [2], А. Новицького [3], М. Пальчинську [4] та інших.

Аналіз наявної літератури показує, що у сьогоденні в гуманітарній науці накопичився значний пласт досліджень, присвячених інформаційному суспільству в цілому і окремим аспектам інформаційної етики зокрема. Однак вони не дають цілісного уявлення про стан і характер трансформації моральних цінностей інформаційного суспільств, особливо в контексті їх порівняльного аналізу з традиційними моральними цінностями. Дане дослідження є спробою показати особливості деяких уявлень про характер і механізми розвитку та зміни моральних цінностей інформаційного суспільства, що є істотною підставою для прогнозування моральних і етико-правових наслідків інформаційної революції в суспільстві, а також необхідної якісної трансформації суспільства.

Світоглядні трансформації в інформаційному суспільстві визначають основні тенденції зміни моральних цінностей. Головними з них є: переміщення інтересів суб'єкта з духовної, інтелектуальної сфери в матеріальну, тілесно-речову; перетворення культу знання і освіти в культ задоволення і природності; звільнення від прагнення до морального ідеалу і орієнтація на норми гедонізму і утилітаризму; підміна творчості споживанням, життя – грою, реальних відносин – віртуальними. Це, в свою чергу, обумовлює і віртуальне (ілюзорне за змістом) поведінку суб'єкта – активність без можливості відповідальності за прийняте рішення.

Створення комп'ютерних профілів, формує, перш за все, віртуальну ідентичність користувача, яка підміняє його реальну ідентичність. Це робить істотний вплив на позитивну свободу і моральний вибір індивіда, оскільки світ, з яким він взаємодіє, нав'язується йому і вибирається за нього. Морально мотивований підхід полягає в тому, щоб інформаційне суспільство захищало ідентичність як вихідну точку для ідентичності. Це повинно сприяти стимулюванню відповідальності, як результату визнання цінності самого індивіда, а не його профілів. Необхідною передумовою для цього повинні стати контроль і захист людиною особистих даних.

Ціннісні конфлікти і колізії в інформаційному суспільстві багато в чому провокуються неякісною, помилковою і ілюзорною інформацією, створеною для заміщення базових фактів артефактами. Даний інформаційний феномен отримав в науковій літературі назву «інфологема». Інфологеми з'являються як результат неусвідомлених помилок або свідомих, цілеспрямованих маніпулятивних впливів, моральна шкода яких визначається тим, що у людини – об'єкта

маніпулювання – створюється враження, що він сам управляє своєю поведінкою, здійснюючи усвідомлений вибір на основі раціонального аналізу ситуації. Інфологеми формують стійкі стереотипи індивідуальної та соціальної поведінки. Значна частина ціннісних інфологем має в своїй основі єдність двох властивих людині стереотипів: ксенофобії – ненависті до іншого (чужого) і прагнення знайти ворога – винуватця всіх бід. Саме такі маніпуляції, на наш погляд, стали причиною, коли російське суспільство сприяло російській агресії.

Порівняння класичної системи цінностей з системою цінностей інформаційного суспільства дозволяє говорити про перевернутість останнього. Вищий ряд займають тут цінності приємного і неприємного, засновані на відчутті насолоди і страждання, задоволення і болю. Вони детермінують інші ціннісні ряди, в тому числі ряд моральних цінностей, які приймають в силу цього універсальну гедоністичну і утилітаристську забарвленість. При цьому має місце не тільки зміна структури цінностей, зниження або піднесення їх в ієрархічному ряду, але головним чином їх суб'єктивна трансформація, звуження ціннісного сенсу, обмеження рамками інформаційного простору.

Сучасні медійні засоби надають трансформуючий вплив на психіку і свідомість людини, що призводить до радикальних зрушень в структурі моральної свідомості і до якісної зміни традиційних моральних реакцій. При цьому ефект трансформації виникає в силу ряду причин: онтологічної двозначності телевізійного зображення (ефект фантому); неувважності сприйняття; виникнення обивательської обмеженості; ставлення до новини як до вирішення; щеплення брехні; сприйняття світу як матриці (шаблонізація досвіду); перетворення телевізійної передачі в товар.

Особливістю трансформації моральних цінностей в умовах нових інформаційно-комунікаційних технологій, до яких відносяться управління цифрою ідентичністю і біометрія, радіочастотна ідентифікація, геопросторова мережа і мережі з комірчастою структурою та інші, є їх трансформація крізь природно-правову культуру суспільства, права людини, що дозволяє ввести їх в новий глобальний етико-правовий контекст. Оскільки вибір варіантів виконання і використання таких технологій тягне за собою моральні наслідки і робить прямий вплив на характер трансформації моральних цінностей, ці технології створюють значущі інфоетичні проблеми, головними з яких є дотримання прав людини і основних свобод в кіберпросторі, а також сприяння більшій доступності інформації та засобів комунікації.

Тому є необхідним подальше вивчення процесів розвитку і трансформації моральних цінностей в сучасному інформаційному суспільстві, сприяння становленню і розвитку інформаційної етики в якості прикладної і фундаментальної дисципліни знання.

Список використаних джерел:

1. Masuda Y. *The Information Society as Post-Industrial Society*. Washington, dc: World Future Society, 1981.

2. Бебик В.М. Глобальне інформаційне суспільство: поняття, структура, комунікації». *Інформація і право*. № 1. 2011. С. 41-49.

3. Новицький А. М. Феномен «інформаційного суспільства як об'єкт наукового дослідження. *Інформація і право*. № 1. 2011. С. 25-29.

4. Пальчинська М. В. Віртуальний простір в умовах соціокультурних трансформацій. Одеса: ВМВ. 2016. 388 с.

Остаточна Вікторія, здобувачка спеціальності Менеджмент соціокультурної діяльності Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка, м. Чернігів, Україна.

Ладонько Людмила, професорка кафедри мистецьких дисциплін Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка, м. Чернігів, Україна

ВПЛИВ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ НА УСПІХ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Організаційна культура – це сукупність цінностей, переконань, норм і моделей поведінки, визначених через спільне сприйняття членами організації. Це фундамент, на якому організації можуть будувати своє майбутнє, адаптуватися до змін та досягати успіху. Це фундамент, на якому будуються всі організаційні процеси, включаючи прийняття рішень і комунікації, і саме він визначає унікальність та силу організації. Сильна організаційна культура, яка об'єднує співробітників навколо чітких цілей і спільних цінностей, створює мотивуюче середовище, де кожен відчуває свою цінність і відповідальність за загальний успіх. Таке середовище сприяє інноваціям та продуктивності, зміцненню командного духу та покращує імідж організації у умовах глобальної конкуренції [1].

Однак, важливо пам'ятати, що організаційна культура не є статичною. Вона потребує постійної уваги та коригування, щоб відповідати зростаючим бізнесовим та суспільним викликам і змінам. Отже, організаційна культура повинна бути адаптивною, здатною до розвитку та інновацій, мати стратегічний ресурс для забезпечення довгострокової стійкості та успіху. Сильна, гнучка та інклюзивна організаційна культура не лише забезпечує вражаючі короткострокові результати, але й конкурентні переваги та сталий розвиток в майбутньому.

Наприклад, успішні та креативні компанії, такі як TED та Pixar мають унікальний підхід до залучення людей та створення переконливого бренду і культури інновацій. Відкритий та інклюзивний підхід TED, відомий своїми потужними та надихаючими доповідями, приваблює відомих спікерів та велику

аудиторію, що робить його форумом для обміну знаннями та ідеями [2]. Ріхар, з його культом інновацій та досконалості, залучає найкращих художників та аніматорів для створення високоякісних анімаційних фільмів, які надихають на творчість та зростання [3]. Водночас, такі компанії, як Google та Adobe інвестують у розвиток та навчання своїх співробітників, пропонуючи гнучкий графік роботи та можливості для саморозвитку, що робить їх привабливими для широкого кола професіоналів [4], а Netflix та Zappos використовують стратегії визнання та винагороди, а також культуру добробуту на робочому місці, щоб створити середовище, в якому працівників цінують та мотивують [5,6]. Ефективність і продуктивність таких організацій, як Airbnb і Twitter, підвищується завдяки створенню середовища і культурного співробітництва [7,8].

Вивчаючи історії успіху наведених організацій дозволяє зробити висновок, що їх ключем до успіху і розвитку є побудова сильної організаційної культури інновацій, яка підтримує залучення, мотивацію і розвиток співробітників. Досвід даних компаній показує, що інвестиції в людський капітал і створення середовища для творчості, саморозвитку та співпраці не лише стимулюють інновації та продуктивність, але й сприяють формуванню позитивної корпоративної ідентичності та відданості співробітників. Отже, толерантність до нових ідей, інклюзія, культура інновацій, взаємоповага та визнання досягнень, це той фундамент, на якому будуються успішні та креативні організації. Визнаючи важливість балансу між роботою та особистим життям, ці організації надають своїм працівникам гнучкі умови праці та можливості для професійного розвитку й автономії, що сприяє загальній задоволеності та продуктивності.

Ці організації також підкреслюють важливість спільних цінностей і місії та заохочують інноваційне і творче вирішення проблем, об'єднуючи працівників для досягнення спільних цілей. Створення середовища, де кожен цінується і може реалізувати свій потенціал, є ключовим елементом у залученні та утриманні талантів. Тому інтеграція інноваційної культури з ефективними стратегіями управління персоналом та покращеним організаційним середовищем є основою для успішного створення гнучких та адаптивних організацій, здатних досягати значних результатів у довгостроковій перспективі. Успішні креативні організації приймають ідею, що сильна організаційна культура є не лише важливим аспектом організаційного розвитку, але й ключовим фактором, що визначає здатність до інновацій, адаптації та сталого зростання.

Список використаної літератури

ебакова Т. О. Основні проблеми визначення сутності організаційної культури

п
і 2. О

ф

п

р

й

й

3. Офіційний веб-сайт Pixar. URL: <https://www.pixar.com/>
4. Офіційний веб-сайт Adobe URL: <https://www.adobe.com/careers.html>
5. Офіційний веб-сайт Netflix. URL: <https://jobs.netflix.com/search>
6. Офіційний веб-сайт Zappos. URL: <https://zappos.wd1.myworkdayjobs.com/Zappos>
7. Офіційний веб-сайт Airbnb. URL: <https://careers.airbnb.com/positions/>
8. Офіційний веб-сайт Twitter. URL: <https://www.indeed.com/cmp/Twitter>

Окорокова Віра Вікторівна, доктор філософських наук, професор, професор кафедри історії України ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», м.Одеса, Україна

TRANSFORMATION OF THE VALUE SYSTEM IN THE CONDITIONS OF VIRTUALIZATION OF SOCIETY

The virtualization of society affects all social spheres of life, at the same time affecting the understanding of values, human relations with nature, problems of human survival and ways to solve these problems. A new worldview is being formed, touching the mass consciousness, which reflects the progress of civilization and the place of man in it.

V. Voronkova notes that in the digitalized society and the society of the fourth industrial revolution, systemic and deep changes are taking place that affect all spheres of life and serve as the driving forces that generate new megatrends in society, business, economy, and the individual dimension of human life, caused by deep transformation. The fourth industrial revolution provides us with the values of a longer, healthier and more active life [1, p. 32]. O. Kaminska claims that the influence of the Internet on the value orientations of young people is especially noticeable. At the same time, the focus on immersion in virtual reality comes to the fore, while relationships with loved ones, orientation to professional growth, training, etc. become secondary for the individual, and with the development of addiction - completely unimportant [3]. If in the industrial era in the conditions of the capitalist economy property and capital were of decisive importance, then in the information society there is a transition to a service economy, when the sphere of services begins to play a significant role, and primarily information services [2, p. 31]. Therefore, the problem of transformation of the value system in the conditions of virtualization of society occupies a special place, because it indicates the deformation of the personal qualities of a person.

First of all, one of the first values of the virtualization of social processes is virtual space, which leads to the emergence of new virtual transformational technologies that create a new techno-economic model of civilization. The path to the virtual development of society is primarily paved by rapid processes of informatization

and computerization of the economy. At the same time, the main technical feature of the virtual space is its creation of a model of reality, with which you can work as a living substance and thereby change the entire appearance of the production process, training, recreation, communication and other social processes.

The virtual space is like an additional social world in which a teenager reveals individual differences from others, as well as expresses personal aspirations and evaluates social behavior, which usually does not exist in real life. "The artificial informational and symbolic environment affects the process of formation of the personal value-meaning system, which is the regulator of the individual's behavior. The activity of users in the perception of alternatives in the virtual space is connected with the desire of individuals to realize their "I", their creative potential. It should be noted here that the desire to compensate for the lack of a coherent and harmonious social reality is one of the main reasons for the spread of virtual reality" - says Ph.D. Vlasenko Fedir in the scientific article "Virtual reality as a space for individual socialization" [5, p. 57].

Today, virtual space is gradually relegating such classic institutions of socialization as the family, the environment and educational institutions to second place due to its popularity, easy accessibility and comprehensive influence precisely on the value orientations that are intensively formed in childhood, youth and youth (that is, it is the full first and partially the second stage of socialization). Because the same family members or circle of friends also become users and unconscious consumers of virtual space values [4, p. 110].

The Internet, first of all, creates a special form of realization of the value of freedom. The user has the right to independently choose information from various sources, the circle of those with whom he intends to communicate. There is freedom to accept or reject certain rules that are established by different groups of users. It is possible to single out a special freedom of anonymous interaction with other subjects of the Internet space. A person not only has the right not to indicate his main socio-demographic, professional and other characteristics, but can also assume various roles in a playful way, which creates a special freedom of thought in various options for self-realization and self-affirmation [6, p. 367].

For young active users of the Internet, orientation towards "status values" related to leadership, power, authority, etc. is characteristic. This may be related to the comfort factors of the Internet as a space of everyday life, and to the fact that the virtual "demonstration" of achieving success and status is instrumentally easier in the Internet space than in real life.

Virtual space affects the structure of building interpersonal relationships in adolescence. Internet communication includes a person's perception of himself, his interests, hobbies, position in society, characterizes the internal and external aspects of personal identity. The dominant values for the respondents are: "independence", "achievement", "benevolence". Adolescents are focused on independent thinking, the choice of methods of action in creativity, and research activity. Independence as a value

is derived from the need for self-control and self-governance, as well as from the interactional needs for autonomy and independence. Prosocial values such as "kindness" are the value orientations for the test subjects. The benevolence underlying it is focused on well-being and interaction with loved ones [5, p. 58].

Modern technological innovations lead to an increase in a person's free time and thereby contribute to the expansion of the entertainment industry. Moreover, devaluation of external values allows a person to focus more on himself. This affects the value preferences of people, the main ones of which are the acquisition of various knowledge and education, but they are not valued on their own, but as a means of career growth and obtaining a high income.

The loss of traditional values contributes to the fact that human life becomes chaotic, fleeting and with an uncertain future. In this connection, the role of welcoming, hedonistic values increases. In this case, the Internet is considered by modern people first of all as an entertainment space, and then as an information resource. The traditional pleasures of users are communication and games, which eventually lead to the emergence of Internet addiction.

Список використаної літератури

1. Воронкова В. Формування цифрових цінностей діджиталізованого суспільства та суспільства четвертої промислової революції. *Освіта як чинник формування креативних компетентностей в умовах цифрового суспільства*. 2019. С. 32-34. <http://vestnikzgia.com.ua/issue/view/11462>
2. Данильян О., Дзьобань О. Трансформації цінностей в інформаційному суспільстві: багатовимірність та різнопорядковість. *Вісник НЮУ імені Ярослава Мудрого. Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія*. 2020. № 3 (46). С. 28–43.
3. Камінська О. Вплив інтернет-залежності на формування ціннісних орієнтацій молоді. *Нова педагогічна думка*. 2014. № 1. С. 178-182.
4. Смокова Г. А. Особливості формування публічних цінностей молоді у кіберпросторі: досвід України. *Політичне життя*. 2018. № 1. С. 108-112.
5. Стуліка О. Б., Катрич О. Р. Віртуальний простір як чинник формування ціннісної сфери підлітків за умов сучасного стану України. *Молодий вчений*. 2022. № 12 (112), грудень. С. 56-59.
6. Стьопкіна А., Стьопкін А., Трубник І. Інтернет як засіб впливу інформаційних технологій на ціннісні орієнтації молоді. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2021. № 4 (108). С. 362-372.

Семенов Ігор Сергійович, здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти ОНП Філософія, кафедра філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського, м. Одеса, Україна.

ФОРМУВАННЯ ДУХОВНО-ЦІННІСНОЇ СФЕРИ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ

В умовах жорстокої війни, розв'язаної росією проти України, процес формування духовно-ціннісної сфери молоді став надзвичайно важливим завданням. Це пріоритет для українського суспільства, адже саме молоде покоління буде творити майбутнє нашої країни. Тому важливо, щоб молодь мала чіткі орієнтири, розуміла цінність любові до батьківщини, самовідданості, людяності та інших чеснот. Це заপুরка успішного майбутнього України.

Духовно-ціннісна сфера особистості не є статичною. Вона постійно розвивається, змінюється під впливом різних факторів і є суто індивідуальною для кожної людини. Духовно-ціннісна сфера, на мою думку, відіграє важливу роль у житті особистості, даючи їй опору, сенс життя, орієнтири для поведінки.

Духовність є багатоаспектним поняттям, яке формується через мораль, мистецтво, релігію, філософію та науки. Духовні цінності – це втілення в світоглядних орієнтаціях людини сподівань, прагнень, ідеалів, духу народу, осмислення гуманістичної мети людської життєдіяльності, що визначає спрямованість особистісних потреб, бажань і зумовлює її провідний вибір в процесі життєдіяльності. Вони є важливою складовою в структурі людської свідомості і самосвідомості та обумовлюють визначальні риси людини, її характеристики як особистості [3, с. 31].

Система ціннісних орієнтацій є основою характеристики сучасного суспільства, тому, розширюючи визначення І. Мельничук, зазначимо, що, ціннісні орієнтири являють *собою* функціональну одиницю духовної сфери та є складним соціокультурним та соціопсихологічним феноменом, який характеризує соціальні типи особистості, спрямованість і зміст активності особистості, вибіркове ставлення людини до матеріальних і духовних цінностей, систему її настанов, переконань, уподобань, виражених у свідомості та поведінці [2, с. 56]

В основі формування духовно-ціннісної сфери молоді лежить процес культурного самовизначення особистості, на який впливають усі глобальні проблеми сучасності та масова культура, що розповсюджується через засоби масової інформації та комунікацій. Даний процес набуває особливої актуальності в умовах вищої школи. Оскільки вона є інституцією, яка повинна відповідати духовним запитам молоді, забезпечувати її професійне становлення.

Сьогодні заклади вищої освіти мають задовольняти соціальне замовлення не лише у підготовці висококваліфікованих фахівців, а й виступати провідним центром формування інтелектуальної, творчої, наукової еліти з усталеним

моральним імперативом, духовними ціннісними орієнтаціями, гуманістичним світоглядом та національною самосвідомістю. Основною метою вищої освіти має стати розвиток людини і громадянина з розвиненою духовно-ціннісною сферою. Це підготує молодь до розумного життя в обставинах постійної зміни моральних і етичних цінностей. Допоможе залишатися вірною закладеним ціннісним орієнтирам.

Працівники вищої школи мають протягом навчально-виховного процесу формувати у молоді належні світоглядні позиції та ціннісні орієнтації. Для цього у здійсненні та реалізації форм освітньо-виховної діяльності можна використовувати такі методи формування духовної культури студентів, як: формування свідомості, досвіду суспільної поведінки, організація стимулювання та мотивації діяльності і поведінки, контроль, самоконтроль та самооцінка у вихованні. В межах ВНЗ можуть застосовуватися емпіричні (тренінги) та дидактичні методи навчання, а саме [1, с. 113]:

1. Просвітництво – здобуття знань про культуру.
2. Орієнтування – розгляд різних форм поведінки у ситуаціях, що найчастіше зустрічаються.
3. Моделювання – метод навчання, орієнтований на отримання знань з урахуванням дослідження штучних моделей (умовних зразків, схем і процесів).

Важливу роль у процесі духовно-ціннісної сфери молоді також відіграє взаємодія з однолітками, коли молоді люди долучають один одного до свого внутрішнього світу – думок, інтересів, захоплень. Саме дружні відносини створюють сприятливі умови для осмислення та власного розуміння головних компонентів духовно-ціннісної сфери. Тому пріоритети у навчально-виховному процесі мають бути спрямовані на орієнтацію на діалогічне суб'єкт-суб'єктне спілкування на всіх видах занять, використання групових та індивідуальних творчих завдань, поєднання проблемних методів із оціночними, що створюють ситуації духовного об'єднання серед студентів, активізації їх духовної діяльності.

І хоч нам випало жити в складний час, але це також час великих можливостей. Адже сьогодні український народ демонструє всьому світу свою стійкість, єдність і незламність. Ці якості є свідченням того, що ми на правильному шляху – шляху утвердження власних національних інтересів і розвитку духовно-ціннісного потенціалу нації.

Список використаної літератури

1. Лаппо В. В. Формування духовних цінностей студентської молоді в координатах системного підходу. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2018. Вип. 3. С. 111-123.
2. Мельничук І.Я. Ціннісні орієнтації як чинник розвитку духовного потенціалу в підлітковому віці. *Теорія і практика сучасної психології*. Вип. 4. Т. 2. Запоріжжя, 2019. С.55-61.

3. Шевченко Г. П. Виховання – процес людинотворчості, культуротворчості, духотворчості. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*: зб. наук. праць. Східноукр. нац. ун-т імені В. Даля; гол. ред. Г.П. Шевченко. Луганськ : Видво Східноукр. нац. ун-ту імені В. Даля, 2015. Вип. 3(66). 304 с. С. 288–299.

Стовпець Олександр Васильович, доктор філософських наук, професор, професор кафедри соціальних і гуманітарних дисциплін, Одеський національний морський університет, м. Одеса, Україна.

Додусенко Андрій Вікторович, юрист-правознавець, спеціаліст з організації перевезень та управління на транспорті, вступник на навчання для здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 033 – філософія, м. Одеса, Україна.

ФІЛОСОФСЬКО-ПОЛІТИЧНЕ ПІДґРУНТЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ФЕНОМЕНУ ПОПУЛІЗМУ

На виборах в різних країнах світу останніми роками перемагають політики, яких у пресі називають "популістами". Сам термін "популізм" походить від лат. *populus* (народ) й позначає здебільшого політику, яка апелює до широких народних мас, обіцяючи їм швидке й легке вирішення найактуальніших соціальних проблем. В основі популізму лежить прагнення тієї чи іншої політичної сили завоювати широку суспільну довіру та підтримку мас, сподобатися народові. При цьому реальні цілі політиків-популістів (боротьба за владу, збагачення, впливовість тощо), як правило, прикриваються соціально-привабливими ідеями та гучними лозунгами.

Популісти будують свою риторику на артикуляції соціально-економічних інтересів звичайних людей. Багато дослідників популізму, починаючи з 1980-х, розглядають його як стиль політичної риторики, який ставиться на службу найрізноманітнішим ідеологіям. Поняття "популізм" використовується із негативною конотацією і найчастіше вживається для позначення політики "загравання влади з народом" для забезпечення популярності, що нерідко супроводжується демагогічними гаслами та необґрунтованими обіцянками, у поєднанні з поверхневою (удаваною) критикою "верхів", "фінансової еліти", "олігархічних кланів", "чинної влади", "попередників" [2, с. 74].

Чимало популістів представляють себе захисниками окремих регіонів або окремих соціальних груп, наприклад, робітників якоїсь індустрії чи сфери послуг, аграріїв, "бюджетників" чи підприємців, чоловіків чи жінок, працюючих або пенсіонерів, міських або сільських жителів, релігійних громад, представників тієї чи іншої раси, етносу, меншини, працівників певної галузі, тощо. При цьому риторично популісти тяжіють до використання хибної дихотомії (за принципом «або такий варіант, або такий - третього не дано»), що

супроводжується твердженням, нібито їхня політична сила виражає інтереси більшості населення. В Україні популістичні сили в політиці можуть інструменталізувати євроінтеграційні прагнення [6], нав'язуючи суспільству наратив про нібито прямий зв'язок між їхнім знаходженням при владі й успішним рухом України до ЄС.

У енциклопедичній літературі можна знайти наступне пояснення передумов для приходу до влади популістичних сил: поява і вкорінення популізму в політичній практиці є уособленням та проявом масовізації політики, й прикладом створення і використання ефективних стратегій політичної маніпуляції. Найбільш сприятливі умови для виникнення і поширення популізму створюються у кризових стадіях в житті суспільства, коли внаслідок руйнації традиційних структур значна кількість народу опиняється в стані повної невизначеності й навіть зубожіння, і намагається знайти прості та зрозумілі орієнтири у нових умовах життя. Арсенал популізму (у його негативному розумінні) складається з демагогічних прийомів "демократії вулиці", мітингової риторики "простих гасел", спекулювання на примітивізмі і чутливості масової аудиторії, зловживання побутовою ксенофобією, як і всіма іншими фобіями "маленької людини" (пересічного громадянина) та ін. [5, с. 499].

У залежності від підтримуваної ідеології, розрізняють "лівий" та "правий" популізм. *Лівий популізм* являє собою різновид політичної риторики, що тяжіє до "лівої" (просоціалістичної, соціал-демократичної, егалітарної) ідеології. Одним з ключових наративів політики лівого популізму є проблеми соціальної несправедливості, дискримінації, прав меншин. Риторика лівого популізму часто складається з антиелітарних настроїв, протиставлення "істеблішменту" та "простих людей". До важливих тем для лівих популістів зазвичай належать антиглобалізм, антикапіталізм, антимілітаризм, соціальна справедливість, пацифізм, екологія, фемінізм, захист представників ЛГБТ-спільноти. На відміну від правого популізму, який нерідко носить "ексклюзивний" характер, ліві популістські партії, як правило, сповідують інклюзивний принцип щодо різних меншин, зокрема - підтримують права мігрантських меншин [4].

Ілюстративним прикладом т.зв. "нових лівих" був протестний рух «Захопи Уолл-Стріт» (англ. Occupy Wall Street), представники якого проводили свої акції восени 2011 року. Хоча цей протест розпочався у США, до нього долучилися симпатизанти "лівацького" руху в решті світу (антикорпоративні виступи проходили в 951 місті в 82 країнах). До яскравих представників лівого популізму відносять колишнього президента Венесуели - Уго Чавеса, а також американського сенатора-демократа - Берні Сандерса, экс-лідера британської Лейбористської партії - Джеремі Корбіна. Одна з нині впливових політичних сил у Іспанії - партія «Podemos» - також наводиться як приклад політиків лівого популізму ("нові ліві").

Правий популізм (інколи позначається як "націонал-популізм") являє собою політичну стратегію, яка спирається на правоконсервативну ідеологію,

використання політиком у своїй риториці правих ідей (нація, ідентичність, національні традиції), наряду із застосуванням популістської моделі спілкування з електоратом [1, с. 153]. Як і "лівий" популізм, "правий" також експлуатує анти-елітарні настрої, антиглобалістичну повістку. Відмінними рисами натомість є антимігрантська позиція, лозунги щодо захисту національної культури й інтересів більшості, "корінного народу", титульної нації, обґрунтування необхідності вести протекціоністську політику щодо національної економіки, підтримка "традиційних цінностей" (інститутів сім'ї, шлюбу, релігії). Окрім неонаціоналістичних поглядів, інколи в право-популістській риториці лунають антифеміністичні гасла, засуджуються представники ЛГБТ, висловлюється прагнення заборонити аборти, демонструється скептичне ставлення до проблем екології, а також акцентується потреба зменшити вплив транснаціональних політичних інститутів - на користь "повернення суверенітету" (в цьому контексті "Brexit" також інколи кваліфікують як право-популістичний акт).

Серед найбільш яскравих представників правого популізму останніх років, безсумнівно, можна назвати экс-президента США - республіканця Дональда Трампа. Завдяки своїй зухвалій поведінці (в т.ч. підкреслено неповажливому ставленню до політичних опонентів), емоційності на публічних виступах, екстравагантності (та, нерідко, харизматичності) такі популісти користуються посиленою увагою ЗМІ, оскільки забезпечують їх гучними заголовками [3]. Інші відомі приклади політиків правого популізму: колишній президент Аргентини - Хуан Перон, попередній президент Бразилії - Жаїр Болсонару (відомий як "антиваксер", прибічник повернення смертної кари, противник ЛГБТ, скептик щодо демократії та захисту довкілля, та навіть потуральник у безглуздому знищенні лісів Амазонії), прем'єр-міністр Індії - Нарендра Моді.

У Європі склалися свої специфічні передумови для розквіту право-популістичних рухів. Однією з центральних тем у риториці європейських правих популістів є міграційне питання. Події, пов'язані з міграційною кризою у країнах ЄС, стали каталізатором посилення правих популістів упродовж останніх років (Герт Вілдерс у Нідерландах, Марін Ле Пен у Франції, Віктор Орбан в Угорщині, Ярослав Качинський у Польщі, й певний успіх партій "Альтернатива для Німеччини", "Шведські демократи"). Тези політиків даного штибу об'єднані ідеями провалу політики мультикультуралізму, необхідності обмеження потоку біженців (і особливо - представників ісламського світу), а також підсилення домінуючої національної культури, яка б змушувала мігрантів адаптуватися до місцевих правил життя, та культурно асимілюватися всередині країн Європи. Для правих популістів характерними є євроскептицизм та ісламофобія. До того ж, вони виступають за австралійську модель міграційної політики, в рамках якої пріоритетне право в'їзду в країну належало б фахівцям із високою кваліфікацією, тобто людям, чиє тривале проживання в країні було б виправдане їхньою корисністю для суспільства.

Таким чином, *популізм* як політична практика має певний ступінь затребуваності як у розвинених країнах, так і в тих, що розвиваються. Здебільшого він може набувати форм умовно "лівого" в тих суспільствах, які або мають гострі невирішені соціально-економічні проблеми, або традиційно тяжіють до істотної соціальної підтримки з боку держави (відповідно, ліві популісти обіцяють лобювати максимальну соціальну підтримку населенню з боку держави). Популізм може набувати форм умовно "правого" у більш консервативних суспільствах, як заможних, так і не дуже (коли критична маса ксенофобських настроїв у тому чи іншому суспільстві збільшується).

Список використаної літератури:

1. Akkerman T. Populism and Democracy: Challenge or Pathology? // *Acta Politica*. – Vol. 38, 2003. – P. 147-159. – URL: <https://link.springer.com/article/10.1057/palgrave.ap.5500021>
2. Berman S. The Causes of Populism in the West // *Annual Review of Political Science*. – Vol. 24 (1), 2021. – P. 71–88. – DOI: <https://doi.org/10.1146/annurev-polisci-041719-102503>
3. Greven T. The Rise of Right-wing Populism in Europe and the United States. A comparative perspective. May 2016. Friedrich Ebert Stiftung. – URL: http://dc.fes.de/fileadmin/user_upload/publications/RightwingPopulism.pdf
4. Zaslove A. Here to Stay? Populism as a New Party Type // *European Review*. – Vol. 16 (3), 2008. – P. 319-336. DOI: <https://doi.org/10.1017/S1062798708000288>
5. Заблоцький В. Популізм // *Філософський енциклопедичний словник* / В.І. Шинкарук (гол.редкол.) та ін. – Київ: Інститут філософії ім. Г.С. Сковороди НАН України; Абрис, 2002. – 742 с.
6. Стовпець В.Г., Стовпець О.В. Сценарний підхід до євроінтеграції України // *Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Євроінтеграційні процеси в Україні: історичні, культурні, політико-правові та психологічні аспекти»*, Таврійський національний університет імені В.І. Вернадського, м. Київ, 12-13 квітня 2023 р. – Львів - Торунь : Liha-Pres, 2023. – С. 194-198. DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-311-1-47>

СЕКЦІЯ 5. ФІЛОСОФСЬКО-ОСВІТНІ ПАРАДИГМИ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА

Аксьонова Віра Ігорівна, доктор філософських наук, професор, професор кафедри соціально-гуманітарних дисциплін Донецького державного університету внутрішніх справ, м. Кропивницький, Україна

ГНОСЕОЛОГІЯ ЯК ЧИННИК СТАНОВЛЕННЯ КУЛЬТУРИ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПРАЦІВНИКА НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Вступ. Вивчення філософських проблем наукового пізнання сприяє становленню культури мислення та загальної культури особистості майбутнього працівника Національної поліції України. Гносеологія, історія її вчень є школою раціонального міркування, яка потребує оперування поняттями, використання різних способів аргументації, виявлення і подолання суперечностей при тому або іншому способі пізнання. Одночасно передбачаються позитивні «зразки» дослідження, тлумачення проблем пізнавальної діяльності, суб'єктно-об'єктних відношень, їх теоретичних описів і моделей.

Постановка проблеми. Із філософською концепцією знання і способами його одержання (пізнання) у процесі навчання майбутнього працівника Національної поліції України логічно пов'язана філософська теорія свідомості. На думку Платона, потреба знання є головним мотивом людської розумової діяльності: «Немає нічого сильнішого за знання, воно завжди і в усьому перевершує і задоволення, і все інше». Отже, пізнання - це процес здобування, нагромадження, оновлення і систематизації знань про природу, суспільство і духовний світ людини [4].

Основна частина. Грецькою мовою знання як феномен виражається такими поняттями, як «gnosis» та «epistema». Філософська традиція, яка ґрунтується на цих поняттях, характеризує вчення про пізнавальний процес як гносеологію та епістемологію. Термін «епістемологія» більш поширений у західних англосовітних країнах, йому надають перевагу ті вчені, які досліджують природу наукового пізнання. Поняття «гносеологія» ширше за змістом, воно охоплює будь-які форми і види пізнання людиною навколишнього світу - наукові, донаукові, ненаукові [6]. **Гносеологія** (грец. gnosis - пізнання і logos - вчення) - галузь філософії, яка вивчає сутність пізнавального процесу, його закономірності та принципи, форми і типи одержання знання про світ в усьому його багатоманітті. Важливим розділом філософської гносеології є вчення про структуру і методи пізнання, його рівні і способи, завдяки яким відбувається одержання знань майбутнім працівником Національної поліції України, їх систематизація, оформлення у наукові гіпотези, концепції, теорії. Центральним

пунктом гносеології є проблема істини як результату адекватного відображення у свідомості суб'єкта пізнавальної діяльності сутнісних властивостей об'єкта дослідницького інтересу. За словами Г.-В.-Ф. Гегеля, істина – велике слово і велике діло; в більшій мірі вона – ставлення до життя, позиція, від самого поступу, самого наближення до якої, якщо дух і душа людини здорові, вище здійснюються груди, глибше дихається [7]. Проблеми пізнання навколишньої дійсності завжди хвилювали мислителів, однак розгорнута гносеологічна проблематика була осмислена лише за добу Нового часу, коли потреба у достовірному знанні про сутність речей, природних і суспільних явищ стала домінуючою у мотивації філософських пошуків [5]. Суспільні потреби актуалізували питання щодо досвідного характеру одержання знання (емпіризм), можливостей розуму дати знання, адекватне самим об'єктам (раціоналізм). Загострилася і проблема активності суб'єкта в пізнавальному процесі, його можливостей отримати потрібне знання як достовірну, аргументовану інформацію про навколишній світ, здатності людини завдяки своєму досвіду, від якого залежать її почуття і розум, одержати точні, істинні знання про природу, суспільне життя і про себе [2]. Деякі філософи-скептики (Піррон, Секст Емпірик, М.-Б. де Монтень, Д. Юм) висловлювали сумнів щодо можливості отримати істинне знання. Інші філософи, зокрема І. Кант, заперечували здатність людини до пізнання сутності об'єктів («речі в собі»), агностики обмежували пізнання сферою явищ («речі для нас»). Цим вони обґрунтовували розповсюджений в сучасній некласичній філософії гносеологічний песимізм (лат. *pessimum* - найгірший) – зневіра у можливості людського розуму пізнати сутність речей і процесів, а також можливість керуватися здобутим знанням у практичному житті. Їх опоненти (Р. Декарт, Г.-В. Ляйбніц, Г.-В.-Ф. Гегель, К. Маркс) наголошували на необмежених можливостях людського розуму, його пізнавальній могутності, вірі в його здатність досягнути істину. На цьому ґрунтується гносеологічний оптимізм (лат. *optimus* - найкращий) - віра у всемогутність сили розуму, його здатність озброїти людство істинним знанням, яке уможливує продуктивно-доцільне використання природних ресурсів і суспільних надбань [1]. Відповідно до розуміння природи суб'єкта, об'єкта пізнавального інтересу та їх взаємодії теорія пізнання в історії філософії набувала різних форм, відтінків і напрямів: ідеалістична чи матеріалістична, споглядальна чи діяльнісна гносеологія. Важливе значення при цьому має проблема визначення основного відправного чинника самого «механізму» процесу пізнання. Філософи-сенсуалісти (Дж. Локк, Т. Гоббс, Д. Берклі) визнають головним чинником пізнання людські почуття. На думку англійського філософа Дж.Локка, всі людські знання мають чуттєво-досвідний характер, а людська душа – «чиста дошка» (*tabula rasa*), «білий папір без будь-яких знаків та ідей», на якому досвід залишає свої письмена. Теза Дж. Локка, що відчуття є першопричиною виникнення ідей («всі знання походять від відчуттів», «в розумі немає нічого, що б первісно не містилося у почуттях»), його вчення про досвідне

відображення матеріального світу (емпіризм) – є одними із центральних положень сенсуалістичних та емпіричних теорій пізнання. Філософи-раціоналісти (Р.Декарт, Г.-В.Ляйбніц, Б.Спіноза) визнають провідну роль розуму в одержанні знання, вважають його джерелом істини. Р. Декарт був переконаний в тому, що лише розум вказує надійний шлях досягнення істини, оскільки почуття здатні вводити людину в оману. Єдиним достовірним для людини є усвідомлення існування власного розуму. «Мислю, отже існую» (Cogito, ergo sum) – декартівська формула, яка, на його думку, є наріжним каменем науки про людське «Я», суб'єктивність (мисляча субстанція) і всіх людських наук. Розум, мислення і самосвідомість, а не життєвий досвід, на переконання Декарта, є вирішальними факторами процесу пізнання. Запах, смак, твердість, світло, тепло є вторинними якостями, яким передують первинні якості мислячої субстанції: ідея Бога як найдосконалішої істоти, аксіоми математики. Ідеї, якими керується людський розум, властиві людині від народження. Декарт вважав, що людина осягає «насправді істинне» «природним світлом» власного мислення, правильно застосовуючи його [3].

Висновки. Пізнання є багатоступеневим, складним, глибоко суперечливим процесом. Це притаманне і його результатам, уявленням про сутність, правильність, достовірність. Такі уявлення і судження забезпечуються різноманітними методами, зумовленими свідомим вибором дослідника моделі пізнавальної дії, принципами вивчення об'єкта, висловленими в поняттях попередніх припущень (гіпотез).

Гносеологія узагальнює конкретні методи пізнання, якими користуються різноманітні науки (технічні, природничі, суспільні, гуманітарні тощо), виокремлюючи серед них сукупність загально логічних і специфічних методів - індукція і дедукція, аналіз і синтез, аналогія, ідеалізація, типологізація, порівняння (компаративістика). Також ці методи широко використовуються у професійної діяльності майбутніх працівників Національної поліції України.

Список використаної літератури

1. Аксьонова В.І. Логічна культура – необхідна складова професійної діяльності працівника Національної поліції України. Перспективи. Соціально-політичний журнал. 2024. Вип. №1. С.24-29. С. 18 – 22.

2. Аксьонова В., Кобзар В. Шляхи подолання стереотипів нетолерантності в освіті в контексті аксіосфери сучасного українського суспільства // Південноукраїнські наукові студії : програма та матеріали VI Всеукраїнської науково -практичної конференції студентів та молодих вчених (м. Одеса, 04-05 грудня, 2023 р.). Одеса, 2024. С.38 - 40.

3. Аксьонова В.І. Гуманітарна освіта в Україні як фактор антропологізації становлення європейських цінностей. Перспективи. 2022. Вип. №3. С.24-29.

4. Аксьонова В.І. Philosophy of sociocultural meanings in the information system yesterday and today. Науково-теоретичний альманах Грані. Том 21. № 6, 2018. Дніпро. Р. 39 – 45.

5. Aksonova V. I., Sklovsky I.Z. METHODOLOGICAL CONCEPTS OF PHILOSOPHY AND SCIENCE USED IN THE COGNITIVE ACTIVITY OF A MODERN RESEARCHER. МАТЕРІАЛИ IV Міжнародної конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених «Концепти соціокультурної трансформації сучасного суспільства». (м. Одеса, 21-22 травня 2021 року). ДЗ «ПНПУ ім. К.Д. Ушинського», Одеса, 2021. С.7-10.

6. Aksenova V. PHILOSOPHY OF SCIENCE. Guide for graduate students, distance learning education. (Lectures, lectures notes, lectures video ppt, lectures audio). Part1. Philosophy of science. Graduate student's workbook. Кропивницький: FA NAU, 2016. 52 с.

7. Аксьонова В.І., Скловська О.І. Філософія. Модуль 1. Тема 5 Гносеологія. Філософія пізнання. Частина 1 Навчально-методичний посібник для студентів, курсантів, магістрантів та аспірантів. Кропивницький: ЛА НАУ, 2017. 168 с.

Бушулян І. О., здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, 1-го року навчання, спеціальність 013 «Початкова освіта», факультету початкового навчання, ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», м. Одеса, Україна

Науковий керівник: **Петінова Оксана Борисівна**, доктор філософських наук, професор кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського», м. Одеса, Україна.

СУТЬ ТА ЗНАЧЕННЯ АБСУРДУ (НА ПРИКЛАДІ ТВОРІВ А.КАМЮ: «ЧУМА» ТА «МІФ ПРО СІЗІФА»)

Проблема абсурду залишається актуальною в сучасному світі, хоча, можливо, виникли нові контексти, в яких вона постає. По-перше це технологічний прогрес і соціальні зміни: через них з'явилися нові джерела абсурду. Наприклад, проблеми, пов'язані зі штучним інтелектом, біотехнологіями та новими соціальними нормами та вимогами, можуть викликати відчуття втрати сенсу або безглуздості. По-друге – екологічні та глобальні проблеми: сучасні виклики, такі як зміна клімату, загроза зникнення видів і глобальний конфлікт, можуть посилити відчуття нашого безсилля та абсурдності наших дій, які не відповідають масштабу цих проблем. По-третє – особисте життя: у житті кожної людини можуть бути ситуації, які призводять до відчуття абсурду, наприклад, втрата коханої людини, розчарування в кар'єрі чи стосунках, відчуття самотності тощо. Та останнє – творчість: абсурдні питання

залишаються актуальними через творчість людини та переосмислення. Творчі люди в різних сферах, таких як література, мистецтво, кіно, філософія тощо, продовжують висловлювати свої думки з цього приводу в нових контекстах і формах. Отже, проблема абсурду залишається актуальною у сучасному світі, оскільки людство стикається з постійними змінами та викликами.

Значення «абсурду» дуже відоме в народі і його знає майже кожна людина. З латинської «absurdus» означає безглуздий, неможливий, немилосливий і це одне з основних понять екзистенціалізму [10]. А в народі кажуть просто щось смішне, нісенітниця, крайність, те, що не підлягає чомусь правдивому і доказаному. Давайте розглянемо це поняття з точки зору філософії. У філософії поняття абсурду часто пов'язують з ідеями, що стосуються беззмістовності, безладу чи протиріччя. Воно може мати кілька різних відтінків залежно від контексту, але в загальному розумінні абсурд вказує на неузгодженість у мисленні, віруваннях або реальності [3].

У Франції в середині ХХ ст. проблема абсурду у філософії постає однією з найважливіших. І саме тут абсурд тісно пов'язаний із філософією екзистенціалізму. А що ж таке екзистенціалізм? Це поняття ми вже використовували вище і воно позиціонує і досліджує людину як унікальну духовну істоту, що здатна до вибору власної долі [5]. Тобто цей напрям у філософії вважає реальним лише існування людини та її переживання.

У цій філософії, особливо у його атеїстичному напрямку у Франції, – це одна з основних категорій, яка вживається для характеристики невідповідності, несумірності особистісного існування людини і безособистісного буття світу (природного і суспільного), що викликає почуття тривоги, туги, нудьги, нудоти і провокує на самогубство чи бунт (А. Камю). Ця категорія, на його думку, виникає із зіткнення між природною, мислячою, смертною людиною та «нерозумним мовчанням» світу, «між ірраціональністю і шаленим прагненням ясності, поклик якого залишається в найбільших глибинах людської душі». Суперечлива складність людської історії, яка з погляду ідеалу правди та справедливості здається потворною, може привести до висновку, що ця категорія – екзистенційна правда, тобто правда життя. Але усвідомленню, що цей висновок безпідставний, протистоїть гуманістичний та духовний досвід людства з його прагненням утвердити сенс буття в гармонійному співіснуванні людей і народів, природи й соціального доквілля [6]. І саме ця категорія найяскравіше виражена у філософській концепції Альбера Камю, та її визначають як «філософію абсурду».

Філософія абсурду – це напрям філософії, який твердо розглядає людину в контексті її стосунків разом з беззмістовним і ворожим до людської індивідуальності світом. Це поняття нібито належить А. Камю, бо почувши це словосполучення, зразу думаєш про нього. Його вважають одним з найвідоміших та найяскравіших представників філософії абсурду [1]. А хто ж такий Альбер Камю? Це відомий французький естетик, романіст, есеїст, філософ

та публіцист. Твори Альбера Камю перебувають на стику художньої прози і філософського трактату. Письменник був затятим прихильником гуманізму, при цьому відкидав насильницькі методи боротьби з несправедливістю, оскільки цей шлях тільки примножує її. Всі книги автора відрізняються глибоким соціальним і філософським змістом. Кожна деталь ретельно продумана, має своє значення і відіграє певну роль. Камю захоплює і бентежить, засмучує і радує. Це один з тих письменників, який змушує задуматися над людським призначенням і основними цінностями. І саме він, Альбер Камю, відніс проблему абсурду до найважливіших проблем усього людства. Він визнавав абсурд як метафізичний стан особистості у суспільстві. Вважав цю проблему фундаментальною для людської спільноти. Та головним є ставлення до цієї проблеми. Камю говорив, що виявлення абсурдності життя не повинно означати завершення духовних пошуків і все тільки починається. На думку автора, людина повинна шукати відповіді на основне питання: як і навіщо жити. У визначенні «абсурду» саме як «відношення», він розкриває це поняття через дві опозиції: «світ» та «індивідуальність», їхнє взаємопроникнення. Протиставляє два феномени: людську всеохопну жагу і абсолютну ірраціональність життя, що їй протидіє. Абсурд у філософа народжується з факту безсумнівної неможливості віднайти принципи світобудови. Будучи частиною цілого, збагнути відсутність у цьому цілому будь-якого наперед заданого сенсу – ось в чому проблема того, хто стикається з відчуттям абсурду. Мить усвідомлення абсолютної байдужості цього світу до людини – трагічна. Це призводить до відчуття безплідності своїх намагань, відчуття абсурду [2].

Значення абсурду у Альбера Камю розкривається і підіймається в його художніх творах, а саме у драматургії, есе, романах, п'єсах та у прозі, а також у його філософських працях. Саме у своїй творчості він показував як сутність абсурду може впливати на людське існування. Але це можна виявити і побачити лише прочитавши і розглянувши всю творчість Камю і мати достатньо матеріалу для аналізу цієї проблеми.

Саме з легкої руки Альбера Камю філософія екзистенціалізму знайшла втілення в літературі. Таке поєднання літератури і філософії є явищем невинятковим, адже література Франції, як жодна інша, змогла наблизитися до філософії. Камю неодноразово говорив, що він не філософ. Це протиріччя може підтвердити фраза, котру він писав у своїх записниках у молодому віці: «Думають тільки образами. Хочеш бути філософом – пиши романи» [3]. Ця фраза, на мою думку, відображає погляд Камю на зв'язок між філософією та літературою. Він мав на увазі, що романи дуже сильно походять та мають здатність до вираження філософських ідей та аспектів людського існування через образи та сюжети в творах. вважав, що філософія, як теоретична наука, може виявитися недостатньою для повноти висловлення людського досвіду, тоді як література може досягти цього через відтворення емоцій, внутрішніх конфліктів та моральних дилем. Тобто, всі літературні видання, а особливо романи, автор

пише серцем, душею та емоціями. Вони у всіх різні, і тому романи не зможуть бути подібними один до одного, і це може призвести до нових відкриттів, філософських тверджень і досягнень. Таким чином, Камю спонукав цією фразою до того, щоб уважніше дивилися на роль літератури в розумінні та вираженні філософських ідей.

У письмовій діяльності Альбера Камю є декілька етапів і головна ідея їх полягає в тому, що людина мусить свідомо бунтувати задля наявного в житті абсурду. Перший етап – це Пролог і до нього входять такі твори як «Одруження» 1939 року написання та «Виворіт і лице» 1937 року. До другого етапу входять аж 4 твори, а саме: «Міф про Сізіфа» та «Сторонній» 1942 року написання, «Непорозуміння» 1944 року та «Калігула» 1945 року. І цей етап має назву Абсурд. Третій етап називається Бунт і він має твори «Чума» 1947 року, «Праведні» 1949 року та «Бунтівна людина» 1951 року. Та останній четвертий етап під назвою Вигнання має такі твори: «Падіння» 1956 року, «Вигнання і царство» 1957 року та «Актуальне» написаний впродовж 1950-1958 років [4]. І ми розглянемо саме такі два твори, в котрих якнайбільше постає питання про абсурд – це роман-притча «Чума» (фр. *La Peste*) та есе «Міф про Сізіфа» (фр. *Le Mythe de Sisyphe*).

Роман-притча «Чума» написаний у 1947 році в стилі екзистенціалізм. А чому цей роман називається притчею, а не просто романом? Бо роману-притчі притаманна повчальна філософська ідея. Головна думка цього твору це те, що людина завжди повинна бути і залишатися Людиною. А тема полягає в тому, що людська спільнота бореться проти конкретного зла, а саме проти чуми; як персонажі стикаються з безсенсом та безладдям у світі, де немає гарантованих відповідей на загальні питання про моральність і справедливість. Проблематика роману доцільно описує твір: активне протистояння злу; відповідальність за власний вибір; моральність та аморальність; життя і смерть та найголовніше – зло, добро і абсурд у житті людини [11]. Хоча, на перший погляд, в романі підіймається проблема боротьби європейського суспільства з нацизмом і фашизмом (так званої «коричневою чумою»), але насправді під чином «чуми» автор розуміє набагато більше. Тут Альбер Камю досліджує тему абсурду через ситуації екстремальних обставин – через образ епідемії чуми, яка вразила місто Оран, поширюючи її на соціальний і моральний рівні. Як він пояснював згодом, чума – це невід'ємна частина буття, одне з втілень зла. Вона руйнує людські життя і цілі народи.

Так як в нас цей роман написаний у стилі екзистенціалізму, то розглянемо основні його положення:

1. На перше місце висувуються категорії абсурдності буття, страху, самотності, страждання, смерті.
2. Існування людини (екзистенція) передує сутності та є важливішим.
3. Людина самотня у світі, але її існування в єдності з іншими необхідне, щоб побороти страх, відчай, тривогу, самотність.

4. Відчуженість людини і абсурдність світу взаємопов'язані та взаємозумовлені.

5. Вища життєва цінність, головний скарб людини – її внутрішня свобода.

6. Людина у вирішальні моменти життя стає перед вибором, і в залежності від свого вибору – вона стає Людиною, або ні.

7. Особистість має протидіяти суспільству, державі, середовищу, ворожому «іншому», адже всі вони нав'язують їй свою волю, мораль, свої інтереси й ідеали.

8. Відображення життя у творі митця завжди суб'єктивне [9].

Аналізуючи ці основні положення, можна зрозуміти, що де є людина, там і складнощі: переплетення боротьби особистості із зовнішніми факторами та пошук сенсу у безперервному вихорі абсурду.

Витікаючи звідси, є кілька аспектів абсурду:

- Одним із них є безперспективність боротьби з чумою, оскільки головні персонажі відчувають, що вони не знають, як боротися з хворобою, яка поширюється непередбачувано та необумовлено. Зрозумівши, що вони нездатні нічого зробити проти сили природи, люди стають заручниками свого міста.

- Відсутність сенсу та моральних орієнтирів: обставини, пов'язані з епідемією, викликають відчуття безладу та відсутності сенсу. Люди стикаються з моральними дилемами та питаннями про справедливість, але іноді не знають на них відповідей.

- Втрата контролю над своїм життям і відчуття відчуження: до цих проблем призвела епідемія як від самого себе, так і від інших людей.

- Парадокси ситуацій і цінності: епідемія руйнує соціальні норми, визначаючи несподівані або навіть протиречні ситуації та моральні правила.

Таким чином, абсурд стає важливим філософським мотивом, який підкреслює безсилля та невизначеність людського існування під час катастрофи та кризи.

У творі є багато авторських роздумів які можна пов'язати з розкриттям суті абсурду. Так, Альбер Камю відображає ідею, що людина може мати складнощі у сприйнятті або співчутті до страждань інших, особливо якщо ці страждання не є очевидними або безпосередньо не зачіпають її особисто: «..не може людина по-справжньому перейнятися чужим горем, якого не бачить вочевидь.». [8, с. 52]. Тут автор підіймає таку проблему яка важливість емпатії. Він наголошує на те, що якщо людина поставить себе на місце іншої людини, в якій сталося горе, то тільки тоді вона зможе по-справжньому зрозуміти її переживання та почуття. Камю підкреслює існування загально-людської тенденції сприймання негативних подій, які не торкнулися особисто, як чогось віддаленого та неправдоподібного: «..Стихійне лихо і справді річ досить звична, але поки це лихо не впаде саме на вашу голову, важко в нього повірити.» [8, с. 14]. Камю наголошує на тому, що люди часто не можуть по-справжньому усвідомлювати

реальність стихійних лих, доки вони не потрапляють під їхній вплив. Доти, поки негативні події стосуються інших, вони можуть здаватися далекими та нереальними. Однак, коли ці лиха стають реальністю для конкретної особи, вони вже не можуть бути ігноровані. Люди можуть сподіватися, що погані речі траплятимуться з іншими, а не з ними самими, і тому не вірять у можливість негативних наслідків. У висновку про цей роман можна описати слово «Чума» такими фразами та словосполученнями: зло, що знищує людей духовно; смертельна хвороба та епідемія; страх, що живе в душі кожної людини; нескінчена поразка та найголовніше – це абсурд [4]. Роман «Чума» не дає відповіді, як подолати світове зло, але допомагає зрозуміти цінність і боротьби проти нього.

«Міф про Сізіфа» не просто входить до другого етапу в творчості під назвою Абсурд, бо саме в цьому есе Альбер Камю розглядає всі аспекти відчуття абсурду, обґрунтовує поняття абсурду, визначає зміст проблеми абсурдної творчості і в кінці завершує притчею про Сізіфа, в якій пише про міфологему абсурду [3]. Таким чином ми бачимо, що цей твір начебто побудований на темі абсурду і писався заради нього. Тут автор повністю розкрив поняття абсурду в усіх сферах буття я надав йому універсального характеру. Основна тема та ідея цього твору пов'язана з внутрішньою свободою людини в абсурдному світі. На мою думку, в «Міфі про Сізіфа» присутні такі теми як: Абсурдність життя – коли людина стикається з безсмысловістю світу навколо себе, Камю підкреслює абсурд людського існування. Символом цієї абсурдності є Сізіф, який постійно тягне камінь на вершину гори, а потім дивується, як він звалюється. Далі це Бунт проти абсурду – автор використовує бунт як спосіб відповісти на абсурдність світу. Він підкреслює, що людина може знайти свободу, роблячи вибір і борючись з абсурдом, навіть коли життя є безсмысловим. Камю вважає, що Сізіф стає героєм, коли він усвідомлює, що він сам вирішує, що робити. І останнє це – Парадокс щастя – означає, що щастя можна знайти навіть у абсурдних ситуаціях. Справжнє щастя полягає в прийнятті абсурдності світу та знаходженні радості в бунті проти неї. Сізіф – це «абсурдний герой», приречений на безсмыстовну працю. Образ Сізіфа найбільше цікавить філософа у той момент, коли він спускається з гори вслід за каменем. За роздумами автора – це істинно трагічний момент, коли Сізіф усвідомив своє безвихідне становище. У нього немає надії, але й не існує такої долі, яка не може бути подоланою за допомогою предирства до неї. Камю стверджує, що саме в той момент, коли Сізіф усвідомлює безцільність своєї справи і однозначність своєї долі, він отримує свободу в розумінні абсурдності ситуації і досягає стану умиротвореного прийняття. Таким чином, Сізіф знаходить перемогу у самому собі, в глибині свого духу. Альбер Камю робить досить незвичний висновок: «Однієї боротьби за вершину досить, щоб заповнити серце людини. Сізіфа можна вважати щасливим» [7].

Висновки. Отже, суть і значення абсурду не таке і просте як здається на перший погляд. І саме на прикладі творів Альбера Камю, котрий намагався розкрити філософську сутність абсурду та донести через художні образи основні ідеї й відчуття існування людини у світі, відкривається нове глибинне значення цього поняття. Камю вважає абсурд найголовнішою і найважливішою темою людського існування. Це фундаментальна проблема для людської спільноти. Та головним є ставлення до цього. Виявлення абсурдності життя не повинно означати завершення духовних пошуків. Людина повинна шукати відповіді на основне питання: як і навіщо жити. Камю визначив абсурд як “метафізичний стан людини в світі”, отже як основну проблему людського буття.

Список використаних джерел

1. Абсурду філософія. *ВУЕ*. [online] Доступно: <https://vue.gov.ua/%D0%90%D0%B1%D1%81%D1%83%D1%80%D0%B4%D1%83%D1%84%D1%96%D0%BB%D0%BE%D1%81%D0%BE%D1%84%D1%96%D1%8F>
2. АЛЬБЕР КАМЮ. БУНТИВНА ЛЮДИНА ПЕРЕД ЛИЦЕМ АБСУРДУ. *artefact.org.ua*. [online] Доступно: <https://artefact.org.ua/history/alber-kamyu-buntivna-lyudina-pered-litse-absurdu.html>
3. Альбер Камю: філософія абсурду. Реферат. *Освіта.UA*. [online] Доступно: <https://ru.osvita.ua/vnz/reports/philosophy/13023/>
4. Дем'яненко С., 2015. ЧУМА – ЦЕ ПОШЕСТЬ, ФАШИСТСЬКА НАВАЛА ЧИ СИМВОЛ МЕТАФІЗИЧНОГО ЗЛА? [online] Доступно: https://elibrary.kubg.edu.ua/8762/1/S_Demyanenko_VL_3_IS_UKKUBG.pdf
5. Екзистенціалізм. *Вікіпедія*. [online] Доступно: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%95%D0%BA%D0%B7%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B5%D0%BD%D1%86%D1%96%D0%B0%D0%BB%D1%96%D0%B7%D0%BC>
6. Енциклопедична стаття. Абсурд. *Енциклопедія Сучасної України*. [online] Доступно: <https://esu.com.ua/article-42250>
7. Марковська М. МОЇ РОЗДУМИ НАД ТВОРОМ А. КАМЮ «МІФ ПРО СІЗІФА. ЕСЕ ПРО АБСУРД». [online] Доступно: <http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/13910/1/Markovska.pdf>
8. Перепада. А. О., 1991. 'Альбер Камю «Чума»': Сторонній: Повість. Чума: Роман., Передм. Д. Наливайка. Дніпро, 113 с.
9. Презентація на тему: "А. Камю. Роман "Чума". *На Урок*. [online] Доступно: <https://naurok.com.ua/prezentaciya-na-temu-a-kamyu-roman-chuma-321304.html>
10. Тлумачний словник української мови. *СЛОВНИК.ua*. [online] Доступно: <https://slovnyk.ua/index.php?sword=%D0%B0%D0%B1%D1%81%D1%83%D1%80%D0%B4>

11.«Чума» А. Камю аналіз *Dovidka.biz.ua*. [online] Доступно: <https://dovidka.biz.ua/chuma-a-kamyu-analiz/>

Дилян Анна Віталіївна – здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти ОПП Менеджмент соціокультурної діяльності, кафедра філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського, м. Одеса, Україна.

Науковий керівник – **Врайт Галина Яківна** – кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», м. Одеса, Україна.

ПОЛІКУЛЬТУРНА ОСВІТА ЯК ІНСТРУМЕНТ ГЛОБАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

Наявність різноманітного культурного оточення стала важливою рисою сучасного глобалізованого світу. В освітній сфері це стає необхідністю. Зростання етнічної різноманітності у соціальних середовищах, де люди проживають і працюють, і недостатня готовність вирішувати ці виклики визнається глобальною спільнотою. Це привело до усвідомлення полікультурної освіти як важливої характеристики, що відповідає сучасним умовам суспільно-політичного розвитку у всьому світі.

В Україні полікультурна освіта стала особливо актуальною в період її становлення як незалежної держави з орієнтацією на європейський освітній простір, що підтверджується прийняттям відповідного законодавства на міжнародному рівні.

Стан розвитку полікультурної освіти в Україні показує формування законодавчої бази для її розвитку. Однак ідеї такої освіти ще не знаходять практичного втілення, і питання їх реалізації лишаються на рівні проголошених принципів [4, с. 151-153].

У світлі нових соціокультурних умов світова педагогічна думка розробляє відповідні освітні стратегії. Згідно з доповіддю Міжнародної комісії ЮНЕСКО щодо глобальних стратегій розвитку освіти в XXI столітті, однією з найважливіших функцій сучасної освіти є навчання людей жити разом, перетворюючи існуючу взаємозалежність між країнами та етнічними групами на свідому та солідарну [2, с. 1454].

Етимологічно слово «полікультурний» складається з двох частин: «полі-» і «культурний». Перше – походить від грецького префікса «πολύ» (poly), що означає «багато» або «різноманітний». Друге – походить від слова «культура», яке означає сукупність матеріальних і духовних цінностей, звичаїв, мистецтва,

знань, традицій і способу життя, характерного для певної групи людей чи суспільства. Культурна різноманітність, ось сенс полікультуралізму. Культурне розмаїття вказує на те, що існують різні види культур, які мають відмінні характеристики, які відрізняються одна від одної та які можна відрізнити одна від одної. Полікультуралізм – це, в основному, світогляд, який потім можна перевести в різні культурні політики, які наголошують на прийнятті релігійних, множинних і полікультурних реалій, які зустрічаються в житті людей.

Таким чином, полікультурна освіта виходить за межі простого вивчення різних культур і включає різноманітні культурні точки зору та традиції, що сприяє формуванню більш інклюзивного та відкритого світогляду учнів.

Термін "двомовна освіта" часто пов'язують з полікультурною освітою, оскільки вона передбачає навчання студентів більш ніж однієї мови. Це не лише розвиває мовні навички, але й сприяє спілкуванню з різними культурами через їхні рідні мови, сприяючи ранньому вихованню міжкультурного розуміння та співчуття [5].

Загалом, полікультурна освіта має багато вимірів, і експерти запропонували багато визначень для цього поняття. Термін «полікультурність» включає три основні складові: спрямований на культуру, пов'язаний з різноманіттям культур, і орієнтований на управління цим різноманіттям. Отже, полікультурність не просто політична доктрина, а скоріше спосіб мислення або ідеологія у людському житті.

Полікультурна освіта пройшла чотири етапи в історії свого розвитку:

1. Спроби інтегрувати етнічні дослідження на різних рівнях навчальних програм.
2. Поліетнічна освіта, спрямована на застосування принципу рівності у освітній реформі.
3. Врахування інших маргіналізованих груп, таких як жінки, інваліди, представники LGBTQ+, і їхні вимоги до освіти.
4. Теоретичні розробки, дослідження та практика, зосереджені на відносинах між расою, статтю та класом, і формування спільних цілей серед теоретиків та педагогів.

Полікультурна освіта спрямована на розвиток усвідомленості, толерантності, розуміння та знань, які враховують культурні відмінності, а також відношення між культурами щодо світоглядів, концепцій, цінностей, вірувань і ставлень. Це сприяє підготовці студентів до життя у взаємопов'язаному та культурно різноманітному світі [3, с. 508].

Деякі ідеї полікультурної освіти різних країн можуть бути впроваджені в навчальний процес вищих навчальних закладів України. Наприклад: використовувати інформацію про різні культури та соціальні групи у змісті психолого-педагогічних дисциплін; ідея розвитку у вчителів навичок критичного мислення щодо того самого предмета чи явища; формування неупередженості у поглядах на етнічну самосвідомість; полілінгвальне

навчання; досягнення рівних можливостей у процесі навчання для всіх учнів [4, с. 153].

Полікультурна освіта виходить за рамки традиційних методів, включаючи різноманітні культурні погляди та мови в навчальне середовище. Цей підхід має на меті підготувати студентів до світу, який є взаємопов'язаним і культурно багатим [5].

Полікультурна освіта вважається важливим інструментом глобального розвитку тому що, вона сприяє розвитку міжкультурного розуміння, що допомагає людям виховувати толерантне ставлення до різниць і культурного розмаїття, що особливо актуально в сучасному глобалізованому світі, де взаємодії між різними культурами стають нормою.

Тобто, полікультурне виховання та ефективне міжкультурне спілкування особистості можливе за умов набуття нею необхідних лінгвокультурологічних знань, які разом із систематизацією уявлень про наявні міжкультурні відмінності допоможуть уникати помилкових стереотипних висновків і, відповідно, обирати коректну лінію комунікативної поведінки.

Освіта є підґрунтям інтелектуального, культурного, духовного, соціального та економічного розвитку суспільства і держави. У Національній доктрині розвитку освіти в Україні зазначено, що мета державної політики щодо розвитку освіти полягає у створенні умов для розвитку полікультурної особистості та творчої самореалізації кожного громадянина України [1, с. 61].

Крім того, полікультурна освіта підготовляє студентів і професіоналів до роботи в глобальному середовищі, розвиваючи необхідні міжкультурні навички для успішного функціонування у міжнародному бізнесі, дипломатії, наукових дослідженнях та інших глобальних сферах. Вона також сприяє зміцненню соціального злагодження, підтримуючи відчуття соціальної справедливості, рівності та усвідомлення громадянських прав і обов'язків у контексті різноманітної суспільності, що сприяє створенню більш гармонійного суспільства.

Розуміння різноманітності культур, яке підтримується полікультурною освітою, сприяє зменшенню міжнаціональних конфліктів і співпраці між країнами, що сприяє побудові миру, співробітництва та єднання у боротьбі з глобальними викликами, такими як зміна клімату, бідність і війни.

Отже, полікультурна освіта – це динамічний метод, що розширює освітню подорож дитини, залучаючи різноманітні культурні перспективи і мови, що сприяє глобальному усвідомленню та культурній компетентності і підготовці до життя в глобальному співтоваристві.

Список використаної літератури

1. Вертегел В. Л., Хребтова В. В. Теоретичний аспект зародження й розвитку полікультурного виховання. С. 53–69.

2. Development of multicultural education: tasks, tools and project solutions / L. Ovsiienko et al. TEM journal. 2023. Vol. 12. P. 1451–1460.
3. Khaedir M., Wahab A. A. The function of multicultural education in growing global citizen. Advances in social science, education and humanities research. 2019. Vol. 418. P. 507–512.
4. Sultanova L., Khomych L., Belando-Montoro M. R. Peculiarities of multicultural education development in north America, Western Europe and Ukraine. International journal of new education. 2020. P. 122–156.
5. What is multicultural education? Disadvantages & advantages - ideal school. Ideal School. URL: <https://idealschool.education/2023/08/09/what-is-multicultural-education-disadvantages-advantages/> (date of access: 29.04.2024).

Кадієвська Ірина Аркадіївна, доктор філософських наук, професор кафедри Гуманітарних та соціально-економічних дисциплін Військова академія, м. Одеса, Україна.

ЗНАЧЕННЯ ТА РОЛЬ ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН У РОЗВИТКУ ВІТЧИЗНЯНОЇ ОСВІТИ

В сучасних умовах населення дуже швидко почало забувати про те, заради чого взагалі слід бути добрими, чуйними, чесними та порядними. Чому необхідно виховувати здатність до безкорисливої любові та дружби, готовність допомагати та прощати, співпрацювати та надавати підтримку один одному. Яку роль у житті суспільства відіграють моральні якості та чим загрожує поширення тотальної аморальності? У чому полягає сенс доброзичливості, щирості, турботи, привітності та гостинності, бажання радіти не лише за власні успіхи, але й за досягнення інших людей? Криза духовності в сучасному суспільстві не є чимось абстрактним, вона проявляється у всіх аспектах життєдіяльності людини. Сьогодні на превеликий жаль всі ми зіткнулися із парадоксальною ситуацією дегуманізації та дегуманітаризації освіти в Україні. Професорсько-викладацький склад українських ВНЗ зазнає серйозного занепокоєння у зв'язку з планомірним та цілеспрямованим скороченням дисциплін гуманітарного циклу. Серед предметів, які з незрозумілих причин зазнають особливого скорочення, можна назвати такі, як: філософія, соціологія, політологія, культурологія, психологія і т.д. Втім, хочеться сподіватись на те, що наші співгромадяни розуміють та усвідомлюють ту серйозну роль, яку філософія та інші гуманітарні науки відіграють у житті людини та суспільства. Адже вивчення дисциплін гуманітарного циклу позитивно впливає на інтелект і психіку особистості, активно розвиває інтелектуальний та творчий потенціал кожної людини. Тому держава та суспільство мають бути зацікавлені у ефективному функціонуванні філософії та інших гуманітарних предметів.

Філософія традиційно виконує надзвичайно важливу просвітницьку місію. Вона здатна виховувати в людині високі моральні та громадянські якості. Філософія та інші гуманітарні дисципліни приймають активну участь у формуванні світогляду особистості, який виступає універсальним інструментом збереження та передачі гуманістичних цінностей. Головною місією філософії є вічна спрямованість у пошуку сенсу життя. Безумовно наука не повинна перетворюватися на безцільне накопичення знань, мистецтво – на формалізм, а освіта на процес засвоєння знань, умінь та навичок. Оскільки саме осмислена діяльність відкриває перспективи для самореалізації, мотивує та завдає глибоке моральне задоволення особистості. У той час як діяльність, позбавлена сенсу, лише втомлює та обтяжує будь-яку людину. З цього погляду філософія може допомагати кожному орієнтуватись в складних процесах самовизначення. І лише в тому випадку, якщо між ціннісними орієнтаціями, цілями та принципами людини буде встановлений об'єктивний взаємозв'язок, результатом буде цікава робота, улюблена сім'я та щасливе й гармонійне життя в майбутньому. Ще в стародавньому світі людство вже виявило низку вищих духовних потреб, головною з яких безумовно є потреба у набутті сенсу життя. Головною особливістю стародавньої філософії можна вважати щире прагнення зрозуміти сутність природи, космосу, життя і всього світу в цілому. Геніальними філософами давнини були поставлені ті фундаментальні питання філософії, які й сьогодні продовжують залишатися актуальними. Хто така людина? Звідки вона прийшла та куди йде? Чи існує особливе призначення у житті людини на землі? Що таке щастя? У чому сенс життя? Які цінності природи та культури необхідно зберігати та усталювати? Від чого залежить щастя, благополуччя та процвітання людства? Ці та багато інших подібних питань фактично визначили основний вектор у розвитку світової цивілізації. Проблема сенсу життя перебуває у центрі уваги видатних філософів на всіх етапах історичного розвитку світової культури. У давньогрецькій філософії були представлені дуже цікаві та оригінальні рішення цієї проблеми. Сократ знаходив сенс життя в щасті, джерелом якого є розвиток моральних якостей особистості. Основні складові щастя за Платоном полягають у розвитку душі, для Аристотеля - у житті, наповненому мужніми подвигами, прагненні стати зразковим громадянином своєї держави. Для Епікура сенс життя виявлявся у тому, щоб уникнути неприємностей, у досягненні спокою, для Піфагора – у науковому знанні ідеального та гармонійного числа душі.

Список використаної літератури:

1. Вишневський Омелян. Український виховний ідеал і національний характер: (витоки, деформації і сучасні виклики) / Омелян Вишневський. – Дрогобич: вид. Святослав Сурма, 2010. - С. 27-32, 136-140.
2. Волкова Н.П. Педагогіка: [навч. посіб.] / Н. П. Волкова. – К. : Академвидав, 2007. – С. 115-119

3. Омеляненко В.Л. Педагогіка: завдання та ситуації: / В. Л. Омеляненко, А. І. Кузьмінський, Л. П. Вовк . – практ. – К. : Знання-Прес, 2006. – С. 210-234

Консицька Анастасія, здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, спеціальність 081 «Право».

Науковий керівник: **Нівня Ганна Олександрівна**, кандидат філософських наук, доцент кафедри теорії та історії держави і права Одеський державний університет внутрішніх справ, м. Одеса, Україна

ПАРАДОКС В ЛОГІЦІ ТА МАТЕМАТИЦІ

Парадокс являє собою феномен, який тою чи іншою мірою потрапляє у фокус уваги різних наук. Його досліджують логіка, математика, лінгвістика, психологія, тощо. Найбільш вражаючим є наявність парадоксів у точних науках, зокрема в логіці та математиці. Це може здатися дивним, оскільки ці науки нібито за самою своєю суттю не припускають жодних протиріч. Однак, саме у цих областях іноді з'являються парадокси, що, своєю чергою, також є парадоксальним явищем. Нижче ми розглянемо проблему парадоксу з точки зору логіки як науки про закони правильного мислення та математики як науки про відношення між уявними, ідеальними об'єктами.

З позиції логіки, парадокс - це ситуація, коли мають місце два протилежних твердження, що мають переконливі аргументи. Наприклад, Сократівське "Я знаю, що нічого не знаю". Варіантом парадоксу є антиномія, тобто міркування, яке доводить еквівалентність двох взаємовиключних тверджень [2, с. 32].

Логічні парадокси привертають увагу дослідників через абстрактний характер логіки. Ця наука не базується на експериментах чи фактах, а заснована на аналізі реального мислення. Результати цього аналізу нерідко мають синтетичний та нерозчленований характер. Можна сказати, що парадокс - це судження, яке суперечить нашим уявленням про світ, формально-логічним законам чи повсякденному розумовому мисленню. Ці судження спочатку можуть здаватися помилковими, оскільки руйнують уявлення про встановлений порядок речей. Іншими словами, логічний парадокс - це твердження, яке на перший погляд може здатися неправдоподібним, але насправді містить у собі істину. [3, с.79-80]. Отже, логічний парадокс завжди пов'язаний з певним протиріччям.

Перші відомі парадокси були описані в Стародавній Греції. Найвідомішим з них є так званий «парадокс брехуна», сформульований грецьким філософом Евбулідом з Мілета у IV столітті до н.е. Втім, є відомості про існування даного парадокса ще за часів Епіменіда, який жив у VI столітті до н.е. на острові Крит. В письмових же джерелах він з'являється лише на початку XV століття.

Формулювання парадокса "Брехун" таке: "Якщо той, хто бреше, каже, що він бреше, то він одночасно каже правду та бреше, що призводить до неможливого" [1, с. 43]. Примітно, що незважаючи на свою довгу історію, парадокс брехуна і до сьогодні залишається зразком нерозв'язного логічного протиріччя.

Парадокси можна розділити на два типи: перший - коли існує точний розв'язок, але він неочевидний і формулювання завдання призводить до помилкового розуміння умов. Серед таких парадоксів можна виділити парадокс закону великих чисел Бернуллі, парадокс днів народження, тощо [1, с. 43]. Тобто парадоксальність в даному випадку є, скоріше, хибною, вона зникає, якщо відкинути інтуїтивні уявлення і звернутися до строгих підрахунків.

Другий тип парадоксів ґрунтується на неоднозначній інтерпретації аксіоматики теорії ймовірності, її невизначеності, саме парадокси цього типу називають справжніми. До них належить, зокрема, парадокс Бертрана [1, с.43].

Існує інша підстава класифікації парадоксів, запропонована Ф. Рамсейем. Дослідник поділив парадокси на синтаксичні та семантичні. Синтаксичні парадокси містять поняття, що відносяться до логіки або математики, тоді як семантичні парадокси стосуються лінгвістики або теорії пізнання. Хоча спочатку цей поділ досить широко використовувався, з часом з'ясувалося, що він нечіткий і ґрунтується, головним чином, на конкретних прикладах, а не на глибокому теоретичному аналізі [2, с.32].

Тепер детальніше розглянемо парадокси в математиці. Основні представники теорії парадоксів, такі як Георг Кантор, Дітріх Браєс, Бертран Рассел та Дж. Дж. Беррі, зробили значний внесок у розвиток цієї галузі. Так, Кантор, як творець теорії множин, ввів поняття "згортання" для створення абстрактних уявних об'єктів. Це дозволяє піднятися на вищий рівень пізнання і проникнути у світ абстрактних понять. Парадокс Браєса вказує на те, що збільшення пропускної здатності мережі при виборі суб'єктами свого маршруту може знизити загальну продуктивність. Це пояснюється тим, що оптимальна рівновага для таких систем не завжди є оптимальною за Парето [4, с. 103]

Парадокс Беррі пов'язаний з самореференцією і формулюється у фразі: «найменше натуральне число, означення якого неможливо вкласти в задане число слів» [4, с. 104]. Даний парадокс став предметом не тільки математичних досліджень, а й філософської рефлексії.

Одним з найвідоміших парадоксів в теорії множин є Антиномія Рассела. Вона полягає в спробі визначити множину всіх множин, які не містять себе в якості елемента. Цей парадокс призводить до протиріччя через самореференцію і вимагає уведення аксіоми самовиключення для його подолання. Протиріччя у антиномії Рассела виникає з використання поняття множини всіх множин та невідповідності законам класичної логіки [4, с.104]

Резюмуючи зазначимо, що парадокси в логіці та математиці, з одного боку, вказують на слабкі місця наукової теорії, з іншого боку, вони можуть виявитися корисними, спонукаючи до формування нових шляхів наукового пізнання. Отже,

парадокс є невід’ємною складовою наукового пізнання, його наявність є сигналом про необхідність пошуку нових шляхів розв’язання проблеми, нових підходів та методів або більш детального з’ясування передумов та аспектів досліджуваного явища.

Список використаної літератури:

1. Бабак О. М. Історія парадоксів. *Наумовські читання*: 2019 рік: матер. XVI студентської наук. конф. 22-23 листоп. 2018 р. Харків: ХНПУ, 2019. с. 42-45.
2. Більчук О. С. Логічні парадокси та їх роль у пізнанні. *Радіоелектроніка та молодь у XXI столітті*: 2022 рік: матер. XXVI Міжнар. молод. форуму. 19–21 квіт 2022 р. Харків : ХНУРЕ, 2022. С. 32–33.
3. Зленко Н.М., Тимошенко О. В. Роль парадоксів в розвитку науки. *Наукові підсумки 2018 року*: 2018 рік: матер. XXV Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. 17 груд. 2018 р. Вінниця, 2018. С. 78-83.
4. Марцін І., Бабій В. Парадокси в математиці. *Наука. Освіта. Молодь*. 2017. Частина 2. С. 103-105.

Пустовойт Дар’я, здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, 1-го року навчання, спеціальність 013 «Початкова освіта. Логопедія»

Науковий керівник: **Петінова Оксана Борисівна**, доктор філософських наук, професор кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського», м. Одеса, Україна.

«ГРАД БОЖИЙ» - ЯК МОДЕЛЬ ІДЕАЛЬНОГО СУСПІЛЬСТВА В ТВОРЧОСТІ АВГУСТИНА

Августин Блаженний – одна з найяскравіших філософських постатей, що залишила помітний слід у культурному та духовному житті людства. Його філософсько-релігійна творчість становить відчутний вплив на сучасність, зокрема, на розвиток філософії, теології, історії, моралі тощо. Августину присвячена чимала кількість науково-дослідницької літератури.

Аврелій Августин (354–430 рр.) – один з видатних ідеологів християнської церкви та західної патристики. До прийняття християнства (в 387 р.) він був спочатку близький до руху маніхеїв, потім захоплювався скептицизмом, філософією Платона і неоплатоніків, творами Цицерона. Ставши християнином, він взяв участь у цькуванні “єретиків” [4, с. 55]. З 395 р. і до кінця життя він був – єпископ Гіппону (Північна Африка). Розробив основні положення християнської філософії. Його політичні та правові погляди викладені у працях “Про град Божий”, “Про вільну волю” та інших творів.

Для Середньовіччя Августин був незаперечним авторитетом у питаннях релігії і філософії, аж до Томи Аквінського не маючи собі рівного. Його вплив на розвиток християнства і на розвиток політичної та правової думки проявлявся не тільки в епоху середньовіччя, але й пізніше, аж до наших часів. Так, представники екзистенціалізму вважають Августина своїм попередником, а ряд положень Августина використовується при трактуванні проблем сучасного світового співтовариства і міжнародних відносин. В цілому і сьогодні Августин продовжує залишатися одним зі стовпів християнського віровчення. Цим визначається і сучасне значення його політико-правових поглядів [2, с. 67].

У роботі “Про град Божий” він зазначає, що “великий злочин” Адама і Єви, від яких відбувається весь людський рід, призвів до того, що “змінилася в гіршу сама природа людська і переданий нащадкам гріх і неминуча смерть”. Ця сама гріховність визначена задумом бога-творця, який наділив людину вільною волею, тобто здатністю жити по-своєму, по-людськи, а не по-божому. Філософія Августина виникла як симбіоз християнських і древніх доктрин. З древніх античних філософських доктрин головним джерелом для нього був платонізм.

Розглядаючи державу, Августин виділяє ряд форм правління, залежно від тих обов’язків, які покладаються на верховну владу. Головними серед них він вважає моральні і релігійні обов’язки, зокрема повагу до Бога і повагу до людини. Власне, на думку Августина, все людство у всі часи поділялося на два розряди: тих, хто живе по-людськи, і тих, хто живе по-божому: “Ці два розряди ми символічно назвали двома градами, тобто двома суспільствами людей, з яких одному призначено вічно царювати з Богом, а другому – підлягати вічному покаранню з дияволом”.

Перший – це “град божий” – духовна спільність, другий – це “град земний” – тобто держава, яка базується “на любові до себе, доведеній до презирства до бога”. Громадян земного граду – породжує зіпсута гріхом природа, а громадян граду небесного породжує благодать, яка звільняє природу від гріх «Поділяючи людський рід у всі часи його існування на два розряди “живуть за людиною і живуть за богом”, Августин зауважує: “Ці розряди ми символічно назвали двома градами, тобто двома суспільствами людей, з яких одному призначено вічно царювати з Богом, а іншому підлягати вічному покаранню з дияволом...”

Громадян земного граду породжує зіпсована гріхом природа, а громадян граду небесного породжує благодать, яка звільняє природу від гріха; тому ті називаються наслідками гніву Божого, а ці – милосердя”. Отже, Августин Аврелій розглядав два різновиди держави – “град Божий” та “град земний” (церква і держава). Тобто одні люди живуть за земними стандартами, інші – за божественними. У 22 книгах своєї головної праці “Про град Божий” Августин робить спробу охопити всесвітньо-історичний процес, зв’язати історію людства з планами і намірами Бога. Їм розвиваються ідеї лінійного історичного часу і морального прогресу. Моральна історія починається з гріхопадіння Адама і розглядається як поступальний рух де знаходить в благодаті моральну

досконалість. В історичному процесі Августин виділяв сім головних епох (в основі цієї періодизації було покладено факти з біблійної історії єврейського народу): перший епоха – від Адама до Великого потопу; друга – від Ноя до Авраама; третя – від Авраама до Давида; четверта – від Давида до вавилонського полону; п'ята – від вавилонського полону до народження Христа; шоста – почалася з Христа і завершиться разом з кінцем історії взагалі і з Страшним Судом; сьома – вічність [3, с. 17].

У праці “Про Град Божий до Марцеліна” Аврелій Августин наголошує, що християнський Бог створив світ і людину. Він всемогутній і безкінечний, пізнати Його – означає стати щасливим.

Однією з центральних у вченні Аврелія Августина є проблема свободи волі як основи людської особистості. Осягнути розумом людина може лише те, у що вірить, до чого прагне. Єднання з Богом відбувається не при допомозі розуму, а завдяки волі. Воля, об'єктом якої є Бог – це віра. Аврелій Августин стверджував: “Бог – найвище буття, нематеріальна форма найвищого блага. На відміну від Бога, світ не має постійності і самостійності, оскільки є похідним від Творця. Все, що ми зустрічаємо у цьому світі, має перехідний характер, змінюється, минає”.

В книгах “Про град Божий” – апологія Августина перетворилась на широкомасштабне тлумачення історії. Історія постає як боротьба між, градом земним, державою цього світу, мирським співтовариством, з одного боку, і, градом Божим, державою Бога, божественним спільнотою, – з іншого. У цьому великому протистоянні держави мирського і держави божественного і полягає таємнича основа і сенс історії, яка одночасно є історією боротьби святого і не святого [1, с. 87].

Августин наполягає в кінці “Граду Божого” на догмі воскресіння. Плоть відродиться знову. Хоча і перетворена, інтегрована, але плоттю вона все ж залишиться: “Плоть стане духовною, підкориться духу, але буде плоттю, не духом; подібно до того як дух був підпорядкований плоті, але все ж залишився духом, а не плоттю”. Історія завершиться в день Господа, який стане восьмим днем, освяченим приходом Христа, буде вічним отдохновеніє не лише духу, а й тіла. Для Аврелія Августина Бог – джерело і критерій моральності, вища сутність, протилежна земній чуттєвості. У постаті Бога втілена вся повнота добра (все існує завдяки Богу, тому й будь-яке благо йде від нього), а зло (до нього має відношення людина, яка за це відповідає перед Богом) вміщено у волі, яка відвертається від вищого (космічних добродійностей) заради нижчого (тілесні втіхи). Але метою і сенсом людського життя є щастя, якого можна досягти тільки через пізнання Бога й випробування душі. Інструментами для цього є християнська віра і розум [3, с. 54].

Августин Блаженний – яскравий представник релігійного погляду на суспільство. Він систематизував християнський світогляд, намагаючись представити його як цілісне вчення. Головна засада філософії Августина –

твердження про те, що прагнення до щастя є основною засадою людського життя. Це прагнення, підкреслював філософ, реалізується в пізнанні Бога, у розумінні людиною повної залежності від нього. В Августина вперше виникло розуміння історії як поступу. Мислитель поділив історію на сім віків (число сім – символічне, адже Бог створив світ за шість днів), кожен з яких тривав тисячу років: 1. від Адама до Ноя, 2. від Ноя до Авраама, 3. від Авраама до Мойсея, 4. від Мойсея до Давида, 5. від Давида до Ісуса, 6. між першим та другим пришествям Христа. Шостий вік – це сучасна історія, і ми всі живемо в очікуванні другого пришествия Спасителя.

Блаженний Августин є одним з тих Отців і Вчителів Церкви, чиє значення і чий внесок в історію світової культури і цивілізації є визначальним, саме з причини своєї виняткової універсальності. Він не був лише богословом або філософом, він був батьком нової цивілізації і культури. Незважаючи на блискучу у той час освіту ритора, він не створив власної філософської школи, проте став родоначальником цілого напрямку в європейській думці і культурі званого августинізмом. Не будучи тонким богословом і навіть знавцем найбільш розвиненого на ті часи грецького християнського богослов'я. Він створив вчення, яке на багато століть стало зразком для мислителів Заходу, знаходячи прихильників серед католицьких богословів.

Автор полемізує з язичниками, котрі звинувачували християнство у зруйнуванні античного світу, розглянув два протилежні види людської спільноти: "град земний", тобто державність, в основі якої міститься "любов до себе", і "град Божий" - духовну спільність, основу якої становить "любов до Бога". "Град Божий" не тотожний ідеалу теократії, в дусі котрого інтерпретували вчення Августина середньовічні схоласти. Отже, "Град Божий" - це велика праця Святого Августина, у якій він розглядає історію людства, віру та Божий план для світу. У цьому творі він представляє два різних типи спільнот: "град Божий" та "град земний".

Град Божий - це образ Церкви або спільноти вірних, яка шукає вічного життя та спасіння, тоді як град земний - це світ, де панує гріх та моральне занепадання. Августин розглядає взаємодію цих двох градусів протягом історії та їхній вплив на людське життя.

Список використаної літератури

1. Аврелій. Сповідь / Августин Аврелій. – М.: Ренесанс, 1991.
2. Августин Аврелій. Про християнське вчення. Кн. II. / Августин Аврелій – Антологія середньовічної думки. В 2 т. Т.1. СПб.: РХГІ, 2001., С. 19- 112.
3. Аксьонов Г. П. Аврелій Августин Блаженний / Августин Аврелій Сповідь. – М. Гендальф, 1992. – С. 539-541.
4. Бичко І. Філософія середньовічного західноєвропейського суспільства // І. Бичко. Історія філософії. – К., 2001. – С. 50-74.

Русалова Олександра, здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, 1-го року навчання, спеціальність 013 «Початкова освіта: Англійська мова», факультет початкового навчання

Петінова Оксана Борисівна, доктор філософських наук, професор кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», м. Одеса, Україна.

РОЗДУМИ Р.ДЕКАРТА ПРО СПЕЦИФІКУ ПІЗНАННЯ (НА ПРИКЛАДІ ФРАГМЕНТІВ З «РОЗДУМИ ПРО МЕТОД»)

*Надія - це прагнення душі переконати себе в тому, що бажання здійсниться... Страх же є схильність душі переконувати себе в тому, що бажання не здійсниться.
Рене Декарт, [2]*

Філософія Рене Декарта сфокусована на розвитку наукового підходу до мислення та пізнання світу. У своєму трактаті «Роздуми про метод» Декарт порівнює науковий метод із світильником, який просвітлює темряву для людини, що шукає правильний шлях.

Важливо не лише мати гарний розум, але й вміло використовувати його у процесі пізнання. Його трактат вважається ключовим у сучасній філософії та науковому пізнанні, що відображає перехід від Ренесансу до епохи Нового часу.

Декарт удосконалив підходи своїх попередників для виявлення непорушної правди, розпочавши з сумніву у всьому, щоб переглянути світ з нової, неупередженої перспективи.

У «Роздумах про метод» Рене Декарт розглядає питання пізнання з різних аспектів: аналізу простих ідей, системи наукового пізнання, шляху розуміння світу, способів оцінки правди та ложі, а також необхідності покращення методів пізнання [1].

Трактат поділений на роздуми щодо наук, ключові принципи методу, моральні засади, аргументи щодо існування Бога та людської душі, фізичні питання, які включають рух серця та відмінність між людською душею та тваринною, а також вказівки на подальші дослідження природи та міркування, які надихнули автора.

Декарт розглядає систему методологічних принципів як нормативні вимоги до наукового пошуку та пізнавальної діяльності, розглядаючи науку як «мудрість», що залишається однаковою незалежно від предмету.

У його філософії акцентується на взаємозв'язку між різними науками і на користі вивчення кількох наук одночасно для формування знань у вигляді системи, а не просто окремих фрагментів [1].

Декарт починає свою працю словами, які підкреслюють рівність у здатності до правильного мислення у всіх людей, стверджуючи, що здоровий глузд є загальною рисою людської природи. Він зауважує, що відмінності у

висновках людей походять не з різниці у розумі, а з різниці у способах мислення на одні й ті ж питання.

Для Декарта не просто наявність доброго розуму важлива, але й його правильне використання. Подібні ідеї можна знайти і у Аристотеля, який стверджував, що знання є основним аспектом людської природи, але Декарт розглядає розум як здатність правильно судити і розрізняти істинне від хибного, загальну для всіх людей [2].

У першій частині твору Декарт звертає увагу на проблеми, які виникають у тих, хто переважно занурюється у іноземні доктрини або філософію минулого, що може призвести до неправильного розуміння або втрати зв'язку з сучасними думками.

Він висловлює думку про корисність для вченого подорожей, спостережень і спілкування з людьми, ніж лише роздумів у кабінеті, що допомагає освоїти «книгу світу» і обрати власний шлях розуміння існування.

Одна з ключових дум першої частини полягає у тому, що Декарт розглядає багато раніше вважаних за вірогідні речей як потенційно хибні, що відображає його постійне прагнення до розширення та поглиблення істинних знань [2].

У другій частині трактату Декарт висвітлює проблему узагальнення «книжної» науки, яка представляється як сукупність думок різних авторів, що може викликати складнощі у розумінні світу [2].

Він пропонує вирішити цю складність за допомогою встановлення єдиного методу, формулюючи кілька правил: не приймати за істинне нічого, що не є очевидним; розбивати проблему на частини для кращого розуміння; дотримуватися порядку мислення від простого до складного; складати докладні списки і огляди.

Основні правила наукового методу, за словами Декарта, полягають у початку з простого і очевидного, використанні дедукції для отримання складніших висновків і дії так, щоб не пропустити жодного елемента, зберігаючи безперервність ланцюга висновків.

Для виконання цих правил важлива інтуїція, що допомагає сприймати початкові факти дослідження, і дедукція, що дозволяє отримувати наслідки з них.

Декарт прийняв три принципи для успішного функціонування у реальному житті, під час експериментів з радикальними сумнівами та розробки нової системи, що базується на виявлених істинах за його методом [3].

Перший принцип полягав у підкоренні законам та звичаям країни, дотриманні релігійних переконань, униканні екстремальних поглядів та керуванні помірними думками.

Другий принцип передбачав залишатися непохитним у реалізації ухвалених рішень, навіть якщо вони були сумнівними, і віддавати їм перевагу над будь-якими іншими думками.

Третій принцип полягав у постійній спробі перемогти самого себе, змінювати свої бажання і розуміти, що контроль ми маємо лише над своїми думками.

Згідно з Декартовими принципами пізнання, важливо керуватися ретельністю, логікою та систематичністю, уникати поспішних висновків та підтримувати тільки ті істини, які зрозумілі для розуму.

Принципи моралі Декарта відображають необхідність ретельного обґрунтування дій та стійкості в ухваленні рішень, а основний висновок полягає в тому, що для досягнення істинного розуміння світу необхідно керуватися розумовою чіткістю, логікою та послідовністю у дослідженнях.

У четвертій частині свого трактату, Декарт підкреслює непіддатність сумніву у факті мислення, що стає основою його подальших міркувань і призводить до висновку: «Я мислю, отже, я існую».

Він розвиває думку про існування субстанції, що є чистим мисленням і не залежить від матеріального світу, що вказує на існування Бога як більш досконалої істоти, ніж людина [3].

Декарт стверджує, що правильні судження ведуть до правильних дій, а правильне мислення дозволяє діяти найбільш влучно, що приносить значне задоволення.

У п'ятій частині трактату Декарт розглядає потребу виявлення загальних принципів та першопричин речей та явищ, зокрема в простих предметах, таких як небо, земля, мінерали, тіло тварин і людини.

Він погоджується з висновками щодо циркуляції крові, але відхиляє концепцію серця як насоса, вважаючи, що термічне нагрівання є рушійною силою циркуляції, що допомагає зробити висновок про розділення тіла та душі.

У шостій частині трактату, Декарт обговорює можливість оприлюднення своїх досліджень, розглядаючи як переваги, так і недоліки. З одного боку, це може збагатити знання в оптиці та медицині, проте потребує експериментів, пошуку однодумців та може зазнати фінансових витрат і критики [2].

Декарт осуджує філософів, що відмовляються від пізнання природи на користь безумовного всезнання, та висловлює надію, що справедливими судьями будуть ті, хто поєднає науку з розсудливим розумом.

Він закликає зосередитися на тому, що можна чітко бачити або логічно виводити про обговорювані предмети, а не на думках інших або наших припущеннях, оскільки знання має бути отримане шляхом ясності та достовірності.

Декарт попереджає від занадто пристрасного вивчення «давніх вчень», оскільки це може призвести до перейняття помилок, і наголошує, що формування наукової ерудиції є лише етапом на шляху до наукової зрілості.

Рене Декарт підкреслював, що наукове знання повинно мати міцну основу у природознавстві, особливо в фізиці, механіці та математиці, і вважав метод за

ключовий елемент наукового пізнання, що відрізняє його від релігії та традиційної філософії [4].

Математика займала вирішальне місце у науковому пізнанні за Декартом, він підкреслював її важливість із незаперечним захопленням. Він відмовлявся від розгляду гуманітарних наук, як наукових, та виявляв мало зацікавленість у поезії, мовознавстві та історії, оскільки вони не відповідали суворим критеріям науковості.

Історія, на відміну від науки, за Декартовими поглядами, мала обмежений обсяг, оскільки надавала лише відомості про минуле, а поезія, яку він сприймав лише як вигадку, не мала значення для наукового пізнання.

Декарт застерігав від надмірного захоплення історією, оскільки вважав, що це відволікає від сучасних проблем, і вважав, що історія та поезія, які часто були лише художніми фікціями, не сприяють науковому пошуку істини.

Рене Декарт вважає, що розум, який він використовує для створення нової науки, не обмежений історичним контекстом або досвідом. Він переконаний, що джерелом інтуїтивних ідей, на яких ґрунтується весь науковий розум, є не сенсорний досвід, але Бог [5].

За його переконанням, Бог вклав у розум людини ті істини, які сприймаються як розумові інтуїції, включаючи вроджені ідеї. Для Декарта ідея єдності наукового знання базується на переконанні, що ідеї розуму мають своє джерело у Бога. Це сприйняття слугує фундаментом для уявлення про єдиний розум, єдине джерело ідей і єдину науку, побудовану на цьому розумі [6].

Отже, Декарт підкреслює, що пізнання базується на розумі та інтелекті, а не лише на органах чуття. Він розвиває метод дедукції, який вважає вирішальним для наукового пізнання, заснований на чотирьох правилах: очевидності, аналізі складних питань на прості елементи, дотриманні порядку в мисленні та повному розгляді всіх можливих варіантів.

Декарт переконує, що лише розум може надати нам достовірні знання, оскільки він не піддається обманливості чуттєвого сприйняття. Його прагнення до пошуку єдиної методології пізнання та критичний сумнів стали основою критичного мислення, що залишається актуальним в сучасній філософії та наукових дослідженнях.

Концепція свідомості та розуму, яку розвинув Декарт, залишається актуальною для сучасних досліджень когнітивних процесів та антропології.

Список використаних джерел

1. Декарт, Р. (2015). Міркування про метод (щоб правильно спрямувати свій розум і відшукати істину в науках). *Психологія і суспільство*. 2: 37-46.
2. Декарт, Р. (2001). Міркування про метод, щоб правильно спрямувати свій розум і відшукати істину в науках (Пер. з фр. В. Адрушка і С. Гатальської). Київ: «Тандем». 101 С. 6.

3. Малівський, А. М. (2019). Невідомий Декарт: антропологічний вимір у філософствуванні: монографія. Дніпро: Герда. С. 300.

4. Ніхад, М. (2006). Філософія перекладу деонтичної модальності. *Журнал освіти і науки*. 13(12), С. 11-29.

5. Сафонов А. (2020). Метафілософія: онтологічні та деонтичні форми рефлексії. *Утопія і латиноамериканська практика*. 25: 1-10.

6. Скірмантас, Янкаускас. (2004). Декартовий доказ Бога: передумови та наміри. *Кафедра філософії Вільнюського університету*. С. 85.

Топор Надія, здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, 1-го року навчання, спеціальність 013 “Початкова освіта(Логопедія)”, факультет початкового навчання, ДЗ “Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського”, м. Одеса, Україна

Науковий керівник: **Петінова Оксана Борисівна**, доктор філософських наук, професор кафедри філософії, соціології та бменеджменту соціокультурної діяльності ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського», м. Одеса, Україна

ЗЛО ЯК БРАК ДОБРА (НА ПРИКЛАДІ ФРАГМЕНТІВ З ТВОРУ “СПОВІДЬ” АВРЕЛІЯ АВГУСТИНА)

Тема дослідження є актуальною, оскільки вона стосується фундаментального питання про природу зла та його зв'язок із добром. Питання моралі, етики та релігії завжди були і залишаються важливими для людства. Аналіз “Сповіді” Августина Аврелія дозволяє глибше проникнути у розуміння цих понять та їх значимість у різних аспектах сучасного життя. Результати дослідження можуть бути корисними для філософів, релігійних діячів і всіх, хто цікавиться питаннями моральності та сенсу життя.

Науковці з усього світу значну увагу приділяють проблемам добра та зла. Серед них можна назвати такі імена як А. Добжинські, Г. Онищак, А. Новиков, А. Макинтайр, Ф. Уайтселл, [1, 3, 5] та ряд інших.

У філософському розумінні добро і зло – це морально-етичні категорії, в яких виражається моральна оцінка поведінки людей, а також суспільних явищ. Добро позначає сукупність позитивно оцінюваних окремою людиною або спільнотою людей умов життя, норм поведінки і моральних дій. Зло трактується як негативні явища в особистому та суспільному житті людини, що є предметом морального осуду [2, с. 27]. Те, що ми називаємо “добрим” суспільство вважає моральним, позитивним, гідним наслідування, а зло, навпаки, відноситься до того, що є аморальним, негативним, потребує засудження та покарання.

Проблема добра і зла є однією з головних для філософського вчення Блаженного Августина і формувалася протягом його життєвого досвіду. Саме

зло, як філософська категорія було основним об'єктом інтересу Августина у маніхействі, якому він присвятив 9 років свого життя. Питання про походження зла розв'язувалось маніхеями в плані онтологічного дуалізму, тобто існування злого бога, рівносильного Творцю. Маніхейський вплив назавжди залишив слід в думці блаженного Августина. І незгода у визнанні зла призводить до його повернення у неоплатонічний напрям. Він знав як зло впливає на людей та їх життя, і безстрашно розглядав філософські та теологічні аспекти зла в пошуках відповіді на свої питання. “Сповідь” дає нам повну кількість інформації про його життєвий досвід: дитинство, пошуки бога у юному віці, зацікавлення маніхейством та у подальшому прихід до християнства. Дію зла він сповна відчув на собі. У своєму найвідомішому творі він описує шлях, який людина через зло приходить до осягнення Божої Істини. Народився Аврелій Августин на півночі Африки в сім'ї язичника та ревної християнки. Історію свого спасіння в “Сповіді” Августин починає з раннього дитинства, якого він, звісно, не пам'ятав, лише знав, що воно так було насправді. Блаженний спостерігав, що немовлята в своєму віці поводяться однаково, що усі вони з однаковою жадобою тягнуться до матеріної груді і, як не дивно, усі є під впливом гріха. Августин проводить паралель між жадобою немовляти до материнського молока і жадобою до наживи, слави і користолубства в дорослому віці. У творі часто можна зустріти моменти, коли Блаженний Августин зрівнює по своїй суті справи дорослих і справи дітей з єдиною відмінністю, є те що в різному віці об'єкт цих справ є різним. Основною думкою першої та другої книжок твору, де описується життя Августина до прийняття християнства, є те, що з приходом у цей світ людина автоматично піддається впливу зла. У книзі Августин також окреслює коло своїх дослідницьких інтересів, включаючи питання про походження добра і зла. Формат щоденника передбачає швидше запитання, аніж відповіді. Тут Августин здійснює самоаналіз, чому він “у своїх вчинках бажав тільки зла задля самого зла” [4, с. 28], намагається дослідити свої гріхи, до яких відносить не лише традиційні, такі як “погане товариство”, неробство і празникування, радощі з капостей та крадіжки, пристрасть до театральних розваг, але й захоплення маніхейством і гонитву за примарним щастям.

Поняття добра і зла мають у цій системі основоположний характер бо це не лише складова етики, але й онтології. Звідки береться зло? – запитує Августин у своїй “Сповіді” і дає відповідь у цілій низці своїх праць, розвиваючи різні думки, погляди та сторони проблеми. Августин є родоначальником середньовічного світогляду, який повною мірою репрезентує собою всю специфіку свого часу: його буремний шлях від язичництва через ересі до систематизації християнського світогляду – непересічний приклад формування філософії власним життям, пізнанням і стражданням. Про це автор пише у сьомій книзі: “Я з тривою в серці шукав, звідки походить зло. Що ж то були за тортури для мого серця, що в стражданнях мало породити на світ правду! Що за зойки, Боже мій! А твої вуха слухали їх, хоч я не знав про це. І коли я мовчки й нагально

шукав відповіді, гучні голоси долітали до милосердя Твого: це були німі квиління серця мого. Ти знав мої страждання, але не знав про них ніхто з людей” [4, с. 112-113].

У своїй “Сповіді” святий досліджує такі питання як:

- Питання джерел зла і відповідальності людини: “Чи може людина нести відповідальність за те, що сильніше за неї?” [4, с. 106-107];

- Початків зла: “Я шукав, звідки походить зло, і шукав зле, і не бачив зла у самому своєму пошуку”, “Отже, де ж зло? Звідки ж воно походить? Як закрадається воно сюди? Який корінь його, який зародок? А може, зла взагалі не існує? І, може, тому ми боїмося його, остерігаємось того, що не існує? А коли ми боїмося його без причини, то напевно страх – це зло, що даремно жалить і мучить наше серце; і зло стає тим більшим, чим менше в ньому причин для страху, ами боїмось його. Отже, або існує зло, якого ми боїмося, або зло – це вже те саме, чого ми боїмось” [4, с. 109]. Августин припускає, що злою могла би бути матерія, із якої Бог усе створив. Але такі міркування заперечують твердження про Всемогутність Бога, тому така відповідь його не влаштовує. У своїх турботах про пошук джерел зла, Августин приходив до Бога як істинного слова.

- Внутрішньої благої суті кожної істоти: «І мені стало ясно, що є добрі речі, які псуються. Коли б вони були досконалим добром, то не могли б псуватися, а тим більше тоді, коли б не були добрі. У першому випадку вони були б досконалим добром і були б нетлінні, у другому – не були б ніяким добром, і в них не було б нічого, що могло б стати тлінним. Бо тлінність – це щось шкідливе, отже, коли б Його праця не полягала в змінюванні того, що добре, то вона б зовсім не була шкідливою, що неможливо, або, що цілком очевидно, – все те, що тлінне, позбавлене добра” [4, с. 118]. Таким чином Блаженний приходив до думки, що у всьому є частина зла, бо інакше б, усе існуюче було б вічним.

- Підступність волі є причиною зла: «І я шукав, що є нечестя, і переконався, що це не субстанція, а підступність волі, яка відвертається від досконалої субстанції – від Тебе, Боже мій, – до низьких речей, вона викидає з себе «свої нутрощі» і тільки ззовні надувається» [4, с. 120];

- Тим більші «шанси зла», чим більше людина віддаляється від Бога і вищого порядку, стаючи менш подібною до досконалості [4, с. 120].

У той час основним філософським напрямом був неоплатонізм. Побачивши суттєву подібність між неоплатонівським вченням про Друге Начало (розум) і християнським вченням про Слово Боже (логос), Аврелій Августин сприйняв неоплатонізм як напрям філософії, наближений до християнства, хоч і визнавав, що між ними є суттєві відмінності: «Бо коли якась річ втратить усе, що добре, то вона перестане існувати. Коли ж вона збереже своє буття й перестане бути надалі предметом мінливості, то вона буде у кращому становищі, ніж була раніше, тому вона стане нетлінною. І що ж може бути божевільнішим, ніж твердження, що після втрати всякого добра якась річ стала кращою? Отже, позбавлене всього доброго є те саме, що – ніщо, тому, допоки якась річ існує,

вона добра. Отже, все, що існує, добре, а зло, джерела якого я шукав, – це не субстанція, бо коли воно було б субстанцією, то було б добром» [4, с. 118]. Святий, як і неоплатоніки приходить до думки, що зло позбавлене будь-якої реальності. Августин поступово ввів у християнський світогляд принципи неоплатонізму, тим самим зміцнивши та систематизувавши християнську філософію. Його сумнів у субстанційності зла піднімає цілу низку важливих питань: страху зла, співвідношення зла і свободної волі, відносини зла і добра, їхнього походження, сутності Божого милосердя, меж Його можливостей та інші. Дискусії щодо цих проблем актуальні ще досі, і аргументація Августина активно використовується у намаганнях зняти з Бога відповідальність за світове зло. Питання добра і зла розглядаються у багатьох працях святого: від широко відомих «Сповідь» та «Про Град Божий» до менш знайомих «Про порядок», «Про свободну волю», «Про правдиву віру», «Про натуру добра».

Загалом говорячи про джерела зла у філософії Блаженного Августина, варто зазначити, що їх у нього три. Першим джерелом зла постає недостатнє прагнення людини до добра. Оскільки все наявне створене Богом, то будь-яке буття є добром, а зла в субстанціональному баченні не існує, тому “все, що існує є добром” [4, с. 118]. Інакше кажучи, зло для Августина постає не у вигляді окремої субстанції, а як порушення, відступництво, відхід від добра, свого роду дефект. Про це він постійно говорить: “Зло є не що інше, як зменшення добра, яке доходить до повного його зникнення” і “зло є недостатністю добра” [4, с. 120]. Це спонукає Августина Блаженного стверджувати про існування абсолютного добра, тим самим заперечивши абсолютність зла. Аврелій переконаний, що зла в космосі не існує, адже те, що для поверхового погляду здається дефектом тобто злом, в цілісній універсальній оптиці зникає, губиться у великій гармонії Всесвіту. Ми поспішаємо, звинувачуючи людину в гріховності та злі, судячи про неї лише з погляду вигоди чи користі, що є неправильним. З погляду цілого – кожна, навіть найгірніша людина має свій сенс буття, своє місце у світі, а значить, вона несе в собі і дещо позитивне.

Бог, на думку Августина Блаженного, не несе відповідальності за зло, яке є всього лише відсутністю субстанції добра. Як зазначає Аласдер Макінтайра, “Августин блаженний слідує неоплатонічній традиції в розумінні всього зла як відсутності блага, але він вбачає зло в людській природі, у готовності до зла людської волі...” [3, с. 238]. Так одним із джерел зла у Августина є зла воля, яка відхиляється від вищого в бік нижчого. Це є привілей людини, яка відмовилась від божественного буття і зосередилась винятково на власному існуванні. Тому на переконання Блаженного, моральне зло (гріх) спричинене порочною волею людини, яка за своєю природою завжди тяжіє до вищого Блага, але часто, прямує до нього, заплутується в безмежній кількості інших, не надто важливих і менш значимих. Помилковий вибір людської волі і стає причиною виникнення зла.

Останнім джерелом зла, за Августином, постає існування матерії, так зване фізичне зло (хвороби, страждання, смерть). У нього є єдина причина: воно є наслідком первородного гріха людини. На думку Августина, псування тіла не причина, а скоріше покарання за здійснення гріха першими людьми, непорочне тіло робить душу гріховною, а навпаки, порочна душа, яка загрузла в гріху, робить тіло грішним. Шукаючи причини виникнення зла, як фізичного, так і морального, святий звертається до біблійної історії про гріхопадіння, при цьому дещо змістивши звичні акценти. Зазвичай цю історію розглядають зі сторони, де диявол спокусив Єву та саме через це був скоєний гріх. Августин же дивиться на цю подію трохи з іншого боку, вважаючи, що Єва, через свободу своєї волі сама обрала як їй вчинити. Походження зла тлумачиться Августином Блаженным як наслідок первородного гріха, який ми всі успадкували. Проте початком усього стає, на його думку, “неймовірна гордіня людини” [4, с. 306], яка виникає з недосконалості волі. Досконала воля завжди орієнтована лише на максимальне добро, яким є Бог. Недосконала воля не в змозі завжди утримуватися на стороні добра, тому легко відхиляється у сторону зла. Про це він пише: “І я шукав, що є нечестя, і переконався, що це не субстанція, а підступність волі, яка відвертається від досконалої субстанції - від Тебе, Боже мій, - до низьких речей, вона викидає з себе “свої нутроці” і тільки зовні надувається” [4, с. 120].

Августин поставив проблему зла настільки прямо і дослідно, наскільки це тільки можливо. Для нього це була серйозна проблема. Для нього зло — це щось цілком негативне. Воно не може існувати окремо від добра, завжди добро необхідне для існування зла. На його гадку, зло не в змозі існувати через самого себе нарівні із благом. Його існування, видиме для нас, зумовлене причинами, які лежать поза натурою створеного Богом світу. Зла, вважає філософ, взагалі не було б, якщо б всі творіння Божі зберігали власний вид, порядок та стан.

Із метафоричних розмірковувань можна зробити наступні висновки, на яких добудовується уся наступна Августинова концепція добра і зла: онтологічна досконалість властива лише Єдиному Благу, тобто Богові, усе решта ж не має завершення у самому собі, а тому відрізняється лише ступенем наближення до досконалості. Зло, відтак, це порушення порядку цінностей, надання переваги нижчому перед вищими, віддалення від Бога. Зло є властивістю людської волі: це руйнівне, знищуюче прагнення, яке провокує відхід від добра, тобто гріх. Питання теодицеї виникає у творі, де автор вбачає причину зла у існуванні волі людини. Саме тут постановка проблеми про походження зла розгортається з онтологічного боку, бо Августин прямо говорить про те, що знайти пояснення феномену “злої волі” є рівносильним позитивному вирішенню питання. Також автор не рідко припускається думки про те, що причиною людських вад є присутність у душі злих та темних сил. Відповідно до біблійної традиції, Августин розвиває ідею про вторгнення в життя, думки, вчинки людини духів злоти – демонів, тобто реально існуючих створінь, яким кожен повинен безперестанку протистояти. І відбувається це тому, що в

повсякденному житті людина виявляє нездатність до внутрішнього подолання пристрасті до тимчасових тлінних речей, що на думку філософа витрачає внутрішні можливості людини. Ця пристрасть є засобом впливу злих сил на людину, яка тим не менш не здатна вторгтися в сферу людської свободи.

Тоді виникає питання: чому Бог дав людині волю і свободу? Щоб відповісти на це питання, Августин вибудовує спеціальну класифікацію благ, дарованих людині Богом: великі (справедливість, розсудливість, стриманість, праведний розум); середні або звичайні (необхідні для праведного життя) та найменші (праведне життя можливе і без них). Великими благами неможливо користуватися погано, благами середніми і найменшими можна користуватися як добре, так і погано [4, с. 28]. Воля є середнє благо, вона домагається перших і великих людських благ, хоча сама є благом середнім. Але воля, відвернувшись від незмінного і загального блага і повернувшись до власного блага, нижчого, грішить.

Отже, в свободній волі укладений корінь і добра, і зла. Вільна воля необхідна умова для праведного життя. Без вільної волі людина не може жити правильно, тому Бог дарував її людині. Свобода волі дарована людині для благих цілей, але через неправильне користування нею відбуваються гріхи. З іншого боку, абсолютно справедливо, що без свободи волі немає ні провини, ні відповідальності. Гріх – зло добровільне. На думку святого, ніхто позбавити людину свободи не може, навіть Бог. Однак гріхопадіння людини призводить до спотворення волі і свободи людини, це спотворення і волі, і свободи, і людини, це своєрідне джерело морального зла. В силу гріховності воля людини має можливість здійснювати зло. Таким чином, тут він у свій спосіб доходить до неоплатонічного твердження про те, що зло є зменшенням добра, що призводить до повного його зникнення.

Тобто, гріх і зло полягають не у самій волі як такій, а у її невластивому, неправильному застосуванні. Як тільки людина починає уявляти себе настільки вільною, що починає розрізняти і оцінювати добро і зло і діяти відповідно до власних оцінок, вступаючи тим самим на шлях гріха, а отже – морального зла. Шукати причин злого скерування волі – справа безсенсовна і невдячна, “це все рівно, що хотіти бачити темряву чи чути тишу”, тому сама постановка питання у такий спосіб вважається Августином некоректною .

Оцінка добра і зла у світі, їх розрізнення були проблематичними у філософії Аврелія Августина. З одного боку, світ, як творіння Бога, не може бути недобрим. З іншого боку, існування зла безсумнівне. При визначенні поняття теодицеї, і захисту досконалості твори Аврелія Августин виходять промовою, що зло не захищено природою, але фактично є продуктом, який створила людина. Бог створив природу доброю, але отруїла її зла воля. Зло походить від людини, має земний характер, добро ж походить від Бога, продукт божої милості. Людина відповідає злу, але не добру. Зло виникає там, де ніщо не робиться добре, зло - це відраза від вищих цілей, це гординя. Гординя виникає з прагнення обійтися

без бога. Наступний аргумент теодицеї Августина полягає в тому, що зло не порушує гармонії світу, але необхідно для неї. Покарання грішників так само не суперечить цій гармонії, як і винагорода святих. Августин, таким чином, не заперечує наявності зла у світі, однак розуміє його чисто негативно, як відсутність добра.

Святий приписував злу та добру різні джерела походження. Зло походить від людини, має земний характер, добро ж виникає від бога, продукт божої милості. Людина відповідає за зло, але не за добро.

Висновок. Отже, досліджуване питання добра і зла Аврелій Августин розглядав доволі детально та у різних площинах. Насамперед з онтологічного (джерела походження зла) та антропологічного (гріховність людини як наслідок її волі) боків. Філософська спадщина Августина характеризується високим ступенем динамічності у розвитку тлумачення питань добра і зла. Загалом, проаналізувавши текст твору “Сповідь” можна зробити наступні висновки. По-перше, Бог не створював зла, бо відсутність добра - це зло. По-друге, усе добро і досконалість походять від Бога, а гріх - походить від людини. По-третє, джерелом зла є людська воля, оскільки завдяки ній ми можемо робити вибір, а джерелом всякого гріха є гордість як «відступництво від Бога» і не визнання його могутності. Але незважаючи на це, воля належить до благ, походить від Бога та є фактором людського щастя.

Список використаної літератури

1. Добжинські, А., 2015. ‘Розвиток категорій добра і зла у філософській концепції Августина Аврелія’, Вісник Дніпропетровського університету. Серія: філософія, соціологія, політологія. Випуск №1, С. 81-88
2. Константинов, Ф., 1962, ‘Философская энциклопедия: в 5-ти т.’, М.: Гос. науч. изд. „Советская энциклопедия”, Т. 2., С. 27
3. Макинтайр, А., 2000. ‘После добродетели: Исследования теории морали’, Пер. с англ. В. В. Целищева. М.: Академический Проект; Екатеринбург: Деловая книга, 384 с.
4. Святий Августин, ‘Сповідь’, 1999, Пер. з латини Ю. Мушака. Київ: Основи, 319 с. [online] Доступно: https://shron1.chtyvo.org.ua/Augustinus_Aurelius/Spovid.pdf?
5. Whitesell, F, 1939, ‘The Problem of Evil as Treated By St. Augustine’ Loyola University Chicago. S. 7-35 [online] Доступно: https://ecommons.luc.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1422&context=luc_theses

Чумак Єгор Олександрович, здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти ОПП Філософія спеціальності 033 Філософія, кафедра філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського, м. Одеса, Україна.

Науковий керівник, **Поплавська Тетяна Миколаївна**, кандидат філософських наук, доцент кафедра філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського, м. Одеса, Україна.

ЕКЗИСТЕНЦІАЛЬНА АСКЕЗА І ДОВІЛЬНА ДІЯ (САМОТВОРІННЯ)

Аскетизм в європейському культурному просторі своїм корінням сягає в грецьку філософію самообмеження і тренування сили волі. Перші християни взяли на озброєння античну практику, обмежуючи як фізичні потреби тіла, так і помисли та бажання, відмовлялися навіть від власності. У буддизмі аскези теж застосовуються для духовного вдосконалення та звільнення, у тому числі від земних пристрастей. У багатьох східних практиках поняття аскези має відношення до накопичення внутрішньої енергії.

З погляду суспільної користі про свідоме утримання від благ міркував Макс Вебер у роботі «Економіка і суспільство»: для нього той, хто веде аскетичний спосіб життя, — реаліст. Втім, з Вебером міг би подискутувати його сучасник Фрідріх Ніцше: на думку філософа, фундаментальне спростування користі аскетизму лежить у деструктивності цієї «перемоги над собою». Негативні наслідки від неї поширюються навіть на тих, кому вона допомагає, хоч для деяких це єдиний прийнятний варіант у моменті.

Ми розглядаємо аскезу з позиції антропософії, де людина об'єктивно сприймає своє місце у біосфері та прагне гармонійного співіснування з природою. «Антропософний принцип потреби людини проголошує: " людина має жити не для себе (егоїзм) і не для інших (альтруїзм), а разом із всіма "»¹. Сама постановка проблеми формування антропософних потреб означає кардинальну зміну підходу, суть якого полягає у необхідності «надання» потребам людини такого характеру, за якого людство має свідомо відмовитися від низки потреб, навіть тих, які нам здаються надзвичайно важливими.

В рамках цього нового підходу подолання сучасної антропологічної кризи істотно пов'язується з розгортанням внутрішнього людського потенціалу, який відповідає складності біосфери і обумовлює, як вважає А. Печчеї, засновані на людській природі і які виходять із вроджених, властивих людській суті внутрішніх обмежень. І в цьому плані головна проблема сучасності полягає в самій людині, а не поза неї^[1]. Вищою метою стає кардинальна зміна ціннісних орієнтацій людини та всього людства, покращення «людської якості» саме в аспекті нового ставлення до природи.

Проблема поліпшення людської якості ставиться не тільки теоретично. У Європі склалося принаймні два потужні потоки наукової, культурологічної та морально-етичної думки, в руслі яких йде інтенсивний пошук механізмів, що забезпечують покращення людської якості. Перший пов'язан з антропософією Рудольфа Штейнера, орієнтованої на розкриття здібностей людини за допомогою спеціальної системи виховання і подолання бездушного господарювання шляхом застосування землеробства, що враховує біоритми рослин тощо. На основі цієї концепції виникло Антропософське суспільство, а потім у всьому світі поширилася ціла система вальдорфських шкіл та дитячих садків, з'явилися антропософські клініки та фармацевтичні фірми, створено біологічно-динамічне господарство, що виключає використання хімічних добрив та сприяє відновленню природної родючості ґрунтів.

Другий потік сформувався у ХХ ст. в Україні на основі спадщини В.І. Вернадського. Відповідно до поглядів сучасних прихильників цього напрямку глобальна екологічна катастрофа має розглядатися лише у логіці світових екологічних проблем. Бо це було б звуженням проблематики екології. Глобальна екологічна катастрофа є одним із найяскравіших і прагматичних проявів кризи класичної стихійної історії, яка постає як синтетична криза всіх механізмів цивілізаційного розвитку. Під кризою історії тут розуміється історична межа подальшого існування світової цивілізації у колишній парадигмі історичного розвитку.

У рамках цього потоку наукової та морально-етичної думки також створюються спеціальні (ноосферні) системи виховання. Таким чином, питання про природосоціальність людського буття вперше почало ставитися в контексті глобального планетарного підходу до аналізу життя на Землі.

Сполученість людини зі світом, природою, космосом є вихідною і генетично первинною взаємовідносиною людини, соціуму та природи і може розглядатися як самостійний антропологічний архетип, що визначає конкретний образ людини, людини, яка еволюціонує, людини, яка самовдосконалюється.

Сполученість людини зі світом як самостійний антропологічний архетип обумовлюється невичерпністю і водночас організованістю (екзистенційністю) внутрішнього світу людини, її початковою інтенціональністю іншому, світу, природі і космосу і тісно пов'язана з потягом людини до трансцендуючої активності, з її розумністю, вірою, з її здатністю до самотворіння та виробництва символів. В образі людини, що еволюціонує, дані архетипічні якості утворюють єдність, яка забезпечує еволюцію людини і природи за схемою екзистенція (індивід) - культура - універсум (суспільство - природа, або глобальна природосоціальна система). Експлікація цього може бути основою цілісної філософсько-антропологічної концепції, орієнтованої у своїх практичних додатках на вирішення проблем екологічної кризи.

Список використаної літератури:

1. Печчеї А. Людські якості. К., 2018. С.44.

Шабатура Євгенія Андріївна – студентка 4-го курсу спеціальності 028 Менеджмент соціокультурної діяльності, соціально-гуманітарного факультету ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний заклад імені К. Д. Ушинського»

Науковий керівник: **Врайт Галина Яківна** – кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», м. Одеса, Україна.

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ОСВІТИ ТА КУЛЬТУРИ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

У сучасному світі освіта та культура відіграють ключові ролі у розвитку суспільства та формуванні цінностей. Їх взаємозв'язок незмінно присутній на всіх рівнях – від передачі знань і навичок до формування історичної пам'яті та творчого потенціалу. Однак, перш ніж приступати до нашої теми, необхідно дати визначення таким багатозначним поняттям, як «освіта» і «культура».

«Освіта – це процес набуття та вдосконалення знань, навичок, цінностей, переконань і звичок за допомогою різних форм пізнавальної діяльності, таких як сприйняття, увага, пам'ять, уява, мислення; та різних форм навчання, таких як інструктаж, тренування, дослідження та практичний досвід. Вона може відбуватися в різних місцях, включаючи школи, училища, університети, робочі місця та спільноти, і може бути формальною або неформальною» [3].

Це визначення освіти підкреслює його комплексний характер та різноманітність методів і місць його здійснення. Освіта не тільки означає набуття знань і навичок, але й також включає в себе формування цінностей, переконань і звичок, що підкреслює його важливість для розвитку особистості. Різні перелічені вище форми пізнавальної діяльності використовуються для ефективного освоєння нової інформації та навичок. Також слід зазначити, що формальна освіта, здобута у навчальних закладах, і неформальна освіта, здобута через самоосвіту, обмін досвідом або практичний досвід, – ці обидва варіанти мають свою важливу роль у формуванні особистості та професійному зростанні.

Стосовно культури, Іван Чорний та Роман Рошкулець дали досить коротке та ясне визначення цьому терміну: «культура – це сукупність матеріальних та духовних цінностей, основним змістом яких є вищі досягнення людини і суспільства та їх творче втілення в результатах діяльності; плекання людських якостей та здібностей [4, с. 175-176].

Це визначення культури підкреслює її багатовимірність і важливість як для індивідууму, так і для суспільства в цілому. Матеріальні та духовні цінності взаємопов'язані та становлять основу культури. Вищі досягнення людини і

суспільства, будь то у мистецтві, науці, філософії чи інших сферах життя, є важливим елементом культури, відображаючи його інтелектуальні та духовні устремління. Також наголошується на важливості творчого втілення цих досягнень через різні форми діяльності (література, архітектура тощо). Виробництво людських якостей та здібностей через культуру означає її роль у формуванні особистості, збагаченні інтелекту, розвитку емоційного інтелекту та сформованості моральних цінностей.

Історія взаємозв'язку освіти та культури бере свій початок із давніх часів. Вже в Античності навчання та культурні цінності були тісно пов'язані. У стародавній Греції, наприклад, філософи та вчені відігравали важливу роль у формуванні культурної спадщини та утворенні молодого покоління. З розвитком християнства та виникненням середньовічної культури освіта стає важливим аспектом духовного життя суспільства. Монастирі стають центрами освіти та культурного розвитку, де зберігалися та передавалися знання та мистецтва. В епоху Відродження в Європі відбувається сплеск інтересу до науки, мистецтва та освіти. Великі вчені та художники того часу, такі як Леонардо да Вінчі та Мікеланджело, взаємодіяли з освітніми установами та впливали на формування культурних течій. Надалі, з розвитком індустріального суспільства, зростанням масової освіти та поширенням культурних цінностей через засоби масової інформації, взаємозв'язок освіти та культури став ще тіснішим і значимим. Сучасна освіта прагне не тільки передавати знання, а й формувати культурно-гуманітарні цінності учня [1].

Взаємозв'язок освіти та культури залишається вкрай актуальним у сучасному світі з кількох причин:

1. Формування особистості: освіта та культура грають ключову роль у формуванні особистості людини. Освіта передає знання та навички, тоді як культура формує цінності, переконання та ідентичність.

2. Глобалізація: у світі, який стає все більш глобальним, важливо розуміти та поважати культурні відмінності. Освіта має сприяти формуванню міжкультурного розуміння та толерантності.

3. Технологічні зміни: розвиток технологій змінює освітні процеси та способи доступу до культурних ресурсів. Важливо враховувати вплив цифрової культури на освіту та навпаки.

4. Інновації та творчість: освіта та культура є рушійною силою інновацій та творчого розвитку суспільства. Інтеграція культурних аспектів до освітніх програм сприяє розвитку креативності та інновацій.

5. Соціальний розвиток: культура та освіта безпосередньо впливають на соціальний розвиток. Освічені та культурно обізнані люди зазвичай сприяють розвитку толерантного та різноманітного суспільства.

6. Світогляд та ідентичність: освіта допомагає людям розвивати свій світогляд, а культура визначає їхню культурну ідентичність. Взаємодія між цими двома сферами формує комплексне розуміння світу.

Враховуючи перелічені фактори, важливо продовжувати досліджувати та поглиблювати взаємозв'язок між освітою та культурою, а також застосовувати це знання для покращення освітніх практик та культурної політики у сучасному світі.

Вплив освіти на культуру:

- ✓ Формування цінностей, і світогляду особистості.
- ✓ Трансляція культурних знань та досвіду від покоління до покоління.
- ✓ Підготовка до життя у культурно-різноманітному суспільстві.
- ✓ Розвиток творчого потенціалу особистості.

Вплив культури на освіту:

- ✓ Зміст та методи навчання, засновані на культурних цінностях та традиціях.
- ✓ Використання культурних артефактів та творів мистецтва в освітньому процесі.
- ✓ Формування міжкультурної компетенції в учнів.
- ✓ Врахування культурних особливостей при розробці освітніх програм.

Взаємозв'язок освіти та культури уявляє собою важливе і невід'ємне явище, яке значно впливає на розвиток особистості та суспільства в цілому. Знання, цінності, мистецтво та традиції, що передаються через освіту та культуру, формують основи та напрямки розвитку людини та суспільства.

Взаємозв'язок освіти та культури на різних рівнях:

- На індивідуальному рівні: освіта допомагає людині соціалізуватися, засвоїти культурні норми та цінності, розвинути свої таланти. Прикладом може бути людина, яка вивчає мову та культуру іншої країни, а потім використовує свої знання, щоб працювати з людьми з цієї країни.
- На груповому рівні: освіта сприяє збереженню та розвитку культурної самобутності етносів та соціальних груп. Наприклад, програма навчання корінної мови, яка допомагає зберегти мову і культуру цієї групи.
- На суспільному рівні: освіта відіграє важливу роль у формуванні національної ідентичності, зміцненні соціальних зв'язків та розвитку культури в цілому. Прикладом може бути система освіти у країні, яка заснована на національних цінностях та традиціях [2].

Освіта грає вирішальну роль у формуванні культурного капіталу кожного індивіда. Через освітній процес людина набуває знання, навички та компетенції, які дозволяють їй краще орієнтуватися у світі, приймати обґрунтовані рішення та робити внесок у суспільний розвиток. Освіта також сприяє формуванню критичного мислення, толерантності та поваги до різноманітності культур.

Культура, у свою чергу, збагачує освіту, надаючи контекст та глибину для засвоєння знань та розвитку творчого мислення. Культурні цінності та традиції формують ідентичність суспільства, визначають його світогляд та цілі, а також сприяють розвитку естетичного смаку та культурної різноманітності.

Освіта та культура мають критичне значення для розвитку особистості, допомагаючи їй знайти своє місце в суспільстві, розвивати свій потенціал та прагнути до досягнення високих цілей. Вони також відіграють важливу роль у суспільному розвитку, сприяючи формуванню громадянського суспільства, сприяючи збереженню культурної спадщини та традицій, а також сприяючи інтеграції та взаєморозумінню різних культур та народів.

Підсумовуючи, освіта та культура є невід'ємними елементами розвитку особистості та суспільства. Їх взаємозв'язок відіграє ключову роль у формуванні гармонійного індивіда, та соціуму взагалі. Освіта в умовах сьогодення має бути адаптована до сучасних культурних реалій, враховуючи швидкий розвиток технологій, глобалізацію, мультикультурне суспільство та зміни в цінностях. Модернізація системи освіти з урахуванням сучасних культурних реалій є необхідною для підготовки учнів до життя в сучасному світі, розвитку їхнього потенціалу та збереження культурного різноманіття суспільства.

Список використаної літератури:

1. Андрущенко В. П. Філософія освіти : навчальний посібник. – 2-ге видання. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2021. 348 с. Режим доступу:
URL:https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/33916/Filosofia%20Osvity_2021.pdf
2. Герчанівська П. Е. Культурологія: Навч. посіб. для дистанційного навчання / За ред. В. І. Панченко. 2-ге вид., випр. і доп. Київ : Університет «Україна», 2006. 323 с.
3. Освіта в Україні. Режим доступу: URL: <https://w.wiki/9kmB>
4. Чорний І.П., Рошкулець Р.Г. Філософія. Навчальний посібник. Чернівці : Рута, 2008. 216 с.

СЕКЦІЯ 6. ФІЛОСОФІЯ СИНЕРГЕТИКИ

Єзерський Володимир Борисович, здобувач кафедри автомобільного транспорту та логістики Національного університету «Одеська політехніка»,
Гончарова Ольга Євгенівна, докторантка кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності ДЗ «Південноукраїнський національний університет імені К. Д. Ушинського, м. Одеса, Україна

ІМАНЕНТНА РЕАЛЬНІСТЬ ЛЮДСЬКОЇ СУТНОСТІ У ФЕНОМЕНАЛЬНІЙ ДІЙСНОСТІ У ПОСТСИНГУЛЯРНИХ УМОВАХ

***Cōgitō ergō sum** René Descartes /
«Пізнання – суть існування» Рене Декарт (1596)*

«Людина – сутність, що пізнає» Іммануїл Кант (род. 1724)

(22 квітня 2024 года виповнилося 300 років з дня народження великого мислителя!)

У сучасних умовах пізнання нерозривно пов'язане із технологічними засобами пізнання. У пізнанні неминуче бере участь комунікація. У зв'язку зі швидким зростанням технізації та цифровізації комунікаційне середовище суттєво змінилося, увійшовши до стадії постсингулярності. Утворилося постсингулярне технологічне середовище. **Метакомунікація стала нормою для ком'юніті.**

Технологічна сингулярність – це момент в історії людства, коли науково-технічний прогрес є настільки швидким і складним, що будь-які спроби координації, орієнтації та навігації людського інтелекту в досингулярних умовах є недієздатними у постсингулярних.

На основі чого нам очевидно, що технологічну сингулярність уже пройдено?

- швидкість та обсяг передачі інформації вийшли на раніше недоступні порядки;
- досягнуто безпрецедентні метакомунікаційні можливості (доступність, миттєвість, без витрат, легкість);
- ШІ-нейромережі надають миттєвий доступ до оцифрованої людської спадщини для вирішення задач будь-якої складності.

Якою є загроза непостановки питання про необхідність досягнення людської сингулярності?

Існуюча цивілізація знаходиться на етапі становлення нових норм та стандартів спілкування та відносин.

Проблема дослідження – необхідність кардинального перегляду комплементарності сучасних метакомунікаційних можливостей та адаптивних до них метакогнітивних навичок людської сутності з формування норми синергетичного взаємодії.

Завдання дослідження – трансформація сучасного пізнання в умови, щоб пройти точку/момент людської сингулярності.

Людська сингулярність – подія, після якої прогрес співробітництва та креації стає настільки багатовимірним, швидким і складним, що метакогнітивність, усвідомленість та синергетичність стають необхідною нормою для кожного та всіх.

Постійне збільшення вуглецевого сліду призвело до екологічної катастрофи. Один із прикладів цієї катастрофи – забруднення Світового Океану пластиком. За аналогією із пластиком відбувається катастрофічне забруднення НООСФЕРИ (цифрового Світового Океану) «інформаційним пластиком», який виробляють інформаційні соціальні мережі та штучний інтелект (ШІ).

Завдяки постсингулярному метакомунікаційному середовищу з'явилася можливість маніпулювати уявленнями кожної окремої людини. У «когнітивних війнах» машинні алгоритми виступають у ролі військових засобів розлюднення.

І, якщо ми не поставимо завдання, що нам потрібна співпраця та креація в багатовимірних та складних умовах, де є стан метакогнітивності, усвідомленості та синергетичності, то ми опинимося в умовах, коли «пластик» буде в голові кожного.

Ми перебуваємо у стані передлюдської сингулярності. Сингулярність – це короткострокова подія, трансгресивний перехід:

досингулярність – сингулярність – постсингулярність

Сьогодні необхідне розширення раціонального підходу до людської сутності: від суб'єктного до феноменального, тобто перехід від суб'єктно-об'єктних відносин до феноменальних. Для збереження людиномірності необхідне створення та гарантія несуперечливої єдності ірраціонального та раціонального і тим самим здійснення переходу до людини феноменальної.

Об'єкт – те, що пізнає суб'єкт; пізнане, що стало, ціле.

Суб'єкт – той, хто пізнає, мислить, впливає об'єкт; причина змін.

Феномен (пер. з грец. «Явление») – це предмет людського пізнання, його остаточно пізнати не можемо; наше уявлення у голові як образ чи концепт (все, що нам дається у ході спостереження).

Людина – це багатовимірне природне явище, що діє у чотирьох свободах: Спілкування, відносин, подій і територій. *Без регулювання Спілкування та Відносин самотійно у нас буде "пластик" у голові.*

Принципами організації проектного співробітництва у досингулярних технологічних умовах (вертикальна ієрархія) є:

- B2B – бізнес для бізнесу; - B2C – бізнес для клієнта; - B2G – бізнес для держави.

Принципи самоорганізації у постсингулярних умовах (прямі недомінаційні відносини між ком'юніті, природоподібна ієрархія):

- H2H – людина для людини/human to human; - H2HC – людина для HP (Human community); - HC2H; - HC2HC.

Ресурси, які ми маємо для вирішення цього питання: *синергетика, феноменальна методологія, 6-мірний просторово-часовий континуум Бартіні, Інтернет WEB3* (децентралізований ІТ; на платформі *blockchain* – повністю верифіковані транзакції; захищене зберігання та передача даних таким чином, що контент не відчужується від автора), *III, VI технологічний уклад – NBICSGP-конвергенція.*

Які ресурси ще потрібні?

Необхідні норми та стандарти *синергетичної взаємодії* згідно з формулою:

$$\{1\} + \{1\} > 3$$

Захистом від загрози втрати людяності та людиномірності може бути інший стиль комунікації. Якщо раніше синергетичне спілкування було як

можливе, то в постсингулярних технологічних умовах це має стати нормою і тоді ми говоримо про синергетичне пізнання.

Метакогнітивна синергетика. Метакогнітивність – увага до своєї мисленнєвої діяльності для вдосконалення пізнання можлива при гарантії наявності різноманітних позитивних зворотних зв'язків, самоорганізації, самоконтролю та самооцінки. Метакогнітивність ефективна у разі визнання своїх помилок та завдяки усвідомленню помилок відбувається вдосконалення своїх уявлень. Процес постійного уточнення власних уявлень необхідний для підвищення усвідомленості.

Для цього потрібно тримати у фокусі своєї уваги відкрите граничне питання: «Що є Людина?» І питати себе: Як я міркую? Як я ухвалюю рішення? Чому в голові виникають певні думки?

Для розвитку метакогнітивності важливо: - увага до ментальних процесів; - завдання питань; - створення палітри альтернативних відповідей.

Тоді за метакомунікації виникає не просто когнітивність, а метакогнітивність завдяки наявності позиції спостерігача. Пройшовши точку людської сингулярності, у нас з'явиться метакогнітивність як неминуча якість, метакогнітивна синергетика стане нормою. І тоді рівноважні баланси $\{1\} + \{1\} = 2$ розширяться до синергетичних балансів $\{1\} + \{1\} > 3$.

Зараз кожна людська особистість має можливість скористатися оцифрованою людською спадщиною. І кожна людина по-своєму взаємодіє з оцифрованою людською спадщиною через ШІ. І тим самим має можливість отримати самостійно конвенційне узгодження з людською спадщиною. І виходити в експертну комунікацію у принципово іншому статусі підготовки. Отже, відпадає необхідність шукати рівноважного балансу, а відразу в діалозі синергетично з'єднувати різні точки зору для виходу в нові горизонти.

Багатомірне право для деконцентрованих ком'юніті.

ПРАВО – гра у слова. Право – це танець кохання та волі.

Є два види права: IUS та LEX. Їх відмінності наведено у таблиці 1.

Таблиця 1.

IUS	LEX
Ius naturale природне право	Ius positivum позитивне право
правила Природи	система загальнообов'язкових норм, формалізованих державою
НОРМИ / ЗВИЧАЇ	ПРАВИЛА / ЗАКОНИ
САМО ідентифікація: - людина; - феномен	Ідентифікація: - громадянин; - суб'єкт; - фіз. особа; - юр. особа

Завдяки WEB3 вже створено: **DeFi** – децентралізовані фінанси та **GameFi** – невідчужуваність контенту від користувача.

Для забезпечення Права Багатовимірності **НЕОБХІДНО СТВОРИТИ:**

DeIus – цифрова територія деконцентрованих правових відносин на базі WEB3, де можлива реалізація «Багатомірного Права» та

IusPlay – ПРАВОВА ГРА.

Коли ми говоримо про **Багатовимірне Право**, то виникає питання: про яку **БАГАТОВИМІРНІСТЬ** йде мова?

Завдяки *smart*-технологіям вся рутинна робота переходить роботам, і в людини виникає завдання входу в *креаційну* (економіка творіння)/*креативну* (економіка творчості) економіку, де головною цінністю, що капіталізується, є «інші ідеї» (наднові – проривні), які неможливі без високоінтелектуальної діяльності. Високоінтелектуальна діяльність – це здатність породжувати інші ідеї, що відхиляються від традиційних схем мислення, швидко та ефективно здійснювати інтелектуальний прорив у вирішенні проблемних ситуацій.

Ядром «Багатовимірного Права» є нероздільність та незлитість чотирьох Прав: - «Право на мрію»; - "Право на гру"; - «Право на результат»; - "Право на помилку". Існуючі правові технології у сфері «Позитивного Права» сьогодні сфокусовані на праві на результат та відповідальність за помилку. Людина має право на свободу слова і свободу думки. Вони зафіксовані у «Загальній декларації прав людини», ухваленій резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року. Текст Декларації є першим глобальним визначенням прав, які мають усі людські сутності, і складається з 30 статей.

Коли є право на мрію, тоді є право на гру, в якій людина матеріалізує мрію. Внаслідок чого виникає право на результат цієї гри та право на помилку – можливість обмежувати свою мрію.

Підвищення правосвідомості (чутливості до спілкування та відповідальності до відношення) сприяє зменшенню негативного «когнітивного сміття». Тобто, якщо раніше правосвідомість була ніби бажана, то сьогодні необхідно зробити так, щоб у нас з'явилося більш відповідальне ком'юніті та правосвідомість стала необхідною умовою входження до НС (Human Community) у результаті людської сингулярності.

І тоді нам потрібні інші Ігри, які допомагають сформувати та підвищувати правосвідомість. І тоді **IusPlay** – правова гра за умов **DeIus** (деконцентроване право). Пояснимо поняття **Game&Play**.

Game – це змагання (гра за точними правилами).

Play – це вільна гра.

В умовах постсингулярної метакомунікації нам необхідно підвищувати правосвідомість (чутливість до спілкування) і тоді когнітивні викиди зменшаться і ми перестанемо засмічувати «Інформаційний Океан».

Таким чином, зміст нашого дослідження виходить на новий порядок: *постсингулярна метакомунікація, деконцентровані глокальні ком'юніті,*

людська сингулярність, іманентна реальність, феноменальна дійсність, синергетичні взаємодії $\{1\} + \{1\} > 3$, метакогнітивна синергетика, багатовимірне право: *DeIus & IusPlay*, філософія людиномірності.

Основні принципи, які покладено в основу нового порядку, відбивають цінності, на які спираються актори у проектній взаємодії. З їхньою допомогою відбувається приземлення «нового» порядку. Зображаємо когнітивний граф у вигляді квадрата, де чотири слова розташовані у вершин і виражають цінності та чотири слова – на сторонах квадрата відображають відношення між цінностями. У проектній співтворчості на цьому етапі формуються початкові норми для вибудовування рівновеликих відносин. Метафорично принцип можна назвати «вушком для голки», в якому міститься портал, що з'єднає небо і землю.

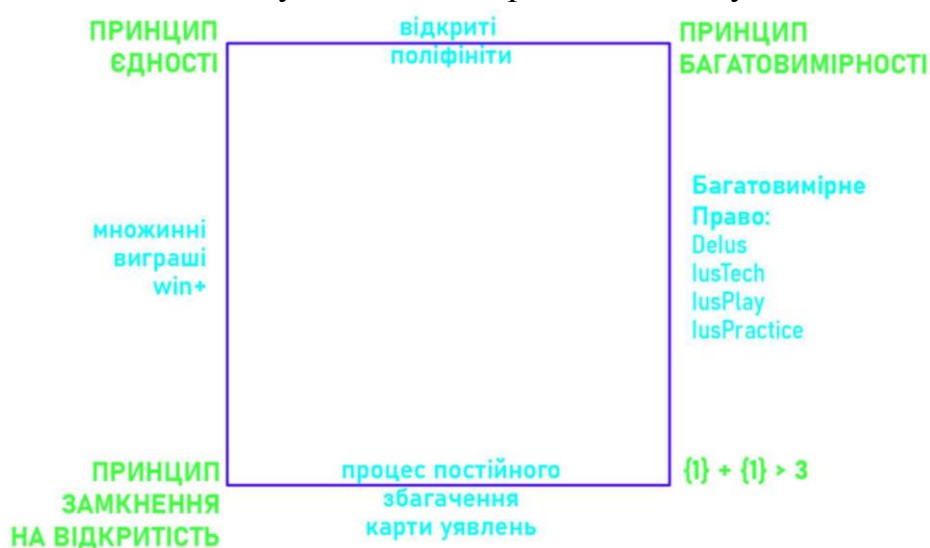

Рис. 1 – Граф принципів нового порядку

DeIus – це деконцентроване правове **цифрове середовище**, в якому відбувається багатомірне право.

Багатовимірне Право – це система, технологія.

IusTech – правова техніка, створення правових форм (паспорт, вимоги написання наукової статті/дисертації, договір, платіжне доручення тощо). Є ті, хто створюють правові форми і ті, хто користується ними залежно від правової майстерності.

IusPractice – правова практика.

IusPlay – це правова гра освоєння та застосування правового права.

А яка тепер співпраця може бути? Відповідь: **відкритий потік узгодження різних поглядів на Майбутнє**. Актуальність запровадження такого співробітництва підтверджується зміною технологічних укладів: VI технологічний уклад – NBCSGP-конвергенція та VII технологічний уклад – **пряме освоєння Майбутнього**. Якщо раніше більше вкладалося у розвиток машинних технологій, сьогодні ми приходимо до моменту, що необхідно вкладатися в людину та виводити її на новий рівень. І виникає не лінійний час, не лінійне Майбутнє, а багатовимірне Майбутнє і тому стоїть завдання –

несуперечливого поєднання різних уявлень про Майбутнє, а не конкуренція про одне Майбутнє. І тут ми виходимо до суті VII технологічного укладу – прямого освоєння Майбутнього. Тож яка тепер співпраця може бути?

Спочатку потрібно поставити запитання: **Що сьогодні є предметом нашої співпраці?** До індустріальної епохи, коли мешкали в селах, у людей базовим предметом співробітництва було сільське господарство. Коли почала розвиватися наука та індустріальне суспільство, предметом співробітництва став розвиток машин і технологій. Опинившись в інформаційному світі, предмет співпраці знову змінюється – і це сьогодні – **життя людини**. Не завжди життя кожної людини цінувалося однаково. Рабовласницький лад, феодалський, релігійна картина світу, наукова картина світу визначали різне ставлення до людського життя.

Сьогодні розвивається інклюзивне суспільство, коли кожен – цінний (інваліди на візках, дауні, діти індиго, гіперактивні та ін.) і ми підходимо до світу, коли людське життя стає цінністю. Декларація прав людини виникла через те, що людське життя цінне.

Наразі з'являється світ роботів, який може забезпечити людині розкішні умови. По суті, ШІ – це доступ до «речового лісу», хроніків Акаші та кожна людина може цим користуватися. Таким чином, ми опинилися у цих дивовижних постсингулярних технологічних умовах. І **предметом** нашого спілкування стає **життя людини**. А життя людини, щастя – це здатність реалізовувати своє призначення, покликання, місію і тоді *кожен має своє унікальне Майбутнє*. **Предметом нашої взаємодії стає майбутнє**. Тоді співпраця щодо Майбутнього стає відкритим потоком узгодження різних уявлень про Майбутнє. Отже, співпраця переходить із формату голосування до формату **«відкритого та потокового погодження»**.

Які перспективи нам доступні у разі нової форми співпраці? Відкривається новий обрій можливостей – вихід у *наступну людську постсингулярність*. Зараз ми знаходимося в періоді технологічної постсингулярності (VI технологічний уклад – NBCSGP-конвергенція) та досингулярності людської. І, створивши людську сингулярність, ми можемо вийти в постсингулярність людську – це якраз і є *VII технологічний уклад – пряме освоєння Майбутнього*. І сьогодні цим уже треба займатись.

Прогноз інших загроз – суттєво зростає відповідальність кожного за майбутнє людства як деконцентрованої антропоквантової мережі. Квантовий характер мислення та його масштабність у глокальних ком'юніті визначається енергією кванта соціальної комунікації та визначає поведінку людини та ком'юніті у багатовимірності та багатогранності реалізації авторських сценаріїв життя. Квантом соціальної комунікації є *етика* та *естетика* ядра суспільного договору.

Завдяки глобальній метакомунікації *психовіруси* та *когніпаразити* можуть поширюватися з величезною швидкістю і, якщо сьогодні вони вражають

локально, то в майбутньому вони можуть вразити все Людство глобально. Перебуваючи в Єдності з усім, ми можемо зруйнувати ВСЕ ВІДРАЗУ. Якщо сьогодні ми руйнуємо локально так чи інакше, то з виходом у Єдність з'являється можливість глобальної руйнації.

В якості виводов сутність тез представлена як об'ємна багатовимірна нелінійна структура з урахуванням Платонова тіла, де слова не є взаємозалежними одне від одного, а поєднуються одне з одним у багатовимірності.

Рис. 2 – Багатовимірна структура тез на базі Платонова тіла

Список використаної літератури

1. Гончарова О.Е. Вплив сучасних знань на здоров'я людини. / О.Е. Гончарова // II Міжнародна наукова конференція «ЛЮДИНА ЯК ЦІЛІСНІСТЬ: філософський, психологічний, медичний та юридичний полілог», 15 травня 2019 р. – О.: ОНМУ, №1/33, 2019. – С.71–72. <http://files.odmu.edu.ua/anthropology/2019/01/a191.pdf>

2. Гончарова О., Єзерський В. Маніфест цифрової етики інноваційного інтелекту. Південноукраїнські наукові студії: VI Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів та молодих вчених (м. Одеса, 04-05 грудня, 2023 р.). С. 72-76.3. Гончарова О. Інтелектуальна освіта як основа креативної/творчої особистості / ПЕРСПЕКТИВИ. Соціально-політичний журнал / Засновник – Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2024. Випуск № 1. С. 198 – 204.

4. Гончарова О. Проблема зміни характеру взаємодії людини та машини в умовах інформаційної надмірності і експоненціального вдосконалення технічного середовища / О.Є. Гончарова // III Міжнародна наукова конференція

«ЛЮДИНА ЯК ЦІЛІСНІСТЬ: філософський, психологічний, медичний та юридичний полілог», 20 жовтня 2022 р. – О.: ОНМУ, №1/35, 2023. – С.75–79.

5. Гончарова О. ПСИХОСИНЕРГЕТИЧНІ СТРАТЕГІЇ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ НЕРУЙНІВНОЇ ВЗАЄМОДІЇ СИСТЕМ РІЗНОГО КЛАСУ СКЛАДНОСТІ НА ПРИКЛАДІ МЕТАСИСТЕМИ "ВОДІЙ~АВТОМОБІЛЬ – СЕРЕДОВИЩЕ" {{B}~[A]} –⟨C⟩/ Ольга Гончарова // *Матеріали VI Міжнародної наукової конференції студентів, молодих вчених та науковців «МЕТОДОЛОГІЯ ТА ТЕХНОЛОГІЯ СУЧАСНОГО ФІЛОСОФСЬКОГО ПІЗНАННЯ»* присвяченої 30-річчю створення кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності та 205-річчю Університету імені К.Д. Ушинського, Одеса, 20-21 травня 2022. – С. 95 – 98. <http://dspace.pdpu.edu.ua/handle/123456789/15294>

6. Єзерський В., Гончарова О. Концепт 12-мірної єдності соціокультурного середовища для самоорганізації спілкування та відносин у сильно нерівноважних станах. *V Міжнародна наукова конференція здобувачів вищої освіти, молодих вчених та науковців «Концепти соціокультурної трансформації сучасного суспільства»*, 25-26 травня 2023 року, Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського». С. 27-30.

7. Olga Honcharova. THE PROBLEM OF DIGITALIZATION IN THE ASPECT OF PSYCHOSYNERGICS: SAFETY AND NON-HUMAN DIMENSIONS OF SOCIAL REALITY / Irina Yershova-Babenko, Dina Kozobrodova, Anna Seliverstova, Olga Honcharova // INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE «THE DAYS OF SCIENCE OF THE FACULTY OF PHILOSOPHY – 2022», May 11-12, 2022 (ABSTRACTS) – Kyiv: Publishing centre «Kyiv University», 2022. – P. 408–417.

8. Goncharova O., Ezerskiy V. Paradigm of Difference: Person and Technology in the Conditions of Information Redundancy / Scientific Journal Applied Aspects of Information Technology. – № 01(02), 2019. – pp. 66–74, doi: 10.15276/aait.01.2018.5.

9. Honcharova O. THE GREAT WAR OF CIVILIZATION – THE WAR BETWEEN MACHINE ALGORITHMS (MA) AND HOMODOX / Olha Honcharova // INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE «THE DAYS OF SCIENCE OF THE FACULTY OF PHILOSOPHY-2023», May 11-12, 2023 (ABSTRACTS) – Kyiv: Publishing centre «Kyiv University», 2023. – P. 615 – 623.

10. Stovpets, O., Borinshtein, Y., Yershova-Babenko, I., Kozobrodova, D., Madi, H., & Honcharova, O. (2023). Digital technologies and human rights: challenges and opportunities. *Amazonia Investiga*, 12(72), 17-30. <https://doi.org/10.34069/AI/2023.72.12.2>

Фільварська Валерія В'ячеславівна – студентка 3 курсу за першим (бакалаврським) рівнем денної форми навчання ОПП Менеджмент соціокультурної діяльності соціально-гуманітарного факультету ДЗ «Південноукраїнський національний університет імені К. Д. Ушинського»
Науковий керівник – **Врайт Галина Яківна** – кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності ДЗ «Південноукраїнський національний університет імені К. Д. Ушинського», м. Одеса, Україна.

МЕТОДИ ОЦІНКИ СИНЕРГІЗМУ В КРОС-КАНАЛЬНОМУ МАРКЕТИНГУ

Однією з найбільш перспективних у методологічному плані дослідницьких платформ, що реалізує міждисциплінарну філософію і розвиває нову парадигму теорії систем, є синергетика, або теорія самоорганізації. Синергетичний підхід в організації систем можна використати в різноманітних галузях, проте мало адаптованим цей підхід залишається до маркетингового наукового знання.

Теоретична складова феномену синергізму активно використовується у поясненні ефективності методу крос-канальної комунікації. Дослідження описують виникнення синергетичного ефекту при комбінуванні різних видів маркетингових комунікацій, таких як реклама, PR, просування у соціальних мережах та інші. Однак існує необхідність у дослідженнях, спрямованих на розуміння того, як оцінити потенціал синергізму комбінації різних каналів комунікації. Дослідження в цій галузі можуть допомогти зрозуміти, як методи оцінки допоможуть в пошуку комбінації каналів найбільш ефективних для досягнення маркетингових цілей: підвищення пізнаваності бренду, збільшення продажів та покращення взаємодії зі споживачами. Таким чином, дослідження в галузі синергії та крос-канальних комунікаціях роблять внесок у розвиток наукового розуміння того, як оптимізувати маркетингові зусилля компаній для досягнення максимального ефекту.

В часи високої конкуренції підприємств, концепція синергії відіграє велику роль у вдосконаленні системи та підвищенні ефективності маркетингових компаній. Цей феномен з'являється коли використання двох або більше маркетингових каналів комунікації дає вищий показник ефективності ніж фактична сума ефективності цих каналів. Простіше кажучи, синергетичний феномен пояснюється як $2+2=5$. Силою синергетичного ефекту можна керувати й знайти таку комбінацію маркетингових каналів комунікації, коли умовно $2+2=50$. Вище вказаний принцип ілюструє нам, що завдяки комбінуванням різних технологій ми можемо вивільнити неймовірний потенціал, який був би недосяжним при розрізненому використанню маркетингових інструментів. Завдяки цим прикладам стає очевидним, що прагнення до маркетингової синергії полягає у підвищенні ефективності. Перед нами постає головне питання як визначити найбільш ефективну комбінацію комунікаційних каналів в

маркетингу, як оцінити синергію? Відповідь на це питання дозволить оптимізувати маркетингові зусилля для досягнення максимального результату.

Ефект синергії в маркетингу не є природнього походження, він досягається завдяки детальному плануванню, координуванню і організації процесів взаємодії всіх технологій методу кросканального маркетингу. Результат може бути як позитивним так і негативним, в залежності від ефективності взаємодії технології. Досягнення позитивного синергетичного ефекту гарантує мінімізацію витрат, збільшення економічного результату та збільшення конкурентних переваг.

Метод крос-канального маркетингу - комбінація кількох каналів та інструментів просування для плавного переміщення клієнтів вниз по воронці продажів. Це досягається завдяки використанню різних технологій та каналів, з інтеграцією частин креативного контенту в різних медіа, відповідно фокусу створення синергетичного ефекту. Зокрема, синергія в цьому випадку проявляється в забезпеченні підтримки одного каналу іншим.

Ефект синергії в маркетингу не є природнього походження, він досягається завдяки детальному плануванню, координуванню і організації процесів взаємодії всіх технологій методу крос-канального маркетингу. Результат може бути як позитивним так і негативним, залежно від ефективності взаємодії технології. Досягнення позитивного синергетичного ефекту гарантує мінімізацію витрат, збільшення економічного результату та збільшення конкурентних переваг.

Метод крос-канального маркетингу - комбінація кількох каналів та інструментів просування для плавного переміщення клієнтів вниз по воронці продажів. Це досягається завдяки використанню різних технологій та каналів, з інтеграцією частин креативного контенту в різних медіа, відповідно фокусу створення синергетичного ефекту. Зокрема, синергія в цьому випадку проявляється в забезпеченні підтримки одного каналу іншим.

Інструментарій крос-канального маркетингу є досить об'ємним, а кількість комбінацій – неосяжною. При виборі крос-канальних комбінацій, оцінка синергії є вкрай важливим кроком. Оцінка синергії - це процес оцінки потенційного синергізму, якого можна досягнути шляхом комбінації двох чи більше каналів. Щоб максимізувати ефект синергії важливо користуватися методами та інструментами оцінки синергії. Провівши теоретичне дослідження я адаптувала декілька методів економічного аналізу.

Для вимірювання синергізму в комбінаціях маркетингових каналів комунікації можна використати SWOT-аналіз. Треба оцінити сильні та слабкі сторони, можливості та загрози використання тих чи інших каналів комунікації, як окремо кожний канал, так і їх комбінації. Завдяки цьому підходу ми виявимо де саме знаходиться найбільш потенціал для синергізму.

Аналіз клієнтів - це процес оцінки цільових аудиторій на різних платформах. Цей метод може бути використано для оцінки потенційного синергізму шляхом оцінки кількості та якості цільових аудиторій на кожному із

каналів. Дає можливість виявити області де існують перехресні можливості для провокування руху клієнта воронкою продажів.

Значення синергетичного підходу в маркетингу, особливо у контексті крос-канальної комунікації. Синергетика, як теорія самоорганізації, відкриває нові можливості для підвищення ефективності маркетингових зусиль через комбінування різних каналів комунікації. Цей підхід дозволяє досягти ефекту, коли сума результатів виявляється більшою, ніж проста сума окремих частин, що є ключовим для оптимізації маркетингових стратегій в умовах високої конкуренції. Важливим є подальше дослідження вироблення методів оцінки синергії в крос-канальному маркетингу. Розробка об'єктивних та надійних методів оцінки дозволить маркетологам краще розуміти вплив комбінацій різних каналів комунікації на результативність маркетингових кампаній. Це відкриє шлях до більш точного прогнозування та ефективного використання ресурсів під час планування та реалізації маркетингових стратегій. Такі дослідження також сприятимуть розвитку нових інструментів та підходів до аналізу даних з метою виявлення оптимальних комбінацій каналів комунікації для досягнення конкретних маркетингових цілей. Таким чином, подальші дослідження в галузі синергії та крос-канальних комунікацій відіграють ключову роль у розвитку наукового розуміння та практичного застосування методів оптимізації маркетингових зусиль для досягнення успіху в умовах сучасного бізнесу.

Список використаної літератури:

1. Nagla Ghonim. How do you measure and monitor the realization of synergies after the deal is closed? *Linkedin*/<https://www.linkedin.com/advice/0/how-do-you-measure-monitor-realization-synergies-after>
2. Kateryna Milokhina. How to Achieve Cross-Channel Synergy in Digital Marketing? *YESPO*// <https://yespo.io/blog/cross-channel-marketing-synergy-tips>.
3. Власов С.В. Оцінка синергії: максимізація ефективності на етапі консолідації. *FasterCapital*//<https://fastercapital.com/ru/content/%D0%9E%D1%86%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%B0%D1%html>.
4. Ганна З.Щ. Синергетичний менеджмент як концепція організованої синергії в управлінні підприємствами. *Наукова електронна бібліотека періодичних видань НАН України*// http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/41438/st_57_24.pdf?sequence=1
5. Синергетичний ефект в системі маркетингу та його врахування при комплексному проектуванні рекламної кампанії. *Учбові Матеріали для студентів і школярів України*//<http://um.co.ua/9/9-19/9-192624.html>

З М І С Т

Програма конференції	4-18
ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ	
ПЛЕНАРНЕ ЗАСІДАННЯ	
Кіссе Антон Іванович	19
ПОНЯТТЯ ТА ПРИЧИНИ КОНФЛІКТІВ У СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ	
Нестерова Марія Олександрівна	22
ТРАНСФОРМАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ ТА СОЦІАЛЬНІ ІННОВАЦІЇ	
Біличенко Ольга Леонідівна	24
ПРОБЛЕМИ ТРАНСФОРМАЦІЇ ГЛОБАЛЬНИХ ЦИВІЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ	
Стовпець Олександр Васильович, Дрозд Руслан Євгенович	27
РОЛЬ ПРОПАГАНДИ У ФОРМУВАННІ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ	
Солдатенко Олександр Ігорович	30
УЧАСТЬ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У ПІДГОТОВЦІ МЕНЕДЖЕРІВ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ (НА ПРИКЛАДІ НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ «ЧЕРНІГІВСЬКИЙ КОЛЕГІУМ» ІМЕНІ Т.Г.ШЕВЧЕНКА»)	
Борінштейн Євген Русланович	35
РАФАЕЛЬ ЛЕМКІН ТА ЙОГО РОЛЬ У ФОРМУВАННІ КОНЦЕПЦІЇ ЗЛОЧИНУ ГЕНОЦИДУ	
СЕКЦІЯ 1. МЕТОДОЛОГІЯ СУЧАСНОГО ПІЗНАННЯ	
Бродецька Юлія Юріївна	40
ДО ПРОБЛЕМИ ПРОФАНАЦІЇ ФІЛОСОФСЬКОГО ПІЗНАННЯ	
Васильєва Лариса Юріївна	43
ФІЛОСОФСЬКА ПАРАДИГМА ТЕОРІЇ КРЕАЦІОНІЗМУ	
СЕКЦІЯ 2. ГОЛОДОМОР-ГЕНОЦИД-ХОЛОКОСТ: ПРОБЛЕМА ПІЗНАННЯ МОРАЛЬНИХ СКЛАДОВИХ РОЗВИТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ	
Yevgen Borinshtein, Nitza Davidovitch	46
GENOCIDE: THE PROBLEMATIC FIELD OF TERMINOLOGY AS WE UNDERSTAND IT	
Чекаліна Марія Михайлівна, Вraith Галина Яківна	48

ГОЛОДОМОР - ГЕНОЦИД - ХОЛОКОСТ : ПРОБЛЕМА ПІЗНАННЯ МОРАЛЬНИХ СКЛАДОВИХ РОЗВИТКУ XXI СТОЛІТТЯ

СЕКЦІЯ 3. ТРАНСФОРМАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Ворніков Віктор Іванович	53
СОЦІАЛЬНО-ІНФОРМАЦІЙНИЙ ПРОСТІР «ДОГОВОРУ»: ОСОБИСТІСНА ТА ВІРТУАЛЬНА КОМУНІКАЦІЇ	
Городнюк Людмила Степанівна	56
ЕВОЛЮЦІЙОВАНА ЛЮДИНА В ЕВОЛЮЦІЙОВАНІЙ РЕАЛЬНОСТІ: НОМО DIGITALIS У ЗОНІ ТУРБУЛЕНТНОСТІ, ХАОСІ І ФУТУРОШОЦІ СУЧАСНОСТІ	
Добролюбська Юлія Андріївна	61
КОНЦЕПЦІЯ УЯВНОГО МУЗЕЮ В ЕПОХУ ПОСТМОДЕРНУ	
Коваленко Євген Миколайович, Вraith Галина Яківна	65
ПОНЯТТЯ «КРОС-КУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ» ТА ЇЇ СКЛАДОВІ	
Коваленко Каріна Сергіївна, Шакур Наталія Валеріївна	67
ФІЛОСОФІЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ: ЗАГРОЗИ VS МОЖЛИВОСТІ	
Крохмаль Олександр Миколайович	70
СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ВИМІР МЕНТАЛЬНОСТІ: ФІЛОСОФСЬКИЙ АСПЕКТ	
Лазько Антон Вікторович	72
ВПЛИВ ЕКОНОМІЧНОЇ СФЕРИ БУТТЯ НА РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ	
Нівня Ганна Олександрівна	73
КОРЕКТНА МОВА В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ТРЕНДІВ	
Паршина Олександра Павлівна, Атаманюк Зоя Миколаївна	76
СПАДКОЄМНІСТЬ ПОКОЛІНЬ І РОЗВИТОК СУСПІЛЬСТВА	
Реутський Василь Анатолійович	77
ЩОДО РІЗНИХ АСПЕКТІВ ДЕРЖАВНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПЕРШИХ ЧОТИРЬОХ ПРЕЗИДЕНТІВ УКРАЇНИ ТА ЇХ ВПЛИВ НА СТАНОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ	
Самойлова Поліна Едуардівна, Поплавська Тетяна Миколаївна	79
ФОРМУВАННЯ ГАРМОНІЙНОГО ЕКОНОМІЧНОГО МИСЛЕННЯ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ КРИЗИ	
Світлицька Віолета Романівна, Петінова Оксана Борисівна	82

РОЛЬ ЖІНКИ В СУСПІЛЬСТВІ: ФІЛОСОФСЬКО-РЕТРОСПЕКТИВНИЙ АНАЛІЗ	
Семко Яна Сергіївна	85
ПРИРОДА МИСТЕЦТВА У КОМУНІКАТИВНОМУ ПРОСТОРИ	
Стовпець Сергій Васильович	89
ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ІНТЕРНЕТУ РЕЧЕЙ	
Федорова Інна Валеріївна, Поплавська Тетяна Миколаївна	92
ІДЕАЛ УСПІШНОЇ ЛЮДИНИ В СУЧАСНІЙ МАСОВІЙ СВІДОМОСТІ	
Усатюк Ігор Миколайович	94
ЕКОНОМІЧНІ ПРАВА ТА СВОДОДИ ЛЮДИНИ	
Чумак Єгор Олександрович, Вraith Галина Яківна	95
КРИТИЧНИЙ АНАЛІЗ МАРКСИЗМУ ТА ДІАЛЕКТИЧНОГО МАТЕРІАЛІЗМУ	
Шакун Євген Дмитрович	99
ФЕНОМЕН БЕЗПЕКИ: СВІТОГЛЯДНО-ФІЛОСОФСЬКІ АСПЕКТИ	
СЕКЦІЯ 4. СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ ЦІННОСТЕЙ ТА ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ	
Yevgen Borinshtein, David Schwartz, Daniel Hasidim Or Chalon	102
IMPACT OF TOLERANCE ON CONFLICT RESOLUTION	
Барков Степан Федорович, Поплавська Тетяна Миколаївна	104
СТАЛИЙ РОЗВИТОК СУСПІЛЬСТВА ТА РЕВОЛЮЦІЯ ЦІННОСТЕЙ	
Білоусова Кіра Олексіївна	106
ФІЛОСОФСЬКЕ ОСМИСЛЕННЯ ЕМОЦІЙ ЛЮДИНИ	
Йорж Руслан Анатолійович	109
ДУХОВНІ ТА МАТЕРІАЛЬНІ ЦІННОСТІ В РАКУРСІ ПЕРСПЕКТИВ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ПОЛІТИКИ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ	
Дуков Олександр Володимирович, Поплавська Тетяна Миколаївна	110
ФОРМУВАННЯ ГАРМОНІЙНИХ ВЗАЄМОДІЙ ЛЮДИНИ І ПРИРОДИ ЯК ПРОЦЕС СТАНОВЛЕННЯ АНТРОПОГЕННОЇ ЦИВІЛІЗАЦІЇ	
Козленко Павло Юхимович	112
МОРАЛЬНІСТЬ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ	
Остаточна Вікторія, Ладонько Людмила	116
ВПЛИВ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ НА УСПІХ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	
Окорокова Віра Вікторівна	118

TRANSFORMATION OF THE VALUE SYSTEM IN THE CONDITIONS OF VIRTUALIZATION OF SOCIETY	
Семенов Ігор Сергійович	121
ФОРМУВАННЯ ДУХОВНО-ЦІННІСНОЇ СФЕРИ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ	
Стовпець Олександр Васильович, Додусенко Андрій Вікторович	123
ФІЛОСОФСЬКО-ПОЛІТИЧНЕ ПІДҐРУНТЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ФЕНОМЕНУ ПОПУЛІЗМУ	
СЕКЦІЯ 5. ФІЛОСОФСЬКО-ОСВІТНІ ПАРАДИГМИ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА	
Аксьонова Віра Ігорівна	127
ГНОСЕОЛОГІЯ ЯК ЧИННИК СТАНОВЛЕННЯ КУЛЬТУРИ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПРАЦІВНИКА НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ	
Бушулян І. О., Петінова Оксана Борисівна	130
СУТЬ ТА ЗНАЧЕННЯ АБСУРДУ (НА ПРИКЛАДІ ТВОРІВ А.КАМЮ: «ЧУМА» ТА «МІФ ПРО СІЗІФА»)	
Дилян Анна Віталіївна, Врайт Галина Яківна	137
ПОЛКУЛЬТУРНА ОСВІТА ЯК ІНСТРУМЕНТ ГЛОБАЛЬНОГО РОЗВИТКУ	
Кадієвська Ірина Аркадіївна	140
ЗНАЧЕННЯ ТА РОЛЬ ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН У РОЗВИТКУ ВІТЧИЗНЯНОЇ ОСВІТИ	
Консицька Анастасія, Нівня Ганна Олександрівна	142
ПАРАДОКС В ЛОГІЦІ ТА МАТЕМАТИЦІ	
Пустовойт Дар'я, Петінова Оксана Борисівна	144
«ГРАД БОЖИЙ» - ЯК МОДЕЛЬ ІДЕАЛЬНОГО СУСПІЛЬСТВА В ТВОРЧОСТІ АВГУСТИНА	
Русалова Олександра, Петінова Оксана Борисівна	148
РОЗДУМИ Р.ДЕКАРТА ПРО СПЕЦИФІКУ ПІЗНАННЯ (НА ПРИКЛАДІ ФРАГМЕНТІВ З «РОЗДУМИ ПРО МЕТОД»)	
Топор Надія, Петінова Оксана Борисівна	152
ЗЛО ЯК БРАК ДОБРА (НА ПРИКЛАДІ ФРАГМЕНТІВ З ТВОРУ «СПОВІДЬ» АВРЕЛІЯ АВГУСТИНА)	
Чумак Єгор Олександрович, Поплавська Тетяна Миколаївна	159
ЕКЗИСТЕНЦІАЛЬНА АСКЕЗА І ДОВІЛЬНА ДІЯ (САМОТВОРІННЯ)	
Шабатура Євгенія Андріївна, Врайт Галина Яківна	161
ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ОСВІТИ ТА КУЛЬТУРИ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ	

СЕКЦІЯ 6. ФІЛОСОФІЯ СИНЕРГЕТИКИ

Єзерський Володимир Борисович, Гончарова Ольга Євгенівна ІМАНЕНТНА РЕАЛЬНІСТЬ ЛЮДСЬКОЇ СУТНОСТІ У ФЕНОМЕНАЛЬНІЙ ДІЙСНОСТІ У ПОСТСИНГУЛЯРНИХ УМОВАХ	164
Фільварська Валерія В'ячеславівна, Врайт Галина Яківна МЕТОДИ ОЦІНКИ СИНЕРГІЗМУ В КРОС-КАНАЛЬНОМУ МАРКЕТИНГУ	173

Збірник матеріалів

VII Міжнародної наукової конференції студентів, молодих вчених та науковців

“МЕТОДОЛОГІЯ ТА ТЕХНОЛОГІЯ СУЧАСНОГО ФІЛОСОФСЬКОГО ПІЗНАННЯ”

(Одеса, 23-24 травня 2024 року)

Адреса редакції:

Україна, 65020, м. Одеса, вул. Старопортофранківська, 26, каб. 73 Тел.: (0482) 732-09-52

Здано на виробництво – 24.06.2024. Підписано до друку з оригіналу-макета – 25.06.2024. Формат по ISO 216 А4, 297х210, 1/16. Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman. Ум. друк. арк. 11,1. Наклад 100 прим. Інформаційно-видавничий центр Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» 65020, м. Одеса, вул. Старопортофранківська, 26 тел.: (048) 732-09-52